

Móricz Zsigmond

Rab oroszlán

ELSŐ RÉSZ

1

A fák tövén, az aszfaltban félméteres sugarú vasrácsok.

Sűrű rács, nyolc karika, át- meg átbordázva. Alatta kemény a föld, száraz, soha egy csöpp nedvességet nem kap, csak az esőben, mint a falusi parasztfák. Csodálatos, hogy mégis élnek.

Vágrándy tanácsos felnézett a fa sűrű repedésekkel szőtt háncsán túl, fel a lombkoronába. Egész szépen kilevelezett. Újra lepillantott a vasrácsra, alatta tele van papírral, szivarvéggel, gyufaskatulyával és más szeméttel a szürke, száraz földkarika. Ebből él? Az ember nem érti. Még ha eső jön is, csak ez a méteres kör van szabadon, hát honnan szed táplálékot a fa szétágazó gyökérszete, hiszen kővel van borítva az egész környék, s az eső fölöslege nem szivároghat le a talajba, hanem elfut, a csatornanyílásokon menekül ki a városból.

Ez Pest - mondta magában, s valami olyat gondolt, hogy hát azt meg lehet érteni, hogy ő miből él meg? az ő lelke szintén egyméteres kör vasrácsa alatt ereszti le a gyökereit a létbe, s mégis él... Neki sem jut több egy méter karikánál, a kemény, rideg budapesti aszfaltban...

Botjával minden fa alatt megböki a földet, amint nyugodt sietéssel halad a hivatal felé. Mindenütt egyformán kemény a humusz.

És Juluka is... Julukának is ez a baja... Mije van? Egy kétszobás lakás... Egy félméteres sugarú kör: tessék benne boldog lenni.

Újra felnézett egy fára. A szilfa apró, éles kemény levelei elég haragos zöldben libegnek az ágakon. Nem lehet azt mondani, hogy el van sorvadva ez a fa. Éppolyan szép, mint a mezőn. A platán is, a vadgesztenye is... Ezek a terméketlen fák kibírják a fővárosi klímát. Gyümölcsfa nem...

Julukának sincs gyermeke, akkor neki is meg kell tudni élni itt...

Most megállott, s felnézett egy fára:

Terméketlen fák - s csak nézte, és valamin tűnődött.

Itt Pesten általában terméketlen nők vannak. Van-e köztük összefüggés? Terméketlen fák, terméketlen virágok, terméketlen nők.

Nem tartozik ez Budapest éghajlati viszonyaihoz?

Lassan ment tovább. Ez egy terméketlen város. Minél beljebb halad befelé az ember a városba, annál kevesebb a gyermek... Hogy is van ez?... A perifériákon sok gyerek van: a belvárosban talán nincs is. Ha van is, eldugják. S ha van, csak annak az elemnek van, amelynek a helye a perifériákon volna... Ház mestereknek, viciknek, szegény embereknek, akik valami szolgálatért helyet kapnak a főúri igényeknek épített palotákban. Itt autók teremnek, nem gyerekek...

Vajon szerelem sincs?... Futó viszony, kaland, az van bőségesen. Dunakorzó direkt erre való, hogy alkalmi örömökre viruljon ki a szív. Ő csaknem azt mondhatja, sohasem volt a korzón. Mít keressen ott?... Juluka nem kívánja az új toalettjét megsétáltatni, s ő más nővel?... Egyáltalában képes volna ő még más nőre ránézni?... Ugyan: képes lenne ő még egyszer szerelemre?...

Aligha. De hisz akkor vége az életnek... Tizennyolc év óta eszébe sem jutott a szerelem. Robotba szeret.

Mélyen elgondolkozott. Ennyi volt az élet?

Voltaképpen még nem is élt. Annyi az élete, mint a paraszté, aki tavasszal kivirít, mint a növény, s ezzel le is van zárva az élete. Megházasodik. Dolgozik, gyerekeket kap, azokat felneveli, és csendesen megöregszik s meghal a télben.

Ez a gondolat nem filozófia volt e percben számára, hanem a valóság felismerése: íme ő, tévedésből, belekerült egy ilyen zárt körbe, mint az egér a csapdába.

Igen, hiszen ő szerelmes Julukába, erről szó sincs. Juluka csodálatos teremtés, és őt teljesen ki is elégíti. Ő nagyon boldog, és meg van elégedve, hogy egy ilyen kiváló nőt kapott élettársul. Juluka végtelenül gazdag lelki életében. Millió hangulata van. Az ő számára az egész női nemet képviseli. Ezt ő már gyakran és boldogsággal gondolta végig, s most mégis:

Vajon csak ez az egy Juluka van a világon?... Nem képzelhető el, hogy van még más nő is, aki őt érdekelné tudná?

Egyelőre nincs. Hiába keres, egyetlen gondolata sem kapcsolódik semmiféle nőhöz. Sok év óta eszébe sem jutott, hogy valahol egy nőt megnézzon, észrevegyen, figyelmére méltasson. Ő egy eladott ember, akinek oly pontosan meg van szabva az útja, mint a bolygóknak. Egy központ körül forog, és nem reagál más égitestre. Különös.

Nevetni kezdett: de hisz ez nagyszerű. A legjobb az életben, ha semmi komplikáció. Biztos állás, jó feleség, rendes háztartás. Ambíciói nincsenek. Elvégzi a munkáját kötelességszerűen, és éli az életét kötelességszerűen: mire más?... Milyen jó, hogy nem tud már szerelmes lenni. Még el is szégyellte magát: szerelem, ez olyan nevetséges szó. Diákfogalom.

Egész felvidult, mert rájött, hogy boldog ember. Boldog, akinek semmi kívánsága sincs. Akkor ő csak boldog lehet. Ritkaság ebben a mai világban, mikor mindenki nyomorról és bánatról panaszkodik. Neki semmi, de semmi boldogtalansága nincs: egészséges, erőinek birtokában van, nyugdíjképes állás... Hopp, itt van egy kis baj...

Az utóbbi években ellensége van odafent a minisztériumban, s ez néha gondot okoz: de mit tehet ellene? Senki sem tehet ellene semmit, éppen azért, mert korrektül és becsületesen él. Akinek kell, tudja róla, hogy jó férj, jó hivatalnok, megbízható ember...

A fene egye meg, még azzal fárasztja magát.

Boldog vagyok és megvan.

A portás sapkájához emelte a kezét. Ő könnyedén viszonzta a köszöntést, és besietett a hivatali palota főkapuján.

Visszanézett a portásra, mint előbb a fákra, s a szeme nevetett. Nagy fekete ember, kemény őrmester-típus. Itt ácsorog egész nap, egész életen át, mint az erdei fa az utcán, ennek is félméteres sugara van, s él...

Az épületnek hatalmas lépcsőháza sötét és fényes. Vasoszlopok korinthusi fővel, és a falak olajfestéssel kimázolva, márványozottan.

Elindult a tarka-cifra, tágas lépcsőn fel. Fel a harmadik emeletre. Nem ment a liftre. Sportolni akart, turistáskodni. Néha megtette, hogy gyalog ment fel, hogy érezze, hogy az izmai hogy bírják. Egész jól megy. Az első emeleten azt fújta ki magából:

Juluka is falusi kislány.

Nem való egy vidéki lánynak ez a Pest. Ha valahol otthon élnének, s volna egy kis gazdaság körülöttük, egészen másképp virágozott volna a felesége is: termelt volna is. Egy-két egészséges gyerek: az ő egészsége is más lenne. Főleg az idegállapota. Milyen jól élnek a kisvárosi kollégák. Nemrégén kiszálláson volt, csak itt Kőbányán, s egy kollégája meghívta ebédre... Szép kis kert... önállóan laknak egy kis úri házban... éppen úgy, mintha Szerencsen laktának... Négy kövér gyerek... négy... szinte sok...

A második emeleten megállott, kifújta magát.

Csak egy lenne legalább...

De hogy? hol?... A kétszobás lakásban? a negyedik emeleten?

Persze, ha lenne, nem ott laktának...

De jobb is, hogy nincs: érdemes megörökíteni az ő fajtájukat? A gyerekek örököljék az ő természetüket? Ezt kell átmenteni a jövőbe?...

2

Az urak már mind az asztalukhoz ültek.

Fején a kalappal sietett át köztük: ez járt neki mint tanácsosnak és osztályvezetőnek. Mikor díjnoknak bekerült a hivatalba, Matsch tanácsos úr is mindig kalapban ment át köztük, ha reggel megérkezett, egy szó nélkül, csak besietett a szobájába, mindig morózusan... Lehet, hogy ő is már díjnok korában tanulta el ezt a mozdulatot Matsch tanácsostól, aki megint örökölte valahol... Talán József császár hozta divatba: a hivatalnok olyan, mint a császár. Bölcs uralkodónak minden alattvaló tisztje bölcs, és pedánsnak mind pedáns.

De ez csak átvillant benne; ahogy belépett a folyosóról, azonnal egy nagyobb teremben volt, ahol hárman ülnek, pedig akár hatan is kényelmesen ülhetnének. Rideg, tágas nagy szoba volt. Az urak kissé felemelkedtek, úgy köszöntötték. Biccentett, s kikarikásodott szeméit rá sem vetette egyikre sem, ment tovább. A második szobában ketten voltak, és jobbra-balra nyitott ajtók. Jobbra három nagy terem, balra az iktatószoba. Mindenütt hallgatag urak ültek az asztaloknál, s úgy tettek, mintha dolgoznának. Neki megvolt a véleménye erről a munkáról. „Tollfaragás.” Ez a hivatalban a reggeli munka, még ha írógép van is a hivatalnok előtt.

Azért nem zavarta őket, belépett a saját szobájának nyitva álló ajtaján. Nehéz levegő, kiszellőzetlen, porszag, a tegnapi dohány kesernyés szűrős szaga.

Vágrándy szerette ezt a szagot. Nem mintha nem tudott volna különbséget tenni a nyári viola és a tegnapi dohányfüst szaga közt, de neki ez a hivatal olyan volt, mint az özönvízben a pusztulásra ítélt állatoknak a Noé bárkája. Biztonság és nyugalom. Egy kis hatalom és fontosság is volt beleágyazva ebbe a szagba. Vágrándy nagyon messziről jött, a tokaji hegy oldalából, ahol ősei kétágú csákánnyal vágták a köves földet számtalan nemzedéken át, és mégiscsak éppen az életüket tudták fenntartani a legnehezebb munkával. Itt viszont egy tágas, nagy ablakos terem várta, szép bútortal, úgynevezett elegáns szoba. Elődje nagybefolyású ember volt, egyik központi tanácsnoknak a sógora, s kiverekedte, hogy nagy plüssgarnitúrát kapott a szoba. Az íróasztal ferdén volt állítva az ablak mellett a sarokra, s az asztalon tökéletes rend. A tintatartó, tolltartó, a ceruzák és tollak mértani glédában várták a tanácsos urat.

Sietve nyitotta ki a szekrényt, hogy beakassza kalapját és sétatálcáját.

Ahogy benézett a sifonba, meghökkent.

Első percben nem is tudta, csak egy kis felháborodással látta, hogy egy nyersvászon, s nagyon elegáns női kötény van beakasztva.

De már el is intézte. Ő mondta Ellának, hogy akassza csak be oda.

Elfintorította az orrát, a kötényből valami éles parfüm áradt.

No, fene egye meg - dörmögte magában hang nélkül.

Evvel a falusi káromkodással fenntartotta önmagában a vidéki egészséget.

Beakasztotta a kalapot s mellé a botot. A lány szerényen s udvariasan a bal legszélső szögre akasztotta a kötényt. A szekrényben öt fog volt. Ő a második és harmadik fogra akasztotta a holmiját, s még akkor is maradt egy fog, ami elválasztotta a botját a lány köténytől.

De mégiscsak furcsa dolog, hogy a szekrényében női holmi lóg... No, fene egye meg... szerencsére nem fog soká tartani... Pár hónap az egész... A nő csak éppen be van utalva hozzá. Valami statisztikát kell csinálni a miniszternek, s arra küldték ki a lányt, aki csak olyan szellemi szükségmunkás, hogy neki segítsen ezt végezni... Naponta két órát szokott itt tölteni... Nem nyolc órákor jön, hanem tízkor és tizenkettőig marad, akkor visszamegy a minisztériumba.

Milyen szemtelenség, ha az ember meggondolja, hogy egy nyolcvanpengős lány ilyen finom kötényt tart magának. A legjobb helyen vette. Olyan, mintha nyersselyem lenne. Még így, lógva is, nagyon elegáns. Ahogy ránézett a kötényre, az oly kemény volt, megmutatta a melle domborulatát... A lányét... Fene szép lány... Persze a miniszter személyes szolgálatára a legszebbet választják ki.

Bezárta a szekrény ajtaját, és ment az asztalához.

Micsoda dolog az, hogy efféle nőket egyáltalán felvesznek a hivatalokba... Doktorkisasszony... Statisztikus... Éppen olyan pesti nő, mint a többi...

Míg az íróasztalhoz lépett, belenézett a nagy tükörbe, mely ott függött az iratszekrény mellett. Látta, hogy nagyon sápadt. Kopasz feje oly ragyogó sima, mint egy görög bölcsé.

Egy pillanatig ott maradt a szeme a saját alakján. Érezte, hogy nagyon intelligens fej. Ovális arca halottsápadt, szemei gyűröttek, és a szembogarak kutatóan néztek vissza rá, mintha azok akarnák onnan a tükörből őt kikélelni...

Körülnézett, hogy az ellenőrök látták-e ezt a pillantást a tükörben: rápillantott a miniszter arcképre, az éles profillal figyelt felé, még jó, hogy csak kép... s a főpolgármesterére: ez ügyet sem vetett ilyen dolgokra, viselte a díszmagyarját.

Beleült a székbe, s egy pillanatig várt. Végigsimította a fejét, ahogy kopaszok szokták, akkor csengetett a titkárnak.

Szemben vele, a falnál, az ablak túlsó oldalán ott állott még egy íróasztal. Két óra múlva jön a szükségmunkás kisasszony, s nyersvászon kötényében ott fog ülni, neki hátat fordítva, s végzi szükségtelen munkáját.

3

Kilenc órákor bejött hozzá Félix tanácsos.

Már mikor bejött, kellemetlen volt neki. Ez a Félix nagyon fiatalon kapta meg a tanácsosi címet. Olyan zsúrfú volt, folyton nagy estélyekre járt. Különben neki alárendeltje volt, de mindig úgy tett, mintha egyenrangúak lennének, pedig ő már három éve valóságos tanácsos.

- Szervusz Vágrándykám.

Lassan és sokára nézett fel, hogy éreztesse, hogy egyrészt nincs ideje a sok dologtól vele foglalkozni, másrészt nem is kötelessége, hogy túl hamar örüljön a szerencsének. S harmadszor ő nem Vágrándykám!

Csak éppen bólintott neki, s annyit dünnyögött:

- Szervusz.

Félix azonban úgy tett, mintha ezt nem is venné észre.

- Mondd, kérlek szépen, nem ismeresz egy Auveszky Nándor nevű egyént?

- Nem.

- Az illetékkiszabásnál.

- Nem.

- Senki sem ismeri. Akkor mégse lesz az a valaki valami.

- Mi bajod velem?

Félix hallgatott. Fogta a garnitúrában a legközelebb álló fotelt, azt közelebb húzta a Vágrándy asztalához, s ráült a támlájára.

- Tegnap, vasárnap délután a moziban voltam... - cigarettára gyújtott - szabad? - s gyufát vett...

- Nem parancsolsz?

- Nem, köszönöm.

Erre rágyújtott.

- Két hölgyel...

Vágrándy ránézett. Ez agglegény, s mindig hölgyekkel jár moziba.

- Az Elysiumban voltunk, az erkélyen, a páholyok megetti első sorban. A legjobb helyen. Páholy már nem volt... Hát kérlek, ülünk, s végignézzük az első részt... Nézd meg, nagyon kedves: „Szerelem a viharban.” Utána a második részben jött a híres „Hindu szédület”... Szünetben kimentünk a büfébe egy cigarettát elszívni. Mikor bejövünk, le akarunk ülni a helyünkre, az első sorban a harmadik széken ül egy úr, ott, ahol én ültem az előző felvonás alatt... Mondom neki, nagyon udvariasan: „Kérem, uram, az előbb *sem* ült itt, legyen szíves egy székkal *legalább* tovább ülni.”

Felnevetett és elhallgatott.

Vágrándy ránéz, s azt mondja idegesen:

- Várj csak, kérlek. Mért mondtad azt, hogy „az előbb *sem* ült itt”?

- Nohát nem ült ott, és különben is az egész sor üres volt, nyugodtan ülhetett egy székkal tovább.

- De mért kezdted ezzel: „Az előbb *sem* ült itt?”... Ez sértés.

- Hogyhogy sértés? Ez egyszerűen ténymegállapítás volt.

- No, de ez sértő. Ebben gyanúsítás foglaltatik.

- No, istenem; hát úgy mondtam.

Vágrándy nézte Félixet, s a szeme izzani kezdett. Micsoda egy pökhendi fráter. Igazi pesti.

- Erre illető úr felállott, kijött a sorból, előhívta a jegyszedőt, kiderült, hogy a jegye nem balra szólott, hanem jobbra az első sor harmadik székére.

- No látod.

- No, de kérlek, most figyelj meg, mi történik. Mielőtt átült volna, végignézett engem... Tudod, hogy nézett végig?... Pofon kellett volna vágni érte... Merész volt engem fixírozni... Öldökölt a tekintete, leszúrt, mint egy patkányt.

- Joggal.

- Hogyhogy joggal? Máskor nézze meg jobban a jegyét.

- És?

- Egyelőre nem történt semmi. De én az egész előadás alatt éreztem, hogy ennek folytatása lesz. Nem vagyok egy ijedős, hát eszembe sem volt kitérni előle.

- És?

- Kérlek, mikor vége van az előadásnak, az emberek mennek kifelé. Nem siettem, a hölgyeket előrebozsátottam... éreztem, hogyha sietek, még valami lesz... Nem vagyok egy ijedős, teljes nyugalommal és méltósággal készültem távozni... Mikor kilépünk az emeleti előtérbe, illető úr megérinti a vállamat egy újjal... Felháborító... Az ujját merte a vállamra tenni... Piszok alak... S azt mondja: „Kérem a névjegyét.”

- És?

- Előveszem a névjegyemet. Nem vagyok egy ijedős... „Tessék”... Arra ökelme elkezde keresgélni a zsebeiben, és az volt a mulatságos, hogy nem volt nála névjegy... Egy ilyen krakélnél... Nem mulatságos?... Egyáltalán nem volt névjegye...

- És aztán?

- Egy darab papírra írta fel, hogy Auveszky Nándor. Illetékkiszabási Hivatal.

- És most mit akarsz?

- Csak szeretném megtudni, hogy tényleg létezik-e egy Auveszky Nándor nevű alak?... Gondoltam, neked állandó összeköttetésed van az Illetékkiszabásival, nem volnál szíves felhívni telefonon Kamerun igazgatót s érdeklődni, hogy van-e ott egy ilyen nevű egyén?

Vágrándy elkomorodott s ideges lett.

- Várj csak... Ha én most felhívom Kamerun igazgató úr öméltóságát, az egy perc múlva behívhatja Auveszky urat, s megkérdi tőle, mért érdeklődik utána Vágrándy tanácsos... Ebből újabb bonyodalmak lesznek. És újabb sértődések...

- Azt megmondhatod, hogy őt ne értesítse erről.

Vágrándy türelmetlen lett.

- Ugyan ne ijedezz. Majd találsz még segédeket, akik egy jegyzőkönyvvel elintézik a dolgot. Egy jegyzőkönyvvel több lesz, s megvan.

- Nevetséges... Szóval, amint látom, te inkább azt akarnád, hogy ne jegyzőkönyv legyen belőle, hanem valóságos párbaj... Igen?

- Igen.

- Ezt olyan hangon mondtad, hogyha én is híve lennék a párbajnak, ezért most rögtön provokáltathatnálak.

- Tessék.

- No ne bolondozz, te csak viccelsz.

Vágrándy már alig bírt uralkodni az idegein.

- Nem viccelek - mondta fulladtan.

Félix könnyelműsködve mondta:

- Egy modern ember, egy pesti ember nem helyezkedhetik a barbár kornak erre az álláspontjára.

- Én nem vagyok pesti ember.

- Hanem?

- Ha tudni akarod, én tisztességes ember vagyok.

Félixnek leesett az álla:

- És aki pesti?

- Ej, mit bánom én Pestet... Én egy vidéki vadállat vagyok: ha tudni akarod... És aki nekem azt merészeli mondani, hogy „az előbb *sem...*” azt én gulyáshússá aprítom, mert az azt feltételezi rólam, hogy *szándékosan* ültem oda, rossz jeggyel, tehát én egy utolsó csirkefogó, jegycsaló vagyok, szóval pesti...

- Mit értesz te azon, hogy pesti?... vidéki?... Pesten mindenki gazember, és vidéken mindenki angyal?

- Én nem értek azon semmi mást, csak azt, hogy én magam, ahogy már mondtam: vidéki vadállat vagyok.

- Azért nem kell üvöltöni... Két évtized óta budapesti hivatalnok vagy.

- És ha két évezred óta? Akkor sem vagyok s nem leszek pesti... És a becsület kérdésében pláne vidéki bugris vagyok.

- Ugyan, kérlek, hogy lehetne itt egymillió embernek megélni egymás mellett, ha mindenki folyton a párbajkódexen lovagolna. Itt más szempontok vannak... Szociális szempontok... Még nem is társadalmiak, hanem, mondom, szociálisak... Van nektek fogalmatok arról, hogy mi a tömeg? Hogy mit jelent az, hogy Budapest naponta több mint hatvanezer ingyenebédet oszt ki... Ha a régi császárok megvendégeltek egy várost, az belekerült a históriába, pedig Attilának sem volt hatvanezer embere, és Budapest egy féleven át mindennap jóllakat hatvanezret...

- Mi közöm nekem ehhez, ha engem valaki jegycsalónak állít be?

- Úgy, hogy nekünk pestieknek egész mással van tele a fejünk, nem apró gyanúsítással. A mi egész szellemünk másra van beállítva... Eredj el egy népkonyhába, mikor már lezárták az ajtót s nem eresztenek be többet... Majd meg fogod látni, mi az a jegycsalás... Hogy néznek be keservesen és képesek volnának megölni, aki egy lépéssel közelebb van a vasrácshoz, ahol a maradékot kiosztják. „Már nincs egyéb, csak néhány darab kenyér.” Aki közelebb áll, az kap... Ez az igazi jegy, nem a mozijegy... Mert azok rekednek kinn, akiknek még jegyük sincs... Azok, akiknek nincsen lakásuk... Budapesten kilencvenezer ember nem szerepel a lakásstatisztikában. Ezek a vasúti töltésen hálnak, meg az utcán, a Duna-parton, az elhagyott tégláregtetőkben. Jeruzsálemben, a vasúti töltés mellett. Gondolod, hogy ezek is a Clair Vilmos Párbajkódexe szerint intézik el az ügyeket? Nem tudom, mi lenne, ha minden legkisebb szóból becsületügyi kérdést csinálnának az emberek. A pesti embernek el vannak használva az idegei.

No és még soha nem fordult elő, hogy valaki előbbre ült, jobb helyre, ha üres a sor? Én nem vagyok fenegyerek.

- Hát mi a fene? Poltron?

Félix felugrott és nagy léptekkel járkálni kezdett a Vágrándy íróasztala előtt.

- Nekem ebben a kérdésben az a felfogásom, hogy én egy idegen embert nem sérthetek meg, mert nem vagyok köteles tudni, hogy az illető kicsoda. Én egy idegenről, aki a második részben a helyemre ül, fel vagyok jogosítva, hogy minden rosszat elképzeljek: tehát azt is, hogy jobb helyre ült... Világvárosban vagyunk, tehát hozzá kell szokni, hogy az emberek kétfélék: vannak ilyenek és vannak olyanok... Aki pedig ki akarja kerülni a hasonló kellemetlen helyzeteket, az máskor jobban nézze meg a jegyét.

- Kedves Félix, ha még tovább folytatod a dolgot... kénytelen leszek felhívni azt a bizonyos Auveszky urat és felajánlani neki, hogy vállalom a párbajsegéd szerepét ebben az ügyben: de nála!

- Meg vagy örülve... S nem magyaráznád meg, miért?

- Mert beleélem magam ebbe a helyzetbe. Ha elképzelem, hogy én a feleségemmel elmegyek moziba, s velem történik ez...

- Butaság... Ő volt egyedül, s én voltam Ellával és egy barátnőjével.

Vágrándy eltátotta a száját.

- Kivel voltál?

- Ellával.

Vágrándy a szemközti íróasztalra nézett.

- Ezzel?

- Igen.

- Hát hogy jutottál te ahhoz, hogy Ellával, a szellemi szükségmunkással vasárnap moziba menj?

- Nálam is dolgozik. Egész héten az én adataimat dolgozta fel. Megragadtam az alkalmat... Egész csinos kis tyúk!

Vágrándy egy pillanatig megnémult. Aztán váratlanul kitört:

- Hagyjatok engem békén, nekem elég dolgom van. Mi közöm nekem a ti ringyólkodásokhoz... Menjetek és fáljátok fel egymást... Pestiek... S engem mindenesetre hagyjatok békén...

Csapkodta az aktákat az asztalon, ami jobbra volt, azt balra tette, ami balra volt, azt jobbra vágta. Félix látta, hogy nem lehet vele beszélni, egy darabig állott, és nézett, mint egy hülye, akkor megfordult és szó nélkül ment. Az ajtóból visszaszólt:

- Azért kár idegeskedni... Veled is elment volna...

Vágrándy olyan szemeket vetett rá, hogy Félix eltávozott.

Csengetett a szolgának. Az bejött. Nagy fejét búsan lógatva.

- Kérek egy pohár vizet, Jónás.

A szolga behozta a tenyerén s letette előtte.

- Nincs tányérja?... Vigye ki és hozza be valami tálcán... Nekem ne hozza a tenyerén.

A szolga megijedt, s sietve kotródott. Már másszor is hozott vizet a tanácsos úrnak, de soha nem volt ez a kifogás. A hivatalban nincs felszerelés.

Vágrándy restellte a dolgot. Mi a fene az. Miért lett egyszerre ilyen követelő? De mikor Jónás behozta egy nagy hamutálcán a poharat, elnevette magát.

- Itt van pénz, menjen le, és vegyen egy kis porcelántányért...

Ezzel odanézett a szemközti íróasztalra, s elmosolyodott. Még csak az kellene, hogy az Ella előtt a tenyerén hozzon egy pohár vizet ez a barom.

Különben mit törődik evvel a kis döggel.

Vagy egy órát dolgozott, akkor gépiesen nyúlt a telefonhoz, és felhívta a lakását. A telefon már háromszor-négyszer bűgött, úgy látszik Juluka lement bevásárolni... de nem... már itt is a hangja, s kicsit liheg:

- Halló, halló...

- Maga az, fiam?

Hirtelen nem volt semmi kérdeznivalója.

- Már hazajött, vagy még el se ment?

Juluka lelkesedve mondta:

- Képzelse, milyen furcsa, most jövök haza, s mikor a lépcsőről felértem, elkezdtem szaladni, mintha hívtak volna. Éppen beértem a lakásba, hallom, szól a telefon... Még a kalap a fejemen van.

Vágrándy nevetett. Juluka olyan üde gyermekleány-hangon beszélt, oly naiv lelkesedéssel, úgy áradt belőle a szerelem, hogy ő is fel kellett nevéssen:

- Látja, ez helyes. Egy asszonynak meg kell éreznie a csarnokban is, hogy az ura hívja... Jól vagy?

- Jól, köszönöm, elmúlt a szédülésem. Mikor lementem, még tántorogtam. Mikor a téren átmentem, azt hittem, elesem, de most úgy érzem, semmi lázam sincs. Nagyon jól vagyok ebben a pillanatban.

- Mozgás és szabad levegő.

- Nem, ez nagyon sajtáságos: és rajtam nem is kell aggódnia. András megmondta, hogy az én szervezetem az orvosi tudományban egész unikum, amit én kibírok, az nem embernek való. De már hozzá is szoktam, azt hiszem, ha egy nap elmúlna valami baj nélkül, az nekem úgy hiányozna, mint az ópiumevőnek az adagja...

Vágrándy összehúzta a szemöldökét.

- És mégsem akar elmenni a Balatonra.

- Még mit, ilyenekre ne is gondoljon. Semmi ez. Én a Balatonon sokkal rosszabbul érezném magamat, mint ha itthon bármilyen bajom van. Csak azt sajnálom, hogy magát folyton megijesztem, pedig már hozzászokhatott volna. És maga hogy van, szívecském?

- Na... Mit vett?

- Zöldborsót, azt maga szereti.

- Friss?

- Igen. Ez már nem olyan, mint a konzervborsó, ez nem fog a fogába akadni.

Most mind a ketten nevettek. Semmi okuk nem volt rá. Csak a szerelmesek tudnak így nevetni, mikor még a szavak zsilipjében az érzések duzzasztott áradata van, a szó nem jelent semmit, az érzések izgalma robbantja ki a nevetést.

- És még mi lesz?

- Jó kis borjúszeletet vettem. Majd az utolsó percben kisütöm. Pontosan érzékezik?

Vágrándy elrántotta a száját:

- Pontosan, pontosan, csak el ne égesse nekem a húst, babácskám.

- Nem, nem - felelte Juluka.

Lelkesedés volt a hangjában és odaadás. Inkább meghal, de nem égeti el. De hogy is lehet ilyet elképzelni őróla. Vágrándy szerette volna letenni a kagylót. Semmi célja nem volt azzal, hogy felhívja a feleségét. Reggel valami panasz volt, Juluka szédelgett, sápadt volt és öreg...

- Már készen van a takarítás?

- Igen, az asszony már kiment a szobából... Akar valamit mondani, szívecsském?

- Nem. Semmit.

- Semmit? - hallotta a felesége csalódott hangját: vajon mit képzelt, hogy mit akar mondani?

- Csak tudni akartam, hogy hogy van?

- Most egészen jól érzem magam. Nem tudom, mi volt az éjjel velem, nagyon rosszat álmodtam, nem is mertem magának elmondani, azt álmodtam, valami üldözés és halál. Nagyon szenvedtem, futottam maga után, és maga nem akart megállni...

- Ne törődjön az álmokkal, éppen elég baj van nappal, még az ember álmában is...

- Valami baja van? Valami bosszúsága?

- Á... Mért?

- Érzem a hangján.

- Volt valami, már nem is tudom mi... érdekes, hogy ezt maga rögtön észreveszi...

Idegesen megsimogatta tenyerével a fejbúbját. Minek is mondta meg, most Juluka elkezd sápítózni, s csakugyan:

- Jézusisten, mi történt, Alikám, ne ijesztegessen, jajistenem...

- Nem történt semmi sem...

- Csak nem akarja nekem megmondani: pedig sokkal jobb, ha megmondja, oly nyugtalan lettem, még a szívem verése is elállt.

- Az lehetetlen.

- Mi, drágám?

- Hát hogy a szíved verése elállt. Ha elállt volna, akkor nem tudnál tovább beszélni.

De Juluka nem értette el a nyerseskedő tréfát, tovább sopánkodott:

- No, mi történt. Ez rettenetes. Az állásod?...

- Ugyan, kérlek, ne csinálj magadnak rögtön rémképeket. Mi történhetne az állással?

- De Alikám, édesem, nem tudom, mi bajod, s nem látlak a telefonon; ha itt volnál előttem, s látnálak, akkor mindent tudnék, mért is nem jöttél haza, szívem. Ugorj egy kocsiba, s gyere haza, nyugtass meg...

Jaj de utálta ezeket a hihetetlenül fokozott izgalmakat, amikben Juluka nagy volt.

- Hallgass már egy pillanatig, te drágaság. Hogy mondjam el, ha nem engedsz szóhoz jutni.

- Beszélj, szívem, beszélj, alig várom, hogy elmondd...

- Nahát figyelj... itt volt nálam Félix...

- Az a hólyag?

Vágrándy egy pillanatig hallgatott. Aztán eszébe jutott, hogy hivatali telefonon beszél, s valaki kihallgathatja:

- Az egy nagyon jóra való kolléga, csak nem érti a párbaj morális jelentőségét.

- Párbaj? - kiáltott fel Juluka. - Magának párbaja van?

- Nem nekem - neki... Hagyjon már beszélni...

- Még csak az hiányzik, hogy magának párbaja legyen.

- A fenét... Hol legyen nekem párbajom?... Én nem megyek moziba... Én nem találkozom soha emberrel...

Mogorván morogta ezt, de nem akarta, hogy Juluka megértse a kifakadásban lappangó vádat és sértést, hát sietve hozzátette:

- Ha valaki belekerül egy konfliktusba, ne igyekezzen kibújni a felelősség alól...

- Magát párbajsegédnek hívta? Még csak az hiányzik. Nekem ne vállaljon semmiféle párbajsegédséget. Nincs szükségem rá, hogy maga párbajsegéd legyen...

- Nagyon jó: maga is a poltronokat kedveli.

- Én nem kedvelem a poltronokat, maga jól tudja, szívem, de a krakélereket sem.

- Moziban volt, és ott összeszólalkozott egy idegen úrral... Majd elmondom otthon... Tudja, az ilyen dolog nagyon könnyen megy, ha valaki hebrencs... No semmi, szervusz, szívecském, csak a hangodat akartam hallani.

Juluka hallgatott, de ijedten kiáltott fel, mielőtt ő letette volna a kagylót.

- Halló... még itt van?... csak azt akarom kérdezni, hogy a borsót hogy csináljam meg? Francia módra vagy egy kis tejjel?

Vágrándy nevetni akart. Milyen mulatságos, hogy egy asszonynak ilyen problémái vannak... Az igaz, hogy azelőtt csak a régi magyar konyha ételét szerette, de az utóbbi években a borsó nagyon ízlik neki úgy szárazon is: egyáltalán szereti a zöldborsót, minden napra kér... s egyáltalán...

De ebben a pillanatban nyílt az ajtó, és megjelent Ella. Ettől torkán akadt a szó, s azt mondta:

- Hát, pajtikám - s feltűnt neki, mennyire hangot változtatott -, ahogy neked tetszik... Szervusz, öregem, a viszontlátásra. Letette a kagylót, s már előbb intett Ellának, hogy csak jöjjön be, nem kell zavartatnia magát a telefon miatt. Semmi különös...

A lány vissza akart húzódni, mikor látta, hogy a tanácsos úr telefonál, aztán kislányos zavarral maradt.

Mikor azonban letette a telefonkagylót, egész zavarban kezdett kapkodni az asztalon. Hirtelen kettős érzésroham vett erőt rajta. Egyik az volt, hogy utálta a leányt, a „jó kis tyúkot”, akiről Félix beszélt. Mindig megvetette ezeket a kis pesti nőcskéket, akik erkölcs nélkül élnek, és oly könnyű meghívni őket moziba. De a másik érzés, az még erősebb volt, úgy járt, mint a rabló, aki könnyű zsákmányt sejt s nem bír ellenállani a szenvedélynek, hogy megszerezze.

Alig pillantott rá, s mégis feltűnt, hogy a lány túl szépen van öltözve. Mintha nem egyik hivatalból menne át a másikba, hanem a Duna-korzóról jött volna be. Könnyű nyári ruha volt rajta, s mellén élővirágcsokor. Széles kalapja a legújabb divat szerint libegett a fején. S oly naivul és habozva áll, mint egy biedermeier lány a múlt század elejéről, a ruhájában is volt valami ebből az elmúlt korból.

- Már tíz óra? - mondta neki.

- Pont tíz - rebegte a lány. - Zavarom tanácsos urat?

- Nem, csak üljön le, kérem.

Nem nézett rá, az aktákba temetkezett. Nem is ügyelt tovább rá, behajolt az írásba, és oda sem pillantott, míg a lány lerakta kalapját s felvette köténytét. A szekrényajtó nyikorgását hallotta, s ettől csak jobban összevonta szemöldökét.

A lány kinyitotta irattáskáját, amit magával hozott, és zavartan állott az asztala előtt. Nem ült le.

- Mi az?

- Bocsánat, tanácsos úr, referálni szeretnék, ha meg tetszik engedni.

- Tessék.

Végre visszanyerte főnöki hidegvérét.

A lány tüntető szívélyességgel s valami gyerekes kapkodással vette elő az iratokat, s alázattal az asztala elé lépett és azonnal beszélni kezdett. Sietve mondta el s nagyon szabályos kifejezésekkel a tegnapi eredményeket, amelyeket a miniszteri tanácsosnak bemutatott. Odabent a minisztériumban nagy sikere volt az adatoknak, amelyeket Vágrándy tervei szerint állított össze, s nem mulasztotta el folyton hangsúlyozni, hogy „amint tegnap méltóztatott mondani”... „amint tanácsos úr nagyon helyesen méltóztatott irányítani”...

Vágrándy nem tagadhatta, hogy jólesik neki, hogy a lány a legkisebb dologban is a legteljesebb előzékenységgel hangsúlyozta azt, ami ezekben a dolgokban az ő gondolata volt. Ha ezt odabent is megtette, akkor ez neki csak jó szolgálatokat tesz.

Amint végigmentek a dolgokon, a lány azt mondta:

- Bocsánat, tanácsos úr, de ezek annyira új szempontok, hogy odabent egyáltalán maguk sem tudják, mit akarnak... Nagyon jó volt, hogy tanácsos úr szíves volt megjelölni a legfontosabb szempontokat, mert így mingyárt világosabb lett az egész... A miniszter úr öexcellenciájának célja az, hogy legteljesebb összhangba hozza a dolgokat. Ez egy igen nehéz és új kérdés...

Vágrándy, aki az éjjel sokat gondolkozott a dolgon, most ismét új ideákat mondott.

- Nézze, kérem, ez az egész munka hiábavaló, ha környezettanulmányokat nem végeznek.

Hevesen szivarra gyújtott, britannikára. A nagybátyja portorikót szívott, ami akkor még rendes szivarnak számított, de ha komoly üzleti ügyről volt szó, akkor britannikát. Az ember készen kapja az egyéni ízlését.

Ahogy a szivar füstjébe takarta magát, még komolyabban kezdte gondolatait megfogalmazni:

- Az azonban, hogy valaki a helyszínen ki tudja kutatni a valóságot... no az mégsem lánynak való feladat... ahhoz férfi kell, és pedig olyan, akinek már vannak élettapasztalatai... Nem tudom, lehetnek helyzetek, ahol egy lány is helyes szempontokat találhat... például ha környezettanulmányt végez a karitászdolgozatokban...

Kicsit mosolygott, amitől Ella is mosolyt kapott. Milyen finoman tud reagálni, szinte érezte, ahogy az ő mosolya átvetődik a lány kellemes arcára. Milyen szép a bőre. Semmi festék rajta, de a színe egész különös: az ember szeretné közről megvizsgálni, micsoda bőr ez, hogy ilyen könnyen színesedik. Ahogy a szavakról megfélemedkezve, csak nézte - a lánynak, aki megfeszített figyelemmel nézett rá, hirtelen elmozdult minden vonása és a szája széthúzódott... Ez igen váratlanul új vonásokat gyúrt az arcába. Mikor hallgatott, szabályos volt az ajka. Íves... Aha, ezen van egy kis rúzs... attól annyira szabályos. Csak ha nevet s elhúzódik az ajak vonala, akkor látni, hogy milyen széles és egészséges. Igazán csodálatos, hogy a legparányibb érzéshullám mekkora elváltozásokat idéz elő egy fiatal lány arcán. Teljesen új lett. Még az orra alakja is megváltozott... Élesebb és hegyesebb lett: kiugrott az ajaknyílásból... Furcsa: ezt még meg fogja figyelni. Miről is van szó?

- De, tanácsos úr, bocsánatot kérek, én nem értek hozzá, de nem látom be, hogy egy nő mért ne tudna éppen olyan éles megfigyelő lenni, mint egy férfi, sőt azt hiszem, a jelenségek megvizsgálásánál a nőnek még több adottsága lehet, mint egy férfinak, feltéve, hogy megvan a kellő előképzettsége és intelligenciája...

- A nőnek nincs képessége a filozófiára. Filozófia nélkül pedig még az egyszerű megfigyelés is értéktelen. A statisztika a legfőbb tudomány, ha nincs általános szempontokra építve. Általános szempontokat pedig csak filozófiai szemlélet tud kitűzni. Ergo, a nő maradjon a konyhában...

- De tanácsos úr, én azt hiszem, még a konyhában sem használható senki, se férfi, se nő, ha egyáltalán nincs képessége magasabb szemléletre. Én úgy gondolom, még egy ebédet sem lehet elkészíteni, ha a szakács nincs tisztában igen sok dologgal: emberismeret...

- Látja, hát ez igaz - kapott bele Vágrándy -, ez az élet legtöbb összeütközésének az oka, hogy a nőkben nincs képesség például emberismeretre. A nők csak főznek, s azt kívánják, hogy az ember megegye és megdicsérje a főztjüket... Van egy sógorom: a felesége a legremekebb szakács, sőt cukrász. Az ételeket úgy készíti el, mint ahogy az a szakácskönyvekben elő van írva. Az ura a világ legboldogabb embere mert soha egy jó falatot nem kap... Mi a baj?... az asszony buta: nem azt főzi, amit az ura szeret, hanem azt, amit megtanult. Pedig az evésben az ember a legkülönösebb: minden férfi az anyja főztjét szereti legjobban. Ha a sógorom azt meri mondani, hogy: az édesanyám ezt nem így csinálta - akkor a feleség megveti és lenézi őt is, az anyját is... Nem hajlandó egy kicsit odakozmászítani az ételt... Ismeri a kozmász viccet?... Hogy a férj második feleséget hozott és semmi sem ízlett neki az új asszony főztjéből. Egyszer az asszony kétségbeesve várja haza az urát, hogy most mi lesz... Az illető férj belekóstol az ételbe, s azt mondja: ez más... látod, kezdesz megtanulni főzni... - Nevettek. - Hát a sógorom szó szerint így járt... Vacsorára voltak hívva, s túrós rétes volt. De az sűrű volt és lapos és vastag és puha. A felesége fintorgatta az orrát, mert az olyan réteseket csinál, hogy annak a papirosa úgy áll, mint a papír, majdnem repül... Egyszer csak az ura felkiált: „Látod, ezt tanuld meg, ez az a rétes, ami nekem ízlik”... És felesége, ahelyett, hogy megtanulta volna, megvetette

érte... Azóta azt szokta mondani: „az én uramnak akkor jó az étel, ha el van rontva”. S nem csinálja neki úgy, ahogy az ura szereti. A nő képtelen arra, hogy filozófiája legyen... A nő, bármilyen furcsa is ez a kijelentés: egzakt lény.

- De tanácsos úr, ha az, akkor különösen alkalmas a megfigyelésre, nem?

- Megfigyelés? mondom, hogy az magában semmi... És nem is képes, mert csak üres tényeket lát, de nem tudja, mi annak a jelentősége... Maga hogy jutott ehhez a megbízatáshoz?

- Véletlenül, tanácsos úr.

S nagy, kék szemeit ábrándosan függesztette a miniszter arcképére.

- Apám kúriai bíró volt. Jó barátja volt Schneider miniszteri tanácsos úr, aki régebben sokat fordult meg nálunk...

- Aha, Schneider méltóságos úr... És szereti ezeket csinálni, kisasszony?

- Igen... nagyon... oly kedvesek hozzám az urak...

- Hát persze... egy nőnél ez a lényeg, s nem a lényeg a lényeg... Miért is ne lennének kedvesek egy szép fiatal lányhoz?... Pesten...

- Pesten? - nézett rá meglepetve Ella.

- Pesten, Pesten... Itt nagyon kedvesek a fiatal lányokhoz az urak.

- Inkább úgy gondolom, tanácsos úr, hogy Budapesten azt észre sem veszik, hogy egy munkaerő exteriőrje milyen... Itt a munkateljesítmény a fontos... 1930 óta tizenhatezer magántisztviselőnővel van kevesebb alkalmazásban; nem gondolom, hogy aszerint küldték el őket, hogy ki csinos, ki nem?

Vágrándy meglepetve nézett rá. Amit mondott, nagy ellentétben volt azzal, ahogy mondta. Oly kislányos zavarral szólalt meg.

- Maga pesti lány?

- Igen.

- Itt született?

- Igen.

Vágrándy soká nézett rá, és nézte a finom hamvasszőke bőrét. Oly friss volt, egészen friss, meleg, egészséges.

- És szereti Pestet?

- Hát hogyne.

- Hol nőtt fel? Melyik kerületben?

- A Lipótvárosban.

- És szereti?

- Nagyon.

- Mit szeret rajta?

- Istenem, hisz az a legszebb kerület. A Lipót körút, az a legszebb.

- És a Szabadság tér?

- Az egész kerület. Minden utcája oly elegáns. Azok a gyönyörű bérházak... És most hogy épül... Tetszett már lenni a Rakovszky téren?

- Nem. Hol van?

- A Duna-parton, szemben a Margit-szigettel. Oly tökéletes lakásokat építenek, hogy az csoda.

- Láttam egy repülőgép-felvételt: mint egy kút, minden udvar.

- Óh, az a Tátra utcában van. Az új házakat tessék megnézni. Bele fog szeretni, tanácsos úr. Két szoba hall: a világon semmi mást nem kívánok, csak egy ilyen lakást. Lift. A ház előtt óriási nagy kert, gyermekjátszótér. Bábajos...

- És Pestet általában is szereti?

- Rendkívül.

- Nem értem... Mit szeret rajta?

- Tanácsos úr nem szereti Pestet?

- Nem.

- Istenem... tessék egyszer megállani az utcán, s megszámlálni, mennyi szép nő van itt... De nemcsak a nők szépek: egész Pest szép.

- Megáll az eszem... Hát aki itt született, az Pestet éppen úgy szereti, mint én a szőlőföldemet?...

- Hogyne... Kisgyerek koromban elvitt a mama a szigetre... Annál gyönyörűbbet... Szokott tanácsos úr a Margit-szigetre járni?

- Nem.

- De volt már ott.

- Voltam egypárszor, de az nekem nem kert, az egy felesleges luxus. Érti? Egészen felesleges! Mindig haragudtam, ha ott voltam. Mintha frakkba volnának öltözve még a fák is. Állandóan nagy estély. Belépődíj mellett.

- Óh, a sziget, az gyönyörű... Ha az ember belép, már egy egész új atmoszférában érzi magát... Ha meglátom a nagy rondót, a világ legszebb muskátligruppját, felsikoltok örömben... És bent a fák... Óh, tanácsos úr... azok a hatalmas pázsitcsíkok, s merőlegesen áll felettük a fa... Azok a gyönyörű és szeszélyes nagy fák... Mint a tündérek... Nem?

- Frakkban.

- Nem... oly természetesek, közvetlenek... és olyan elegánsan tudnak állni a szépen nyírott zöld mezőnyben... És a feketerigók, tanácsos úr... és a Póló-kávéházban, az valami csoda, ahogy az a kedves futónövény úgy nyújtogatja a lábcskáit, úgy kapaszkodik a sárga falra, mint a kiscica...

Vágrándy már nem hallotta, mit mond, mindegy, akármit mond, annyira kedves, hogy csak a csicsérgését hallja...

- És a kismadarak. Mennyit tudnak beszélgetni... Én a verebeket is szeretem... nekem az is nagyon tetszik, hogy a kis verebek olyan rohamosan tudnak ülni az ágakon, mintha mind egy-egy kis barna falevél lenne. Én úgy rettegtem most két éve, mikor a főváros elhatározta, hogy kiirtja őket... ez, ugye, nem volt szép és humánus... s úgy örültem, hogy nem sikerült s a kis

verebek a télen is csak ott üldögéltek az Erzsébet téri fákon: valósággal boldog voltam, és azt mondtam nekik: bravó, kis verebek.

- De azért messze elkerülte őket, hogy meg ne tiszteljék az új toalettjét.

- No, azért nem kár... az én kis vacak ruháim... és ahhoz nem kell egészen közelről szagolni a füvecskéket, hogy az ember gyönyörködje benne... én a szigeten egész újjá tudok születni, ha kimehetek... gyermekkorom édes emlékei újulnak meg... ahányszor kimegyek, mindig meg-gazdagodom valami széppel... most nagyon szépek a rózsák, olyan dühösen virítanak...

- Volt már a Józsefvárosban?

- Igen. Egy időben ott laktunk. Két évig a Práter utcában jártam a gimnáziumba.

- Azt is szereti?

- A Józsefvárost? Azt is.

- Mit szeret rajta?

- Olyan bizalmas.

- A Józsefváros?

- Igen. Sok édes kis földszintes ház van még ott. Olyan kedves utcák.

- Ez fantasztikus. Csupa jassz nép.

- Az is eredeti. Én nagyon szerettem ott, de a mama visszavágyott a szép, elegáns Lipótvárosba.

Vágrándy egészen megzavarodva nézett a lányra. Ez egészen kipirult Budapest szerelmében. Különös. Most már kezdte megérteni, hogy itt egészen másfajta gyermekek nőnek... Ezeket igen, ezeket a lányokat meg lehet hívni moziba...

- Különös fordulat ez a világ állapotában - mondta, s leütötte szivarja hamvát.

Megnézte a hamutartót. Csúnya, rozsdás vashamutartó volt az. Valami rossz öntvény. Meztelen női alak volt beleöntve. Sietve úgy dörzsölte el a hamut, hogy az aktot lehetőleg elfedje. El is határozta, hogy holnapra kicseréli. Valami csinos cserepet hoz... A múltkor egész véletlenül látott ilyeneket egy kirakatban.

Ella hallgatott. Nem tudta, mire gondol a tanácsos úr.

- Az a különös - mondta Vágrándy -, hogy az én fiatalkoromban még nagyon sok szóval harcoltak a nők egyenjogúsításáért, s ma mindenütt nők dolgoznak... a nők mindenütt dolgoznak, helyesebben mondva.

- Azelőtt is dolgoztak. Csak azelőtt kizárólag háztartási alkalmazottak voltak.

- Éppen ez az... Ma ellepték a hivatali, üzleti, kereskedelmi élet alsó fokait. Így lassan egyre feljebb szivárognak.

- Az még nagyon messze van, tanácsos úr. Főleg nálunk, Magyarországon.

Ebből megint súlyos vita keletkezett köztük. A megszokott vita. A dolgozó nő problémája, mellyel éppen újabban erősen szembeszáll a német elv: visszaküldeni a nőket a tűzhelyhez.

Ellának meleg hangja volt, gyorsan pirult, és nagy ellentét volt elvi kijelentései és állandóan zavart, lányos magatartása közt. Egy fiúval soha nem állott volna ilyen vitába Vágrándy, s ezzel a lánnyal úgy beszél, mint rangbelivel.

Közben leplezetlen érdeklődéssel nézte. Milyen jelentékeny vonásai vannak. Nagy, kék szemei, a szempilla ráhull a szembogarakra, római orra, erős álla, gömbölyű áll és kicsattanóan érzéki ajka, a felső ajak tiszta íj, az alsó előrebuggyan, mint a vércsöpp, ami dagasztja... Gyönyörű nyaka, ez a legcsodálatosabb, a sima elefántcsontszínű nyaka.

- Persze sokat sportol - mondta ki a gondolatát folytatva, hiszen ehhez a rozsdabarna hajhoz hófehér bőr illik s az is -, biztosan sokat evez, le van sülvé.

- Igen, már kezdünk evezni.

- Valamelyik egylet?

- Nem. Társaságbeli fiúkkal.

Vágrándy elborult. Fiúkkal. Társaságbeli fiúkkal.

- Mindennap?

- Csak vasárnap. Hétköznap nincs idejük.

- Moziba szokott járni?

- Néha.

Vágrándy csaknem kimondta: például tegnap, de még nem érezte erre elég érettnek a helyzetet.

- Tegnap, például, voltam - mondta Ella ártatlanul.

Vágrándy elpirult: azt akarta mondani: az Elysiumban? Ettől pirult el... Attól, hogy visszatartotta a szót... Még azt hinné, hogy idebent mindenki erről beszél, s még ő is.

Csöngetett.

- Az Elysiumban - mondta a lány.

Vágrándy felkapta a fejét, mintha megütötte volna a szó.

A szolga bejött.

- Hozza be az 1932-es köteteket. Sajó úrtól. Már ő tudja.

A szolga elment.

- Az Elysiumban? - kérdezte, s elfordította a szemét a lányról.

- Igen...

- Egyedül?

- Nem, egy barátnőmmel voltam, egy elvált asszonnyal - most hirtelenkedve hozzátette: - Félix tanácsos úr oly kedves volt... az utcán találkoztunk, köszöntött, s megkérdezte, hova megyek...

- Hogy? Maga nem volt egyedül, s ő megszólította az utcán?

- Igen, olyan kedves volt... - s Vágrándy nem tudta megállapítani, ezt milyen érzéssel mondja. Vád vagy köszönet.

- S ez a nagy esemény, hogy megszólította?

- Nagyon kedves volt a tanácsos úr, felajánlotta, hogy elkísér bennünket...

- A moziba.

- Igen. Már nekünk volt jegyünk, de a tanácsos úr tudott mellettünk kapni, mert az egész sor üres volt.

Vágrándy elvörösödött a haragtól. Nyomorult poltron ez még is... Neki úgy adta be, mintha ő hívta volna meg ezt a „kis tyúkot”.

- És jó volt a darab? - kérdezte kiszáradt torokkal.

- Olyan nagy híre van ennek a „Hindu szédület”-nek, és üres volt a ház. Majdnem üres.

- Melyik előadáson voltak?

- Az elsón, félárú jeggyel - mondta Ella igen kedvesen. - Tényleg, a következő előadásra többen jöttek.

- Legalább volt egy jó gavallérjuk, aki ellátta cukorral a társaságot.

- Ezt előre kikötöttük, hogy nem szabad.

Vágrándy most nem tudta, mit csináljon. Szerette volna kivallatni a lányt, mit tud arról a bizonyos afférról, de nem merte kérdezni: illetlennek érezte. Leütötte a szivarját a vasszűzre:

- Na, majd egyszer én is meghívom, de egy jobb darabra... és csak ha jó megfigyeléseket tesz a munkánál...

Ella zavartan mondta:

- Nagyon szépen köszönöm a tanácsos úr kedvességét...

Vágrándy érezte, hogy ez elutasítás s nagyon megörült, hogy a szolga két óriási kötetrel jött be.

- Tegye oda a doktorkisasszonynak.

Lehajtotta a fejét, s az aktákat kezdte nyitogatni. Ella felállott, pukedlit csinált, és átment az asztalához, s ott leült, hátat fordítva a tanácsos úrnak.

Vágrándy sokáig nem szólt, de az aktáiban sem látott semmit, ami lefoglalta volna.

Aztán óvatosan felnézett, s látta, hogy a lány nyugodtan dolgozik, s csak a háta figyel feléje. A vászonkötényből csak a nyaka világított ki. A meztelen nyaka.

Ketten voltak a nagy szobában, de mintha zsúfolva lenne az egész helyiség. Villamos feszültséggel volt tele a terem. Fojtott volt a levegő. Hirtelen felállott és kiment. Átment a többi szobába inspiciálni.

- A fene egye meg, minek küldenek a nyakamra a minisztériumból ilyen zavaró motívumokat - morogta magában.

6

A telefon szólt. Ella körülnézett, aztán engedelmesen felállott, és a tanácsos asztalához ment, s felvette a kagylót.

- Halló!

- Halló - mondta Juluka. - Vágrándy tanácsos urat kérem.

- Nincs bent a szobában, mindjárt hívom.

- Ki beszél?

- Itt egy alkalmazott. Hívom a tanácsos urat.
- Köszönöm, majd később keresem.
- Mit mondjak neki?
- Semmit, köszönöm. - De mielőtt letette volna a kagylót: - Kérem - mondta hirtelen Juluka.
- Tessék.
- Kegyed a tanácsos úr szobájában dolgozik?
- Miért kérdezi, kérem?
- Hogy miért kérdezem?
- Igen.

Juluka úgy megijedt, hogy letette a kagylót. Csak mikor már megszakította a kapcsolást, akkor eszmélt rá, hogy legokosabb lett volna, ha megmondja, ki beszél... De a kérdése után, hogy a szobában dolgozik-e? már nem mondhatta meg...

S most úgy meg volt rettenve, mintha valaki láthatatlanul jól pofon verte volna. Csak állott a telefon felett, s nézett maga elé. Ki lehet az a szemtelen lány? A hangja lány volt. Egy asszonyban már nincs is ennyi szemtelenség. Egy asszonyt már megtört az élet. Itt van ő: elvesztette a fölényét, s az milyen hetykén mondta, hogy: „miért kérdi, kérem?”... Hogy mi köze hozzá... Mi jogon akarja megtudni ezt a titkot?...

Ez hallatlan.

Kedve lett volna újra felhívni, azzal, hogy itt a tanácsos úr felesége beszél, és tudni akarja, hogy az elébb... De ezt már nem teheti... Akkor kellett volna azonnal replikázni... de ő már elszokott a replikától...

Vajon nem ez a lány jött be, amikor az ura azt mondta neki, hogy „pajtikám?”... Azóta ez folyton ott van?... Annak már van egy órája... De hát persze, ha ott van az asztala... Egy szobában van az asztala, és erről Aladár egy szót sem szólt...

Hát hol van ott még egy asztal? Nincs több íróasztal, csak az az egy, amin az ura dolgozik... Ezen osztoznak... Közös ágy? Idehaza nem tud a feleségével egy szobában hálni? Kiköltözött a másik szobába? Az ebédlőben alszik a díványon, s a hivatalban közös asztala van egy lánnyal?

Nagyon fel volt dűlva, és megkapta a szédülést. Míg kiment a konyhába, mindenbe meg kellett kapaszkodnia, az ajtóba, az előszobában a közepén álló asztalba, a ruhaszekrénybe, úgy tétovázott a spájzajtóig. Ez nyitva volt, ráborult az ajtószárny élére, s pillanatokig állott.

- Mi köze hozzá?...

Ezt még nem kapta meg.

Kiment a konyhába, és tovább fejtette a zöldborsót. Soha nem engedte meg, hogy ahhoz, amit megesznek, idegen kéz hozzányúljon. Leült a hokkedlre a konyhaasztal mellett, oly fáradt volt, mint egy haldokló. Minden erejét elvesztette. Sovány, eres kezei úgy lógtak, erőtlenül. A keze fején vastagon buggyantak az erei. Rettenetes, hogy megvénültek a kezei.

Szegény kezek, csak nézte őket, mintha nem is az övéi lennének. Valaha büszke volt a kezeire. Hófehérek voltak és oly finoman ereztettek. Kékvérűnek nevezték az iskolában a lányok, kékesek voltak az erek. De most már csak erek. Persze elhasználta őket. Ezeket a szegény ügyetlen kezeket. Soha nem voltak alkalmasak semmi munkára. Büszke volt rá, hogy a lábai mily ügyesek. Táncra, mozgásra, mindenre alkalmasak, s a kezei tehetetlenek, s mégis tud

velük főzni, mert az ember nem a kezeivel főz, hanem a fejével... akármihez nyúl, minden csörömpöl a kezében... pohár feldől... ha valami eltörik a házban, csak ő töri el... igaz, ki törjön, hiszen mindent maga csinál... a bejáró asszonynak nem szabad a kényesebb vázákat le sem törölni, ő maga csinálja ezekkel a szegény kezekkel...

Vajon bent van már az ura a szobában? Hova mehetett? Elment a hivatalból? vagy csak átment a szomszéd szobákba valahová? S azalatt a lány ottmaradhat?

Mondott egyszer valamit Aladár, hogy a minisztériumból... Rosszkedvűen mondta, hogy milyen új dolgokat találnak ki... valami statisztika... de azt nem mondta, hogy éppen az ő szobájában van a lány... Szegény, ez neki nagyon kellemetlen lehet. Nem tűri, hogy más is legyen a szobájában. Még nem is volt tanácsos, már kieszközölte s éppen együtt beszéltek meg, hogy bármilyen kicsi szobát adjanak neki, csak egyedül legyen... És most még valakit beraknak a hivatali szobájába... Majd megmondja neki, hogy telepítse ki onnan...

A bejáróné kopogott az ajtón. Lent volt a boltban, mert valamit elfelejtett felhozni, azért küldte le.

Felállott, s szédelegve ment az ajtóig, kinyitotta.

- Jaj, naccsága kérem, nagy muri van odalent. Annyi nép. Egy úriasszony a mellettünk levő házban leugrott a negyedik emeletről. Mentők jöttek, a viciné most mossa fel a vért.

- Jaj! Ne beszéljen ilyeneket!

- De igen, naccsága, abban a pillanatban masztót lett. Úgy sajnálom szegényt.

7

Vágrándy szerette a hivatalát. Ahogy félszivarjával kilépett a szobájából, a szeme már nevetett. Minden hivatalnok egy-egy külön eset volt számára.

Csoportban állottak az urak az iktató ajtajában, s nagyon nevettek.

Ő is odaállott. Mi az?

- Tanácsos úr, Jónásnak három barackja van a kertjében.

- Három barackfa? - s ő is nevetett.

- Nem, tanácsos úr, három szem barack. Az ősszel ültetett két fiatal őszibarackfát és már van rajta három szem gyümölcs. A többi lehullott, de három szem megmaradt és valószínűleg be is fog érni.

Nevetni kezdett. Három szem őszibarack, ez csak mulatságos. Hirtelen megérezte, hogy a szép, nagy barack simahamvas bőre érinti az ujjait. Azok a gyönyörű nagy őszibarackok. Rózsásak és ízesek. Az őszibarack a legszebb gyümölcs...

Jónás nagy bajuszával sunyin mosolygott.

- Mennyi kertje van magának?

- Háromszáz négyszögöl, tanácsos úr.

- Hol?

- Tétényben.

- A fenét!

Nem akart vele sok időt tölteni, megnézte Jónást, a beesett mellű, csupasz bajuszú irodaszolgát, akinek kopasz homloka gömbölyűen csillogott, s apró barna szemei hunyorgattak, mint valami güzüé.

Karonfogta Rittert, a számvizsgálót, és visszament vele ennek az asztalához, és hivatali dolgokról kezdett beszélni.

Mindenki a helyére ment, és belemerült munkájába. Most igen, most mindenki dolgozott. Ezek a jó órák, amikor minden hivatalnok teljes erejét tudja átadni a munkának. Tíz-től tizenkettőig végzi el mindenki a munka dandárát. Csak ő van kizárva a szobájából. Nem akar bent lenni a lánnyal, de így, ha végigvizitel, s itt is tanácsot ad, ott is kisegíti a zavarból a fiatalabb hivatalnokokat, az egész üzem nagyszerűen működik.

- Nem is tudtam, hogy Jónásnak háza van.

Ritter ránevetett.

- Hogyne, tanácsos úr, és nagyon mulatságos, hogy mindennap valami hírt hoz. Nem beszél, csak sorra jár és mindenkinek megsúgja, hogy: „három szem barack megmaradt”. Mert meghozta azt a jelentést is, mikor az a késői fagy volt, hogy minden gyümölcsfa virága lehullott, hát most a három barack mindenkinek teljes örömet okozott.

- De miből vesz ez házat?

- Ő vehet. Megvan a fizetése és tepertőt ebédel mindennap. Hat gyereke van, egy éppen most érettségiz, egy zeneakadémiát végez, kettő tanítónő lesz, a kisebbek még tanulnak.

Vágrándy egész elkedvetlenedett.

- Neked van gyereked?

- Nekem nincs, tanácsos úr. Mire? és hol?... lehet itt gyereket nevelni?... Abban a házban, ahol lakom, csak három gyerek van az egész házban és a vicinek van négy. A házmesternek már nincs. Azt hiszem, nem is vesznek fel házmestert, ha gyereke van, mert a házmesteri lakás a szuterénben van, ablaktalan, levegőtlen és nyirkos, és a háziúr nem akarja a felelősséget vállalni, hogy a gyerekek elkorcsosuljanak. Meg aztán nem is lehet, hogy gyereksírás zavarja a lakókat... A gyerek nagy probléma, tanácsos úr... Én az ötödik emeleten lakom... A feleségem egyedül nem viheti le a gyerekkocsit... s ő tolja az utcán!... Nem mondom, ha én is kimehetnék Téténybe, mint a Jónás: ott lehetne gyereket nevelni, de én nem tudok házat venni, arra az én fizetésem csekély.

Cigarettára gyújtott és maga elé nézett. Vágrándy látta, hogy a szeme megködösödött, és mély részvétet érzett vele szemben, mert Ritter nagyszerű hivatalnok, a legtöbb munkát végzi, jó feje van, nagyon ambiciózus és becsületes. S egy ilyen ember el van zárva még a lehetőségtől is, hogy a fajtáját megörökítse... De hiszen ő maga is ugyanebben a helyzetben van... A pesti élet nagy tragédiája lobbant fel előtte.

- Budapest csak a virágzásra ad módot, a termésre nem - mondta Ritter.

- Igen, valahogy így van. Mégis van valami baj evvel a fővárosi étellel. Az ember ide húzódik a vidékről s abban a pillanatban, mikor beteszi a lábát a fővárosba; lemond a természetes életről és a fajtájáról... Ezért lesznek itt az asszonyok olyan idegesek és szerencsétlenek...

- Egész nap otthon vannak, egyedül. A magány a bűn fészke. Az asszonyok, még ha nem vétkeznek is, nagyon egészségtelen életet kénytelenek élni.

- És elhervadnak.

- Ezen a kozmetika segít. A gyerektartás költségeit kénytelenek magukra költeni. Nem is képzelem, tanácsos úr, hogy az utóbbi húsz évben hogy felvirágozott a drogéria. Már minden utcában van nem is egy, hanem egész csomó. Csak itt is, ha az ember lemegy az utcába, egyik a másikat éri. Ennek valami okának kell lenni. Nem a patika szaporodik, hanem a drogéria. Nemhiába költenek annyit a reklámokra. Belefektethetnek egy új púder reklámjába százötven-ezer pengőt, behozza nekik, mert minden lakásban el lehet helyezni belőle hetenként egy-egy tubust legalább. Filléres árut pengőkért adnak, minden költségük bejön. Nem mondhatom a feleségemnek, hogy elég szép vagy te így is a gyerekeidnek... Ha nincs gyereke, nem vonhatom meg tőle azt a kis örömet, hogy mesterségesen tartsa fenn a lánykori szépségét...

- Nem minden asszony használ efféléket - mondta Vágrándy.

- Aki ebben a versenyben nem gondolja magát, az elveszti az urát. Óriási a verseny.

- Egy tisztességes asszony versenyen felül áll.

- Én azt hiszem, tanácsos úr, csak versenyen kívül. Nem versenyez, s ezzel aláássa a saját jövőjét...

Vágrándy nem kívánta folytatni a vitát, tovább ment. A másik szobában a fiatal hivatalnokok nagyon vidámak voltak.

- Mi az? mi az?

- Bocsánat, tanácsos úr, tetszett látni a mai lapokat?

- Nem.

- Nagyszerű dolog van benne. Tanácsos úrnak is nagyszerű: az augusztusi általános előléptetéseknél kivétel nélkül az összes hadviseltek előléptetik egy fokkal.

- Ne beszéljen!

- De igen, tanácsos úr, tessék.

S átadta a mai lapot, melyben nagy cikk volt erről.

Vágrándy átfutotta a cikket, s nem takarhatta el nevetését. Az jó, ha az embert előléptetik. Ez egy tisztviselőnek valami olyan jó, amihez alig lehet hasonlítani más érzést. Az előlépés általános testi izgalmat okoz, mintha ózonba teszik az embert. A fizetés szigorú és változhatatlan keretén semmi sem segít, csak az előléptetés. Egy fillér külön jövedelemre nem lehet másképp kilátás, és az ember bizonyos idő múlva oly levegőtlenül szűknek érzi magát a már megunt fizetési osztályban, hogy néhány pengős előny valósággal újjászületést tud éreztetni vele.

- És ezek a Jónás barackjairól beszélnek, mikor ilyen fontos dolgok vannak a levegőben.

- Úgy látszik, még nem olvasták.

- Persze.

Ki olvas lapot?... Mielőtt hivatalba jön az ember, legtöbb esetben meg sem jön az újság, és nem is járát újságot ma mindenki. Utcán sem vesz. Ma tizenhat fillér nagy pénz. Ma a hivatalnok nagyon megnézi, hova ad ki tizenhat fillért. De még négyet is. A hivatalnok kénytelen görcsösen elszánni magát arra, hogy az utolsó fillérjébe úgy kapaszkodik, mint a vízbefülő a szalmaszálba.

Újra elolvasta, mert valamit nem értett.

Akkor visszalendítette a lapot az asztalra:

- Maga mért örül ennek, fiatalember? Maga a háború idején még pólyában volt.

- Tanácsos úr, ha mindenki előlép, akkor csak elkövetkezik a mi időnk is - nevetett a díjnok.

- No, jól van, fiam, de akkor most aztán fokozott erővel neki a munkának. Megátalkodottan, konokul és rohanva intézkedni mindenben. Nem azért ültettek ide bennünket, s nem azért fizetnek, hogy restanciákat gyűjtsünk, hanem azért, hogy a közönség érdekeit szolgáljuk.

Belefeküdt a fiatalember asztalán levő aktacsomóba, gyorsan áttekintette és határozott utasításokat adott, hogy kell elintézni, s mennyi idő alatt lehet elvégezni a dolgokat.

Így ment asztról asztra. Valóban fel volt villanyozva és olyan munkakedvet érzett magában, hogy egyedül el tudta volna most végezni az egész hivatal minden munkáját.

Elmúlt a reggel lehangoltsága, a maznaság és a tikkadtság, csupa tűz volt és energia.

Háromnegyed tizenkettő volt, mikor bement a saját szobájába. Szó nélkül az asztalához ment, s aktáival kezdett foglalkozni. Odapillantott az Ella hátára. Mért ül ilyen meggömbülve ez a lány? Az ilyen magas lányok rendszerint összegörbednek az íróasztal felett, mint a kis falusi lányok, akiket rosszul szoktatnak. Félvállasan ül és úgy ír.

Egy ideig nézte, akkor felállott, és odament közelebb, s látta, hogy a töltőtollat oly keservesen fogja, az ujjai majdnem görcsöt kapnak.

- Hú, de rosszul fogja a tollat - mondta neki.

- Így szoktam - szólt Ella. - Nagyon ügyetlen vagyok.

- Ezt nem jól teszi... A tartása is rossz... A tüdejét megnyomorítja. Az asztalnál egyenesen kell ülni, és a tollat is egyenes ujjakkal kell tartani. Nézze.

Kivette a kezéből a tollat, s megmutatta. Akkor hirtelen furcsán érezte magát. Ránézett a maga kurta kis barna kezére, rövid, kemény ujjaira, a toll, amit a kezébe vett, meleg...A lány meleg vére fűtötte át, most a lány hőségével találkozott... Aztán rápillantott a lány lusta, sima, fehér kezére, amelyen semmi ér nem volt, olyan volt az, mintha márványból lenne kivésve. Vékony és hosszú ujjak. Nagyon szép kéz. Meg is mondta hangosan:

- Akinek ilyen szép keze van, annak szépen kell fogni a tollat. Látta, az én kezembe inkább kard illene.

Megfogta a tollat, mintha tör nyele volna, s vívómozdulatokat tett.

Ella játékosan elkapta a fejét a penkala elől.

S óriási nagy kék szemeivel hűségesen nézett fel rá. Az arcába. És egészségesen nyíltak ki ajkai. Remek fogai is vannak a lánynak. Nagy, egészséges fogak. Oly fehérek, gondozottak. Reklámnak lehetne fényképezni ezt a száját, fogpasztahirdetésekre...

- Halad a munkájával?

- Nagyon lassan, tanácsos úr. Két óra, az nagyon kevés.

- Van elég ideje. Félév alatt csak elkészül.

- Nagyon reménytelen.

- Mi reménytelen?... Nincs reménytelenség... Az életben csak remények vannak... Nem igaz?... Mit szól hozzá? Előléptetés előtt állok.

Ella nagyot nézett. Meglepte, hogy a tanácsos ezt közli vele.

- Gratulálok, tanácsos úr.

Vágrándy vígan nézett rá.

- Nézze, maga nem tudja, mi ez egy közalkalmazottnak. Vegye tudomásul, hogy az érdek egyetlen jutalma az előléptetés... Most tehát azt képzelem, hogy valami nagy érdemet szereztem. Hát téved: egész blőd dolog. Előléptetik a hadviselőket, s mivel én is beleestem a háborúba - maga akkor még meg sem született -, tehát nekem magával szemben az az előnyöm van, hogy magát még ki sem nevezték: ellenben engem előléptetnek.

Ella jóízűen nevetett.

- De hisz ez remek, tanácsos úr!

- Ugye? Ilyen remek dolgok vannak a világon. Tudja, hogy egy év alatt háromszáz pengővel fog emelkedni a fizetésem?... Éppen elég lenne magának egy... egy... Na, mit is venne, ha hirtelen háromszáz pengőt adnának a kis kezébe?

- Jaj, Istenem, én azt el se tudom képzelni.

- Na, nem olyan nőnek nézem én magát, aki háromszáz pengőtől megijed - nevetgált Vágrándy, és a szeméi faldosták a lányt, de hunyorgatott, hogy ez ne látsszék meg rajta.

Ella nem szólott, csak jóízűen kacagott, s úgy hajladozott, mint a virágzó barackfaág a tavaszi szellőben.

Szól a telefon, Vágrándy letette a tollat a lány elé, s ment.

A felügyelőségről beszélt valaki, felvilágosítást kért. Fejből emlékezett az esetre. Most olyan friss volt a feje, minden készen állott benne. Az előléptetés reménye. Habzó elevenség és tajtékzó munkaöröm. Még mindig beszéltek, amikor látta, hogy Ella már állott felfelé s levetette a kötényt.

Különösek ezek a női mozdulatok. Vetkezés, az csak vetkezés. Annak mindig erotikus jellege van. Pláne, hogy a lány ilyen utcai toalettben marad. Hamar végzett a telefontal.

Ella, mintha valamit akart volna mondani, de ő vígan elébe vágott:

- Most mit csinál a tintás ujjával?

- Kesztyűt húzok, tanácsos úr.

A kötenyt beakasztotta a szekrénybe, balra, gondosan a szélső fogra. Vágrándy arra gondolt, hogy ő holnap a másik kalapjában jön be, esetleg a panamakalapban, bár azt Juluka érthetetlen okokból nem szereti.

- Ezeket a könyveket mingyárt itt is hagyhatom. Odakint úgy sincs már ezekre szükség, s nem telik idő a cipeléssel.

- Nagyon szépen köszönöm.

Most már másodszor gondolt rá Ella, hogy megmondja a tanácsos úrnak, hogy valaki kereste, de Vágrándy elébe vágott megint:

- Aztán nem okvetlen szükséges a helyszíni ellenőrzésről beszélni. Ezzel komplikáljuk az egész dolgot, és többet ártunk, mint használunk. Ha erre is kiterjeszkedik a minisztérium, akkor se vége, se hossza nem lesz a zaklatásoknak. Csináljuk csak úgy, ahogy ők odabent megtervezték...

- Igen, tanácsos úr.

Most harmadszor gondolt rá, hogy megmondja. De mit avatkozzon bele a más életébe. Majd megmondja az a hölgy, aki reklamálta, hogy ő ebben a szobában dolgozik-e?

S éppen azért, mert egy kicsit zsénben van a tanácsos úrral szemben, annyira kislányos és zavart lett, hogy pukedlivel köszönt el.

- Viszontlátásra, tanácsos úr.

Majdnem azt mondta, hogy: kezeit csókolom...

Vágrándy kezet nyújtott, s kemény kis kezével megfogta a lány finom, nagy, puha kezét. Valamit mondani akart, de csak nevetett s hallgatott, és nézte a lány üde arcát.

8

Tizenkettő után már nem adhatott volna helyet Tündér Ilonának sem, mert kezdődött a felek fogadása.

Máris jött a titkára, aki nevét az arcán hordta: Hulla úr.

- Tanácsos úr, Staff Frigyes... Tanácsos úr idézésével.

- Várjon a pasas.

Hulla úr elvonult, ő pedig elővette a tárcáját, abból kivett egy finoman metszett kis tükröt s megnézte magát. A tükör olyan kicsiny volt, hogy sorra kellett sétáltatnia az arca előtt, hogy külön-külön meglássa benne ferde, mongolos szemeit a kevés szempillákkal, domború homlokának egyes szakaszait s hosszúkás arcának külön régióit.

Jól összehordtak engem - mondta magában humorral -, jól állunk a fajelmélettel... Éppen annyi angolszász van bennem, mint amennyi mongol...

Mosolygott. Az angolszász onnan jutott eszébe, hogy minap figyelmeztették rá a kávéházban, hogy az angol pecsétőr annyira hasonlít hozzá, mintha ikertestvére lenne. Csak a feje, mert különben az hosszú szál ember, ő pedig, sajnos, meglehetősen alacsony.

Ez is valami tatár emlék - nézegette vékony bajuszát, mely a szája két sarkán lógott le.

Hazai szokás szerint külön érték volt szemében a tatár vonás. Ez ősiségét bizonyítja. A család ősiségét. Bár hiszen azt nem lehetne bizonyítani, hogy Árpád tatárjai hozták ezeket a vonásokat, vagy Szulimánéi. A Vágrándyak, mint minden magyar család, nagyon büszkék a nevükre, de még nem sikerült megtalálni a térképen Vágránd községet. Ennek híján még arra is büszke volt gyerekkorában, hogy Wagramhoz hasonlít valahogy ez a név. Tetszett neki a napóleoni csata emléke. Napóleon utolsó nagy győzelme. Gyermekes kapcsolat, de mindenesetre hízelgőbb, mintha Aspernhez hasonlítana a neve. A nimbuszfosztó első csatavesztéséhez.

Míg magát szemlélgette, folyton nevetett az arca. Egyáltalán oly frissnek érezte magát, mintha valami új elembe került volna. Szokatlan és ismeretlen volt neki ez a hangulat. Egyszer élünk. Ez volt az érzése, semmi más.

Eltette a tükröt, s csengetett.

Egy kopasz, kövér, nyájas ember jött be merev léptekkel. Normális, kifogástalan úriember. Hajlongva jött, s ezzel már elvesztette előtte a csatát.

- Tessék.

- Kérem, tanácsos úr, ezt az idézést kaptam.

- Tessék leülni.

Előkereste az aktát és végigpergette. Valami olyan dolgról volt szó hogy ez az úr építési vállalkozó, valamit nem helyesen vallott be, s ezzel az államnak bizonyos kárt okozott. Kicsit sértődve látta, hogy mekkora összegek szerepelnek az iratokban. Ezek az emberek olyan pénztételekkel dolgoznak, hogy az abszurdum. Most, mikor az egész közgazdasági élet a kút fenekén van, akadnak vállalkozók, akiknek minden sikerül...

- Hát, kérem, baj van.

- Hogyhogy baj, tanácsos úr? Nem, kérem, az lehetetlen. Nincs semmi baj. Nem szabad, hogy baj legyen, én nagyon vigyázok arra, hogy semmi baj elő ne fordulhasson.

- Pedig itt baj van.

- Mi a baj, kérem alássan?

- Az a baj, hogy maga kétféle számadással dolgozik. Egyik a saját kalkulációja, a másik, az pedig egy egészen más kalkuláció, ami úgy látszik, kizárólag a hatósági ellenőrzés számára készül.

- Ne tessék ilyet mondani, tanácsos úr.

- Hogyne mondanám, kérem, mikor ezek a tételek hangosan beszélnek? Kérem, maga szembeszáll önmagával.

Két aktát terített ki.

Staff úr vörös lett, aztán sápadt lett, meg újra vörös.

- Kérem szépen, az első az a vállalati tervezet adatait mutatja fel, a másik pedig a végrehajtott munkákat... Időközben az egész munka átalakult; nem lehetett fenntartani az engedélyezett költségvetést, mert az építető kénytelen volt csökkenteni a terveit... Gondolom, nem a remények után fizetjük az adót, hanem a valóságban végrehajtott dolgok után...

Staff úr zsebkendőt vett elő, s törülgette magát. Felállott, rákönyökölt az asztalra, szuszogott és fújt és izzadt és magyarázott, s az iratokba beleböködve mutogatta a változásokat.

Vágrándy látta, hogy talán valamennyire igaza van.

- Üljön csak le, kérem.

Staff úr leült és törülgette a homlokát.

- Mi már ismerjük egymást.

- Honnan, kérem szépen?

- Maga már volt nálam.

- Én, tanácsos úr?

- Mikor hadisegélyt kért az édesapjának.

Staff úr lángvörös lett. Egész teste izzani s remegni kezdett. Felújult előtte, hogy a háború elején, mikor az öccse elesett, nagynehezen elszánta magát, hogy az apjának hadisegélyt kér... Az egy nagyon kellemetlen incidens volt valami hivatalban... De nem hivatalnokkal, hanem valami őrmesterféle alakkal, aki akkor megleckéztette, hogy mért nem tartja el ő az apját... Hogy ő, az altiszt, a saját és a felesége szüleit is segíyezzi... Neki akkor elég jól ment, de a felesége nem akart a szüleinek segélyt adni, s őt rákényszerítették, hogy kérjen hadisegélyt... Azóta mindig szégyelli magát emiatt, ha éppen eszébe jut... Most nagyon törte a fejét, ki lehet

ez a tanácsos azok közül a hivatali urak közül, akiknek az asztala előtt végig kellett mennie koldulni... Neki már akkor három gyermeke volt, s az apja, aki kis szatócs volt, s abba is belebukott, szinte mint valami hősi jogot követelte ki magának, hogyha már egy fiát odaadta a hazáért, kapjon is valami segílyt... Kínos emlék... Abba is hagyta a kunyorálást, mikor az az altiszt úgy megszégyenítette, s ő maga adott dugsegélyt az öregnek, a felesége tudta nélkül...

- Itt, kérem, ebben a helyiségben?

- Dehogya, a második kerületben.

Persze, hiszen ott laktak a szülei a Tabánban.

- Tényleg ott lakott az édesapám...

Törülgette magát és hallgatott. Nem tudta, hogy ennek mi lesz most a következménye. Most ez a tanácsos a terhére fogja felróni a tizennyolc év előtti dolgot... Kellemtlen, hogy ezek a hivatalnokok, hogy ezeknek nincs más dolguk, csak a fejükben tartani az efféléket...

Csak nézett, szinte megüvegesedett szemekkel a tanácsosra, aki annyi töméntelen eset közül az övét ilyen jól megőrizte. Mint valami csodára, úgy bámult a csapdába került róka módjára a tüneményes memóriájú hivatalnokra.

- És... kapott akkor a papa segílyt?

- Persze... Én kiutaltam... És ő fel is vette éveken át... Akkor jött az összeomlás.

Aha, tizenhatban történt, karácsony előtt... Ez volt az ő karácsonyi ajándéka az öregeknek...

Mentegetőzni kezdett:

- Emlékszem, kérem, mert én nagyon nehezen határoztam el magam arra a dologra, mert röstelltem, hogy nem voltam katona... De hát testi hibám volt, s vagy öt sorozáson, már nem is tudom, sohasem vettek be... kérem, merev a lábam, a térdkalács össze van növe, nem tudok járni, különösen abban az időben, mint két boton, úgy léptem... Mennyi kárát láttam annak, hogy itthon töltöttem az egész háborút. Mindenütt a hadviseltek és rokkantak részesülnek előnyben, kivált az állami szállításoknál... De kérem, azért annak is élni kell, aki nem volt szerencsés, hogy elesett volna a háborúban... elég, hogy egy öcsém ottmaradt Volhíniában, kettő pedig idegroncs lett, és szitává lőtték őket... Tanácsos úr volt a harctéren?

Ezt azzal a reménnyel kérdezte, hogy nem volt, de Vágrándy győzedelmes göggel mondta:

- Hogyne lettem volna. Hetvenszázalékos rokkant vagyok.

- Óh, Istenem, az szép. Hetvenszázalékos.

- Tartalékos főhadnagy.

Legnagyobb sajnálatára nem folytathatta azzal, hogy „vitéz”... mert bizonyos hanyagságok miatt ez elmaradt. Későn jelentkezett, mint mindig, s úgy is tett, mintha nem tartaná fontosnak a külsőségeket... Pedig nem lenne rossz, ha úgy mondhatná: „vitéz Vágrándy”... Nagy disznóság, hogy őt nem tartották nyilván hivatalból, s a fia, aki nincs, nem örökölheti a „vitézi” rangot...

- Éppen ma kaptam az értesítést, hogy az összes hadviselteket előléptetik, s így engem is.

Odalesett a Staff úr arcára, aki egy „gratulálok, tanácsos úr”-at rebegett, s ridegen kiáltott rá:

- Maga pataki?

- Igen.

Staff urat új meglepetés érte. Hogy ez a tanácsos órála mindent tud!

- Tudom. Én is pataki diák vagyok.
- Igazán? Hát ez remek.
- Maguké volt a Staffli bolt?
- Igenis.
- Csak úgy hívták a diákok, Staffli speceráj.
- Igen.
- Sok gyerek volt.
- Öt fiú és két lány.
- Tudom, ott volt a Hécze elején. Én ott laktam a Mátyásiné kamarában.
- Mátyásiné.

Staff úrnak előmlött széles arcán valami édes jó íz. Már nem félt. Már látta, hogy mentőangyalt kapott a tanácsos úrban.

- Az mindig népes kamara volt.
- Én ismertem ott is magát. Két osztállyal járt felettem a gimnáziumban. A botlábú Staffli. Igaz?

Staff úr édesdeden mosolygott, s homályosan derengeni kezdett benne, mintha pontosan ugyanezeket a szavakat hallotta volna valaha már: mikor a hadisegély után járt; s mégsem emlékezett vissza arra a kishivatalnokra, aki akkor is felemlegette ezeket a dolgokat. Persze akkor még nem volt tanácsos, csak valami kis díjnok...

- Emlékszik Tuberóra?
- Hogyne, kérem.
- Pesta bácsi... Cájzs... Ellendjóska... feneegyemeg, kutya professzorok voltak abban az időben Patakon... Magoltattak, mi?... Nem szokott elmenni a pataki diákok budapesti egyesületébe?
- Sajnos, nem. Engem nem is hívtak meg.
- Dehogynem. Telefonáljon csak be a kúriára, Mándy igazgató úrnak. Nagyon fog örülni, felveszi a listába. Vadászik egy-egy pataki diákra. Emlékszik Mándyra?
- Mándy.
- Nagyon jó pofa... Kikkel érintkezik, kikről tud a patakiak közül... Mi lett Körtvélyesi Pistából?
- Azt hiszem, pap lett.
- Örösön.
- Örös... A Bodroglóközben?
- Igen... Az volt szép élet, az a pataki élet... A kollégium kertje... Most megint állítottak egy új szobrot... A hősök szobrát, Meggyesi Feri csinálta... nagyon szép... Mikor volt Patakon?
- Hát... azóta bizony nem voltam...

- Fenn kell tartani a régi barátságot... Ha az ember Pestre került is, nem szabad elpestiesedni... A főváros csak elrontja az embereket... kozmopolitákat csinál belőlünk... Én nem leszek pesti, ha a fene fenét eszik is... Mi?

- Most, hogy a tanácsos úr beszél, bennem is nagyon felújulnak az emlékek...

- Hát kérem, csak hozza be a teljes elszámolását. A számlákat és nyugtákat. Majd csinálunk valamit. Majd meglátom, hogy kell ezt úgy összeállítani, hogy a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon... Pataki diákok vagyunk, vagy mi.

- Igenis, tanácsos úr, nagyon hálás vagyok... de úgy gondolom, hogy már be is van nyújtva az egész anyag.

- Ne okoskodjon. Mutassa csak meg őszintén. Nem fogjuk leharapni a fejét.

- Mikorra méltóztatik parancsolni?

- Adok magának harmincnap határidőt. Elég?

- Hálásan köszönöm.

Staff úr felállott s hajlongott. Most ugyan már nincs helyén a hajlongás, ha a tanácsos is pataki diák és két évvel lejjebb is járt... Még azt szeretete volna mondani, hogy nem is hiszi, hogy újabb adatokat tudna hozni, hiszen minden be van már nyújtva. Abból, ami itt van, meg lehet állapítani az egész tényállást... de nem merte zavarni a dolgot, mert az apjának segélyt adott a tanácsos, és mint pataki diák... Majd harminc nap múlva...

Vágrándy utána se nézett, mikor elment.

9

A Kálvin téren megállott. Várta a forgalmi rendőr intézkedését, s addig kedvencét, a kutat nézte.

Szerette ezt a kutat. Arányosnak találta a kettős tányérát. Nem is volt ellene más kifogása, csak az, hogy Danubius urat a tetején kurtának és kicsit nagy fejűnek tartotta. Ellenben a nagy lábú nimfák, ahogy ott ülnek ábrándozva a csorgó víz alatt, nagyon szépek.

Milyen szép ez a tér.

Talán most először életében látott valamit szépnek Pesten. Szép, hogy ilyen nagy és szabálytalan. Mulattatta, hogy nem tudják olyan könnyen megoldani a forgalmi kérdést. Valamikor diákkorában azt hallotta, hogy nagyvárosokban a terek közepére tesznek egy szobrot vagy emlékoszlopot, hogy a gyalogos közönség átkelés közben odameneküljön a forgalom elől. No, ezen régen túl vagyunk. Azóta a közönség kiskorú lett, most minden lépésére a forgalmi rendőr vigyáz.

Oly kitűnően érezte ma magát, s nem tudta volna megmondani, miért... Bizonyára az előléptetés... Mi más oka lenne?... Tele volt fiatalsággal... Csak úgy dagadt a szíve... Mit nem tesz egy kis előléptetés reménye... Nevetett. Folyton és mindenben nevetett. Kinevette önmagát is: háromszáz pengőért nevet.

Ez a tér olyan, mint az a tisztás, ahol diákkorában majálist tartottak az erdőben. Körös-körül az erdő, a házak tömege. Tetszett neki ez az ötlet: ezen a szálon már el tud egy kissé tájékozódni ezen a Pesten. Mert ez valósággal erdő. És tele van vadakkal. Emberekkel, akik vadabbak az erdei vadaknál... De mennyi szép nő... Sok szép nőstény vadacská... Furcsa...

Mintha Ella menne ott... Ugyanaz a ruha... Milyen paletókat viselnek most a nők... Csupa biedermeier alak...

Vajon hol van most Ella? Hova ment haza? Ebédelni. Semmit sem tud róla. Nem tudja, ki az apja, ki az anyja, miféle család... kúriai bíró volt az apja... Tehát árva... Kedves kis árvalány... Nem is kicsi: meglehetősen magas. Kár, hogy magasabb nála... De ő nem rúszozza olyan keményen a száját, mint ezek a démonok az utcán... Furcsa divat.

Nevetett.

El lehet indulni a téren keresztül. Ment a közönség között. Ahogy megy, éppen a kút magasságában, szembe jön vele egy fiatal nő... Még ilyen aransárga arcbőrt nem látott. Egész meghökkenve állott meg s megnézte, ahogy szembe jött vele. Egészséges, vakító szépség, de a teintjének sajátságos aranyló alapszíne van. Utána is fordult, ott a veszélyes átjáró közepén és látta, hogy ez a szín átmeleg a kivágott, gyönyörű nyakára is. Hogy lehet emberi lénynek ilyen aranszíne. Nem májbaj: egészséges aranszín. Utána akart menni, hogy visszafordul s elkíséri, de a lábai makacsul indultak előre: *pontosan haza kell érnie*, mert odaég a borjúszelet...

Mosolygott, és a szemében magával vitte ezt a csodálatos színt, az idegen nő aranybarna színét. Nem barna, sárga, aransárga...

Valami izzást és forrást érzett magában: szeretne megismerkedni evvel a nővel. Úgy maradt meg benne, hogy valami hivatalnoknő lehet, az is most jön az irodából, s megy hazafelé. De hova megy a Belvárosban? Milyen szomorú volt. Az egész nőben valami halk és bánatos nyugalom volt. Oly kedvesen méltóságosan s mégis egyszerűen ment, mint aki egy nagy, vigasztalhatatlan bánatot hord magával... Mi baja lehet egy ilyen fiatal és csodálatosan szép nőnek?

Alig látta, néhány pillanatig, s mennyi emléke van róla. Igaz, hogy a színe miatt, a soha nem látott aranszín a bőrében... Mi ez? Kreol?... A kreol az elefántcsontszín, s ez üde, aranyos. Soha senkinek nem hinné el, hogy van ilyen szín a világon. Azokra a tavaszi vízparti virágokra emlékeztet ez a sárgaság, amiket mendikás korában szedett a Bodrog-parton...

Megállott a Baross utca sarkán, s visszafordult. Abba az irányba nézett, amerre a nő eltűnt... Sohasem fogja többet látni...

Furcsa és kellemetlenül nagy város ez a Pest... Ha kisvárosban élne ez a nő, akkor persze ismerné. Egy ilyen nő nem maradhat titokban, arról az egész város tud. Az egész megye... De itt?

A szíve elkezdett szorulni, s fáj neki, hogy ezt a nőt, akit úgy meg tudott látni, hogy egy pillanat alatt az egész lelkét teleitta vele, soha többet ebben az életben nem láthatja... Minek kellene bekövetkezni, hogy még egyszer találkozzék vele?...

De ha hivatalnoknő, akkor pontosan ezekben a percekben mindennap ugyanitt megy keresztül: akkor ő, ha figyel és vár rá, kell, hogy holnap is találkozzék vele... Ha holnap újra látná, akkor már nem eresztené el, hanem elkísérné, amerre megy...

Megszólítaná?

Azt nem. Az lehetetlen. Utcai ismeretséget nem kötött, mióta megházasodott... Azelőtt igen, de akkor is inkább csak olyan nőkkel, akik őt szólították meg... Egy esete volt, mikor valósággal megismerkedett egy nővel az utcán. Bent az Egyetem utcában. Az is úgy feltűnt neki, s hosszan elkísérte. Vásárolni ment a nő. Valami csekélységet vett... De akkor háború volt, s ő a harctérről jött haza, és katonaruhában volt. Zászlós volt. Egy zászlósnak sok szabad, ami egy számtanácsosnak nem szabad. Köszöntötte, s a nő fogadta. Erre hozzá csatlakozott, s

a nő azt kérdezte, melyik harctérről jött haza? Mondta, hogy az orosz harctérről... A nő azt válaszolta, hogy az ő ura is ott van... Ezen elkezdtek beszélgetni, s este nála teázott...

Egyetlen kaland egész életében... Milyen csudálatos, ő akkor azért jött haza, hogy a meny-asszonyát meglátogassa... Milyen vadállat a férfi: az első hálóba beleesik. Többet nem látta azt a nőt, persze Julukának nem referált a könnyű győzelemről, pedig Juluka jól járt vele, mert neki akkor, ettől nagyon megnőtt az önbizalma és... feleségül vette Julukát, hiszen úgylis háború volt... Akármikor eleshetett volna, mért ne tegye boldoggá azt, akit imád...

Még mindig csak állott, s azon kapta magát, hogy gyönyörködve nézi a nőket.

Igazán nem értette, mi történt vele. Talán még soha nem tetszett neki ez a Pest így, mint ma. A nők sem. Sőt a nők még kevésbé, mint maga a város, amelynek mindig elismerte bizonyos imponáló vonásait. Nagy város. Ez bizonyos, és ez valahogy varázst ad neki. De a nők eddig, még tegnap is, de a múlt héten egészen bizonyosan, kellemetlen, kifestett szörnyetegek voltak. Ha a hivatalban végzett, kereste a legrövidebb utat, hogy haza siethessen a maga egyszerű kis feleségéhez. Csak ott volt ő otthon, a Reviczky utcai kétszobásban. Ott úgy megbújtak ők ketten, mint két madár a kalitkában.

S most milyen nehezen indul el erről a pontról. Nem sürgős. Nem érzi azt a sietséget, ahogy azelőtt.

Lassú léptekkel ment a lakása felé. Itt van közel. Már látni szemben a Fővárosi Könyvtár palotáját. A régi Wenckheim-palotát, előtte a Rothermere-kút, amelyben, milyen mulatságos: két kisgyerek fürdött. Kis trikónadrágban. Soká nézte... Jobbról, ott az a háromemeletes szürke ház, melyben lakik. Egyszerű régi ház, ez is olyan, mintha vidéki kisvárosi ház lenne. Ezért szerette annyira. Nem olyan, mint a fővárosi házak. Egyszerű, kedves.

Pedig ez az utca sem kisvárosi. Szép. Tetszik neki. Most megint megnézi a fákat, mint reggel, de most nem látja azt, hogy sorvadnak a pesti aszfaltban. Inkább azon csodálkozik, milyen üdék és szépek. Az erdőben sem lehetnek szebbek. Úgy látszik, a fának nem is olyan fontos a szabadon álló föld, mint az, hogy szabadon áll a levegőben. A fa a levegőből él, mint a pestiek. Ezen az ötletén nevetett. Mert csakugyan, miből él ez a rengeteg ember? Itt nem terem semmi s mégis minden van. Amit az ország termel, annak a szépe, java rögtön ide kerül. Hiába van itt-ott óriási elemi csapás, árvíz, jégkár, fagy: a pesti asztalon mindig van ennivaló. Alapjában véve csodálatos, hogy egymillió ember összebúvik egy ország közepén, semmit sem csinál, csak tollal, töltőtollal dolgozik, s megél belőle...

Az egészben az a különös - mondta magában -, hogy én például senkinek sem adok munkát. Legalábbis különmunkát nem. Miattam nem kell a városnak és az államnak ekkora adminisztrációt fenntartani... Mi munkát adok én? Legnagyobb, hogy a számvevőségnek havonta ki kell számítani a fizetési lapomat. Fizetés és levonások, nyugdíj, járulékok, adó, illetékek... Én még az anyakönyvi hivatalt is csak kétszer vettem igénybe: mikor megszülettem s mikor megházasodtam... S ezeknek a pestieknek mennyi ügyük-bajuk van a hivatalokkal... Én még a magán-gazdaságnak is alig adok valami dolgot. Részletre nem vásárolok... üzletem nincs... Egész életem a lakás és a hivatal közt folyik le... Ez egy szabályszerű élet. Mért nem élnek így a többiek is?

A Városi Könyvtárból egy csoport egyetemi hallgató nő jött ki.

Megállt s megnézte őket. Milyen csinosak, tiszták, gondozottak. Nagyokat lélegzett, a melle dagadozott. Szép fiatal lányok. Mintha ő is egyetemi hallgató lenne, ma is. Kíváncsi és nőéhes. Felzúdult a vére, és minden nő felkorbácsolja. S hogy jönnek ezek a lányok! Mintha nem is a könyvtárból jönnének, hanem egészen más helyről... Mennyi szép nő van ezen a Pesten...

- És mind a másé.

Nevetett: talán ez az egyetlen Ady-sor, ami váratlanul eszébe tud jutni.

De hát neki nem is kell több nő. Neki van egy, s ez elég. Bőségesen elég.

Kicsit elfintorította az arcát: nagyon elég.

Ő ki van fizetve egy életre.

Ő azok közé a férfiak közé tartozik, akik egy életre házasodnak.

Szóval butaság, hogy nézi a nőket. S milyen éhesen nézi.

Mért?... Hiszen nem éhes rájuk... Mit törődik ő a nőekkel... Ő hálistennek el van látva, jól van lakatva: az ő élete lezárt könyv.

10

Lift nincs.

Nézte a lépcsőházat. Oly szűk, hogy ebbe nem is fognak liftet építeni soha. Szűk és meredek lépcső. Vörösmárvány-lépcső. Régi ház lehet. Ez még talán abban a régi időben épült, mikor ez az utca a városon kívül esett... Valamire emlékezett, hogy már egyszer megállapította, hogy Pest valaha, száz év előtt még csak a Múzeum körútig terjedt. Ami azon kívül volt, az már külterület volt. Itt már kertek voltak... Pedig, ahogy most egy lélegzettel, itt a vörösmárvány-lépcsőn kitágította magát Budapestté - hol van ide még a Nagykörút is?... Jóval távolabb, mint a Múzeum körút. Távolabb, mint az Egyetem tér, a Károlyi kert: a város szíve... S azontúl kifelé, hol van az Orczy út? Kilométerekre... s még kijebb a Hungária körút? S már a város azon a vonalon túl is kiterjeszkedett... Mekkora nagy... s ő a kültelken lakik: a Reviczky utcában.

A lépcsőház fala sárgásra volt meszelve. Durva meszelés, de előkelő. Nincs rajta egy firka, egy karcolás. Itt csupa olyanféle lakó van, mint ő. Szolid lakók. Kisvárosi lakók. Úriemberek. Ez a ház egy sziget ebben a bűnös Babilonban. A jó magyar erkölcsök utolsó szigete... Azért csinálhatnának liftet... Kellemetlen, hogy neki hányszor kell megmászni ezeket a vörösmárvány-lépcsőket...

Végre itt volt a saját emelete. Vaskorlátos gangon kellett mennie, s a hátulsó ajtón becsengetett. Ez az ő lakása. Ez az ő fészke. Kovácsné nyitott ajtót. Kis vastag, falusi teremtés. Locsogó nyelvű bejáróné.

- Kezit csókolom. De soká jön a nagyságos úr.

- Soká?

A szűk és egészen sötét kis előszobában sűrű ételszag volt. Benyitott a fürdőszobába, s meg-eresztette a csapot. Megmosta a kezét. Közben rápillantott a fürdőkályhára, mely barna volt és a kádra, mely régi kiégett pléhkád volt. Már tízszer szólott a házmesternek az utóbbi években, hogy adjanak egy új fürdőkádat. Egy rendes, modern zománckádat. Az embernek elmegey a kedve a fürdéstől ebben az összevissza horpadt s a kályha felől vörösbarnára égett kádtól.

Még nedves volt a keze, mikor belépett az ebédlőbe.

- Jöjjön már, szívem - mondta Juluka -, minden elsül, elfő. Olyan soká jön.

- Soká?

- Hol volt olyan soká?

Juluka barna, nagyvirágos pongyolában volt. Nem szokta látni, hogy a felesége hogy van öltözve, de most ez a pongyola oly kellemetlenül hatott rá, szinte személyes sértésnek vette.

- Jövök a hivatalból. Egyenest haza.

Juluka odatartotta a nyakát csókra.

Ő megcsókolta, megnézte, s behunyta a szemét.

- Olyan lassan jött? - mondta Juluka fájdalmas arccal. - Mit látott?

- Megnéztem a Kálvin téren a... szökőkutat.

- Ó, szívem... Hozom a levest.

Kisietett, s ő nem nézett utána.

A lakásban nézett körül. Egész jó kis lakás, csak ki kellene már cserélni a bútorokat. Mint egy torony, úgy áll ott az ebédlőszekrény. Egy reneszánsz torony. Még kupolája is van. Tele fáfaragással és esztergályozott oszlopocskákkal. Eddig mindig a felesége szidta, és ő védte. Nászajándékba kapták egy nagynénitől. A díványnak magas támlája volt, s emeleti részén apró tárgyak voltak, berakva, mint valami vitrinbe. Ezeket minden este le kellett szedni, hogy a nyakába ne hulljanak, ha lefekszik. Ma már sehol sincs ilyen bútor. Még a háború alatt el lehetett fogadni, de ma már csak sima bútor van, kevés intarziával.

Leült a helyére, háttal a díványnak. Szemben vele Rákóczi elfogatása a nagysárosi várban. Szigorúan nézte meg, mintha most látná először a kis fekete pincsikutyát, ahogy félénken ugat rá a berohanó zsoldosokra.

Hirtelen ijedten nézett az ágyban fekvő Rákóczinéra. Éppen olyan fonnyadt nyaka van, mint...

Nem merte még ki sem gondolni, hogy: olyan, mint Julukának.

Juluka jött a levesestállal.

Letette az asztal közepére, akkor körülment s úgy ült a helyére. Bizony kicsit szűken vannak. Az ebédlőszekrény előtt az üresen álló széket beljebb kellett tennie az asztalhoz, hogy el tudjon menni.

- Na, meséljen.

- Mit, szívem?

Juluka fogta a szedőkanalat s előbb az uracskájának szedte tele a tányérját, jó sok borsót halászva ki a tálból, akkor magának szedett egy keveset s kevés borsóval.

Ez egy ősi megállapodásféle volt köztük, hogy Juluka előbb az ő tányérjába szedett, ő viszont addig nem nyúlt a kanálához, míg Juluka enni nem kezdett.

- Sok baja volt a hivatalban?

- Nem. Aránylag elég csendes nap volt.

- Jó?

- Nagyszerű.

Ezzel a levesnek áldoztak. Julukának áldoztak, aki maga főz. Aki mindent beletesz egy levesbe, ami csak beleváló. Vágrándynak nagyon ízlett is a leves. Még egyszer szedett.

- Mi az a párbaj? Mi van azzal a Félixszel?

- Félix egy barom.

- Várjon, elébb behozom a húst. Bizony már nem olyan, mint kellene lenni.

Ezzel kisietett. Vágrándy utána nézett, s azt gondolta magában: ezt a pongyolát el fogom égetni.

Nyugodtan várt, s közben a szeme akaratlan is a Rákóczi feleségének a nyakára tévedt. Tűnődött magában, hol vette Benczúr azt, hogy Hesszeni Amália ilyen fonnyadt nőcske volt. Sovány és hervadt. Ő úgy emlékezett, hogy egy kövér, duzzadt, ragyogóan szőke nagyvilági dáma minden arcképén... Igaz, gyerekágyban fekszik, de abban nem romlanak le a nők, mintha halálos betegségben hónapokig feküsznek... Szoptat, ez fogyaszt; de viszont jobban táplálkozik, sört iszik... bár ezt nem tudja személyes tapasztalatból... olyan kevés nőt látott életében úgy, hogy a tüneteket megfigyelhesse... De kedvetlenül nézte a nyakát ennek az Amáliának... egy szőke nő ne soványodjék le... Egy szőke nőnek gyönyörű nyaka van... Egynek bizonyosan.

Juluka jött. Halkan, ahogy szokott, egész nesztelenül. Oly óvatos és gyöngéd lépése volt, ahogy csak beteg körül szokás járni.

- Nem fogja tudni megenni - mondta elfogyott hangján -, talán ne is együk meg. Kitűnő konzervek vannak itthon, van még egy doboz pisztráng olajban, azt maga szereti, hozatok egy üveg sört...

- Mért, én nem vagyok gyermekágyas asszony - mondta Vágrándy, s mosolygott magában, és beledöfte a villát a húsba. - Mi baja van ennek?

- Elfonnyadt.

- Azért még egészséges és az a fő.

Furcsának találta ezt a véletlen „keresztbe beszélést”. Játék a szavak mélyén: nem volna jó, ha Juluka kitalálná, hogy mély értelme van az értelmetlen tréfálásnak.

Juluka kimondhatatlan aggodalommal nézte, vajon csakugyan meg tudja-e enni az ura a húst, mely kissé felkunkorodott és szikkadt lett:

- Nem lehet elfogyasztani, ugye, szívem?

- Hát, tudja mi baja volt Félixnek? Moziban volt, és összeszólalkozott egy ismeretlen úrral, s most meg van ijedve, hogy párbaj lesz belőle.

- Maga csak gyöngédségből eszi.

Vágrándy nyelt egyet, nem szerette, ha a felesége nem figyel arra, amit mond. Nem vetett ügyet a felesége szavára, hanem bőségesen elmondta az esetet, kritikával fűszerezve, s természetesen gondosan ügyelt arra, hogy szóba se kerüljön, kivel volt Félix a moziban.

- Szívesen lennék segédje az ellenfelének. Adnék neki egy jó cselvágást, hogy hadd készítse ki egy kicsit az úrfit.

- Salátát nem eszik hozzá?

- Salátát?... Salátává apríttatnám az ipsét...

S vett a salátából.

- Uborkát ne hozzak? Az jobban ízlik magának.

- Uborkát? Nem, nem kérek, csak maradjon ülve szépen és figyeljen arra, amit atya mond.

- Figyelek.

S figyelmesen függesztette az urára a szemeit. Vágrándy ránézett, egy pillanatilag ott hagyta a tekintetét a nagy barna szemekben, melyek annyira egyszerűen voltak nyitva előtte. Nem látott bennük mást, csak hogy ez a nő semmi mást nem keres, csak azt, hogy neki ízlik-e a hús és a saláta hozzá... Elfordította a szemét: már unta ezt a szüntelen anyás gondot... Mindig csak ez... Valósággal védekezett már ellene, nem kellemes az, hogy ennyire elkényeztetni...

Kis szünet.

Julukának hirtelen meghomályosodtak a szemei, de ezt már Vágrándy nem látta, mert makacsul a tányérra nézett. S Juluka már azt megérezte, hogy valamiért ma nem akar ránézni. Hozzá volt szokva, hogy az ura szemei folyton rajta legelesznek. Nem is akarta, hogy akármi mást meglásson valaha az életben. Oly sokat van távol, ha itthon van, azt akarja, hogy egy pillanatilag se szakadjon el közöttük az összeköttetés:

- Ami azt illeti, az ember szeret jobb helyen ülni - folytatta Vágrándy -, mint ahova jegyet váltott... Emlékszik, mikor egy moziban hetven filléres jegyet vett, és én elkezdtem lámázni, hogy onnan nem lehet látni... A jegyszedő jött, hogy az istenért, csak üljünk le már valahová... Mikor vége volt az előadásnak, ugye megszöktünk, nem igyekeztünk ráfizetni... ez is jegycsalás.

- Ez nem jegycsalás: maga megmondta, hogy ráfizet... Mért nem hoztak jobb jegyet kicserélni: kifizette volna.

No, csakhogy végre egy kicsit ellentmond Juluka.

- Maga korrektül viselte magát.

- Én nem is viselhetem magamat másképp, csak korrektül... és Félix nem viselheti magát, csak inkorrektül... Aki egy párbaj alól ki akar bújni, az született inkorrekt ember.

- Istenem, ilyen kis dolgokból nem lehet párbajt csinálni.

Vágrándy idegesen, szinte kiabálva mondta:

- Ellenkezőleg, csak kis dolgokból lehet párbaj. Abból, ha engem az aligazgató az állásomból ki akar nyomni, nem lehet párbaj. Ott a húsz szolgálati év... Erre megvannak a törvényes eljárások... Abból sem lehet, ha valaki kirabolja a házat: van rendőrség... abból sem, ha valaki kifoszt a vagyonomból: van igazságszolgáltatás... A párbaj csak a külszín megóvására szolgál... A jellem árnyalati védelme, ahol a törvény még nem kezdődik, de az önbecsülés megköveteli a maga jogait. Abból lehet párbaj, ha valaki görbe szemmel néz rám, de abból nem lehet, ha valaki súlyos kárt okoz nekem. Az ember itt áll a plánszon, és ameddig a kardja hegye elér, az az ő köre... merészelje valaki megsérteni az egyéni integritásomat: leszúrom s kész.

- Mikor András bácsi a negyedik párbaját ünnepelte, nem mentél el azért, ugye, szívem? tósztolni rá.

- Az más. Nem vagyok krakéler.

- Nem, ő sem volt krakéler. Ő érzékeny lélek volt: egy nő sírással intézi el a sértődést, ő fegyverrel. És jó is, hogy mi nők oly könnyen tudunk sírni, énnekem sokszor az az érzésem van, hogy a könny is vér... Igazán, én magam is szégyellem, hogy annyira érzékeny vagyok s mingyárt sírok, de ha az ember kisírja magát, eltemeti a halottakat... Én nagyon meg tudok nyugodni, ha sírtam... Maguk, férfiak, úgy gondolom, akkor éreznek ilyen megnyugvást, ha vért ontanak...

- Vagy ha káromkodunk...

- Az is olyan megnyugtató?

- Bizonyos esetekben.

Hirtelen gyöngéden nézett a feleségére, mert nem tudta, hogy nincs-e benne valami, amit sírással kell elintéznie.

És most valami furcsa és ijesztő gondolata támadt: Juluka most beszélni fog, az érzéseiről fog beszélni, mert sokat van egyedül, s akkor érez és gondolkodik. Most el fogja mondani, amit a könnyről és a vérről elgondolt ma délelőtt, vagy valamikor, és az nagyon szép lesz... Szép lesz, de ő meghal az unalomtól... Tizennyolc év óta Juluka már annyi, de annyi nagyon szépet mondott, s ő abból soha nem lett okosabb. Nem is emlékszik rájuk. Nem is akar. Most befejezte a húst, letette a villát, maga elé nézett és várt. Várta, hogy Juluka beszéljen.

Tizennyolc év óta nem figyelte meg, hogy Juluka csak akkor beszél, ha ránéz.

Ha egész szívvel figyel rá. Nem kell, hogy a szavaira figyeljen, csak rá... Ez a különbség kettejük közt; ő, ha beszél, azt akarja, hogy Juluka a gondolataira figyeljen, és ne zavarja meg a gondolatmenetét azzal, hogy megkérdi, hogy melyik úton ment oda, ahol az történt, amit elmond... Juluka viszont egyáltalán nem kívánja, hogy a szavaira, a szavakban levő igazságra figyeljen, mert nem kíván ellentmondást és vitát, ő csak azt kéri, hogy nézze őt: szerelmesen nézze, és ne figyeljen semmire, csak a szeme sugara borzolgassa a lelkét és bőrét... mert akkor tud beszélni... így ha nem tud, ha lenéz az asztalra, szórakozottan a villára, ha azt nézi, hogy a villának négy lába van, s azokból el van görbülve egy kicsit, s felveszi az ezüstvillát, és előbb kézzel, aztán a késsel, óvatosan kihajlítja a használatban összebb szorult jobb oldali szélső ágát...

Vágrándy hirtelen felfigyelt, hogy elmaradt a Juluka beszélgetése. Szinte hiányzott. Mi az? Juluka hallgat?

- No nézze, milyen számár vagyok - kapott a fejéhez. - Elő fognak léptetni.

- Igen?

- A harmadik fokozatból másodikba kerülök. Háromszáz pengő javítás.

- Gratulálok.

S Juluka megtörülte a szemét, és gyorsan felállott, hogy eltakarja magát. A szíve megkasadt valami rettenettől. Ha az ura előbbre lép, ő hátrább szorul... Felszabadul a szükség alól... Nem lesz rá szüksége. Háromszáz pengővel könnyül a sorsa... Mindig ez az érzése...

Vágrándy soká hallgatott.

- Az újságban volt, hogy az összes hadviselteket előléptetik. Így jutok hozzá, egészen rendkívüli időben, egy előléptetéshez.

Juluka nem válaszolt.

Mi ez? Mért nem felel? Mért nem reagál? Mért nem vesz részt az ő örömeiben?... Egyáltalán mi van ezzel a Julukával?... Lehajtotta a fejét a tányérra, s hozzáfogott késsel darabolni a kiszikkadt húst. Volt egy mozgó foga, óvatosan és vigyázva kellett ennie. Ínsorvadása jelentkezik? Hamar... Még az ínye is elsorvad már...

Látta, hogy Julukának valami más van a begyében. Ugyan mit akar? Valami bántja? Most, mikor neki ilyen öröme van. Igen, igen, ez az, ami őt ma úgy felvillanyozta, a kinevezés, az előléptetés. Hogy is van, hogy ilyen sokára jut eszébe szólani róla. Talán az a Juluka baja, hogy csak most mondja? Ránézett és gyöngéden dörmögte:

- Maga valamit akart kérdezni. Mi az, szívem?

Valóban oly gyöngéden, talált ránézni, hogy Juluka kimondta:

- Ki beszélt a telefonon?

Vágrándy elcsodálkozott:

- Milyen telefonon? - s nézte a feleségét.

Ettől a nézéstől Juluka megbátorodott:

- Visszahívtam magát a hivatalban... és egy kislány hangja felelt... Nagyon csinos kis hangja volt.

Vágrándy igyekezett, hogy eltakarja, ami közben benne átfutott. Ez csakugyan jó kifejezés: nagyon csinos kis hangja volt... mert Ella nem kicsi, de a hangja és a modora kislányos...

Sűrűn pislogott, hogy leplet vessen arra, ami benne van: csak nem Ellával beszélt?... de hiszen kivel mással beszélhetett volna?

- Na és mi volt?

Még sohasem jutott eszébe a lakásán Ella - de igen, az elébb a nyaka... Hesszeni Amáliáról... De most egyszerre bent volt. Itt volt mindenestül. Érezte a furcsa éles parfümillatát. És érezte azt a különös, magát megalázó, csöndes és mégis izgalmas mozgását. Úgy mozgott, mint egy hatéves gyermeklány, aki vigyáz, hogy el ne törje a játékszereit, mert meg van félemlítve: kikap...

- Mit mondott?

- Csak azt mondta, hogy maga rögtön bejön a szobába.

Vágrándy gondolkozva nézett, s Juluka tudta, hogy most nem őt nézi, hanem a lányt, s ez nagyon ijesztette.

- Nekem nem szólt semmit arról, hogy maga keresett.

- Én... nem mondtam meg neki, hogy ki vagyok... ki beszél... Ott van az asztala a maga szobájában?

- Mért kérdi?

Juluka megrettent: ez ugyanaz a visszakérdezés...

- Istenem, csak kérdem.

Vágrándy sokáig nézte Julukát s hallgatott:

- A maga kérdésében ugyanaz a gyanúsító inszINUÁCIÓ van - mondta kínosan nevetve -, mint mikor Félix azt mondta: „az elébb *sem* ült itt”.

Juluka segélykérően:

- Alikám, kedves...

De Vágrándy nem rohant rá a szemével, bocsánatkérően vagy hízelegve, vagy mohón meghabzsolva, hanem lesütötte a szemét az abroszra, és maga elé nézett... Már régen elmúlt ugyan, hogy valóban megrémüljön a Juluka legkisebb érzelemváltozása miatt: már régen megjártssa a figyelemnek és lehulló gyöngédségnek azt a szerelmi hódolatát, de azért ez most rettenetes volt. Juluka halottsápadt lett. Barna bőre alól minden vér elrohant valahova a mélybe, mint a megnyitott zsilipben a zuhatag, s alig értette meg, s alig bírta felinni a későn megjött magyarázó rohamot:

- Mondtam magának, hogy a miniszter a nyakamra küldött egy statisztikus kiküldöttet... Nem érdemes róla beszélni, mert jelentéktelen dolog... Naponta két órát tölt a hivatalban, délelőtt tíz órától tizenkettőig. Több üres asztal az egész hivatalban nincs, tehát kénytelen voltam az én szobámba hordatni be a múlt évi főkönyveket s két órát ott tölt, nekem hátat fordítva.

Ezt mind maga elé mondta, gondolkodva és az abrosznak beszélve.

Juluka tehát alig értette, mit mond. Csak nézte az ura arcát. Oly ritkán látta életében így profilban... Így egészen más... Nem is ismeri... Milyen éles vonásai vannak. Élesen metszett orr, s az a különös kis fekete bajusz, ami a száját eltakarja. Ő mindig csak szembe látta eddig életében ezt az arcot, és szemben más. Szembe mindig nevet és hunyorít azokkal az apró fekete szemeivel, azokkal az édes kis huncut tatár szemekkel.

- Én... én, én, nyugtalan voltam. És mikor maga letette a telefont, hogy „szervusz pajtás”... persze tudtam, hogy valaki jött a szobába, de nem tudtam, ki jött be, csak éreztem a maga hangján, hogy olyan valaki, aki előtt igazán nem árulhatja el, hogy a feleségével beszél... és én valami nagy, lila színű sötétséget láttam, olyan bíborvörös fényekkel maga körül, és féltem... és azért hívtam vissza jó sokkal később, mikor már gondoltam, hogy az a félelmes valaki elment... és én nem is beszéltem avval a kedves hangú kisasszonnyal csak egy vagy két szót... azt kérdeztem, ki beszél... „egy hivatalnok”... Így mondta: egy hivatalnok... és úgy gondoltam, hogy csak pillanatokig lehet bent a maga szobájában, azért hagytam abba azt a kérésemet, hogy: „legyen szíves, mondja meg a tanácsos úrnak, hogy...” de akkor azt gondoltam, ha csak pillanatokig van bent, akkor nem fárasztom avval, hogy... azért megkérdeztem: „kegyed is abban a szobában dolgozik?”...

- És?

Vágrándy élesen nézett Julukára. A szeme most nem volt ragyogó és elbájolt, ahogy szokta fogadni az ő butáskodásait: kemény volt és metsző.

S azt mondja, hogy: és...

- Bocsásson meg - rebegte -, talán nem kellett volna úgy kérdezniem, de bennem igazán nem volt semmi sértő szándék... nem is tudom, mért fogalmaztam így... bocsásson meg, nem akartam megsérteni sem őt, sem magát... aztán erre ő kicsit élesen vágott vissza:

- Hogyhogy élesen? Mit mondott?

Juluka lélektelenül:

- Éppen azt, amit maga mondott a kérdésemre: „Mért kérdi?”

S a szemei tele lettek könnyel, de mosollyal igyekezett eltakarni és visszaszorítani.

Vágrándy egy pillanatig mogorva lett, akkor megnyugtatóan, beteget vigasztalóan:

- Ez csak egy olyan pesti visszakérdés. Ez nem jelent semmit.

- Igen - mondta Juluka -, korrekt embernek ezt kell válaszolnia... hiszen ő nem tudhatta, ki beszél... nem tudhatta, mért kérdezi egy női hang éppen ezt...

S tovább dideregve:

- Nem volt benne semmi sértő szándék: bennem sem volt. Csak pesti locsogás... az ember már arra is azt mondja, ha valaki kérdi, hány óra, hogy mért kérdi?

Megpróbált nevetni.

- Az egy nagyon egyszerű teremtés - mondta Vágrándy meggyőződés nélkül, csak hogy jelentéktelenné tegye az esetet.

- Kedves? - kérdezte Juluka igen halkán.

Vágrándy pattogva:

- Tudom én? Be van utalva, hát olyannak kell elfogadni, amilyen. Bánom is én.

De a szemei égni kezdtek, és ingerültség volt a hangjában, és úgy nézte Julukát kitartóan és lassan, hogy ő azt felelte:

- Alikám, drágám... nagyon szeretném, ha igen csinos és nagyon kedves lenne...

- Mért?

- Mert... én tudom, drágám, hogy magának milyen teher, ha valaki a szobában van, ha maga dolgozik, s szeretném, drágám, ha már ennek meg kell lenni, akkor legalább egy nagyon szép és nagyon kellemes teremtés lenne, hogy ne essen magának neheze, hogy el kell tűrni a szobában...

- Akármilyen - dűnnyögte Vágrándy -, abból is láthatja, hogy mi a felfogásom ebben a dologban, hogy míg ő ott van, én lehetőleg nem tartózkodom a szobában. Ma is háromnegyed tizenkettőkor mentem vissza.

- De hisz ez borzasztó! - mondta Juluka, aki halálos komolyan vette a kijelentést - és meddig fog ez tartani?

- Félévig.

- Félévig?... ez rettenetes...

Soká hallgattak. Vágrándy nem értette saját magát. Először is nem értette, mért mondott félét, mikor eredetileg is csak pár hónapról volt szó, s ő úgy látja, addig sem fog tartani, mert nincs annyi anyag az ő osztályán, amit pár hét alatt fel ne dolgozna a lány, ha beletanul. Aztán nem értette, mért hagyja magát benne abban a gyanúban, hogy neki valami köze van Ellával, mikor egyáltalán nincs... Nincs itt semmi... Még ma is mit beszéltek egymással? Semmit... S mióta eljött a hivatalból, azóta eszébe sem jutott... Egész idegen nőket bámult meg, s felvillant előtte a sárga nő.

- Az utcán láttam egy nőt: aranysárga bőre volt. Lehet az?

- Igen - mondta Juluka -, a koporsóban.

Vágrándy felnevetett. Juluka pedig felállott, és kiment a térszertéért.

Míg egyedül volt, Vágrándy maga elé nézett. De nehéz levegő van itt ma... Tizenkét év óta lakik Julukával ebben a lakásban... A napi program, hogy siet haza a hivatalból és késve megy el hazulról... De ilyen terhes hangulata még nem volt... Mi van ezzel a Julukával: ez egész vénasszony lett... Mióta?... Még reggel nem vette észre rajta... Most úgy ment ki a szobából, meggörnyedve, fáradtan, nehézkesen... Nem merte analizálni, mert félt, hogy igen szomorú képet állapít meg róla... s inkább enyhíteni kell, hiszen még messze van az élet vége...

Ő is összehúzódott kicsire. Fáradtság lepte el. Nem is volt éhes. Legjobb lenne lefeküdni a díványra. Ebéd után jó nagyot szokott aludni. Aztán elmennek sétálni, vagy valaki jön, vagy valahová meg vannak hívva vacsorára: de az soha eszébe sem jutott, hogy a felesége nélkül éljen. Kaszinóba egyszer megy egy héten, vagy egyszer sem: Juluka... ez az ő foglalkozása... Este dolgozik, rendszerint van otthoni munkája, különkereset... Juluka gyakran segít...

De most valami túrhetetlen érzés van benne: nem tudja még mi, csak fenyeget. A torkában érzi, a hasában érzi, a gerincében: ez a levegő, ami itt van... valahogy nyugtalanítja...

Juluka behozta a tésztát. Aranygaluska. Gyönyörű sárga krém van hozzá. No ez mégis jó lesz: a cukor az ember agyát frissíti...

Gusztussal vett magának, s leöntötte krémmel.

Már enni kezdett, Juluka még nem szólt. Ránéz, valami oka van?...

Ahogy a szemük találkozik, azt mondja Juluka egy kaffer nő alázatos, hűséges tekintetével:

- Nem lehetne elintézni, hogy kimenjen a maga szobájából?

Jaj, hát még mindig ezen töri a fejét? Ő már el is felejtette.

- Én tudom, szívem, maga senkit sem bír a szobájában... Nem, nem, még engem sem... - s ránézett a díványra.

Vágrándy elfintorította az arcát. Juluka ajánlotta fel néhány év előtt, hogy jöjjön ki a hálószobából. Ő azon a címen fogadta el, hogy horkol. Pedig nem horkol. Azt tudja az ember, ha horkol.

- No, nem azért mondom - folytatta Juluka halkan, végtelen gyöngédséggel -, csak tudom, hogy a hivatali életben vannak helyzetek, hogy az ember nem mondhatja ki a véleményét... ez a lány magától a miniszterhez megy... nem lehet, hogy maga ellen hangolja... ártana... árthatna a karrierjének... De nem lehetne egy kitüntető módot találni... Nem lehetne egy egész külön szobát adni neki?

- Nem lehet - mondta Vágrándy hevesen, és teletömte a száját. - Miért? Mert azt a statisztikát tulajdonképpen nekem kell megcsinálni... mindenről nekem kell felvilágosítást adni... az még sokkal furcsább volna, ha én folyton a szellemi szükségmunkás szobájában ülnék... Nem is szólva arról, hogy nincs szoba. Anélkül is szűken vagyunk. A legkisebb helyiségben is legalább ketten vannak... nem lehet a hivatalnokokat még jobban összezsúfolni... úgy vagyunk ott, mint a heringek...

Juluka soká hallgatott:

- Hát, szívem, ha nem lehet, nem lehet... félév nem is olyan hosszú idő... Mikor végez ez a hölgy? Karácsonyra?

- Körülbelül...

- Esetleg tovább?

- Nem... Inkább kevesebb ideig... Maga nem eszik? Nagyon jó.

De nem nézett rá a feleségére, s az csak akkor mozdult, mikor odapillantott. Arra vett egy keveset.

Vágrándy szeretne volna megszüntetni már ezt a témát. Szeretett volna valami mást mondani, egyébről beszélni. De miről. Az ember néha úgy van a feleségével, hogy hiába töri a fejét, mit kellene mondani, hogy felfrissítse a hallgatást, nem jut eszébe semmi. Valakiről rosszat kellene mondani, de hirtelen nem tudta, kiről, mit... A Félix-ügy már ki van merítve... az utcai megfigyelései nem tartoznak ide... Távolabb kellene menni... A házmester, a bejáróné, vagy a rokonok... De ezek meg őt nem érdekelték... Így hát hallgatott s úgy tett; mint aki nagyon jóllakott.

- Ej, de jó volt.
- Nem sűrű ez a krém?
- Nem. Remek.
- Nem akar bort?
- Nem. Köszönöm... A krémben volt... Egész becsíptem tőle...
- Becsípett?
- Be.
- A bortól?
- Persze... Mitől mástól?

Ránézett Julukára, s nevetett. Ugyan mit jelent ez a kérdés? hogy: a bortól?... Mitől lehetett volna még?

- Levél nem jött?
- Nem. Semmi. Nem történt semmi.
- Hál' istennek.
- Hál' istennek.

Most már nincs más hátra: most azt kellene kérdezni, ahogy válságos pillanatokban szokta: Szeret?

De ma nem tudta ezt mondani.

Megsimogatta a fejét. A kopasz fejét. Dörzsölte. Már megtanulta, hogy tenyérrel körbe-körbe dörzsölje. Akkor azt mondta:

- No, köszönöm az ebédet - s felállott. Odatartotta arcát Julukának, hogy megcsókolhatja.
- Maga nem csókol meg? - mondta Juluka, s Vágrándy rápillantott, s az asszony szája körül valami merev mosolygást látott. Olyan dermedt és fájó mosolyt, mint egy haldoklóén. S még valamit: azt, hogy az asszony ajka egészen lila volt.

Hamar rátapasztotta az ajkát a Julukáéra, s érezte, hogy egy hulla száját csókolja, egészen megfázott s megborzongott tőle, alig bírta titkolni.

- Lefekszünk? - mondta kiegyenesedve, s nyújtózkodott.
- Én elvégzem még a dolgomat, aztán én is...

Vágrándy a nyitott ablakig ment, s kinézett: Szeretett volna egy szivarra gyújtani, de nem mert. Nem akarta megsérteni Julukát. Nézte a szemközti palota merev és rideg ablakait. A háta megett hallotta, hogy a felesége az edényekkel csörömpölt.

Mintha sírást hallott volna, visszafordult.

- Rögtön készén leszek - mondta Juluka, s elkapta a szeméről a zsebkendőjét, s hogy titkolja az érzéseit, mosolygott.

Vágrándy odament hozzá, s megölelte:

- Mi az?
- Semmi.

- Nohát ilyen butaságot... Csak nem sírsz?

- Dehogy - mondta Juluka, és könnyekben tört ki. Már rettenetesen kellett, hogy szabad folyást adjon félzaklatott hangulatának.

- Ó, te csacsi, te kis csacsi... - s ölegette és veregette a hátát. Milyen sovány. Csak a csontjait veregette... - Még a végén valamit csinálsz ebből a semmiségből... Csak nem képzeled, hogy beleszerettem?...

Juluka nagy zokogásba tört ki, de néhány pillanat múlva néma lett.

- Beleszeretnél?

S halálos rémülettel nézett az urára. Ez még nem jutott eszébe, hogy ilyen is lehetséges... Tizenhét év óta ez a szó nem fordult elő a szótárukban. S ez a lehetőség nem villant fel előtte.

- A fene egye meg, kis büdös pesti tyúkok... Mit törődöm én vele... S mit törődik ez velem?... Tegnap este moziban volt Félixszel...

Már bánta, ahogy kimondta, pláne ilyen beállítással, amiről ő tudja legjobban, hogy hazugság... Nem a tény, de a helyzet. Juluka maga elé nézett, mereven és szédülve, s úgy látszott, egy pillanat, s elájul.

Vágrándy újra átölelte s hevesen csókolgatni kezdte.

- Milyen marha vagyok. Ez az én marha fejem - mondta. - Na, még csak ez hiányzott, hogy ilyen bogarat ültessenek a füledbe. Azt akarom mondani, hogy semmi közöm hozzá. Értsd meg, egyáltalán semmi közünk egymáshoz.

Ez már megint rosszul volt kifejezve: egymáshoz...

Juluka lassan a homlokához emelte a kezét, aztán halkán azt mondta:

- Alikám... én nem kételkedem benne, hogy igaz, amit mondasz... Csak arra kérlek, hogy ha... egyszer...- akár most, akár később... valakihez közöd lesz... megmondod... én... én kitérek...

- Jaj, te drága, ne beszélj ilyen örütségeket... Én csak téged, csak téged szeretlek, és senki mást... Ezt jól tudod... Hiszed?

- Igen.

És Juluka felvette a nagy tálcát, és kivitte az edényt. Volt ereje, hogy egy pohár sem esett le róla...

De mikor kint volt az előszobában s az ajtót hallotta, ahogy becsukódott utána, megállott és nekitámaszkodott a szekrény élének, és úgy állott sokáig, nem is tudta, meddig, s csak attól félt, hogy az ura kijön utána...

De Vágrándy nem ment ki.

Vágrándy végigfeküdt a díványon. Hanyatt. És két kemény, kardos tenyerével összeszorította a homlokát, és az egész teste elkezdett zsibongani.

MÁSODIK RÉSZ

1

Vagy egy óráig feküdt a díványon, akkor úgy hallotta, hogy Juluka végre bezárkózott a szobájába. Az a furcsa szokása volt, hogy az ajtót becsukta, ha így délutáni álmra lefeküdt. Ez voltaképpen csak gyöngédség volt, s azt jelentette, hogy az ura ha már kiköltözött a szobából, érezze magát teljesen szabadnak. Ő ugyanis ezzel vele szemben nem lett elzárva, mert az egy régi tudomány volt a házban, hogy Vágrándy a bezárt ajtót ki tudta nyitni - ha akarta. Mikor az utolsó betörés elleni biztosítást csinálták, az ügynök megtanította őket arra, hogy ezt a zárat játszva ki lehet nyitni egy vékony kis fogóval, amellyel a tolózárát alól-felül el lehet húzni, s ha az ajtót benyomja, az nyílik, mintha be sem volna csukva. Vágrándy a tudománnyal élt is; az utóbbi években mindig ritkábban.

Ő is gyöngéd volt Julukával szemben, hiszen szegényke állandóan fáradt, kimerült, s nagyon szeretett aludni.

Most valami ördögi csíny ötlete támadt fel benne: kiszökik a lakásból.

Már egy negyedórája ezen nevetett magában, úgyhogy az arcán nem látszott meg a nevetés. Milyen mulatságos lesz, hogy ha Juluka elalszik, ő lábujjhegyen eltávozik. Gyöngéden, hogy fel ne zavarja. Mire felébred délutáni álmából, már vissza is jön.

Valamennyi időt hagyott Julukának az elalvásra: hamar s mélyen szokott aludni a kedves, s akkor leszállott a díványról, s megfontolt óvatossággal összeszedte a holmiját, a kitett órát, kulcsait és tárcáit, felvette a kis kabátot, amit a forró nyárban lerakott, hogy ügyesen „kislisszol” az előszobába.

Mikor el akart indulni, a parkett megreccsent a lába alatt. Erre megállott, s egy újabb ötlete jött: betör Julukához.

De már abban a pillanatban meg is rettent. Mi ez? Nincs kedve betörni?

Határozottan nincs. Kezdte magát védeni, hogy Juluka nagyon fáradt, kíméletlenség volna felriasztani őt... De a mélyben mást érzett... A hullacsókot érezte a száján, a lilás ajkak hideg csókját. Megborzongott; a nyakát látta meg, lehunytt szemekkel, szegény, fáradt nyakát... Hervadt arcát... A szeme alatt a mély, sötét karikákat, melyeket nem a szerelem írt oda, hanem a kor... Egész testében ösztönszerű elhúzódás volt és úgy érezte, hiába is tenné meg a betörést, képtelen volna eleget tenni...

Pillanatokig mély gondban állott egy helyben.

Még soha nem gondolt rá, hogy vége lehet valaha köztük a szerelemnek, de most borzongás és félelem volt benne, hogy Juluka felébred, s akkor ő udvariasságból kénytelen lesz azzal búcsúzni tőle, amire ebben a pillanatban semmi erőt nem érez.

El kell mennie, hogy egy kicsit kiheverje magát, de ez az elmenetel egyszerre nem szökés lett, hanem menekülés.

Csak két órát, gondolta: két óra múlva már vége lesz ennek az ostoba érzésnek. Ha most két órát kint tud tölteni a szabadban, elmúlik az idegesség. Pedig ez a fontos: szereti Julukát. Éppen úgy, ahogy eddig. Nem is érti, mi ez? Mért fél most tőle?... Egyáltalán mi van ma

vele?... Valami megzavarta a lelki nyugalmában. Az a kis előléptetés volna?... Valaminek kellett történni, mert ok nélkül ilyen fordulat az ember életében mégsem állhat elő...

Mitől pezseg a vére? Egész testében valami idegen és kellemes zsi bongást érez. Az utcára vágyik. Szép nőket akar látni. Mindegy, hogy kit... Az utca folyton tele van fiatal nővel, és milyen jó a fiatal nőket megpillantani...

Hiszen Juluka nem öreg. Harminchat éves. Az még nem idő... És ő negyvenkettő... Ez már idő?... Bizonyos, hogy ő az öreg, ha a kettő között ítélni lehet...

Hopp, gyerünk... S már egy perc múlva az előszobában volt.

Már ismét nem gondolt mélyebb dologra, csak annyira, hogy két órára megszökik, s mire Juluka felébred, már haza is jött és akkor, hogy kilevegőzte s kijárta magát, meg fogja vigasztalni ezt a drága, szegény kis teremtest...

A legjobb szándékkal volt eltelve, mikor vette a kalapot, botot és már kint is volt.

Mikor az ajtót kívülről bezárta, örült, hogy a zár finoman működött, s ő meg volt győződve, hogy Julukának a leghalványabb sejtelve sincs róla, hogy az ura megszökött.

Míg a lépcsőn lement, állandóan lesett visszafelé, hogy vajon a felesége nem néz-e ki utána?

Nem volt semmi gyanús és ő, mint egy csínytevő kölyök, vihogva lépett ki a házból. Hű de jól érezte magát: két óra múlva visszajön s Julukát megvigasztalja... Tudta, hogy mivel.

2

Ahogy néhány lépést tett az utcán - semmi célja, terve nem volt. Valósággal úgy járt, mint a fogsághoz szokott kanárimadár, aki legjobban megijed, ha a nyitva felejtett ablakon kirepül, nem tudott mit kezdeni a szabadságával -, egy úriember köszöntötte.

- Jó napot kívánok, tanácsos úr.

Nézte, ki lehet, s nem ismerte fel.

- Itt méltóztatik lakni?

- Itt.

- Szép helyen. A legjobb hely egész Budapesten.

- Na.

- Csupa főúri palota.

Vágrándy felnézett a házakra, s most először tűnt fel neki, hogy csakugyan zárt, hatalmas paloták vannak a kis utcában.

- Ez itt gróf Omodé Lászlóé, mellette az a gróf Omodé Pálé, a sarkon a gróf Omodé Antalé...

Vágrándy nevetett.

- Hogy? Csupa Omodé?

- Igen, kérem... Itt a régebbi időben az Omodék kertjei voltak. Omodék és Garák. A gróf Gara-család.

- Én már tizennégy éve lakom itt, de nem is tudtam, hogy kik a szomszédok.

Lassan mentek egymás mellett.

- Tessék nézni, ez a gróf Apaffy-palota.

Felnézett.

- Arról az Omodé-házról nem lenne könnyű megmondani, milyen stílus.

- Ez barokk.

- Ez nagyon szép barokk.

Nézte a házat. A földszintje, mint valami ékes terhet viselte a két emelet magas első emeletet, melynek óriási ablakai barokk díszítésükben komoran virágoztak. Afölött egy alacsony párkányszerű emelet zárta be a tető alatt a házat: ott bizonyára a cselédség lakásai vannak. Az egész épületről messze látszott, hogy egyetlen család számára készült.

- Hogy tudják ezek ezt ma fenntartani?

- Bizony - mondta az idegen. - Általában nagy hajlama van ezeknek a palotáknak a gazdacserére. Már többet eladtak belőle, és bérháznak alakítottak át, de vannak, amelyeknek az átalakítása többbe kerülne, mint újonnan megépíteni...

- Micsoda luxus... Mekkora uradalomnak kellett lenni a hátuk mögött, hogy a fővárosban ilyen külön lakásokat tarthattak...

- Bizony ez óriási pénzbe került, mert nemcsak azt kell számítani, hogy mennyi a befektetett tőke s annak a kamatvesztesége s az adó, ami terheli, hanem a fenntartás. Ez pedig nemcsak a személyzeti költség s az állandó tatarozás, hanem ahhoz hozzátartozik a heti fogadónap, minden hónapban a házibál, hangverseny, a felső körök társasági élete, a tizenkét bunda és száz és száz ruha minden hölgy számára, s ami együtt jár...

- Ki van ma olyan gróf, aki ezt bírja?

- Kevés... Azért még van egynéhány... A közösség persze csak azokról tud, akik elpazarolták a vagyonukat... Tessék, ott lakik gróf Wallseé Bingendorf, ott a fűszerüzlet felett, ahol az a három leeresztett redőny van. Egy hölgy kikönyököl, lehet, hogy éppen a grófnő, született Apagyvári Botond grófnő... Most bérelt kétszobás lakásban laknak az üzlet felett a félemeleten... Semmijük sincs. Semmi a világon, és az asszony testvére viszont az ismert Botond gróf. Magyarország egyik leggazdagabb mágnása... És miből... Az utolsó tíz évben maga csinálta meg a vagyonát. Hiszen ezeknek, ha van hozzávaló eszük, rendelkezésre áll még mindig minden, de hát be vannak szegények szorulva ezekbe a roppant palotákba, s teljesen élettől elzártan nevelik őket, úgyhogy nem is álmodják, hogy elúszik mellettük az aranyfolyam, s ők tehetetlenül szédelegnek a díszesen készített kis díszcsónakjaikon, ezeken a kéjhajókon. Hogy mondjam meg a költői képet, amit mondani akarok: oly gazdagok voltak, hogy olyan római díszhajókat építettek az ősök, amiben az akkori viszonyok mellett gyönyörű kirándulásokat lehetett tenni az élet fölött feláradt tengeren... A tenger leapadt, szárazföld lett, amit a polgárok vettek kezükbe és dolgoznak rajta... ellenben ők ott maradtak a maguk díszhajóin, s nem tudnak megmozdulni se jobbra, se balra... Nem tudom, tetszik-e érteni, mit akarok mondani: itt vannak ezek a paloták és egész éven át nem nyitják ki a kapuját egyiknek sem... Ott nem lép se ki, se be egy lélek sem, csak ha szépen megérik a dolog, majd a végrehajtó. Az aztán tágra nyitja a kaput, s akkor új fajtajú emberek vonulnak be, hogy kétszobás, fürdőszobás lakásokat parcellázzanak a hangversenytermekből...

Vágrándy gondolkozva nézte az utcát és a házakat. Feltűnt előtte, hogy valóban ez a legcsendesebb utca. Azért szerette, mert itt soha semmi zaj nincs. Itt nem robognak kocsik, taxik, pláne teherfuvarok és teherautók. Itt nem vonul nép. Ez az utcacsoport egészen ki van kapcsolva a főváros életében, mint egy elátkozott sziget. Bizonyára egészen másképp volt ez

abban az időben, mikor ezek a paloták fénykorukat élték. Mikor egy-egy estélyre ötven és száz főúri fogat hajtott fel. Ilyet ő már nem is látott ez alatt a tizenkét év alatt. Azóta ez a táj úgy hat, mintha lánccal lenne lezárva, és nem volna szabad semmi zöreinek felhangzani itt, hogy meg ne zavarja a holtak előkelő nyugalma... Emlékezett, hallotta, mikor báró Podmaniczky Frigyes haldoklott, a Rákóczi út elejét, ahol lakott, szalmával hintették be, hogy a fővárosi zaj ne zavarja a nagybeteget... Az őt akkor plebejus önérzetében sértette: most úgy tűnt fel neki, hogy ilyen szimbolikus szalma- vagy mohatakaróval van letakarva itt minden utcácska, hogy a külső zaj meg ne háborítsa a kriptalevegőt...

- Honnan tetszik így ismerni ezeket a grófokat?

- Én valamennyit ismerem, mert mikor ügyvédbojtár voltam, egy olyan irodában dolgoztam, a nagy képviselő, a híres fiskális Rovó Péternél, aki valamennyinek az ügyeiben benne volt... Ez is micsoda pénzeket keresett rajtuk... Egy-egy perköltségben neki jutott például egy Zemplén megyei erdő, egy békési birtok... úgy is élt, mint a grófok, vagy még különbül: a fiai aztán ugyanarra a sorsra jutottak, mint a gróffiúk, degeneráltak lettek, különösen erkölcsileg... Kérem, semmi sem destruál jobban, mint a túl nagy vagyon... Ha átkot akar mondani az ember az ellenségére, az a legnagyobb átok, hogy: szerezz grófi vagyont. Akkor biztosan elpusztul már a második generációban az ivadéka.

- És ha azt az átkot mondom, hogy: légy proletár?

- Na igen: akkor már ő maga is kihull az életből... De egy proletár, ha életenergia van benne, csak emelkedhetik, ellenben egy dúsgazdag család gyermeke, az csak lefelé hullhat.

- És úgy gondolja, hogy a pénz örli meg őket?

- A pénz, tanácsos úr?... Hát hisz a pénz csak arra való, hogy az ember az életörömökét habzsolhassa... A nő... Akinek pénze van: azt megeszik a nők... Az többet nem találkozhatik tisztességes asszonyi állattal, csak szépséges fenevadakkal... akik szétmarcangolják... Óriási étvágya van a szép nőcskéknél... Ezeknek a fiai ma sorra operettsillagokat vesznek még feleségül is... Egy ilyen kis nő reggelire meg tud enni egy kisebb birtokot, ebédre egy nagyobb, vacsorára már nem is marad, csak a hitel hátralevő részlete... Voltaképp nekem nincs ez ellen semmi kifogásom, mert ez egy természetes szétparcellázódását jelenti a nagybirtoknak... Soha annyit nem parcelláztak, mint az utolsó tíz évben. Mi ehhez képest az OFB földbirtokreformja. Csak itt Budapest körül, harminc kilométer körzetben, apró kertekre hullottak szét a grófi uradalmak...

Nézték a palotákat... Mint egy más világ emlékei állanak itt sötét ablakaikkal, zárt kapuikkal. Erőtlenül, mint a régi ágyúk a múzeumokban.

- Fenn tudták tartani az uradalmakat, vagy azok őket; mikor a múlt század végén lecsapolták a mocsarakat, nekik jutottak a kövér televényterületek, a falvak kapták a kiszikesedett kis határokat... Mit érnek vele: ma sorra elvesztik a legremekebb uradalomtesteket, amelyek annyi jövedelmet hoztak, hogy még hatvan év előtt ezt a legnagyobb palotát építhették belőle... Ma ez a palota az államé... Még jó, mert legalább közcélra használják... S ők majdnem ingyen adták át, mert nem bírták tovább fenntartani... A központi palota állami hivatal lett, a birtok pedig szétszlott húsz- és harmincezer parcellára... S ebből nekik semmi sem jut: a befolyt pénz mind a bankoké...

- Szóval, a Bank vette át a főurak szerepét.

- A bank, az csak egy szerv, mely végrehajtja a szétporlódás nagy munkáját. A főúri állapot elpolgáriasodik, a polgárság elproletarizálódik: a bank mind a két folyamatnál úgy szerepel, mint a csap a víz széthullásánál.

Vágrándy megnézte ismeretlen ismerősét, s megütődött, hogy az meglehetősen kopott és elhanyagolt volt.

Nem is nagyon érdekelték ezek a dolgok. Sose volt alkalma a magas arisztokráciával valamilyen érintkezésbe lépni, nem is érdeklődött irántuk. De volt a beszélgetésnek egy része, mely izgatta: a nőkérdésről szeretett volna beszélni.

Lassan tovább ment a Baross-kávéház felé.

- Legyen szerencsém - mondta a kávéház előtt.

- Oh, köszönöm, nekem sietnem kell, csak örültem, hogy szerencsém volt találkozni.

Hirtelen meglátta, hogy Jani, a sógora ül a teraszon.

- Nagyon sajnálom, hogy... Akkor majd legközelebb folytatjuk a beszélgetést.

- Szervusz, Alikám.

- Szervusz, Janikám.

Jani jó húsban levő főmérnök volt. Állandóan ragyogott az arca. Messze virított róla az egészség, a békesség és a polgári erény.

3

Roppant örült, hogy találkoztak, s nem tudott ennek eléggé kifejezést adni.

- Hogy vagy?

- Jól. És te?

- Na.

- Mi baj?

- Megszöktem hazulról.

- Hogyhogy?

- Juluka lefeküdt aludni a másik szobában, én pedig nem tudtam nyugodni, kijöttem egy kicsit embert látni.

A kávéház ablaka alatt egy kis asztalnál ültek, s Jani átadta a helyét, úgyhogy Vágrándy szembe nézhette az utcát.

Elég sűrűn mentek az utcán az emberek. Férfiak, nők.

- Mennyi szép nő van ezen a Pesten - mondta Vágrándy.

- Szép nő?... Van néhány.

- Sok.

- Hát olyan sok nincs... Egyáltalán én még nem is láttam szép nőt. Emlékszem, hogy mikor diákkoromban feljöttem Pestre, azzal a balhiedelemmel jöttem, hogy itt minden nő tündér... Nem úgy, mint otthon, az alföldi kisvárosban... Ki volt ott szép lány?... Egyenként ismertem valamennyit... Szépnek tartották a patikus nagyobbik lányát, de én piszének láttam. Nekem egy pisze nem lehet szép. Volt egy gyönyörű lány, a járásbíró lánya, annak csakugyan egész diánai termete volt, és az arcbőre is remek volt, de olyan buta volt, mint az éjszaka. Egy buta lány nem lehet szép. Később színésznő lett, de nem boldogult, mert nem elég a szép termet. A

hangja is káromlás volt. Hát ez volt a legszebb lány, akit érettségiig ismertem. A többi, az rettenetes volt. A Nagykunságról már a történelemben megírták, hogy a férfiak szépek voltak, de a nők olyan csúnyák, hogy folyton magyar lányokat raboltak a kun legények. Háború is volt miatta szakadatlan.

- No de Pesten csak megtaláltad a szépet?

- Egyszer láttam egyet: az igazán olyan volt, mint a regényekben írták, még a Jókai idejében. Jókai ismerte azokat a hollóhajú, lilimarcú és eperajkú odaliszkokat. Azóta ezek kimentek a divatból... Érdekes, én csak egyetlenegyszer láttam azt a bizonyos lányt a Kossuth Lajos utcán. Az olyan volt, mint egy álom. A bőre, mint valami élő selyem. Habfehér... mit mondjak, azon nem volt semmi szeplő vagy hiba, a legtökéletesebb teinte, amit elképzelt az ember. Az egész alakja oly üde, gyermeketeg s mégis nagyvilági volt. Mint egy földre szállt angyal... Röstelltem utána menni, csak megfordultam, mintha megkövültem volna: ez is lehetséges?... Azóta rengeteg nőt láttam, de ezt a néhány pillanatot soha el nem felejttem... Ennek, barátom, húsz éve... A háború első évében volt, én akkor vonultam be önkéntesnek, mint elsőéves technikus. Mondhatom, hogy az egész világháborúban az volt a legnagyobb aggodalmam, mi lehetett ebből a lányból ebben a förtelmes időben?...

Vágrándy lehunyta a szemét, s közben maga elé idézte az aranysárga bőrű nőt. Bírálgatta, hogy szép-e? s szépek találta. Az a típus volt, amelyik neki tetszik. Elég magas, nyílegyenes termetű, volt benne valami zárkózottság, sőt bánat: ez különösen fontos volt előtte. Szerette a bánatos nőket. Juluka is az volt valaha... No, bánat ma is van benne.

Nézte az utcát. Az emberek csak jönnek, mennek: de hova sietnek? Senki sem sétál, mindenki célja után fut.

Most olyan jól érezte volna magát, ha nincs benne valami kis szorongó érzés, hogyha Juluka felébred s kijön, mit fog gondolni? Ő nem szokott kávéházba járni. Egyedül talán háromszor sem ment el egész házassága alatt. Juluka pláne ki nem állhatja a kávéházat, csak akkor lehet elvinni, ha társasággal vannak. Színház után, vagy ha éppen vacsorát akarnak spórolni, már meghívásokat, egy kávéházi összejövettel.

- Hogy van Matyika?

Jani felkapta a fejét s fanyarul nevetett.

- Hát, barátom... Igaza van a régi nótának: öreg igazság, hogy szép asszonynak, jónak... Különben most nagy szórakozása van. Vendégei vannak.

- Szállóvendégek?

- Az.

- Az jó.

- De még milyen. Már egy hete nem hálok otthon.

- Hát?

- Ferenczynél.

- Az ügyvédnél?

- Igen. Neki van egy jó díványa az irodában. Ott hálok.

- Nem örültetek meg? Csak nem vagytok balekek, hogy kimentek a saját ágyatokból?

- Mit csináljunk.

- Á, az régen volt, hogy én ezt megtettem. Mikor fiatal házasok voltunk, nem a háborúban, hanem a kommün után, akkor még mi is azt tettük. A vidékiek valósággal herberget rendeztek be nálunk... Van egy falusi pap atyámfia... nem rokon, csak atyafi. Ha Pestre jött a feleségével, akkor átadtuk az ágyunkat, és mi ott nyomorogtunk a kis ebédlőben. Juluka a díványon, én pedig a tábori ágyon... Mit nevetsz?

- No csak monddjad.

- Egyszer aztán a kis papné azt mondta, hogy: „Hogy tudtok, lelkem ebbe a sok poloskába aludni?”... Megjegyzem, hogy Julukának csakugyan sokat kellett küszködnie, míg az elhanyagolt lakást kitisztította. Nem is szabadultunk meg teljesen, csak mikor a ciánózás divatba jött... De ezen nagyon megharagudott, mert mikor elmentek a vendégek, szétszedte az ágyakat az utolsó szegig, és nem talált semmit. Nyoma sem volt a poloskának. Nem tudom, mit érzett a kis papné, de arra nem volt joga, hogy fizetésül azt vágja a szemünkbe, hogy valami poloskafészek a lakásunk. Én nagyon megharagudtam, s meg is írtam nekik, hogy végignéztem a Juluka munkáját, s konstatáltam, hogy még csak egy petét sem sikerült nagytűüveggel sem felfedezni. Azt hittem, hogy megsértődnek, s többet nem vágynak a poloskamagazinba... Erre mi történik. Pár hónap múlva levelet kapunk, hogy jönnek Pestre.

Jani nevetett.

- Csak beszélj, beszélj, majd én is elmondom.

- Levelet írtam neki, hogy mi most költözünk ki nyaralni Gödre, hát legnagyobb sajnálatunkra, nem tudjuk a lakást átadni... Ez semmi... Postafordultával jön a levél, hogy hagyjuk a kulcsot a házmesternél. Igen, de mi ezt a levelet már csak Gödön kaptuk meg, ahova továbbították utánunk... Juluka, szegény, nagyon aggódott, hogy megharagusznak és beküldött engem, hogy adjam át nekik a lakást... Julukának nem lehet ellentmondani, azt tudod... Ki merné azt tenni, hogy az ő érzékeny szívét megbántsa?... Bejöttem... Azt mondja a házmester: „Az elébb volt itt egy úr és egy úriasszony, és nagyon meg voltak sértődve, hogy a lakáskulcs nem volt nálam. Mondtam, pénteken kimentek a nagyságos úrék Gödre, s a kulcsot nem hagyták itt. De ha itt hagyták volna is, akkor sem ereszthetnék be idegeneket a lakásba...” No, ezt megmondta... Hát, barátom, akkor egész nap csak utánuk szaladtam, mindenüvé elmentem, ahol elképzeltem, hogy megfordulhattak: sehol nem leltem meg őket. Később a kerület képviselője panaszkodott, hogy „haragusznak rád Bötlőség, hogy nem hagytad itt a lakáskulcsot. Nálam háltak... Sőt azóta mindig nálam szállanak meg...” Nevettem, mert vagy két évvel később volt az eset után: hány szállástól menekültünk meg: megharagudtak egész komolyan... De oly komolyan, hogy még ma is haragusznak... Nem ejtik ki azóta a nevünket... Pedig soha még egy szál virággal sem kedveskedtek szegény Julukának...

- No most elmondom az én esetemet...

De Vágrándy még nem volt kész:

- Én azóta, barátom, soha senkinek a kedvéért ki nem mentem az ágyamból... Olyan nincs, hogy én inkomodáljam magamat a vidékiek miatt... Ott a Pannónia. Menjenek oda. Hogy vidéki földbirtokosék most azon spórolnak, hisz ez valósággal divat, hogy családhoz szállanak... A jó falusiak... Hogy ők elhálnak a zugban is... szalmán is... Hát a háborúban, mikor a havon háltak...

- No várj, most jövök én... A vendég a homokapáti plébános. Matyinak valahonnan nagybátyja. Hogy honnan, azt nem sikerült soha megállapítani... Megérkezik a nagybácsi a saját autóján. Nem lehet mondani, előre jelezte... Az autót beküldi a garázsba, ő pedig feljön... Elmondja, hogy neki egy pap barátja felajánlotta, hogyha Pestre jön, átadja neki a lakását, de most nem

adhatja, mert ő maga is vidéki vendégeket vár... Így szállásra is kénytelen hozzánk jönni. Azt ugyanis előre megírta, hogy kosztra lesz szerencsénk hozzá...

Most Vágrándy nevetett. Jani folytatta:

- Várj csak, ez semmi... Rögtön előrebecsátja, hogy ő törődött öreg ember, tehát nagyon kényes a hálásra... Matyi azonnal felajánlja, hogy jó ágynak vannak, és átadja neki a hálószobát a két ágygal: tudniillik a bácsi figyelmeztetett, hogy ő nagyon horkol, hát hacsak lehet, szeretne egyedül aludni, hogy senkit ne zavarjon...

- Angyali - szólt Vágrándy. Még soha ilyen jól nem érezte magát, mint most. Itt ülni a kávéház teraszán és pletykálni. Ez igazán ritka élvezet az ő életében.

- Azóta a nagybácsi folyton színházba jár ismeretlen rokonokkal. Az autóval kirándulásokat tesz, és Matyi dolgozik... Ma éppen üres nap van. A bácsika elment kirándulásra a Balatonra ötödmagával. Én azonban már hozzászoktam ahhoz, hogy magánosan éljek. Valósággal legény lett belőlem. Hogy Matyit ne zavarjam, leköltöztem az ügyvédékhez a díványra, s minden este elmegyünk valahova...

- Szóval, te jól jártál.

- Soha jobbkor, mint most... ugyanis... most valami van köztünk Matyival...

- Mi?

- Semmi... Majd meglátod, mert megígértettem vele, hogy lejön ide... Mit mondjak: megöregedett... Hozzáfogott panaszkodni, hogy elhanyagolom. „Volt nekem fiatalkorom is” - mondtam neki.

Vágrándy lehajtotta a fejét.

- Hát, szegény asszonyok...

- Nono, te nem panaszkodhatsz. Juluka ma is az, mint tíz év előtt, de Matyinak öt gyereke volt már... Matyi már elfáradt... Én vénültem meg? Ő vénült meg. Kész öregasszony.

Cigarettára gyújtott és füstölgött. Vágrándy nem mert beleszólani. Legkínosabb, ha a sógorok elkezdnek őszinték lenni. Az ember nem tudja, mit csináljon. A végén összebékülnek, és ha az ember valami igenlőt mond, befűjják a feleségüknek, és kész az apprehenzió.

Jobb ilyenkor hallgatni, vagy az őszinteséget viszonzni... Vágrándy is előhívatta a trafikost, vett egy jó britannikát, rágyújtott és:

- Abban igazad van, hogy néha az ember észreveszi, hogy mennyi szép nő van ezen a Pesten.

Jani sógor figyelni kezdett. Mit akar ez az Aladár azzal, hogy minduntalan arra tér, hogy mennyi szép nő van Pesten.

- Hát persze - morogta -, ha az embernek egyszer eszébe jutna szétnézni...

- Nem mintha nekem eszembe jutott volna... de tény... Utóvégre nem vagyok vak... Nézd csak ezt a kis bögyöst...

A járdán egy valóban bögyös, egészen vidékies nő ment. Úgy ki volt pirulva, mintha nem is a délutáni melegtől lenne, hanem randevúról jönne.

Soká nézték a jövő-menő nőket.

Már egy órát eltöltöttek az üldögélésben. A pincér folyton cserélte a friss vizet.

- Itt van Matyi - mondta Vágrándy.

Vágrándy felugrott a helyéről, s azonnal előre is lépett, hogy az ablaknál a főhelyet átadja.

- Csókolom a kezedet.

Matyi nagyon elegáns volt. Vágrándy meg is csókolta a kezét.

- Hogy vagy, szép asszony? Mért vagy feketében?

Matyi sápadt volt, a szemei alatt mély árnyék, a bőre kilúgozott, és a világért fel nem tett volna egy kis festéket. Az urát egészen hidegen köszöntötte, aki szintén tartózkodó volt. Leült az asztalfőn, a pincér már abban a pillanatban megjelent, s ő soká habozott s végül egy kis feketét kért.

- Nem akar egy fagyaltot? - mondta Jani.

- Nem.

Ezt olyan keményen mondta, mint egy hadvezér, akinek a haditervét az ezredsegédtiszt bíráltni merésze. Az ezredsegédtiszt azonban tudja, hogy azóta milyen hadmozdulatok történtek, s vállat von, hogy a vezérkari főnök már megint marhaságot csinál... s Jani is tudja, hogy meleg van, és hogy Matyi halálosan szereti a fagyaltot. Matyi azonban már otthon elhatározta, hogy a legkisebb összeget adja ki, amit muszáj, s így nem lett volna értelme a szélesebb körű vitáknak.

- Juluka?

- Alszik.

- De jó neki.

- Meg is próbálom felhívni - mondta Vágrándy -, talán le lehet csalni.

Egy kis ideig hallgattak.

- Meleg van.

- Meleg.

- Ideje, hogy már egyszer meleg legyen. Elég hosszú volt a hűvös tavasz.

- Hallom, vendégetek van - szólt Vágrándy.

Matyi elmosolyodott. Ez egy olyan mosoly volt, amit a felség ad a bohócnak. Alig mosoly. Dehogyan: olyan mosoly ez, mint mikor a megkínzott rabszolgának azt mondják, hogy: azért jó színben van. Vagy akinek a foga fáj, s megdicsérik a parfümjét. Olyan mosoly volt, ahogy egy negyvenkét éves asszony mosolyog.

Olyan mosoly volt, hogy az ura megmozdult, s önkéntelen rátette a kezét a Matyi kezére, s azt kérdezte:

- Mi bajod van, angyalkám?

- Köszönöm, nincs semmi bajom. Jól érzem magam.

De ebből azt kellett érteni, hogy vége van, haldoklik, már meg is halt, de jellem, s ezért mégis lejött a kávéházba, hogy az ura ne mondhatta, hogy még ennyit sem tesz meg érte, ha egyszer kéri valamire egy évben...

Vágrándy rápillantott a Matyi arcára hiában, akkor a Jankóéra, s akkor újra vissza az asszonyra.

- Brr - megborzongott.

Ez sem jobb helyzet, ami ezek közt van.

Jankó olyan volt, mint a vas. Férfias, kemény, mintha bronzból lenne kovácsolva. Most volt férfikora virágjában. Sose volt ilyen pompás ember. Mindig jó sportember volt, már diákkorában is, jó vívó, hadviselt öreg bajtárs. Egy hadcsoportban szolgált sokáig, mindig talpraesett és helyén megálló fiú volt, s mint mérnök megbecsülhetetlen. Rögtön tudott építeni, sátrat verni, tüzér volt, és így ő volt az, aki a „saját csapatokat kartácsolta”, de ha összer kerültek, nagyon lehetett szeretni. Most igazán nagyszerűen kiérett férjnek látszott. A feleségéhez oly gyöngéd volt, hogy ez hullának tűnt fel emiatt. Ez a viaszápadt fekete asszony, aki lenyíratta ugyan a haját, de azt gyűrűbe fodorította házilag, s a fekete haja a fekete kalapja alól úgy villogott ki, mint Medúza fején a kígyók. Ezek a fekete nők még félelmesebbek.

- Azt mondtad, telefonálsz Julukának.

- Félek, még alszik. Nem akarom felköltetni.

- Á, ez férj... Látod? - mondta Matyi szemrehányóan Janinak.

Jani hallgatott. Ha nem lett volna a feleségével pont olyan rosszban, meg is mondta volna, amit gondolt... hogy az sem jó, ha a férj annyira elkényezteti a feleségét. Igaz, Juluka az más. Juluka csak egy van. Az egész családban. Juluka mindig kényeztetett és becézett tagja volt a családnak, vele úgy bántak, mint a szemefényükkel. De Matyi egy normális nő, sose voltak lelki érzékenységei, s ha rájött, vidám is volt, mint egy kölyök. Juluka sohasem volt vidám, legfeljebb mosolygott, s megcsodálta, ha valaki szívből nevetett, tehát Juluka mellett hivatali kötelesség volt a legtúlzóbb gyöngédség. De mért legyen ő az Matyival? Matyi egy közönséges nő, aki nem is követelt soha kényeztetést. Most jön rá, hogy az is hiányzik? S ő nem is bírt volna egy olyan neántsvirágot, mert ő is közönséges férfi, szereti megropogtatni a gorombaságot, ha a szájára jön: neki ne ájuljon el az asszony, ha ő el találja kerekíteni a cifrát.

Vágrándyban viszont egy felséges ötlet kezdte kibontani hullámain. Most jött rá, hogy mikor kijött hazulról, azért jött ki, mert el akart szökni a Margitszigetre. Meg akarta nézni a muskátligruppot és a fákat, hogy ellenőrizze, igaza volt-e, mikor Ellának azt mondta, hogy olyanok, mintha frakkot vettek volna magukra, mint a pincérek... De ezek a fösvények nem fognak vele jönni. Hirtelen azért kibökte:

- Gondoltam rá, hogy Julukát kicsalom a szigetre.

- Hová?

- Az most nagyon szép. Rendkívül szép. Csodálatos szép. Az egész világon sehol oly gyönyörű sziget nincs, mint a mi Margitszigetünk és mi itt ülünk a porban, ahelyett, hogy kimennénk egy kis friss ózont szippantani.

- Ózont - mondta Matyi. - Neked ózon kell?... Én nem szeretem, hogy egy kis ózonért egy pengőt fizessek.

- Miféle pengőt? Negyven fillér a belépődíj.

- Elég szemtelenség; most add hozzá a villamost, oda-vissza.

- Ez még mindig csak nyolcvannyolc fillér.

- Szóval, egy pengő személyenként.

- No, de mit kapsz érte?... szédület... a szépség orgiáját... Én se sokszor voltam kint, de ahányszor ott jártam, mindig az volt az érzésem, hogy mennyire szeretném, ha gyermekkoromban ott tölthettem volna azokat a boldog napokat, mikor az ember annyira fogékony a szépség iránt. Aki ilyen miliőben nőtt fel, az csak finom és tiszta ízlésű ember lehet. Mi abban az alföldi porban durva kutyák lettünk...

Míg beszélt, maga csodálkozott legjobban, hogy hol veszi azt a dicshimnuszt, amit zengedez. Még ma délelőtt Ellának a legnagyobb nyugalommal szidta a szigetet, a fényűzésnek ezt a foltját, s most tútesz az Ella legnagyobb rajongásán.

- Szép a sziget - mondta Jani -, tagadhatatlan. És az is igaz, hogy mi nem élvezzük ki.

Ennek Vágrándy nagyon megörült, és még jobban verte a vasat.

- Menjünk ki. Feltelefonálok Julukának, és megpróbálom kicsalni. Ugye kijöttök édes kis Matyikám? Megjegyzem, hogy a legnagyobb áldás, ha Julukát kivisszük, mert az idegeinek ma igen jót fog tenni.

- Valami baj van?

- Ugyan mi volna? Dehogyan van. De ismered a nőket, magadról, vannak napok, mikor előveszi őket az elkeseredés.

- Annak mindig a férfiak az okai - mondta Matyi komoran.

- Mondjuk, a férfiak az okai. Utóvégre mi is csak emberek vagyunk.

Jani kapott rajta:

- De mennyire emberek.

- Nem is emberek, hanem állatok - szólt Matyi -, kivált némelyik díszpéldány.

Jani kényelmetlenül nevetett.

- Ha pap bácsi el tudott menni a Balatonra, akkor mi is elmehetünk egyszer a szigetre - mondta, s odapillantott loppal a feleségére.

Vágrándy azonban megragadta az ötletet, s sietve felállott és elment telefonálni.

Igazán drukkolt, mikor feltárcsázta, jobban, mint mikor Tuberónál görögből felelt. Legnagyobb meglepetésére a telefon búgott: mással beszél?

Ki lehet az, aki fél ötkor Julukát felhívta?

Várt a telefon előtt, s szórakozottan nézte az embereket, akik a hőkülönbözetet odabent élvezték. A füstös, dohányszagú levegőben ős kávéházi alakok kártyáztak ingujjra vetkőződé.

- Magának mi baja? - mondta hirtelen Miskának, a telefonosnak.

Ez soványan vállat vont, s nem felelt. Az arca össze volt marva, és a nagyobb sebek tapasszal leragasztva. Igen gusztustalan volt.

- Megütöttem magam a sarokban, mikor éjjel hazamentem.

- Milyen sarokban ütötte meg magát, hogy tizenkét sebet kapott? Maga le van marva, magát lemarcangolták, Miska.

Az ember lesütötte a fejét.

- Na... kivel verekedett össze?

Miska megvakarta rövidre nyírt fejét fekete körmeivel.

- Ne tessék megmondani senkinek: a feleségem.

- Miért? Féltékeny?

- Igen.

Vágrándy nagyra meresztette a szemét. Nézte ezt az elnyútt embert. Ez is kell valakinek?

A trafikos éppen ott állt, intett neki, vett egy doboz mirjamot és megkínálta Miskát.

Még tüzet is ő gyújtott neki.

- No, beszéljen, Miska.

- De ne tessék elmondani. Volt itt egy kenyereslány. Az a buta állat a fejébe vette, hogy megcsalom vele. Az éjjel meglesett, s mikor a lány elment, látta, hogy én éppen kinn állottam és köszöntem neki... Hát mikor hazamentem, csak nekem áll, mint egy örült, és se szó, se beszéd, lemarja a képemet.

- Mér engedte?

- Mit csináljon ilyenkor az ember?... A nagyságos urat még nem kaparta meg a felesége?

- Marha - mondta Vágrándy, s belépett a telefonfülkébe. A szám még mindig bűgött, mással beszélt. Persze, ha az asszonyok beszélnek... Vajon kinek panaszkodik szegényke?... Á, dehogyis: olyan eset nincs, hogy Juluka panaszkodjék... Juluka nem panaszkodik, Juluka némaságával és mártíromságával égrekiált, s vigasztalják...

Újra visszament s elővette Miskát.

- Másszor is tette már?

- Még így nem hagyott helybe soha. Alig mertem bejönni a kávéházba. De ez még semmi, nagyságos úr, reggel mielőtt én bejöttem volna, itt járt, és a tulajt felheccelte ellenem és az elbocsátotta az Annust.

- A kenyereslányt?

- Igen... Azt akarta, hogy engem is bocsássonak el. De megmondtam a tulajnak, hogy: Nézze, főnök úr, én vagyok itt a legrégebb alkalmazott, tessék visszaemlékezni, hogy együtt jöttünk: én azelőtt kifutó voltam, a főnök úr vett fel a háború után, mert ismert a harctéren, ahol a főnök úr legjobb barátja a karomban halt meg... Így aztán kegyelemből megtartott, mert ellenem annyi idő alatt soha semmi kifogása nem volt...

- De mért akarta, hogy elbocsássa magát? Mi lett volna akkor magából?

- Ilyen az asszony, nagyságos úr, ha abba egyszer felütközik a féltékenység, az nem ismer se istent, se embert. Még azt is mondta, hogy lopok, mindent hazahordok... Pedig hát a főnök úr tudja, hogy jobban vigyázok az övére, mint a magaméra... Én itt állandóan ellenőr is vagyok, én vigyázok a vendégekre, hogy mit fogyasztanak és jól írják-e fel a kártyapénzeket...

- Ez örület. S hány éves a felesége?

- Nem tartom számon. Sok. És olyan kövér, mint a dob. A kövérek a legdühösebbek... De még ha oka lett volna, de az Annus egy fiatal lány, annyi udvarlója volt, amennyit akart... Már be is lépett az Omniába.

- Honnan tudja?

- Tudom. Mondták.

Vágrándy gyanúsan nézett az emberre.

- Van gyerekük?

- Hogyne.

- Hány?

- Tudom is én, nagyságos uram.

- Mért nem tudja?

- Van nekem más gondom is, mint hogy számon tartsam az asszony dolgait.

Vágrándy csak annyit jegyzett meg, hogy: tehát az sem változtat a helyzeten, ha gyerekek vannak a házasságban.

Még mindig nem volt tisztában magával. Belépett a fülkébe, s felhívta a számát. Juluka felelt:

- Halló.

- Halló, szívecském, maga az?

- Igen - válaszolt Juluka nagyon halkán.

- Hogy van?

- Jól - mondta Juluka még halkabban.

- Nézze, szívem, lejöttem, mert egy kis levegőt akartam szívni, majd elmondom, nagyon érdekes dolgokat hallottam. Most pedig a Baross-kávéház teraszán itt láttam Janit, és én is bejöttem hozzá egy kicsit beszélgetni. S képzelje, lejött Matyi is, és arra kéri magát, hogy jöjjön ide egy kicsit maga is... De én külön arra kérem, hogy öltözzön fel, hogy kimegyünk a szigetre.

- Én nem megyek. Köszönöm szépen, nagyon köszönöm, nem megyek.

- Dehogynem jön, drága - adta alább a lelkes hangot Vágrándy -, dehogynem jön, én már megígértem és nagyon várják...

- Köszönöm a kedvességet, de nem megyek.

- Miért?

- Nem megyek.

- Ez nem indoklás.

- Nem tudom indokolni.

- Akkor jön.

Juluka hallgatott. Vágrándy azt igyekezett megállapítani, sír-e? De a hangja száraz volt, halk, de száraz, félelmes. Julukát még nem is hallotta ezen a hangon beszélni.

- Tehát jön?

- Nem.

Most ő hallgatott. Soká hallgattak. Ez új helyzetet teremtett, amelyet nem ismert. Nem tudta, mit csináljon. Végre azt mondta:

- Még itt van?

- Igen.

- Nagyon örülök neki.

Hirtelen elhallgatott, megijedt attól, hogy most valami hamis dologba megy bele, ha túlságosan megalázza magát. Nem is tudta miért, de az volt az érzése, hogy neki most férfiasan kell viselkednie.

- Nagyon nehéz lesz megmondanom Matyinak... Nem tudom mivel indokolni... Nem akarom azt mondani, hogy nem akar... sem azt, hogy beteg...

Juluka nem felelt.

Vágrándy ezen a makacsságon megszedült. Már megint az a türelmetlen érzés vett erőt rajta, mint az ebédnél, mikor az abroszt olyan nagyon megnézte.

- Jöjjön el - mondta halkán.

Juluka nem felelt.

- Akkor hazamegyek.

- Maga csak menjen.

Ez hihetetlen. Juluka azt mondta, hogy ő csak menjen?... Ez még sohasem fordult elő.

- Maga nélkül nem megyek.

Juluka hallgatott.

- Hát akkor kezit csókolom.

Juluka letette a kagylót. Most már hiába szólott bele, a telefon nem válaszolt többet. Fújt, mikor kijött a fürkéből, s ötven fillért adott a telefonosnak, amitől az jelentékenyen megvigasztalódott nagy bánatában.

Lehangoltan ment végig a kávéházon, s kiment a házaspárhoz.

5

Nem is nézett rájuk, annyira reménytelennek látta a helyzetet.

- Juluka nem jön - dörögte.

- Miért? - élénkedett Matyi.

- Nem jön.

Vágrándynak csak most tűnt fel, hogy a házaspár szikla némán ül. Nem beszélgettek. Úgy ültek itt, mint akik csak éppen egymás mellett vannak.

- Valami baja van? - kérdezte Matyi.

- Nem. Egészséges.

- Úgy értem - szólt az asszony nagyon komolyan -, hogy veled van valami baja?

Az asszonyok mindjárt erre gondolnak? Egy pillanatig habozott, hogy az első törést, az első repedést máris kiszolgáltassa-e? Az ő híres szép házasságuk mellett nem is érti, hogy lehet efféle csak gondolni is?

- Alighanem - morogta.

Matyi abban a pillanatban döntött.

- Majd én felmegyek hozzá.

- Jó... Eredj csak fel... Az csak jót fog neki tenni.

Jani sógornak nem nagyon tetszett a felesége vállalkozó kedve: megy kibeszélni őt...

- És ha zavarod?

De Vágrándy már beleheccelte magát. Abban bizonyos volt, hogy Juluka nem fog legtávolabbi célzást sem tenni a dologról, s az csak jó lesz, ha Matyi elszórákoztatja:

- Nem, csak eredj. Sőt nagyon kérlek, Matyikám. Kicsit búskomor, s ezt annak tulajdonítom, hogy soha nem megy sehová. Folyton otthon ül és átadja magát a gondolatainak. Egy asszonynak élni kell... Egész nyugtalan vagyok Juluka miatt.

Matyi már fel is állott s ment. Biccentett az uraknak, de inkább Vágrándynak, mint a maga párjának.

Ahogy elment, Jani kicsit érdeklődve mondta:

- Mi baja van Julukának?

- Az, hogy asszony.

- Ja?

- Más nincs.

- Hát, pajtás, ez elég nagy baj is...

- És mi baja van Matyinak?

- Szólott?

- Nem, de látom.

- Neki is csak az a baja van.

- Úgy.

Hallgatva ültek. Vágrándy szívta a szivarja csutkáját. De már hiába szívta, mert kialudt.

- Nekem megmondhatod - szólt Janinak.

Ez kedvetlenül nevetett:

- Á, mi köztünk gyakran van ilyen valami... már tíz év óta... De mi van Julukával?... Még nem vettem észre, hogy köztetek...

- Köztünk még nincs semmi. Most kezdődik...

- Hány éves házások vagytok?

- Tizennyolc.

- Szép idő... Mi csak tizennégy... Tizennyolcban házasodtunk össze.

- És már tíz éve van köztetek valami... efféle? - kérdezte csodálkozva Vágrándy.

- Éppen tíz. Jubileumot ülhettek.

- Már akkor megvolt mind a két gyerek?

- Meg.

- Én azt hittem, ahol gyerek van, ott nem is fordulhat elő.

- Mért?... Nem a gyerek miatt van a baj... Én inkább azt gondoltam, nálatok nem fog soha bekövetkezni.

- Nem következett be semmi... Egyszerűen az történt, hogy mikor hazamentem az utcáról... nagyon vidám voltam és nagyon jókedvű, és ő abban a barna pongyolában volt, amit nem szeretek, és én megjegyzést tettem rá... De mit beszélek; egész hamis vágányra terelem a dolgot... Az nem lehet, hogy én egész életemben rabságban éljek... A legkisebb szeszélye mindig szent volt előttem... De én nem vagyok szent... Én is csak ember vagyok...

Darabig szótlanul ültek. Akkor Jani azt mondta:

- Ali... Nincs nő a dologban?

- Hogyhogy: nő?

S egészen elvörösödött. A ferde szeméig vörös lett az arca és rágyújtott egy cigarettára.

- Nevetséges.

- Mért nem beszélsz őszintén? Köztünk Matyival mindig csak ezen van baj... Például soha a pénzen... Ha mulatok s elverek egy csomó pénzt, az semmi. Azt egy nap alatt kifűjja. Leszidja az apámat, az egész fajtámat, s megnyugszik... de ha azt sejti meg, hogy valami van bennem, s egy más nő megzavart egy kicsit... hiszen nem lehet panasza, azért együtt vagyunk, nem igaz?... Most, képzeld, azzal gyanúsít, hogy a gépírózómmal viszonyom van.

Vágrándy egészen megrémült: nem hitte, hogy ő is erre a sorsra fog jutni valaha... Julukával minden ilyen esetben meg szokták a szegény Matyi sorsát tárgyalni... De azt nem hitte, hogy ő, aki a legnagyobb és legszigorúbb erkölcsi kritikát gyakorolja minden ilyen esetben, maga is hasonló sorsra jut egyszer... Szinte szégyellte, hogy neki le kell süllyednie a Jani nivójára... Ő is csak egy olyan „főnök” lesz már, aki a legelső lánnyal, akit berendelnek hozzá, mint szükségmunkást... fuj...

- Csinos?

- Kicsoda?

Jani elhallgatott. Vágrándynak nincs bizalma benne. Ezért ő kezdett példát adni, hogy hogy kell erről s az ilyen dologról beszélni.

- Tudod, gépírózóre mindig szükség van, s ha már az ember a szobájába egy új bútordarabot visz be, igyekszik, hogy lehetőleg csinosat válasszon.

Könnyelműen nevetett.

- Az ember folyton együtt van a műhelyében minden tárggyal, én azért gondot fordítok rá, hogy ne legyen a szemem előtt kellemetlen, tehetségtelen tárgy... A gépírózó is csak egy tárgy... Mit számít nekem?...

Leütötte a cigaretta hamuját.

- Még az a szegény lány is szívesebben dolgozik, ha a főnökével nincs rideg szolgálati viszonyban. Ismertem egy úriembert, aki a személyzeti ügyeket vezette egy igen nagy vállalatnál, annak az volt az elve, hogy senkit nem vesz fel, míg személyesen meg nem győződik a használhatóságáról... Ennek az lett az eredménye, hogy a vállalatnál csak csinos nők voltak, és valamennyien olyanok lettek, mintha övék lett volna az egész üzem. Úgy dolgoztak azok, barátom, mint az angyalok. Nem kellett nekik parancsolni. Maguktól képviselték a vállalat érdekeit.

Vágrándy szigorúan nézett maga elé.

- Ez butaság... Ha a hivatalfőnök és az alkalmazott között erotikai kapcsolat van, akkor a női munkaerő visszaél a helyzettel és nem dolgozik, hanem piszkos lesz az egész levegő, erkölcsi fertő...

- Lári-fári: ez lehet ha egy pipogya ember áll az élen. De ha a főnök igazi férfi, akkor azt mondja a nőnek: „na, ezt nem vártam volna magától; Ilonka vagy Boriska, én nem ilyenek gondoltam magát. Vagy összeszedi magát, vagy...” Úgy dolgoznak azok... Barátom, a nőkkel bánni kell tudni... És ez a csacsi Matyi mindig félreérti a dolgot... Most is azért nem vagyok a hivatalban, hogy megmutassam neki, hogy nekem nem számít egy iroda, ha színig tele van is rakva nővel...

Soká ültek szóval. Vágrándy azon gondolkodott, Matyinak elmond-e valamit Juluka?... Remélhetőleg nem, hiszen Juluka egy szent...

- Juluka más - szólalt meg hirtelen Jani -, Julukával lehetetlen lenne az efféle... Juluka mellett én se mertem volna... Juluka egy szent... Julukát még én is tisztetem.

- Tisztelni... hát én eléggé tisztetem... - morogta Vágrándy - de az tagadhatatlan, hogy egy húszéves lánynak szép nyaka van...

Jani ijedten nézett rá, aztán gondolkodva mondta:

- Hm... Nem hittem, hogy ilyen komoly a dolog...

- Komoly?

- Fiam, a baj ott kezdődik, ha a férj már benne van az összehasonlításban. A házasság, az csudálatos valami... Az ember a családban nem látja meg többet a nőt... A családban anyák vannak: egy gyermek sem vette még észre, hogy az édesanyjának milyen a nyaka?... Az kellene még csak...

Vágrándy dühös volt saját magára, hogy így kiszolgáltatta magát.

- Ami azt illeti, ma már Matyi is egy szent - mesélt tovább Jani. - Egy fikarcnyi púder nincs rajta... és feketébe öltözik... Mondtam neki, hogy csináltasson már egy utcai ruhát... kérdem: milyen lesz a színe? Azt mondja, fekete... Mért fekete? Még nem haltam meg!... Hogy a fekete a divat: fehér és fekete... Még ha fehérre csináltatott volna, az is éppen elég gyászos... de fekete... Olyan benne, mintha a koporsóból kelt volna fel...

Vágrándy soká hallgatott.

- Tudod, milyen rohadt, ronda alakok vagyunk?

- Mit csináljunk? Férfiak vagyunk. Szervusz... - köszönt oda egy úrnak.

- Ki ez?

- Egy vidéki dzsenti... Van neki hatszáz holdja... Biztosan azért jött fel most Pestre, hogy valami pénzt hajtsen fel, mert aratás előtt a legrosszabb a gazdának... Legalább kimulatja magát... A feleségének visz egy öngyújtót ajándékba, ő pedig jól kiszoknyázza magát a csömörlésig... Otthon aztán így megint kibírja aratásig, akkor jönnek a summás lányok... Ha a feleségét látnád: micsoda korrekt, hideg kis nő... A fejébe vette, hogy neki kell megmenteni a Buborékh-vagyont... oly szigorúan él, hogy mikor náluk voltam a télen: - át kellett mennem azon a tájon - egy szobát fűtenek az egész kastélyban... pedig erdeje van... Ott ültek a szobában, valamennyien, két gyerekkel. A férfi íróasztala is bent volt. Az asszony ott kézimunkázott: hát lehet csodálkozni, ha a fiú kénytelen felhasználni az ilyen kis alkalmakat?

De Vágrándyn ezzel nem segített, csak még mélyebbre süllyedt az erkölcsi mocsárba... Hát ő is ebbe a bandába akar tartozni?... egy Juluka mellett?

6

- Az egészben az a legmulatságosabb, hogy a pap bácsi azt mondja, hogy neki könnyű ételeket kell ennie... Felfűjtakat...

Juluka nem tudott nevetni.

- Tudod, hogy vagyok az idegeimmel... - folytatta Matyi. - Egy cseléd mellett az embernek folyton a konyhában kell ülni... Azt mondja: ne legyek annyit a konyhában, az nem tesz jót... Akkor mi lesz a felfűjtal?

Oly mulatságos volt, hogy Juluka is kénytelen volt nevetni egy kicsit.

- Nem volt otthon feketém. Mondtam az ebédnél, hogy nem lesz fekete. Hát mikor elmegy az uram, azt mondja pap bácsi: „fiam, adj egy csésze feketét. Megy a hasam”.

Milyen mulatságos tud lenni ez a Matyi.

- De ha valaha hozott volna egy szem cukrot a gyerekeknek vagy egy szál virágot vagy egy színházjegyet vagy mit tudom én... de csak az igényeit hozza...

- Örökölni fogtok utána.

- Á... van egy fia... vagy mije... mindent arra költ... Még eleinte azt hittem, hogy a fiú udvarolni fog Flórácskának, az Ágnes néni lányának, de most kisül, hogy a fiúnak menyasszonya van, és azzal mennek most is kirándulásra a Balatonra, az ő autóján... és azt mondja nekem: „fiam, egy kis útravalót csinálhatnál”... A guta majd megütött... Hogy csináljak nekik rántott csirkét!... vegyenek parizert, ha nem akarnak költeni...

Juluka egészen felháborodott.

- De ez semmi. Az uramat direkt ellenem uszítja... azt mondja Janinak, hogy: „Jankó fiam, nagyon elkényeztetted az asszonkát”... Hogy jön ő ahhoz, hogy ilyent csak ki is ejtsen a száján, éppen most, amikor ez a gazember már megint rosszban sántikál... Egy ilyen elejtett szónak nagy hatása lehet... Kérlek, kiderült, hogy az én híres Jankóm azért ajánlotta fel, hogy lemegy aludni az ügyvédhez, hogy azzal minden éjjel elmentek lumpolni... és megtudtam, hogy mindig vele volt a gépíró...

Juluka elpirult.

Másszor milyen erkölcsi fölényben volt, nem is hallotta meg az efféléket... az ő Alija! Mélyet lélegzett, hogy elfojtsa könnyeit.

- Ez borzasztó, amit ezek a mai lányok művelnek... El tudod te hinni, hogy egy fiatal lány ezeket a kihasznált gebéket magukért szeretik? Fenét. A pénzükre spekulálnak. Nem kell nekik, csak ugratják ezeket a vén bolondokat... Egy negyvenhat éves férfi és egy huszonnégy éves lány? Mi közük egymáshoz?... s azt mondja a szent atya, hogy ne kényeztesd el annyira az asszonykát, mikor csak azért kényeztet, hogy megjátssza a figyelmes férjet... mert bűnös... Nagy baj az, ha a férj figyelmes... akkor már kutya van a kertben...

Most megragadta a Juluka kezét.

- Mondom neked, hogy jó lesz, ha te is utánanézel ennek az Alinak... Nagyon elegáns... Nem vagy féltékeny?

- Nem tudom, mi az - mondta elsápadva Juluka -, nem volt még rá szükségem, nem tudom, mi a féltékenység...

- Komisz betegség, az igaz, örülj, hogy neked még nem volt rá alkalmad. Az embernek semmi baja sincs, mégis azt hiszi, meg kell halni. Csak fül, csak fül az ember. Meg a szíve majd eláll, és valami csikaró, izzadó szédülése van, amit semmi más betegségben nem ismer az ember. Rossz dolog az, és soha egy pillanatig nem hagy békén. Különösen úgy délután öt óra tájban... és az a furcsa, hogy mindegy, ha otthon van vagy nincs. Hiába látom, a szemem előtt, megfoghatom kézzel, nem hiszek benne: másutt van az esze. Ott nevet vagy alszik vagy eszik vagy akármit csinál, és az ember csak ájul és szédül, mintha nem is volna már meg az a gazember... Még ha dühöng és káromkodik és székeket csapkod, vagy más ilyet tesz, akkor csak meg tud nyugodni ez a kutya szív, hogy no, mégis, hát komolyan veszi a dolgot, már tudniillik azt, hogy tiltakozik, igazolja magát, hazudik legalább: mert akkor se hiszek neki, nem a kutyának, ha a lelkit kiadja is előttem... de ha nyugodtan viseli magát és nem látni rajta semmi kétségbeesést, akkor már csak tudnék halni meg... Persze, a legrosszabb, ha az embernek a szemébe mondja, hogy: ő is csak ember... jaj, hát akkor tudnám megölni... akkor nem szánnám darabokra szagatni... de lehet is egy olyan gazfit, akinek két gyereke él, és mégis kilép a kertből?...

Juluka valahol a mélyben nevetett ezen a kedves furcsaságon; de még mélyebben valahol iszonyatos félelmet érzett: ez az... hiszen máris ezt érzi ma délután...

Azt hitte, hogy ő az a kivételes valaki, akinek ennyire reagál a szíve a most leírt érzésre: s íme, ez egy szabályszerű kór...

Téveteg ujjjaival tapogatózva a homlokához nyúlt és reszketegen simogatta: nem tud mit csinálni az ember a bajban, önmagát izgatja... Matyi ránézett a Juluka kezére, és ijedten látta, milyen eres... Szép fehér keze van, de fáradt és öreg: ennek a Julukának a keze öregedett meg legelőszőr... olyan, mint a nagymama keze volt... közös nagymamájuké, akit a nagypapa úgy csalt, mint a répát... A nagypának volt egy külön lánya is, akit tudomásul kellett venni a családban, és a nagymama meg is látogatta... mikor tifuszban feküdt a lány...

- Te, Juluka, emlékszel te Iliára?

- Igen.

Juluka már csak igent s nemet tudott mondani.

- Az a mi nagymamánk, az egy nagyszerű asszony volt... Tudod te azt, hogy éppen úgy gondoskodott erről az Iliáról, mint a saját lányairól?... Én csak most jövök rá, milyen zseniális asszony volt... Hát ez a legokosabb, szembe nézni a dolgokkal... Nekem szegény anyám elmondta, mikor az első esetem volt, mikor is? halála előtt egy évvel, vagyis most tíz éve: „Fiam, gondolj a nagymamára.” Látta a gyötrődésemet, mert mondhatom, ebben nagy vagyok. Úgy tud enni a fene ezért a rossz kutyaért, hogy az valósággal cirkusz. Már egyszer úgy

lekörmöltem a pofáját... meg tudnám ölni olyankor... Én neked erről sose beszéltem: isten őrizzen, hiszen te vagy a mi drága kis neばántsvirágunk...

Juluka erre először tört ki zokogásban.

Még eddig hősieesen bírta, de most egy olyan váratlan helyzet elé került, hogy még nem jutott el arra a pontra, mikor a sírás megkönnyebbedést, tisztulást vagy örömet hoz. Most is saját magán sírta el magát, csakugyan, hozzá minden testvére, unokatestvére, az egész család, öregek és fiatalok, egész életében oly kímélő gyöngédséggel viselik magukat: hova jutott, ha már *erről* is?...

- Megállj csak, ne sírj, várj csak egy kicsit, elébb elmondom a nagymama dolgát... Hátha lehet belőle valamit profitírozni...

Matyi nagyon kedves volt. Olyan lett, mint kislánykorában. Élénk és temperamentumos. Az intézetben is ő volt az egész társaságnak a lelke, ha ő beleszólt valamibe, akkor nevetés lett a vége, pedig ha az ember ránézett, szinte megijedt, volt benne valami veszélyes...

- Nagypapa, az furcsa egy fráter lehetett... Régi világ... Telt is neki... De szép nő volt az a fekete nő, az Ilia... Én még emlékszem rá, kislánykoromban láttam: úgy néztem rá, mint egy gyilkosra. Ez volt, aki bennünket gyilkolt... Nagypapa szerzett neki egy postamesterséget... De nagymamán nem lehetett kifogni: túltett nagyapán... Ha nagypapa bal kézzel elfelejtett gondoskodni Iliáról, akkor ő jobb kézzel pótolta... Számon tartotta a születésnapokat, névnapokat. Mentek az ajándékok. Szóval törvényesítette a viszonyt... De hát ahhoz olyan kicsikének kellett lenni, mint ő volt... Kis galamb... galambtermészet... Nagymama volt az egész élet lelke, ő gazdálkodott, mindent ő tartott számon: nagypapa csak úr volt. Rikkantott egyet-kettőt, jó nagyot, s minden rendben volt... a vármegyeházán töltötte az életét, s nagymama ellátta az uradalmat... Kár, hogy mi nem örököltük a természetét... én legalább nem: ha ez a dolog soká tart, veszek egy kutyakorbácsot, és nyilvánosan agyonverem azt a bestiát... és nem akarja elbocsátani... ez a bűdös Jani, ez olyan vakmerő, hogy nem akar félni... de kihúzza egyszer a lutrit... mert olyanok, tudod, ha össze vannak zárva egy fiatal lánnyal, akkor már kötelességüknek tartják, hogy behabóroodjanak...

Juluka halálos remegést érzett.

Ott ült a szobájában, körülötte barátai, a régi bútorok, akik mindent tudnak, s most meghallják, hogy már vége a világnak... Az eset... a dolog már annyira nyilvánvaló, hogy arról mindenki tud?... Hát ez a levegőben rezeg? rádió közölte az emberekkel?

- Nem emancipálni a nőket, hanem visszarúgni a hárembe? - kiabált Matyi, aki meglátta a Juluka arcán a rémületet s annál jobban lármázott, hogy elmossa a tapintatlanságát. - Minek engedik meg, hogy fiatal lányokat összezárjanak ezekkel a bakkecskékkal. Nyilvános erkölcstelenség. Egy asztal mellett dolgozni, a könyökük összeér. Az már mindegy, hogy asztalnál vagy ágyban.

Juluka, mint a védtelen őz az erdőben, ha puskagolyó éri. Nem is képzelte, hogy Matyi nem Aladárról beszél. Lehet másnak hasonló esete? Beszélhet valaki másról, mint róluk?

- No, most vegye fel egy asszony a versenyt, aki ötöt szült, egy lánnyal, aki a mai technika mellett semmitől sem fél?... Ezek a kutya férfiak? ezek csak szaladnak a kis örömük után, mint az eb... elvesztik a fejüket... De hiszen csak ne fájna, a fene bánná... de majd elvisz az ördög, pedig már megszokhattam volna...

Juluka lélegzethez jutott: hiszen Matyi igazán a saját uráról beszél.

- De hogy szokjak hozzá, mikor a hátam, itt a lapockák alatt, majd beszakad, az egész testem szét van roncsolva, itt vagyok az étellel, három gyereket eltemetni, kettőt nevelni... egy szabad percem nincs a háztartás meg a gyereknevelés mellett, és tessék ez után a gazember után futni és leskelődni... és még pap nagybácsikat is fogadni... nem is mondtam el a legjobbat: feljön a Brüll doktor, és látja a helyzetet, segítségemre akar jönni, és tart egy nagy disszertációt, hogy: „Matyika, magának nem szabad agyonstrapálni magát, csak nyugalom és kényelem és minden izgalomtól való tartózkodás...” Mikor elmegy, azt mondja a pap bácsi: „Fiam, nem kell ám az orvosoknak mindent elhinni...”

Juluka gyenge mosollyal vette föl az esetet. Ha ő ezt tegnap hallja, más lett volna.

- Most, tudod, ha minden rendben lenne, mire a pap bácsi visszajön a Balatonról, akkorára elutaznék Imréékhez nyaralni, de hogy menjek el? Hogy hagyjam itt, éppen most, ezt a gázt? Mikor a legnagyobb gyötrődés közepén vagyok... Jani persze sürget, hogy menjek, menjek... hogyne, hogy ő a babájával maradjon... Megígérte, hogy holnap reggel elküldi; de hát a címét meg fogja kérdezni... Dehogyan utazom én, hogy én ott várjam a szombati vonatot. Meg fogok háborodni, tisztára meg kell örülni...

Juluka most először értette meg a Matyi szenvedéseit. Először életében a féltékeny asszonyokat... Ő sem tudna elutazni... Eddig soha nem utazott Aladár nélkül... Eddig úgy érezte, nem volna levegője, lélegzete, élete az ura nélkül: mi az élet, ha nincs vele az ő jó kis Alija.... Egy egész napot eltölteni nála nélkül: lehet az?

- Nem megy be a hivatalba, és reggel elküldi... De nagy legény!... Tette volna tegnap, tegnapelőtt, a múlt héten: akkor, mikor kitörte a rossz betegség... Julukám, gyere ki velünk a szigetre, és te is figyeld meg, segíts, szívem, tőled fél, neked respektusod van előtte, nem hagyatsz cserben... soha nem kértem tőled semmit, de most el kell jönnöd, szívem, öltözz fel szépen, én is felvettem az új ruhámat, kalapomat, nézd, még új alsóruhákat is vettem, új harisnya: új életet akarok...

Julukának a száján volt, hogy nem megy, de nem tudta kimondani. Hallgatott, s úgy nézett Matyira, mint az áldozat a bakóra, aki a vesztőhelyre akarja vezetni: hogy tegye ki magát az emberek szemének? Még ha csak négyen lesznek is, sokkal többen, mint óhajtja...

- Öltözz csak fel rendesen, nem adjuk fel a küzdelmet... magamról beszélek. Neked nincs rá szükséged... a te Alid, az úgy le van törve, mint egy hulla... te se vagy valami jó színben, nem lesz az rossz, egy kicsit kimenni a fák alá... de akkor siess, nem akarom, hogy vacsora legyen belőle... no, siess, siess.

Juluka mély letargiában azt sem tudta, mit tesz, mikor felállott, és szédelegve mozdult, hogy ruhát nézzen.

Matyi bement vele a másik szobába, s kiválasztotta a babos ruhát a keppel.

Mikor azonban Juluka bement a fürdőszobába, Matyi felvette a telefont, s felhívta Annát, Csombárdynét.

- Annie?... Fiam, mit csináltok most... gyertek ki a szigetre... nagyon komoly... - és bele-suttogta, lihegte, följelentette: - Julukáról van szó... Igen, igen, róla... majd mindent elmondok... baj van Alival... nem hagyhatjuk szegénykét... hja, ez így van, sorsát egy asszony sem kerülheti el... mondd, szívem, nem beszélnél Józsával?... nagyon jó lenne, ha ő is eljönne... véletlenül üljetek le valahol a Nagyszálloda előtt, s azután átültök hozzánk... Na igen... Szervusz, szívem.

Azután felhívta a Barosst, és az urát a telefonhoz:

- Halló, maguk induljanak, kérem, a szigetre... villamossal... miránk ne várjanak, majd én autóbusszal viszem ki ezt a szegényt... maguk gazemberek... maga, maga, főgazember, komisz, becstelen disznó, csak hallgasson, még beszélek, még én beszélek, vegye tudomásul... csirkefogó... Én nem megyek a Nagyszállodába, még mi nem jut eszébe, ott egy pengő negyven egy kávé, sütemény nélkül... No, ne vicceljen... no, ebben igaza van, hát nem bánom... ha annyi a pénze... ha megszokta, hogy ki kell dobni az ablakon, inkább a kölykének venne egy pár cipőt... nekem van elég... no, ne beszéljen már annyit, villamossal menjenek, az hat fillérrel olcsóbb... Már öltözik a szegény... Jól van. Nem ő van jól, csak: elég...

Letette a kagylót. Bőszen; diadalmasan.

7

A sziget.

Vágrándy most először látta a szigetet életében. Most elfogultság nélkül nézte. Új elfogultsággal?... Nagyon tapintatosnak találta, hogy Matyi megajándékozta azzal, hogy egyedül léphettek be a szigetre... milyen szép... Tündérsziget...

Valami furcsa dolog történt vele. Amint meglátta a nagy muskátligruppot, a szíve verése duplára emelkedett.

Ezek a muskátlik! Milyen szépet tudtak belőle csinálni. És minden virág frissen nyílik. Hát hiszen jól ismeri a muskátlit, kis semmi virág, minden parasztház ablakában van néhány cserép, mert olyan igénytelen, mint a paraszt, akárhol megél s kitelel, de ez főúri kép. Hány méter lehet ennek a rondónak a szélessége? Van vagy harminc, ötven, nem is tudja megbecsülni, mekkora. Mint valami csodálatos szőnyeg, leterítve az érkező vendégek lába előtt.

De nem a muskátli volt az, ami hatott rá. Ahogy befelé haladt a szigetbe, egyre komorabb lett. Mikor elhagyta a vendéglőt s megnyílt az első fűmezőny, mintha villamosfeszültséggel lenne tele az egész levegő... az egész sziget tele volt Ellával... Hallotta a hangját, érezte az illatát: a sziget illata az Ella illata volt. Ella ezt a parfümöt használja? vagy a fiatal lánytestnek sziget-szaga van?

Mentek a fák alatt az árnyas úton.

Akkor megszólalt Jani:

- Te, Aladár.

- No.

- Julukával nem lehet!...

Megfagyott benne a vér. Hogy jön ide Juluka?

- Mit nem lehet?

- Nem lehet. Az egy szent.

Majdnem azt mondta rá, hogy akkor menjen apácának. De nem akarta elszólni többet magát. Kellemetlen volt, mit akar ez a Jani? Hogy jut ennek eszébe, hogy Julukáról beszéljen.

- Nézd, Alikám, ismersz, mi mindig jó pajtások voltunk. Nem az, hogy sógorok, hanem igazi testi-lelki, szívbéli barátok. Mi van köztetek?

- Semmi.

- Azt nekem ne mondd. Ahhoz én már régi ember vagyok... Tebenned van valami, és ezt Juluka nem érdemli.

- Matyi érdemli?

- Matyi, az más... Matyi megérdemli sorsát... Matyi egy erőszakos teremtes, majd egyszer elmondok neked egyet-mást, hogy a hajad szála is az égnek áll... Ha Matyi egy olyan asszony lenne, mint Juluka, akkor én megcsókolnám a port a lába előtt... Juluka mindig más volt, mint Matyi. És te is más vagy, mint én... Ti nagyon összetalálkoztatok.

- Hát hiszen együtt vagyunk.

- Eddig együtt voltatok, egyek voltatok: még csak pár napja mondtam ennek a bestiának, hogy mért nem olyan, mint Juluka, akkor nem jutna eszembe, hogy kifelé kacsingassak a kertből... De ő beleheccel... Akár hiszed, akár nem, ő magát kíméli, és engem valósággal belehajszol ezekbe a dolgokba. Csak akkor ijed meg, mikor úgy gondolja, hogy pénzbe kerül... Nem engem sajnál Matyi, hanem a pénzt... ez régi dolog... De Julukának ez az életébe fog kerülni...

Vágrándy rettenetes dühös lett.

- Mit fáj neked a mi életünk?

- Fáj... Azt nem lehet tagadni, hogy fáj... Jobban fáj, mint az, ami nálunk van, mert arról tudom, hogy holnap vége lesz... Hiszen valósággal megment ez a dög a másiktól... Mert tudod, az úgy van, hogy nincs jobb annál, egy kislánnyal összesimulni... csak egy, mikor az ember menekülhet... És én ennek a hárpíának ma megígértem, hogy holnap reggel kifizetem a lánynak a járandóságát és elküldöm...

Vágrándy megállott és tátott szájjal nézett a sógorára.

- Mii?...

- Egyszerűen megmondom neki, hogy itt olyan dolgok jöttek közbe, amik nekem nem konveniálnak, megkapja a felmondási idejét, s már délben úgy megyek haza, mint a szabad madár...

- Gazember vagy te, pajtás...

- Csak várj, atya... Majd eljön az idő, hogy dicsérni fogod az én gazemberségemet, ha te is hasznát veszed... De, úgy látszik, te még nem laktál jól...

- Nézd csak, Jani: nekem ahhoz a lányhoz semmiféle testi közöm nincs.

Jani hallgatott.

- Az baj - mondta aztán. - Nem ad?

- Mit nem ad? Egy hete van ott összesen, a miniszter küldte le, valami statisztika miatt, amit neki kell feldolgozni... Egyetemem végzett lány és roppant intelligens. Mondhatom, meglepő az intelligenciája.

- És szép?

- Mit tudom én. Még időm se volt megnézni. Az egész dolog egy félreértés. Juluka ma betelefonált a hivatalba, s én nem voltam a szobában, a lány felvette a kagylót s vele beszélt Juluka... Na, ez az egész.

- A te szobádban van?

- Tízről tizenkettőig.

Jani vakargatta a fejét.

- Komplikált eset.

Mentek a fák alatt. Hatalmas képek tárultak fel előttük, de egyikük sem látta többet.

Vágrándy mérges volt magára, hogy mint egy balek, mindent kibeszélt.

- De hát ez rád vall. Mindig idealista voltál.

- Nem vagyok én idealista.

De Jani tűnődött:

- Ha neked semmi lelki közöd nem lenne a lányhoz, akkor itt nem lenne semmi baj... De te nem magyaráztad ki magad Juluka előtt... hanem megszöktél ebéd után... Alikám, te magadban cipelsz egy rettenetes bajt... Megkaptad a betegséget, pedig ez a legkomiszabb járvány... Aki ezt megkapja, azt én azonnal a Szent László-kórházba szállíttatnám... vagy a Lipótmezőre...

- Miért?

- Azért. Odavaló.

Jani megállott s megnézte sógorát, szakértő szemmel vizsgálta, különösen a szemeit nézte, mint valami orvos.

- Alikám, figyelmeztetek, hogy még magad sem tudod: szerelmes vagy.

- Fene.

- Nono. Emlékezz a szavamra...

- Majd elmúlik...

- Mi?... A szerelem?... Egy szerelem három évig tart.

Vágrándy úgy megdöbbsent, mintha a villám ütött volna le mellette a nagy tölgyfába.

- Három évig?

- Igen.

Még nem is gondolt rá, hogy szerelmes, még arra sem, hogy a szerelem különös állapota közeledik, a szerelem sem mint szó, sem mint fogalom nem jelent meg még benne, de ettől, hogy három évig tart, annyira megijedt, mintha már egy hároméves elkerülhetetlen nyomorúság fenyegetné.

- Honnan veszed ezt?

- Nyugodj meg, ez így van.

- Ne beszélj bolondokat, én már húsz éve szerelmes vagyok...

Nem merte kimondani a szót, hogy Julukába.

Jani komolyan beszélt:

- Nézd, a házasság egy igen kitűnő találmány a szerelem vagy legalább a szerelmi összeköttetés konzerválására. A házasság egy magánjogi szerződés. És az emberek a magántulajdon alapján állanak, s a szerződést mindennél szentebbnek tartják. A bibliában is a szerződés az alapfogalom: ezen épült fel az egész zsidó egyházállam. Szerződést kötöttek az Úrral. A szerződés tehát a mai napig a gondolkozásunk alapja. A paraszt kézfogással szerződést köt és megtartja. Azzal a vallásfilozófiai neveléssel, amiben felnőtt, szemben állana, hogy egy szerződést

megszegjen. Az ősember számára még az is következetlenség, ha írásbeli szerződést íratnak vele alá, amelyet nem pontosan úgy fogalmaztak meg, ahogy ő gondolta ki: és a törvény az írásnak ad igazat. Számára ez, hogy a törvény inkább ad az írásra, mint a szóra: valósággal azt jelenti, hogy a világrendet meghamisították. A paraszt inkább meghal, minthogy egy érzelmi alapon álló szerződést meg ne tartson... Ez a szerződés lényege... És ez valamennyiünkben benne van. Kivéve persze azokat, akik csalók és úgy kötik a szerződést, hogy előre arra készülnek, hogy kijátsszák... De ez is alapjában véve a szerződés végtelen fontosságának elismerése... Most már, a házasságkötésnél valami ilyen szerződés áll elő. A pap azt mondja: „holtomiglan, holtáiglan, sem egészségben, sem betegségben, sem boldog, sem boldogtalan állapotában el nem hagyom”... Az, hogy egy közömbös úriember, palástban, nagy templomi ceremónia mellett, tehát az emberre ható miszticizmus felhasználásával ezt kijelenti és szavanként ismételteti egy fiatal emberpárral, akik éppen tele vannak azzal az érzéssel, hogy ez kell, hogy történjék, mindenesetre mély hatást gyakorol...

Lassan mentek és lépéseiket még meglassították, hogy a több kilométer hosszú szigeten hamar oda ne érjenek a Nagyvendéglőhöz... Érezték, hogy most egy döntő fontosságú dologban kell világosságot keresni. Vágrándy zavarban volt: adandó alkalommal ugyanezt ő is el tudta volna mondani Janinak, pontosan ez volt a tudomása a kérdéstről, de hátrányban volt annyiban, hogy a szerelem és a házasság szempontjából sose kellett ezeket végiggondolnia. Az ember csak akkor foglalkozik egy kérdéssel komolyan, ha az ő bőrére megy.

- A szerelem a házasságban sem tart három évnél tovább. De ebben a mondvacsinált viszonylatban nincs időhatár. Egyik nap jön a másik után, és egy polgárember mindennap ugyanabban a helyzetben van, látható eltérés nincs: a férj és feleség napról napra s óráról órára találkoznak és folytatják a legelső megegyezés állapotát. Ugyanis, hiába van a papi szerződés, mely egyenjogúvá teszi a szerződő feleket, nincs egyenjogúság... A kettő közül egy feltétlenül felül van, a másik alul a pázrás harcában. Amelyik hevesebb és vágyakozóbb, az megalázza magát a másik előtt, mert a hüvösebbet csak így kaphatja meg... Ha a férfi kénytelen ahhoz szoktatni a feleségét már lánykorában, hogy istennőnek nevezze, úgy tegyen, mintha egy felsőbb lény volna: hogy fog ez az ember felszabadulni ez alól a kétségbeejtő helyzet alól?... Mikor jelentheti ki, hogy: tévedtem, maga nem istennő, mert ugyanolyan természeti szükségletei vannak, mint más embernek? és pláne nem istennő, mert engem nem tud felülmúlni, mondjuk, a pénzkeresetben... Soha... Az elért előnyökről senki le nem mond... Most eltelik a három év: a férfi már hallgat, emészt és nem tüzes... annál inkább kötelesnek érzi magát, hogy ezt a hiányzó érzésfeszültséget szavakkal pótolja... Ilyenkor kezdődnek a nagy frázisok, a becéző nevek, a könyörgések és ígéretek... Áttolódik a szerelem érzése kifejezések formáiba...

Vágrándy pirult. Mintha Jani helyette gondolkodna. Zavarta is, és mégis mohón figyelt, olyan érzéssel, ahogy a tolvaj a cellájában tapasztaltabb rabtársára figyel, aki kitanítja. Csak beszélj, majd én tudom, mi az én dolgom.

- A házasság tehát formailag konzerválja a szerelmi külsőségeket. Mint ahogy az nem is szakad meg, a házassági szerelem, csak ha egy új viszony támad valamelyik félnél... A régi kapcsolat teljesen kiélve és kiegészve is áll, mindaddig, míg egy új természeti kigyulladás nem történik... A szerelmet nem a pap indítja meg, a templomban: azt valami különös vegyi vonzat hozza létre. Azért szokták azt mondani, hogy a dühös szerelemnek hamar vége szokott lenni, mert az az egyéniség, akiben akkora temperamentum van, hogy ilyen forró lázra alkalmas - három év múlva újra alkalmassá válik, ha annak a női típusnak, mely az egyéniségének megfelel, egy másik vonzó példányával találkozik... Magamon figyeltem meg, hogy én soha más nő iránt nem érdeklődtem, csak olyan iránt, aki a feleségemhez úgy hasonlít, mint egyik tojás a másikhoz... És ez a bestia millió példányban futkos ezen a földön. Ezek a karcsú, szép lábú, magas és

fekete nők, akik tele vannak friss temperamentummal és ötletes a nyelvük, ez nagyon ismert fajta. Adél is olyan, a mostani kisasszonyom. Akit holnap úgy kirúgok, hogy a lába sem éri a földet. Mit sajnáljak rajta, mikor már elhasználtam, és nem ad többé semmi újságot... Majd jelentkezik egy másik: holnap közzéteszek egy hirdetést, s másnap reggel nyolc órakor egész roham lesz. Biztosítalak, hogy a szőke, molett, vastag nyakú, szorgalmas és tehetséges kisasszonyoknak semmi sánsza nem lesz ebben a versenyben: de ha jön egy a típusból, akkor az már be is állhat...

- Furcsa egy ember vagy. Cinikus vagy, Janikám.

- Hát, atya, az ember lassan rájön az igazságra s akkor a moráltanítások már nem hatnak...

Vágrándynak semmi kedve nem volt vitatkozni. Lehajtotta a fejét és lassan lépegetett. Semmit nem látott a szigetből. Eszébe sem jutott, milyen gyönyörű tájon járnak, szórakozottan nézte a sárga porondot, amivel az út fel van hintve.

- Én egy tanácsot adhatok neked.

És Jani megállította Vágrándyt, ahogy öregedő urak már hozzászoknak, hogy megfogják annak a gallérját, akivel beszélnek s szembeálljanak vele séta közben.

Vágrándy hallgatott.

- Ha még nem hatalmasodott el benned az érzés: akkor holnap dobd ki a kisasszonyt.

- Erre nekem semmi jogom.

- Nono, én csak mondom.

- A kisasszonyt a miniszter küldte ki. Most én mit csináljak?... Telefonáljak a miniszternek, hogy küldjön másat?

Jani újra megállott, s igen komolyan mondta:

- Öregem, ha nem akarod, hogy a kis csupor felforrjon a tűzön, húzd el a tűztől.

Vágrándy kétségbeesve kiáltott:

- Egész lehetetlen helyzetbe hozhatnám magamat... A lánynak Schneider miniszteri tanácsos a pártfogója... Mit tudom én, mi van köztük?... Nekem most úgylis sok az ellenségem, kockán forog, hogy az új kinevezéseknél nem nyugdíjaznak-e?...

Maga is röstellte.

Még miket nem talál ki.

Egy platánlevelet forgat az ujja közt.

Ellenkezőleg, éppen boldog volt, hogy neki végre van valami *esete*... Nem is régen történt, ma reggel, mikor arról beszélt, hogy ő soha már többet szerelmes lenni nem tudna... Dehogylis engedné magát most elszakítani Ellától... Semmi köze hozzá, semmi remény rá, hogy egy fiatal lány, pláne egy ilyen szokatlanul szép, finom, előkelő lány őiránta érdeklődjék... De hát arról az édes érzésről lemondani... Soha...

Már ott volt a közelben a Nagyszálloda. Befordultak az útról, mintha a sötétségből a világosba értek volna. Nagy gyepszőnyegek, a virágkertek, nyíló rózsasorok... Vágrándy mohón és az utolsó szalmaszála kapaszkodó szemmel nézett bele a kertbe... Milyen szép az élet... és őt arra akarják kapacitálni, hogy menjen vissza a virágos természetből az aktaszagú sötétségbe...

- Mék az a Schneider, az a vörös?

- Igen. Elég vörös.

- Nagyon buja képe van.

Vágrándy, mintha egy üst forró vizet borítottak volna a nyakába.

Valami már szorította bent. Már mikor Ella megmondta ma délelőtt, hogy Schneider... már akkor azért kérdezte rá, hogy az-e, akire gondol, mert megijedt annak a buja szájától... Az jutott eszébe, milyen nagy érzéki száj.

- Marhaság - védekezett.

8

Szerencsájük volt. A teraszon a jobb oldali nagy szilfa alatt éppen felállott egy társaság, s ők leülhettek a kedvező asztal mellé.

- Matyi meg lehet elégedve.

Vágrándy egy pohár limonádét rendelt.

Jani a frakkos pincért, aki kétségbeesve nézte a rablókat, akik a legbecsesebb asztalt lefoglalták, megnyugtatta, hogy nagy társaságot várnak. Szeretett volna valami szeszt rendelni, de eszébe jutott, hogy mingyárt jön a felesége s uzsonnakávét kért. Kifli helyett azonban legalább a legdrágább bélest választotta hozzá, s azt rögtön enni kezdte.

Nem beszéltek. Valahogy kimerült a beszéd téma.

Vágrándy nézte a nagy területet, meglehetősen sokan voltak. Remek lenne, ha Ella kijönne.

Ezen magában nevetni kezdett.

- Jó vicc lenne, ha a lány itt lenne valahol - mondta Jani. S hogy a Vágrándy elképedését látta: - Mi?... Ilyen buta az ember, ha férfi...

- Szokott kijárni.

- Schneiderrel?

- Én nem tudom. Én nem beszéltem még vele... Csak egy elejtett szavából gondolom, hogy sűrűn jár ki.

- Ha kijár, idejön, a Pólóba csak este mennek az emberek.

De csakugyan, mi lenne, ha Ella megjelenne Schneiderrel?... Juluka egész biztos, hogy felismerné. Julukának hatodik érzéke van: mindent felismer, ami bármi szempontból érdekes.

- Jézusom - súgta az orra alatt Jani -, ezek idejönnek.

Az emelvény előtt két nő állott, s Vágrándyban megfagyott a vér. Csombárdyné volt, és Józsa. Látszott, hogy asztalt keresnek. No, itt vége mindennek. Ha ez a két asszony beleüti az orrát... Fene egye meg, ilyen pech.

- Már készen vagyunk - mondta Jani és felállott. A hölgyek már meglátták őket. Már nevetnek messzevilágító vidámsággal: örülnek nekik.

Vágrándy is felállott, de úgy, mintha kést keresne, amivel a szép asszonyokat kivégezze.

- Ne mutasd, hogy rossz kedved van, mert kivallatnak.
- Azt próbálják meg. Kezít csokolom.
- Ti hogy kerültök ide? - lármázott Csombárdyné, s lehúzta a kesztyűjét.
- Azt mi is szeretnénk tőletek megkérdezni - felelt Jani.
- Juluka is jön?
- És Matyi?
- Hacsak Matyi meg nem gondolta, hogy itt egy kávé egy pengő negyven, sütemény nélkül.
- Nem engedem Matyit. Matyi egy angyal.
- És te? akkor te mi vagy?... és pláne Józsa...
- És Juluka?
- Juluka egy szent.
- Azért.
- Az uram is ki fog jönni - ült le Csombárdyné -, telefonáltam neki, hogy jöjjön ki.
- Miért? Itt valami látnivaló van? - kedélyeskedett Jani.

Csombárdyné rávillantotta fekete szemét.

- Van?
- Van: itt vagytok...

Csombárdyné nevetett. A nők nem tudnak betelni a bókkal.

- Olyan fülledt volt a városban egész nap, és te hogy vagy itt ilyen korán?... Nem vagy a hivatalban?
- De ott vagyok. Ott ülök a rajzasztal mellett, éppen igen fontos tervezésem van, egy pillanatra sem tudok elmenekülni - nevetett Jani.

De Csombárdynével nem lehetett kikötni:

- Talán van valami, ami ott tart. És nincs semmi, ami kihúzzon az irodából.
- Szörnyeteg.
- Egy csésze uzsonnakávét sok habbal és kevés léggel.
- Ki van zárva, méltóságos asszony.
- Nono, a múltkor is tele volt szúnyoggal.
- Egy muslica csapódott bele, méltóságos asszony.

Vágrándy egy szót sem szólott hozzájuk, csak nézte őket, és szokatlannak találta a Csombárdyné élénkségét.

- Fű, még itt is meleg van. Rekkenő. Mért bújtak el ide a fa alá? Itt megreked a levegő.
- Tátja, milyen igazágtalan maga? Tavaly egyszer, tisztán emlékszem, szemrehányást méltóztatott tenni, hogy soha nem tudjuk ezt az asztalt megfogni.
- Te csibész, be fogod vallani Matyinak, hogy mennyivel vesztegetted meg a pincéreket, hogy fenntartsák?

Jani öntelten mosolygott, és nem tiltakozott.

Haszontalanságokkal telt az idő. Vágrándy azonban nem bánta, hogy két igazán szép asszony van az asztalnál. Nem kell szégyellni magát értük, ha *valaki* látná... Meg azért is jó, mert minél többen vannak, annál kevesebb lehetőség van arra, hogy az az ember súlyos dolgokról beszéljen...

Csombárdyné hófehérbe volt öltözve. Feketeségéhez kitűnő volt a fehér. Józsa nagyvirágos impriméje szelíd hajához illett. Tele volt sárga halvány virágokkal hintve, mint egy hervadó táj.

- Mért vannak itt ilyen sokan? Egész Pest üres, és itt tele van - mondta Csombárdyné.

- Na mért? - vágott rá Jani.

Csombárdyné soká nézett Janira, s megmozdult az ajka, látszott, hogy tudna valami jót mondani.

- Mégis hallatlan, hogy nyolcvan fillér belépőt kell fizetni büntetésül, ha az ember kocsin jön - mondta Józsa.

- Kocsin jöttetek?

- Hát persze - replikázott Csombárdyné -, ki fog ebben a melegben a villamoson préselődni?

- A férjek.

Csombárdyné nagyot nevetett.

- Nagyon helyes. A férjek spóroljanak. Nekünk! De nekünk s nem másnak!

- De fogad van rám máma. Mi az?

- Imádlak.

- Nagyon?

- Borzasztóan.

- Örökké?

- Mind a sírig. Sőt a válópörig.

- Már látom, hogy utána el akarsz csípni.

- Majd megmondom Matyinak.

- Te jellem.

Józsa most örvendezni kezdett:

- Itt vannak, itt vannak.

Matyi és Juluka megjelentek a bejáratnál. Józsa azonnal felállott, és jelt adott nekik. A négy asszony úgy összecsapott, mint a libák, ha találkoznak és elkezdenek zsiszegni.

- Mit rendeltetek?

Vágrándy kezét fogott Matyival, és kezét csókolt Julukának, aki nem nézett rá. Józsa átadta a helyét Julukának.

- De okosan tetted, hogy kijöttél egy kicsit a szigetre. Képzeld, az urakat itt találtuk, úgy össze voltak bújva, mint az összeesküvők. Remek, hogy így találkozunk, mingyárt jön Csombárdy is. Hát ő szegény egy igavonó. Nem olyan nagyúr, hogy a hivatalát akármikor otthagyhassa, mint némely jeles alak.

Nevettek, mert Csombárdy képviselő, s mindnyájuknál szabadabb.

- Józsa nálam volt, és mondom, menjünk ki a szigetre. Telefonáltam Csombárdynak, és azt mondta: jó. Avval letette a kagylót.

Vágrándynak furcsa volt, hogy mennyire igazolja ez az asszony magát, hogy itt van.

Félszemmel Julukán legelt. Juluka végtelenül komoly volt. Nagy babos keppjében úgy elrejtőzött, csak testileg volt jelen. Vágrándy lesütötte a szemét: Juluka mindig komoly, de máskor ez a komolyság nem neki szólt, hanem az életnek, amelytől hozzá menekült. Valami ösztökélte, hogy érintse meg a kezét, de nem mert... Sőt: nem akarta... Megérezte, hogy nem kívánják az ujjai teljesíteni a parancsot...

A pincérek hozták a kávé. Egy hozta, s kettő kísérte, mint valami szertartási menet.

- Van légy?

- Nem szolgálhatok veled, méltóságos asszony. Parancsolnak a méltóságos asszonyok?

- Kávé.

- Kávé.

Ez volt az első szó, amit Juluka kiejtett. Vágrándy megremegett, ahogy a hangját hallotta. Tragikus volt.

Mióta itt ült mellette a felesége, mert Csombárdyné úgy rendezte, s azért adatta át Józsaival a helyét Julukának, hogy ők egymás mellé kerüljenek - azóta benne hullámzó szívszorongások vannak. Juluka oly tragikus volt a maga halk és szinte láthatatlan visszavonultságában, amit csak ő értett, hiszen annyira ismerte már a feleségének legkisebb formai árnyalatát is. Nem, Juluka ezt nem csinálja, nem hatást akar vele elérni, hanem tőle telhető legnagyobb erővel igyekszik eltüntetni a nyomokat, hogy ő most nem való ide, emberek közé. De csak annyit bír elérni, hogy vonagló idegein erőt vesz, s bár a lelke másutt van, igyekszik jelen lenni. Vágrándy szépnek találta Julukát. Nagy szélű kalapja volt a fején, a nagy fehér kalap, a szegélyén fekete sávval. A kalap árnyat vetett az arcára s még jobban besötétítette szenvedésekkel zsúfolt szemeit, de úgy tűnt fel, mintha nem belülről jönne a bánat, csak a kalap... Még sohasem érezte ennyire Vágrándy, hogy Juluka nagy nő.

Olyan nő, akinek a bánat áll jól.

Elrántotta az arcát: milyen stílusosan tudná őt gyászolni...

Aztán újra megkeményedett: no ez sem lesz rossz, viselni a megbántott életet...

Mingyárt meg is bánta: szegény Juluka, mily távol van tőle külsőségekre gondolni. Az igazi asszonynál magától adódik a külső a lelki állapothoz.

Igen szeretett volna valamit mondani. Valami közömbös szót, s nem tudott. Képtelen volt hangot adni. Juluka pedig úgy ült, érezte benne, hogy remeg a pillanattól, mikor ő megérinti vagy szól hozzá, vagy valamiképp testi közeledést próbál...

Ez így is volt, pedig szegényke reszketett érte, hogy a férje csak szóljon már, csak mozduljon már, csak tegyen már valamit... Idegenségnek, elzárkózásnak, gyűlöletnek tekintette, hogy oly mereven és moccanástalan tud ülni mellette...

A társaság persze vidám volt. Az emberek éppen olyanok, mint a verebek, folyton csarálnak, csipogatnak: jól érzik magukat a létben.

A pincérek felszolgáltak, állandóan jelen voltak, kísérték minden mozdulatukat, senki sem vette észre őket.

A szabadtéri előadásokról beszéltek. Csombárdyné vitte a szót. Ő volt a társaságban a leggazdagabb, mindent látott, s olyan hangon tárgyalt, mint egy rendező. Az emberek szakemberek akarnak lenni: senki sem elégszik meg azzal, hogy a hatásnak kitegye magát, valósággal védekezik azzal, hogy a szereplők és a technikai dolgok kikutatásával kössék le magukat: ki az, aki az Aida muzsikáját, vagy a Jederman filozófiáját elemezze: azzal kerülik ki, hogy a Német Mária és a Kiss Feri nagyszerűségéről beszélnek. És a négyezer emberről, aki jelen volt és azzal, hogy kiszámítják, mennyit kerestek a vállalkozók. Nevetséges volna most fedezni fel Verdit és a muzsikát általában, már ma az embert csak a kivitel újsága foglalja le.

- Láttam az Aidát a Hohe Wartén, Bécsben, Mascagni dirigált... igazi tevék voltak a színpadon.

- Kedden előadják itt is a Pólóban, de igazi tevék csak a nézőtéren lesznek.

Vágrándy látta, hogy kínozzák ezek magukat, mindenről beszélnek, de a szemük folyton rajtuk karmolász: Julukán s rajta.

- Juluka édes - mondta most Józsa alázatos hűséggel, s átsimult az asztalon Juluka elé, mint valami kislány a tanítónénihez: -, olvasd el nekem ezt a levelet.

Juluka nehezen mozzant fel, szórakozottan nyúlt a levelezőlapért.

- Spanyolul van? - mondta, ahogy belepillantott.

- Igen.

- Én nem tudok spanyolul.

- Te mindent tudsz.

Vágrándynak kellemetlenül mozdult meg a szeme. Ezek kényeztetik el Julukát. Mintha pofont kapott volna: az senkinek sem jut eszébe, hogy egy spanyol levelet vele nézessen meg. Annyit tud spanyolul, mint Juluka... együtt próbáltak egyszer tanulni... sőt a latin segítségével ő még könnyebben boldogult... Julukának elég kevés iskolázottsága van... hat felső leányiskola.

Odanézett a Juluka kezében levő papírlapra. De ronda írás. Nem elég, hogy spanyolul van, még olyan kriksz-krakszok is... örült spanyol... Örült, hogy nem őt tették vele próbára.

- Az uramnak spanyol vendége érkezik - magyarázta Józsa halk hangján -, nálunk lesz szállva... valamilyen közgazdasági tanulmányokat akar itt csinálni, hogy ők most függetlenek lettek, a magyar megyei autonómiát akarja megnézni... Hoztam neked egy kis német-spanyol szótárt is...

Kinyitotta a táskáját, s kivett egy zöld kötésű kis szótárt.

Juluka nézte a levelet, Vágrándyban káröröm volt: no lássuk.

- Add csak ide - mondta Jani. - Én jártam Spanyolországban, és akkor egy kicsit foglalkoztam ezzel a nyelvel. Megjegyzem, játék az egész, nagyon egyszerű nyelv.

Erővel elvette a lapot s nézte. Mindenki feszülten figyelt.

- Orvos? - kérdezte Jani, s felnézett.

- Nem. Képviselő, vagy mi.

- Orvos lesz. Csak orvosok mernek ilyen pimaszul írni... Küldd be egy patikába, ott elolvassák, az értelmét aztán megfejtjük.

Ezzel eldobta a levelet. Csombárdyné felvette. Ő is meg akarta nézni, bár nem tudott spanyolul egy szót sem.

Vágrándy elnézett az asztalok felett. Nem akarta, hogy a végén neki is odaadják. Mikor visszanézett, a levelet a Juluka kezében látta megint.

- Ma este 21 óra 10 perckor érkezik - mondta Juluka.

- Jézusom, akkor nekem menni kell. Az uram nincs otthon. Nekem be kell vásárolni.

Vágrándynak megvillant a szemöldöke: ez Juluka, a lényeg embere. Nem érti a szöveget, de az egyetlen fontosat azonnal megtalálta benne.

Józsa már fel is állott. Julukához futott, forrón megcsókolta, s már indult is.

- Menj autóbuszon haza - mondta Csombárdyné -, majd én elkísérlek az állomásra, gyere te is, Matyi.

Csak menjetek, pletykálni - gondolta magában Vágrándy.

A három asszony összébújva ment, oly szemérmetlenek, még el sem tűntek, már hozzáfogtak beszélni. Egész biztos, hogy nem az örült spanyolról.

Ők hárman viszont magukban maradva, hozzáfogtak hallgatni. Vágrándy izzadt, érezte, hogy nehéz percek közelednek rá. Minél nagyobb volt a Juluka sikere, annál letörtebbnek érezte magát. Utánanézett a három asszonynak: milyen szenvedés lehetett, hogy itt hallgatniok kellett.

Egy úr odaköszönt nekik.

Félix.

Vágrándy, ahogy meglátta, már eszébe jutott, hogy taktikai hibát követett el, mikor délben kikotyogta, hogy Félix moziban volt a lánnyal. Ilyen marhaság... Ezt jóvátenni sohasem lehet: Ella is meg fogja tudni, hogy a feleségének ezt elmondta...

A szennyes gazember pedig közeledik, mint valami kellemes barát, s minden lépésével roppant veszélyt hurcol errefelé.

- Csókolom a kezét, nagyságos asszony.

A kézcsók már nem divat. Juluka meghalna, ha most ez a szájával a bőrét érintené. Ujjai leghegyét adta oda s alig adta, már el is veszi.

- Szabad egy pillanatra? - s Félix már le is ül a Józsa helyére.

- Még élsz? - mondta Jani.

- Mért? - nevetett kedélyesen Félix, s kihívóan nézett körül. Büszke volt, hogy már mindenki tud a városban a párbajról.

- Mutasd magad, hány lyuk van rajtad?

- Ja a párbaj? Hát a pasi, úgy látszik meglógott. Híre sincs egész nap semmiféle segédnek. Örüljön. Épen vitte el a bőrét.

Vágrándy remegett. Nagyot lélegzett, nem fért benne a lélek. A szeme szinte kifordult az üregéből. Milyen aljas fráter.

- Ez egy buta dolog, ez a párbaj - mondta Jani, mintha csak megérezte volna a Vágrándy gondolatait. - Sokkal okosabbnak, emberibbnek és becsületesebbnek tartom az amerikai szokást: boks...

- Még mit? - nevetett Félix, és a szemöldöke felszaladt a homlokára.

- Sokkal különb - tüzeskedett Jani. - Ha két úriember közt nézeteltérés van, le a kabátot, összeválni az öklöt, és neki egymásnak... Le egy pár jó ütést a nyeregcsontba s kész. Menek tovább.

Félix elegáns tropikáruhájában, mely negyven pengőért „nyolc nyelven beszél”, úgy meg volt merevedve, mintha jó pár bokszütést kapott volna.

- A bokszolás, az állati, fuj - mondta.

- Hát nem vagyunk állatok?... Nagyszerű. Állatok vagyunk... Az emberi, hogy két úriember párbajhőssé válik amiatt, hogy oly gyalázatos rosszul lőnek, hogy ember nagyságú célpontot harminc lépésről nem tudnak eltalálni?... Vagy egy negyedórai vívógyakorlatot tartanak, s akkor a segítők kijelentik a végkimerülést?... s mind a két úr örül, hogy a másiknak sem lett baja, s ő meg van koszorúzva, mint párbajhős... A boksznál ez lehetetlen, ott legalább mind a kettő leken egypár jó pofont... Kiütik három fogát... Nesze neked, jegycsaló...

Félix kínosan nevetgélt, s nyelvével a műfogait tapogatta. Vágrándy összeszorította ökleit, de azonnal ki is engedte az ujjait, mert Juluka ránézett.

Juluka mindent látott s meghalt. A vetélytárs... Szédült és ájult. Az ő ura kész volna ezzel most azonnal bokszra menni a lányért... Vajon nincs itt valahol a lány?... Tegnap moziba vitte, ma talán itt adtak egymásnak találkát...

Ó, te szegény - mondta magában, s elfordította a szemét.

- Mi az, Julukám? - hajolt oda Julukához Jani ijedten.

- Mért? - mondta Juluka hűvösen, s erőt vett magán.

Vágrándy rápillantott, aztán lesütötte a szemét az abroszra. Ez az asszony, aki az olvashatatlan spanyol levélben egy pillantásra meglátja a lényegét... Megborzongott... ez rettenetes partner... ebben a harcban... ez előtt semmit el nem lehet titkolni...

Félix, hogy elterelje a figyelmet magáról, hozzáfogott a debreceni esetről beszélni. A debreceni polgármester ma a téma Pesten: kétévi hajsza után felmentették minden vád alól, vissza kellene helyezni állásába, s Félix már hozza a hírt, hogy a miniszter kényszernyugdíjba küldte ma délben.

- Ez rendben van - mondta Jani. - Aki magyar ember és valamilyen pozícióba jut, az előbb-utóbb okvetlen összeütközésbe kerül a hatalommal. Ez elkerülhetetlen. Miért?... Mert magyar... Kitűnő a Zsilinszky Bandi axiómája: „Ebben az országban egy kisebbség van: a magyarág.”

- Nono - mondta Juluka.

- Mért mondod, hogy nono? mikor mindenki tudja, hogy így van...

Vágrándynak minden idege vonaglott.

Olyan volt, mint a kutya, ha idegen kutya kerül a közelbe, csak nem mert kitörni, hallgatott.

- Nézzétek meg a fővárosi választásokat. Egyik párt minden kerületben 14 névvel indult a listán. Ez összesen 168 jelölt. Közülök 97 név őszintén idegen név. Nem magyar név. 40 magyarosított nevű... és 31 magyar. A magyarok a listákon kilátástalan helyeken szerepelnek. És ez így van minden pártnál.

- A főváros rossz konglomerátum - dörmögte Vágrándy, aki azért mondott ellent, hogy Juluka figyelmét elterelje: Félix ellen nem nyilatkozhatik Juluka előtt. - A főváros mindig azt a képet mutatja, hogy eredetében más nyelvű... Még száz év előtt nem is beszélhetett itt magyarul senki, mert nem értették meg a bennszülöttek.

Félix fellélegzett:

- Úgy van. A Józsefvárost Blaha Lujza magyarosította meg, és Blaha Lujza családi neve Reindl volt.

- Ezt aztán nem értem - lármázott Jani. - A főváros lakossága az utolsó ötven évben háromszázazerről egymillióra szaporodott. Bizonyos vagyok benne, hogy ennek a hétszázezer léleknek túlnyomóan túlnyomó része színmagyar. De az is bizonyos, hogy ezek a szegény magyarok hiába rohantak be a fővárosba, itt csak a koldustarisznyát őrizhetik tovább. Nem képesek magasabb állásokba emelkedni... Ellenben a Kiserdőn voltam egyszer: ez a Kiserdő a józsefvárosi pályaudvarnál van a nagyvásártéren. Nem vigyáztak eléggé rá, hát új honfoglalást csináltak ott a magyarok. Házakat építettek maguknak, viskókat, sufnikat lopott deszkadarabokból, ferslógokból és locsolókannákból. Egy új építéstílust teremtettek: ez a magyar építéstílus! ez nem reneszánsz, nem barokk, hanem sufnistílus! Egyetlen házacskának sincs teteje, sátortető; csak olyan lecsapott félfedél... Öt-hatezer lélek lakott ott, egész kis magyar város... Kérem Csajághy bácsitól, aki a telepnek olyan házi lakóvezetője volt: miféle fajta nép az, amelyik itt lakik?... Azt mondja rá: „Magyarok... Ha szegény, csak magyar lehet: ha magyar, csak szegény lehet...”

Félix önkéntelen felnevetett.

- No csak ne vess... Vegyük elő a hivatalnokok listáját és hasonlítsuk össze, kik kaptak előléptetést, és kik maradtak ki? Ha azokat vizsgáljuk, kik mentek elő ugrásszerűen, bizony megdöbbenünk... A fővárosnál még elfajultabb a helyzet, mert ott a képzett és végzett magyar hivatalnokot mindig megelőzi még az analfabéta egyéb nemzetiségű is. Megjegyzem, hogy zsidó pedig sem az államnál, sem a fővárosnál nem kap levegőt...

- Ti mindig politizáltok - mondta Félix s körülnézett.

- Nem politizálok...

Félix felállott; vígan mondta:

- Bocsánat, csak köszönteni akartam a nagyságos asszonyt... társaságom van...

Meghajolt. Újra elvégezte a kéznújtás és kézfogás szertartását s roppant udvariassággal elment.

De Jani nagyon fel volt paprikázva; Vágrándyhoz:

- Barátom, én végigtanulmányoztam az országgyűlési választás listáit. Kik indultak el, és kik maradtak le. Gondos elemzéssel megállapítható, hogy a törvényhozás hetven százaléka olyan képviselőkből áll, akik egy olyan kisebbséget képviselnek, amely az ország lakosságának nyolc százaléka sincs. Tehát ezeknek nem kell a titkos választójog, ezeknek nem kell semmi, ami a népnek jó. Ezért halad az ország oly megfontoltan előre, és ezért érik a borzasztó csapások a népet oly kivédhetetlenül, mert a nép gyöngesége a kormányzati fundus, mint Mexikóban... És ez így van pont ezer esztendő óta. Szent István királyunk uralmi tézise szerint: „Mindig idegen hivatalnokok útján kell kormányozni a magyart, akarata ellenére.”

Juluka megszólalt:

- Ha Szent István a magyarságot bele nem kényszeríti a nyugat-európai szellembe, akkor is fennállana ma itt a magyarság?

Jani hallgatott. Aztán:

- Kedves Juluka, a magyarságot ebben az országban nem az idegen kormányzat tartotta fenn... az idegen kormányzat kiélte... a magyarság őseréje, elpusztíthatatlan életképessége tartotta fenn itt a hazát... Ez az ország olyan, mint egy csupor tej: tej tetején ott a tejfel: ez az idegen kormányzat hivatalnokserege... Ennek a hivatalnoki rétegnek, amelyről az én szerelóm jól mondta a napokban, hogy ez az „új nemesség”... azt mondja: „a többi fizeti a porciót, visel minden terhet, a hivatalnok olcsón utazik a vasúton...” Ennek az idegen elemnek életkérdés, hogy tiszta magyar fajú ember, magyar mentalitású hivatalnok állásában sokáig meg ne maradjon, ha odakerült, onnan még mielőtt gyökeret ereszthetne és az aktív hatalom részese lehetne, eltávolíttassék - akárhogy!... Itt nem fontos a nép vagy a közérdek. Itt csak egy fontos, hogy a jelenlegi hivatalnoki kaszt megbonthatatlan és oszthatatlan maradjon.

Vágrándy sötéten ült, magában. Minden szó szíven találta, s kénytelen volt Janinak folyton igazat adni. De mért nem gondolkodott ő soha ezeken a kérdéseken?... Mért nem vette eddig szívére Janinak ezeket a régi, soha nem titkolt érveit?... Mért?... Juluka miatt... Most arra gondolt, hogy Juluka úgy tartotta őt eddig féken, mint egy oroszlánszelídítő a fenevadat... Húsz évet vett el ez a szerelem... Húsz éve ül a helyén behunyt szemmel... Vigyáznia kellett minden kiejtett szóra, nem kockáztathatta az állását. Janinak könnyű; magánvállalatnál van. De próbált volna ő csak egyszer is hasonló szabad és szélsőséges kijelentéseket tenni...

Nyomorultnak érezte magát. A szerelem, a szerelmi házasság nyomorékja.

Ebben a pillanatban megjöttek az asszonyok. Csombárdyné szokott szelességével kacagva robbant közéjük, Matyit megelőzve.

- Ez a szegény Józsa, no ezt sem irigylem. Jön neki egy spanyol.

Matyi legyintett és miközben leült:

- Legalább megérti, mi volt, amit én a pap bácsival átszenvedtem. Remélem, nem megy ki az ágyából a kedvéért.

- Olyan hüle nincs több, mint maga - csapott rá Jani. - Maga butus, maga... Jaj, de megbúbolom egyszer...

Matyi csiklandozva kacagott fel. Ez a hang az ura szerelmi dürrögése.

- Most szid? Akkor nem volt ellene semmi szava. Csak hallgasson...

- Mikor én hazajöttem, maga már mindent felajánlott... Én legyek a rossz fiú mindig?...

Vágrándy lehangoltan gondolta: Igen, ez a Jani, ez a magyar... Semmi súlya, semmi jelentősége nincs annak, amit elmond, mert nem hajlandó kiállni mellette... Kifújja magából a dühöt s megvan...

Nem érdekelte az asszonyok fecsegése, hát szórakozottan átfigyelt a mellettük levő asztalra. A szomszéd asztalnál egy fáradt nő ült és egy fáradhatatlan, de nagyon fess, fiatal lány. Minduntalan megjelent egy-egy fiatalember, faarccal meghajlott, a lány felállott s elment táncolni. Mikor a dzsessznek vége volt, a lány egyedül jött vissza, a fiú két lépés távolságban utána, s akkor távolról meghajtotta magát, és elment egy távolabbi asztalhoz, ahol hozzá hasonló korú négy fiatal fiú ült.

Ahogy a zene felvisített, egy másik fiú újra előjött, faarccal meghajtotta magát, a lány felállott, elment...

Vágrándy magábamerülten nézte a különös táncosokat, s nem akarta hallgatni a Jani és Matyi veszekedését. De most Matyi valami érdekeset kezdett mesélni, roppant hévvel, amire muszáj volt odafigyelni.

Azt mesélte el, hogy régebben Győrben laktak, s ott történt, hogy Jani először csalta meg őt. Most minden apropó nélkül eszébe jutott Matyinak az egész dolog, és szokott heves és eleven modorában elmondta.

- Kérlek, a vacsoránál veszem észre, hogy az én Janim izgatott. Mi a fene baja van ennek, gondolom magamban. No, majd kisül... Hát alig fejezi be a vacsorát, megnézi az óráját, s azt mondja: „Szívecském, nekem most el kell menni. Maga csak feküdjön le. Tudja, hogy a villanytelepen nagy rumli van, nem tudom, mikor jövök haza.” Jó, szívecském - mondom, s titokban hozzáfogok öltözni. Itt cipőt húzok, ott egy ruhadarabot cserélek, aztán a kalapomat készítem ki, úgyhogy ökelme ne vegyen észre semmit...

- Én nem veszek észre valamit! - mondta Jani.

- Ne szóljon bele, én tettem be a garast... ahogy maga azt észrevette!... Nyavalyás. Hogy vette volna észre, mikor láttam, hogy a szeme tűzben van, és az egész vére pezseg... Szóval, húzom-halasztom a dolgot, kérdezősködöm, a kicsit lefektetem, közben beszéltem, hogy csak elkészülhessek... Végre ő is készen van, én is... Elmegy... Ahogy a kapun kilép, érzékeny búcsú után... hogy én csak feküdjek le, ne féljek, nincs mitől félni, itt csak jó emberek laknak... stb.... szóval, ahogy kilép, én is kint vagyok az utcán. Kicsit csepergős volt az idő, én is ernyővel mentem, ez még jó is ilyenkor, az ember takarhatja vele magát.

- Milyen zsvivány.

Vágrándy Julukát nézte, egy pillanatig. Juluka oly mélán pillantott a távolba, mint aki semmit sem hall abból, amit jelenlétében beszélnek.

- Tovább, tovább - sürgette Annie.

- Egy házzal odább volt a kis utca sarka... Az én Janim a legnagyobb nyugalommal s kényelmes léptekkel befordul... Megyek utána: ahogy én is befordulok, látom én, az én Janim fut, mint a bolond, akkora léptekkel, mint egy gólya... Én is hozzáfogok sietni... Kierünk a korzóra. Jani megáll, figyel, mint a vizsla a lesen, én is megállok... Nem rám figyel - ne félj... Egyszer csak jön szembe egy finom pár, Vas Lekszi meg egy nő. Borzasztó melegen üdvözlik egymást... nézem, ki a nő?... Vadkerti Ilonka, a drámai hősnő... egy ronda öreg fekete bestia...

- Nono - szólt bele Jani, s cuppantott.

- Menjen, maga vén kéjenc - intett feléje Matyi, aki, mióta itt vannak a társaságban, már egészen elfelejtette, hogy éppen most is van köztük valami. - Hát csak pár pillanatig van velük Vas Lekszi... akkor választották be Janit a színügyi bizottságba - ez a Lekszi valahogy kisütötte velünk az atyafiságot és volt olyan szíves, hogy Janit is részeltette abban a jóban, amit a színügyi bizottsági tagság jelent... Szóval, kezét fognak... maga mit röhög?...

Jani rázta a nevetéssel magát, s felkapta a kezét és vakarta a fejét:

- Ezek az asszonyok - mondta hallatlan nevetéssel, mert eszébe jutott, hogy ő tanította ki a Lekszit, hogy milyen legyen a rokonság... Kisütött egy távoli ismerőst, akit Lekszi valahonnan ismert, ezt rokonává avatták, hogy joga legyen indokolni a választást. Azon kellett nevetnie, hogy az asszonyok alapján milyen naivak...

- Tovább, tovább - izgult Csombárdyné.

- Hát, fiam, a Lekszi abban a pillanatban elbúcsúzik, sietve el, biztosan ő meg éppen másutt volt foglalkoztatva... Eltaláltam? - nézett az urára.

- El - kuncogott Jani a nagy orra alatt.

- Így a két jómadár együtt maradt. Lekszi ment jobbra, ők meg balra... no ná, majd nem balra... De ez semmi, az én Janim egyszerűen a hóna alá nyúl a bestiának, s karonfogva a legnagyobb bizalmassággal mennek tovább az utcán, nyílt utcán, tíz óra után... Én meg utánuk mindig. Ha lassan mentek, akkor én szépen a kapu alá suhantam s vártam... Egyszer csak az én Janim gyanút fog és hátranéz... elereszti a Vadkertit... éppen a villanyoshoz értek, felugrik s vissza-kiált neki valamit... nem értettem, mit... A villanyos elmegy, a Vadkerti tovább sétál... Megyek utána... A következő villanyosmegállónál kitérő van, ott be kell várni a szembejövő kocsit... óvatosan megyek, megyek... a kocsi áll... odaérek... Vadkerti kisasszony fellép... erre én is...

- Nos, nos, nos?

- Az én Janim meglát, odalép hozzám s azt mondja: „Maga hogy kerül ide?” De olyan veres volt, mint a paprika. „Meddig vált neked jegyet?” - kérdem. „Meddig, semeddig... Nézze meg az ember... Jöjjön, hazaviszem... Ebben az esőben nem szégyell az utcán császkalni...” Körülnézek... én nem tudom, a Vadkerti kámforrá vált: nemhiába színész, úgy eltűnt, nyoma sem volt... Hát Jani úr leszáll velem és megyünk haza... Egész úton szid... a gazember...

Megtörülte a szemét. Még Annie, Csombárdyné is hallgatott. Izgalom volt mindnyájukban.

- Bizony, hazavittem... Otthon kellett neki lecsillapodni... nem a Vadaskertben...

Annie majd meghalt a nevetéstől.

Jani:

- Ezt úgy kell érteni, hogy én már otthon észrevettem, hogy ez a főboszorkány valamiben spekulál... véletlenül találkoztam Vas Lekszivel, és megmondtam neki: Te, jön az asszony, most megtáncoltatom...

- Csak magyarázza.

- Kérdezze meg Lekszit...

- Majd most kérdem meg, tíz év után...

Vágrándy megütődve hallotta az évszámot: hát ez volt az első eset, amiről Jani beszélt...

Nagyon elundorodott s akaratlan odatette a kezét a Julukáéhoz... Megérintette a Juluka meztelen karját és boldog lett, hogy Juluka nem kapta el a kezét.

Erre ott is hagyta az öklét, s jóval később kis mozdulatot tett, még jobban megérintette, egész keze fejével hozzásimult.

Juluka most egy pillanat múlva ránézett, akkor elvette a kezét, kinyitotta a táskáját, kivette a zsebkendőjét és megtörülte a homlokát, arcát s közben, titokban, a szemét, s mikor a keze szabad lett, az ölébe süllyesztette.

De Vágrándy ujjongott: ez már az első békülés pillanata volt. Még a hangját is visszakapta:

- Mi ez? - kérdezte elfogulatlanul - ezek fizetett alakok, ezek táncosok? Parkett-táncosok?

A szemközti asztalnál a lányt egy tőnadrágos, igen unott arcú fiú kísérte most haza, szürke ruhában és puha ingben. Elegáns és lompos fiú volt, most a jasszfigura, a régi gigerli. Széles vállú amerikai szabású ruhában.

Jani nem nézett még eddig oda; most előintette a pincért, és megkérdezte:

- Mondja, fiam, ezek a fiúk itt úrifíúk vagy parkett-táncosok?

- Nem, méltóságos úr, urak. Vendégek. Konzomálnak.

- Akkor hogy mernek idegen lányokat felkérni táncolni?

- Angol szokás... Ha egy asztalnál fiatal hölgyek ülnek, így délután, a fiataluraknak joguk van felkérni őket táncra... Ha egy idős hölgy egy fiatal lánnyal van, akkor biztos, hogy szórakozni kíván a hölgy... Vagy ha egy idősebb úrral van egy kisasszony... biztos, hogy nem a felesége... De a hölgy nem köteles elfogadni a meghívást, az nem sértés, a felhívás sem sértés...

Vágrándy észrevette, hogy Juluka a lányt nézi. Mosolygott és kíváncsi volt, mi lesz?

Újra mosolygott: látta, hogy Juluka megnyugszik.

Követte a gondolatát:

Juluka először azt nézte meg, ez-e az a bizonyos... Rögtön tisztában volt vele, hogy nem... Hogy miből tudta meg csalhatatlanul, hogy nem ez az, azt nem lehet tudni, de megnyugodni azért nyugodott meg, hogy... ha egy férfi egy idegen és közömbös lányban gyönyörködni tud, akkor ott még nincs veszély egy lány részéről... mert egy szerelembe borult férfi oly vak, hogy képtelen bárkit is észrevenni azon az egyen kívül, aki megmérgezte... Ehhez eléggé ismeri őt Juluka: tudja, hogy míg őt imádta, addig más nő egyszerűen nem létezett számára...

Valóban, Juluka így érezte inkább, mint végiggondolta s egyszerre beszédes lett.

- Nagyon helyes szokás - mondta váratlan élenkséggel. - Az a nagy exkluzivitás, ami nálunk van, az egyáltalán nem helyes... Például, ha liftbe belép az ember, majd meghal, ha még valaki van benne.

Jani lelkesen:

- De ebben igaza van Julukának. Ha nálunk a liftben egy másik lakóval összekerülök, halálos sértésnek érezném, ha egy lakó bemutatkozna.

- No maga csak ne beszéljen: ha csinos nő van a liftben, leveszi a kalapját, és oly kétségbeesetten áll, mint a megvert kutya.

- Én minden nő előtt leveszem a kalapomat.

- Egy cselédlány előtt nem veszi le.

- Ha úgy van öltözve, mint egy úriasszony, leveszem.

- Ha tudja, hogy a szomszédban szolgál, akkor nem... - Matyi engesztelhetetlen, ha valamit be kell bizonyítani, hogy neki van igaza.

- Hát mit csinál? Megcsípi az arcát? - mondta Annie nevetve.

- Énfelelem... - sápított Matyi.

Erre fojtott nevetés lett. Mindenki tudja, hogy Jani még egyetemista korában is a cselédkorzón volt elemében.

Juluka rajtakapta az urát, hogy újra a táncoló lányt nézi. De látta, hogy csak úgy néz rá, mint egy képre... Ennek minden lány tetszik... Ez nem szerelmes... fene tudja, hogy micsoda: jó bolond...

- Mint Basa bácsi - mondta -, az elemi iskolában... ha a megijedt kislány egy szót sem szólott, akkor is mély meggyőződéssel dicsérte: nagyon jól van, kislányom, leülhetsz.

Elpirult, mert meg kellett volna magyarázni, miről jutott ez az eszébe.

Mulatott, anyásan és jóakarattal: nagyon kezdetleges állapotban van még ennek az ő rossz nagy fiának a szerelme... Picit rápillantott s picit keserű lett a vidámsága.

Baj, az mindenesetre van: a gyermek a kiábrándulás pillanatai előtt tántorog, de hátha nem életveszélyes?...

Sóhajtott s már nem hallotta, Annie mit mesél a lifről, ami egyszer megállott vele, és ketten voltak benne, ő meg egy idegen úr... Aladár nem óvatos és nem diplomata, ha egyszer szerelembe esik - meg fogja mondani: az lesz a félelmes... Ah mit, egyelőre belekapaszkodott abba a rögeszmébe, hogy ha ilyen kíváncsiskodó szemmel tud idegen lányok tánca után nézni, akkor még neki lehet reménye, hogy... Már belefáradt a fáradtságba, örült, hogy engedhet, megbocsáthat. De jó volna úgy tenni, hogy nem történt semmi.

Hiszen nem is történt.

Annie sikoltott a nevetéstől, részleteket mesélt, mit érzett, hogy ha a lift például egy hétig áll vele és azzal a csinos úrral...

Így ő is mosolyoghatott, senki sem találhatta ki, azon, hogy ez a kis kopasz tatár csak egy tanító bácsi, aki minden kislánynak egyest ad a szerelmi leckéből...

Mindenki ránézett, s a szívek megkönnyebbültek: Juluka nevet.

Vágrándy is nevetett. Jóízűen nevetett, s ezzel az egész kísértet elrepült közülük... egyszerre, mintha nem is lett volna.

Matyi és Jani különösen úgy felélénkültek, hogy köztük aztán teljesen megszűnt minden ellentét és feszültség. Semmiségekről beszéltek, azon vitatkoztak, hogy hány rom van a szigeten? Matyi nem akarta elhinni, hogy kettő van.

- Nézzük meg - mondta Juluka élénken.

- Pincér, fizetek...

Ezt Jani kiáltotta, de Vágrándy sértődötten csapott le:

- Bocsánat, én voltam az indítványozó, az én vendégeim vagytok.

- Az nem megy, ki-ki fizeti a magáét.

- Bocsánat... Pincér... Ugye, Juluka? - pattogott Vágrándy.

Juluka nevetett:

- Természetesen.

Nem mondta ki, pedig az ajkán lebegett, hogy:

- Te vagy az *oka*, hogy itt vagyunk...

Különös, az ember mennyire a hangulatok rabja.

Juluka vonakodás nélkül elfogadta az ura felajánlott karját s beletette a kezét. Így mentek el a pincérek által rettegve vigyázott asztal mellől, ahova máris letelepedett egy másik társaság, mely állva várta, míg ők fizetnek és elmennek.

A romok felé visszairányban kellett volna indulniok, de Vágrándy a kijáratnak ment s az egész társaság vele tartott.

Senki sem tudná megmondani, mi indította Vágrándyt arra, hogy ebbe a távolabbi irányba induljon, de amint kiléptek a bejáraton, azonnal kiderült, hogy a Sors parancsa volt ez.

Egy autóbusz jött a Nagyszálloda elé. Az autóbuszvégállomás ott volt a szálloda mögött. Ahogy Vágrándy felnézett a kocsira, a karja megmerevedett. Ott állott a leszállóajtónál Ella s mögötte Schneider tanácsos.

Mint egy villamosütést, úgy fogta el a lány jelenségét. Ella nem nézett erre az oldalra, mert a leszállás a másik oldalra szólt. De ő tisztán felismerte. Világos vagy fehér ruhában volt, a fején kicsi fehér kalappal, mint egy szakácsfejfedő... s Schneider vörös volt, egész vörös, a nyaka mint egy véres csík a világos burettruha nyaka felett.

Juluka átvette az ura testéből a villamosáramot, s megfagyva meredt az autóbuszra.

Ránézett az ura halálsápadt arcára, akkor újra az elrobogó autóbuszra, s ott meglátta a fehér ruhás nőt, annyit látott csak, hogy egy magas fiatal lány áll, aki ebben a percben visszanéz, s egész arca mint egy fényfolt világít: felismeri Vágrándyt, és nevet rá... Ránevet... Nevet... de nem int... Előbb görcsösen megragadta az ura karját, akkor lankadtan lehullott a keze, de nem vette el...

- Mi az? - mondta Vágrándy falfehéren.

Juluka éppen oly fehér lett, mint ő.

- Semmi... Rosszul vagyok...

S csakugyan megtántorodott.

- Mi az, Julukám, mi történt, angyalkám - lépett hozzá sietve Matyi.

- Semmi.

- Jaj, de sápadt vagy!... és te is, atya...

- Mért? Nekem semmi bajom - mondta dacosan Vágrándy.

Juluka most ösztönszerűen kapaszkodott az urába... Az asszony élethalálharca volt ez. Nem engedte el az ura karját.

- Csak menjünk, menjünk...

Vágrándyt valami arra kényszerítette, hogy visszanézzen. Nem tehetette, mert... nem is volt érdemes, hiszen az autóbuszmegállót eltakarta a szálloda épülete... s mégis vissza kellett volna néznie: pillanatokig megmeredt a nyaka, s nem gondolhatott egyébire, csak arra, hogy nem szabad visszanéznie, pedig muszáj visszafordulnia... De Juluka fogta a karját, rátámaszkodott, ránehezedett egész testsúlyával... továbbindultak s egyikük sem szólt. Harc volt köztük, birkózás, bokszt... érezte, hogyha visszanézne, a felesége ököllel vágna a szeme közé... vagy meghalna: ott esne össze élettelenül... tehát csak ment, ment, mint egy járó automata.

Meg vagyok fogva, meg vagyok fogva, meg vagyok fogva... - mondta magában hangtalanul s ment a felesége mellett.

A sziget nem volt sehhol: rab volt, mint egy oroszlán.

Úgy érezte: rab a mindenségben.

HARMADIK RÉSZ

1

Juluka megszólalt:

- Nézd, kedvesem, én most úgy akarok veled beszélni, mint egy felnőtt emberrel... Ne vedd rossznéven, akármit is mondok, nincs bennem veled szemben semmi elfogultság és semmi rosszakarat... Úgy érzem, hogy most, ebben a percben túl vagyok mindenben, talán meg tudom mondani... hogy mit, abban nem vagyok bizonyos... azt tudom, hogy bennem kristálytisztá minden: lehetetlen, hogy tévedjek, oly üde a fejem, szinte azt lehetne mondani: megmenekültem... Ha az ember megmenekül valami igen nagy veszedelemtől, akkor lehet ilyen boldog... én most boldog vagyok, minden földitől megtisztultam, egészen szellemi vagyok, és neked semmi kellemetlent nem fogok okozni, mert az igazság, a megszületett őszinte igazság, az már nem ad sem hasznot, sem kárt, az elszakadt a személyiségtől, és oly örök, mint a halál: még annál is fontosabb - mint az Élet... Mert az élet a fontos, kedves, nem a halál... ha a halál lenne a fontos, akkor tudnánk arról a végtelenségről, amit születésünk előtt tudtunk és arról a másik végtelenségről, ami eltávozásunk után ránk vár... de nem tudunk, mert *nem fontos*: az a parányi kis időköz a fontos, ez a kicsi kis formai szépség, amit életnek nevezünk... a szépségeknek ez a szakadatlanul kavargó áradata... mennyi forma, mennyi illat... emlékszel a gyermekkori almák illatára apa szobájában, a könyvpolcokon, összekeveredve a dohányfüsttel és a könyvek nehéz szagával és az ablakon bejövő orgonaárammal... és a dinnyének más volt az íze, amit gyermekkorunkban édesapánk felszeletelt és szétosztott, mint a maiaknak... de akárhogy fáj is a szíved, nem tudod visszahozni a régi almákat és dinnyéket, mert az apa nem veszi a kezébe a kést... hol van? hol van apa?... én semmit se tettem, és nem akartam rossz lenni, és apa mégis elmúlt... nem is volt: ami nincs, az soha nem volt... vagy igen?... vagy csak az van, ami ott bent van az emlékezésben?... csak egy szívfájdalom van, az, hogy nem hozhatod vissza, ami elmúlt... én már most sajnállak, hogy egyszer csak eszedbe fogok jutni... és az, ami volt s ami elmúlt... az unalmas napok csöndje, a gyors és sietős út a hivatalból haza és a kis ebédek és a lompos kis feleség a barnavirágos pongyolájával... és irigyellek, hogy hogy fogod szeretni, és sajnállak, hogy fájni fog a szíved, mert nem tudod többet visszahozni, akármit is csinálsz... de boldog is vagyok, mert akkor majd megismered, akit nem akartál megismerni, csak úgy vetted, mint az orvosságot, amit nem kíván úgy az ember, mint a pezsgőt, pedig hasznosabb neki, mint a pezsgő. A fájdalomon keresztül meglátod, akit nem akartál látni, és megismered, akit nem mertél megismerni, míg együtt voltál vele és láttad, ahogy az ember lát a szemeivel, de az ember nem tud érzékelni az érzékeivel, az ember csak az emlékein át lát... még a gondolat sem segít... Az is szegény koldus, alamizsnáért könyörög... csak az emlékezés gazdag, csak az ad, mert annak a kezében van a kifogyhatatlan kincstár: az a minden... Lehet, hogy nem érted meg, mit gondolok, mert bizonyára nem is hallod, másutt jár a te gondolatod, mint az enyém, ha könyvet olvasok... mert én olvasás közben nem gondolok a leirt szavak értelmére és az elbeszélte dolgok folyamatos sorára... én akkor egészen mást látok... talán egy fenyőfát, ami ott áll egy hegy oldalában, és messze néz, vagy egy patakot, amiből egy gyermeklány iszik, lehajolva a köveken, és kis tenyerét belemártja a vízbe, egy kicsit pocskol, kicsit felkavarja a kis vizet, mert attól jól esik a hús kezeckéjének, s akkor ügyetlen kis tenyerébe néhány csepp vizet vesz, és azt felissza bimbós kis szájával... Nem is értheted meg, mit mondok, mert az ember más, mint mindenki más és mindenki csak saját magát értheti meg, sőt még önmagát sem, hiszen én magamnak olyan idegen vagyok, mint másnak, vagy még

idegenebb vagyok magamnak, mint te nekem, mert a te fizikumoddal mégis sokat foglalkoztam, de magammal nem, mert rettegek attól, hogy belenézek a saját testem orvosi titkaiba, valami eliszonyít, hogy bonctanilag megnézzem s elgondoljam magamat, hogy nekem is vannak belső részeim, ahogy az a szakkönyvekben le van rajzolva... néha irtózva nézem a testemet, idegen valami, élő lényekből van összeszerkesztve, mint a hegy sziklákból és barlangokból, és az egész föld borítja, s a földből erdő nőtt ki, és a fák alatt kis füvek és gombák s virágok, s az egész együtt hegy, ahogy én együtt ember vagyok... s nem tudok a tudómnak parancsolni, hogy: tudóske, szűnj meg lélegezni, hamar szűnj meg, mielőtt kimondanám, amit most ki fogok dadogni ezzel a lélegzettel... a tüdő él... és nem törődik azzal, mit akar egy idegen az ő segítségével, ő csak fűjtat, ki-be, a levegőt, ez az ő dolga. S ki tudja, közben ő is mire gondol?... s mit beszélget a szívvvel és a többi szomszédjával, s panaszkodnak egymásnak, hogy az ismeretlen hatalom, ami rabságban tartja őket, mért nehezíti meg munkájukat, mikor ők semmi mást nem kívánnak, csak lüktetni, dolgozni, mert ők azt szeretik, az az ő örömük, ahogy egy szegény asszonyka abban találja örömét, hogy a lakást szépen rendbeszedi, a bevásárlást elvégzi, az ebédet megfőzi s az uracskájával együtt elfogyasztja... A szegény kis asszonykának - hiába dolgozik oly hűségesen - egyszer csak elkövetkezik az idő, hogy valami nincs rendben, és akkor már ő sem tud olyan vidáman söprögetni, mint azelőtt, s már otthagyja a szemetet az ágy alatt, hogy majd holnap... hirtelen hallja az édesanya hangját, vigyázz, sárba lépsz, s körül néz, és látja, hogy csakugyan sártenger van körülötte... de tudja, hogy ki fog evickélni belőle, mert nincs olyan sok sár, hogy fel ne száradjon egyszer, ha a nap soká süt rá... és a legnehezebb őszi felhő is kiürül egyszer, ha nem hamarabb, a jövő tavasszal... és ez is el fog múlni... minden, minden... és akkor olyan szépség következik, amire nem is gondoltam, mert jön az emlékezés: az ember csak azért él, hogy emlékezhessen: arra, ami volt, a legnagyobb fájdalom is behull az emlékek kincstárába, és kap egy nagy fiókot, telehordva apróságokkal, s az ember aztán, ha ebbe belenéz, a szalagokról és tövisekről szépen felszedegeti az emlékeket... milyen szép volt, mikor még volt nekem egy kicsi uram, aki miatt úgy lehetett szenvedni...

Juluka megállott, mint egy szövőszék, ha bog került valahol a szálak között, s most azt a bogot ki kell bontani, az elszakadt szálakat összekötni, hogy tovább folytathassa a takács a munkát.

Vágrándy dermedezve hallgatott. Nem tudott megszólalni. Nem szakíthatta félbe Julukát, mert amit mondott, meglepőnek, igaznak, kedvesnek és fájónak találta s nem volt semmi hozzáfűzni valója. Nem is merte volna félbeszakítani, mert rettegett, hogy akkor még nagyobb igazságokat fog mondani s rettegett az igazságtól, mert Juluka igazsága őt elnyomja, megsemmisíti és megszünteti...

Juluka letörülte könnyeit, akkor finom s nőies mozdulattal elsimította a haját. Ujjai gyöngéden fésülték el a hajszálatokat homlokából, s arca sápadt volt az éjféli lámpa világánál, elefántcsontszínű arcán a villanyfény párázott, a dicsfényhez volt hasonlatos ez a fényverődés.

- Az a baj - folytatta Juluka igen halkán -, hogy az ember, ha teljesen félbe kerül is a dolgoknak, folyton ki van téve a felindulásnak: abban a pillanatban, mikor szavakban fejezi ki a tényt, ismeretlen reakciók keletkeznek benne... Azt hiszem, önző vagyok és mindent a magam hasznán keresztül nézek és ha úgy veszem észre, hogy valami káromra van, attól jön rám a sírás, mert ha hasznomra lenne, akkor nevetés lenne bennem... Nem vagyok elég egyszerűen jó és természetes, pedig ez az a tulajdonság, amit legjobban becsülök az emberekben. Ilyen például ez a kedves Matyi, akiből úgy buggyan ki a jóság, a hősiesség, olyan egyszerűen, olyan határozottan, hogy az ember éppen azt a boldog ámulatot, azt a megmagyarázhatatlan, felemelő sejtelmet érzi, amit a természet bármely jelenségénél, akár a Niagara vízesés, akár a

cinege egyetlen kis tollacska: érzi, hogy van valami felséges a létben, és azután elszégyelli magát...

Vágrándy a Niagara szónál összerántotta a szemöldökét. Juluka a Niagarát nem látta és valószínűleg a cinege tollát sem, de Juluka nem nézett az arcára, csak a végtelenbe s halkán tovább folytatta:

- És milyen szörnyű, hogy az ember ezekből a szégyenkezésekből nem okul, nem javul tőlük, hanem apránként megszokja a szégyenkezést, és beletörődik alacsonyrendű mivoltába.

Lehajtotta a fejét, és lesimogatta ruhája szövésének finom szálait.

- Remélem, Aladár, meg van elégedve ezzel az analízissel, és elismeri, hogy nem vagyok hiú...

Vágrándy megborzongott; az ablakra nézett. Az ablak nyitva volt, és az éjszaka szokatlanul hűvös.

- Ha most valami jót kellene kívánni - mondta Juluka -, a tengerparton szeretnék a homokban feküdni, a napon, melegen és a kék eget nézni... Vette maga észre, hogy a napsütésnek hangja van? Valami finom, ahogy a levegőt rezegetti és valami finom kis illata?... nem lehet kielemezni, hol kezdődik a fény, a hang, az illat, csak a hatásán érzik, hogy rabul ejt. Tökéletes mámor. Az ember testetlen lesz és szállani kezd.

Újra elsimította a haját:

- De hát az ember nem adhatja magát végképpen oda a hangulatoknak... itt az élet, és az egész mást kíván, nem álmodozást, hanem cselekvést, figyelmet, számítást... szóval minden mást, mint ami én vagyok.

Vágrándy lehetetlennek érezte, hogy megszólaljon. Csak ült, és várta a tragédiát.

Juluka újra, összehúzott homlokkal, maga elé nézve, mintha semmit maga körül észre nem venne többé, hangosan gondolkozott:

- Furcsa az, hogy észreveszem, hogy csinálom a dolgokat azért, mert valaki így mutatta, vagy így mondta néhány órával előbb, és már én is így csinálom. Ez csak ismétlés, utánzás, jól érzem, hogy én nem így tettem volna tegnap vagy tegnapelőtt, és ma már én is így csinálom, mintha ez az enyém lenne, pedig én magamtól nem jöttem volna rá... azzal menekülök a baj elől, hogy figyelek másra, és behelyezkedem az ő életformáiba, mint valami kész ladikba, ha ő tud a háborgó vizeken megélni benne, talán nekem is sikerül...

Most ránézett Vágrándyra, mosoly nélküli derűvel, mint aki valóban felibe került az életnek:

- Késő van, kedves... Úgysem tudom magam megértetni... Nem tudom kifejezni szavakkal, vagy bármiféle eszközzel azt, ami bennem van... nem tudom közölni ezt az én tragikus lényemet - ha író lennék, elhiszi, hogy csak tragikus lehetne az én emberem. - kívülről csendes, jelentéktelen, lelkivilága annál mozgalmasabb - de nem tudom kivetíteni az életbe, nem tudom felfoghatóvá tenni, megláthatóvá, érzékelhetővé: hogy állítsam bele az életbe? Képtelen vagyok rá. Megpróbáltam valamikor rajzzal... a lelki szemeim előtt tökéletes művészetképpen volt kialakulva, papírra vetve üres semmi. Így jártam, még fájdalmasabban, mikor leírni akartam... Hol van itt a hiba?... a szememben? az ujjamban? egyáltalán abban az óriási távolságban, ami a lélek és a test készsége közt van? Lenyűgöz az anyag. Lépésről lépésre folyton ezt érzem: és a kiejtett szavakkal még jobban eltávolodom attól, hogy más számára megfoghatóvá, felismerhetővé váljak, ami bennem él. Nem csoda hát, ha nem túlságosan ragaszkodom az élethez... De azt hiszem, ezt már jó párszor hallotta s meg is unhatta... Tehát jó éjszakát.

De nem mozdult meg. Ebben az éjféli órában mintha felmondta volna teste a szolgálatot.

Vágrándy sem mozdult. Ugyanolyan bágyadt volt. Mintha egész teste aludt volna. A borzibongott benne, s ha teste el is volt pilledve, gondolatai annál élénkebbek voltak. A Juluka halk beszédét úgy hallgatta, mint a muzsikát, mint egy nagy opera előadását, mint valami meleg fürdőt, mely eltikkaszt és idegen, eddig ismeretlen régiókba emel; de mint Juluka, ő is másfelé gondolt, s meg volt nyugodva, mintha nagy-nagy biztosságban élne, s ezt semmi sem zavarhatná meg.

Juluka azonban egész váratlanul, ugyanazon a halk muzsikáló hangon megszólalt:

- Engedje meg, hogy ne beszéljek arról, láttam a lányt...

Vágrándy, mintha vipera csípte volna meg, felriadt.

- Nem tudok erről egyetlen szót sem mondani - folytatta Juluka izgalmasan -, mert látja, az egész testem remegni kezd... Ez a lány nem magához való... Ez a lány az élet gyermeke, és maga nem az élet fia... Nem az a baj, hogy fiatal magához, ez a lány a maga fiatal korában sem lett volna magához való... nem az a lány, aki a maga lényegét meg tudná érteni... ez a lány a habzsoló élet... ez nem fogadja be magát: mit tudhatna maga ennek nyújtani?... ez egy királynői jelenség, aki azt várja az élettől, hogy díszes szőnyeget terítsen a lába elé... lehet, hogy félelmemben eltúlozom, de ez egy teljesen üres teremtés... olyan, mint azok a művészi díszkancsók, amik nem arra valók, hogy valaki megtöltse őket az élet borával, hanem csak arra, hogy díszül és üresen álljanak... legfeljebb levágott virágot lehetne beléjük tenni, de még erre sem kell használni, mert megalázó lenne a művészre, aki alkotta, hogy az ő művészi alkotását idegen dologgal túldíszítsék; az már magában véve önálló és teljes... Önállóságát mutatja, hogy huszonhat-huszonhét éves lehet, s még mindig szabadon röpköd...

- Huszonkettő, huszonhárom - mondta Vágrándy.

Juluka nem pillantott rá, de a szíve görcsösen megrándult: ez volt az első szó, amit az ura szólott. Első szavával védi a lányt.

- Huszonkettő, huszonhárom - mondta tűnődve -, tehát maga sem tudja pontosan; csak ez a véleménye.

- Úgy van.

Juluka soká hallgatott. Érezte, hogy a vérében, valahogy s valahol a mélyben valami forr. Forróság kezdett benne felgőzölni. Érezte, hogy pillanatok alatt fent lesz a hőség a fejében, s akkor baj lesz...

- Nem mutatta meg a születési bizonyítványát?

- Nem. Minek?

- Csak... vagy ez nem indokolás?... Hát, hogy a fiatalságát és üdeségét dokumentálja... mert hiszen egy negyvenöt éves ember előtt, minél fiatalabb egy lány, annál értékesebb...

Vágrándy nem felelt, de a Juluka idegessége kezdett rá is átragadni. Most kezdte sejteni, hogy még csak ezután kezdődik a dolog... Eddig csak valami introdukció volt, prelúdium... futamok a skálán...

- A múltkor azt mondta, hogy doktorkisasszony.

- Azt mondtam? Akkor az is.

- Ha az, nem lehet huszonnégy évesnél fiatalabb.

Vágrándy hallgatott. Ezen nem volt érdemes vitatkozni s neki mindegy, ha huszonkilenc éves is...

- Irén ugyan huszonhárom éves korában lett doktor, de meg is csodálták érte... De ha huszonhárom volt is, mikor a doktorátust megszerezte, azóta már el kellett telni bizonyos időnek, míg állásba került, míg a miniszter bizalmát kiérdemelte, hogy kivételes megbízatást adjon neki, ami egészen szokatlan egy szükségmunkásnál... én tehát fenntartom a huszonhat-huszonhét évet... Van ellenvetése?

- Mi közöm nekem az éveikhez.

Juluka hallgatott. Aztán:

- Kényelmetlen, kedves? Talán hagyjuk abba?

Vágrándy dühös lett: Juluka olyan fölényes hangon szólt hozzá, mint a vallatott gyermekhez. Ez az a csendes nő, aki a napsugár rezgését is meghallja...

- Menjen aludni - mondta kedvetlenül.

- Aludni?... menjek?... hogy én menjek... és ne zavarjam magát... miben zavarom, kedves? most magában akar maradni? sötétben?... a lámpát is eloltja és ábrándozik... szereti a sötétet, ha én nem vagyok jelen?...

- Nézze, Juluka, ezek viccek: ne akarjon mindenáron belém kötni: nem lehet... nincs sebezhető oldalam...

- S mégis olyan gyorsan megsérült...

- Én?

- A legelső szóra felszisszent. Megvédte... de milyen hevesen... csak kár, hogy vissza kellett vonulnia... az évszámcsatában... óvatos hadvezér... feladta a csatateret, és összes hadseregét átmenesztette új pozícióba... - egy pillanatig tűnődve nézett maga elé, látszott, hogy máson gondolkodik, mint amit mond. - Kicsit nagy orra van - mondta hirtelen.

Vágrándy felpillantott. Meglepetve nézett Julukára. Már majdnem kimondta, hogy: „klasszikus orr”, de meggondolta magát. Hadd beszéljen Juluka, amit akar... Különös, mindig megtalálja a legsértőbbit, ha neki egy nő egészen közömbösen is, de tetszett, azonnal volt rá egy megjegyzése, amivel elvette a gusztusát az illető nőtől... Egyszer egy ilyen karcsú, magas, nagyon bájos fiatal lányra ő dicsérő megjegyzést talált mondani, Juluka abban a pillanatban azt mondta: „le van növe a füle”. Ő akkor úgy fogta fel, hogy egy nő, akinek le van növe a füle, valami korcs... s megutálta azt a lányt s többet valóban nem is tudott ránézni. Ellenben később azt hallotta, hogy a lenőtt fül az ősi, az állati, s mivel ő állatpárti volt, sajnálta, hogy azt a lenőtt fülű ősbestiát elszalasztotta. Most Julukára nézett. Julukának igen kedves kis fülcimpái voltak, teljesen és épen kiképződve, kis piros csöpp, átfúrva, de fülbevalót nem viselt... most óvatosan odanézett ezekre a kis cimpákra és észrevette, hogy az egész Julukában ez az egy semmit nem változott: ez a pirosan izzó cimpácska tökéletes és friss volt, mint egy harmatcsöpp... Hiszen ha a többi is így maradt volna meg... de ahogy a szemére tévedt a tekintete, látta a ráncokat és gyűrődéseket a szemek alatt... ellenben a szembogarak szintén változatlanok, a legelső látáskor már ugyanilyenek látta őket: a szem szivárványa tehát és a fülcimpa nem változott...

- Mi az? nem védi meg?... mért nem mondja, hogy klasszikus orr...

Hogy Vágrándy elképedve hallgatott, tovább:

- Összehasonlítja velem?... tudja, ezt kikérem magamnak...

És nagyra nyitva szemeit, harciasan nézett az ura szeméibe.

Vágrándy elmosolyodott.

- Mi az? nevet?... Kinevet?... Engemet nevet ki?... Hát engem lehet is... engem nyugodtan kinevethet, kedves... én igazán egy komikus figura vagyok... szegény öregasszony... fáradt öreg, már fogaim sincsenek

Aha - gondolta Vágrándy -, a fogai is a régiek... Ezt meg kell adni, a fogai is épek maradtak, és kékesfehérek, mert nem dohányoz... Ellenben neki egész biztosan ínsorvadása van, s máris mozog alól a bal első záfoga... - Meg is nyomta a nyelvével. Mozog.

- Még mindig nem szól?... még mindig hallgat?... hallgatni arany... elhatározta, hogy mondhatok rá akármit, nem fog többet ellentmondani... Kérem, ha akarja, én dicsérhetem... én csak örömet akarok magának szerezni, azért vagyok feleség, hogy az uramnak a jó érzéseiről gondoskodjam... Szép alakja van... magas... kicsit nagyon is magas... magához... maga a válláig sem ér...

- No.

- No?... csak mondja... nincs semmi baj... nem találja túl magasnak saját magához képest... egy szükségmunkás lány nem lehet magasabb, mint a tanácsos... ha mégis az volna, összehúzza magát... igen?... kicsinek mutatja magát... egy színésznő tud magas lenni és kicsi lenni: olyan, amilyenek a szerepben lennie kell. Igen?

- Ne izgassa magát.

- Én nem izgatok. Legfeljebb a tények izgatnak... Én szeretném, ha az uram, ha már választ, egy neki valót válasszon. Ami azt illeti, én is magas voltam magához, én kénytelen voltam tizennyolc évig alacsony sarkú cipőben járni, hogy az emberek ne vegyék észre, hogy magasabb vagyok az uramnál...

Vágrándy mosolygott, de csak a szeme. Már az arcára tudott vigyázni, hogy az ne árulja el. De komikusnak tűnt fel előtte ez a vád, hogy Juluka tizennyolc évig alacsony sarkú cipőben járt... Egész új színben tüntette fel a házasságukat... még mi fog kisülni... eddig azt mondta, hogy nem tud magas sarkokon járni, mert megfájul a dereka... meg azt is mondta, hogy utálja azokat a magas fasarkakat, csak az alacsony amerikai cipőket szereti és az egyszerű angol ruhákat... Ez mind csak taktika lett volna?... Egy nő képes tizennyolc évig alakoskodni egy férfi kedvéért?... Ez most nem szerelemnek, szerelmi önfeláldozásnak tűnt fel előtte, hanem mimikrinek, amit a lét harcában vesz fel az állat, hogy fel ne ismerhesse az ellenség, a vadász...

Juluka összehúzta a szemét és szigorúan vizsgálta az urát:

- És azért csináltattam magának belső sarkot.

- Nahát ez már sok.

- Nem mondom - mondta gúnyosan Juluka -, annak is része volt benne, hogy magának nincsen rüszkje.

- Lúdtalpú vagyok?

- Nem, csak alacsony a lábfej fekvése...

- Ezt híják lúdtalpnak. Én nem vagyok lúdtalpú...

Juluka lélegzetet vett:

- Én nem akarom megsérteni, de Ochs doktor azt mondta.

- Hát az az ökör egy marha.
  - Mért tüzel? Nekem nem volt ellene semmi kifogásom.
  - Mert maga egy jó lélek.
  - Nem, én szerelmes voltam, nekem direkt tetszett.
  - H.
  - Én nem is tartottam rendes férfinak, akinek nem volt belső sarok a cipőjében. Az én kis uramnak van, tehát ez az ideál.
  - Hagyjuk már ezt. Már nagyon hosszú.
  - Négy centi.
- Vágrándy végre felnevetett.
- Tudja, ez nagyon kedves.
  - Mellettem ez a négy centi plusz éppen elég volt, de mit fog csinálni a doktorkisasszonnyal, ott legalább kilenc centire lenne szüksége.
  - Fene egye meg a doktorkisasszonyt, mi közöm hozzá. Én nem sétálgatok vele az utcán...
  - Ezt örömmel hallom, hogy még eddig nem sétált vele az utcán, de jó lesz gondolni a jövőre... Azt tanácsolom, hogy úgy sétáljanak, mint Tasziló gróf, aki nem értette, hogy az egyik lába mért rövidebb, mint a másik... Az egyikkel ugyanis a járda mellett ment...
  - Juluka, maga milyen tréfás kedvében van ma.
  - Hogyne... Mi, ha együtt vagyunk, mindig tréfálni szoktunk. Nem?
  - Nem. Mi ebben az órában aludni szoktunk.
  - Ah, a régi szép idők... Avval le kell számolni... azok elmúltak...
- Hallgattak. Vágrándy valóban érezte, hogy Juluka nem álmos. Minden idege ébren van. Egész új nő ül vele szemben. Sajátságos módon nagyúri nőnek érezte.
- Az járt az eszében, hogy ő viszont egy paraszt. Egy barbár, egy kulturálatlan őslény. Ha neki lenne hasonló kifogása Juluka ellen, azóta már ordítana és tombolna és fenyegetőzne, és mit tudja ő mi mindent csinálna... S ez itt gúnyolódik és csipkelődik és szellemeskedik... és fölényben van. Persze nem kell attól félnie, hogy ő visszaad valamit... Ő egy leigázott oroszlán, aki még ordítani is elfelejtett...

3

- Hogy volt az a mozi? - kérdezte hirtelen Juluka.
- Milyen mozi?
- Az a párbaj a moziban.
- Mit tudom én.
- No csak mondja el. Szeretném hallani.
- Nem voltam ott.
- A doktorkisasszony nem mesélte el?

- Nem.
- Nem kérdezte?
- Nem.
- Nem volt kíváncsi rá?... Vagy nem akarta az időt avval tölteni, hogy Félixről beszéljenek a hivatali idő alatt? A Félix úr párbajáról... Sajnálta minden percet, amit másról beszélhettek át?...
- Mit akar ezzel?
- Szeretném tudni, hogy Félix, a lovag, miért állott ki a doktorkisasszonyért? Mivel adott okot a doktorkisasszonynak, hogy a lovagja párbajra hívja ki a sértőt.
- Ugyan ne vicceljen velem... Mondtam, hogy hogy volt, és hogy Félixnek személyes ügye volt az egész... Ez nem nőügy...
- Nono. Párbajt még nőügy nélkül senki sem provokált... A háttérben minden párbajnál nőügy van...
- Vagy politika.
- A politikában is nő lappang valahol... A férfiak nyúlszívűek, csak ha megbolondulnak egy nő miatt, akkor olyan hősök, hogy kiállanak egymás ellen.
- Ez a párbajnak egy új elmélete.
- Alkalmi elmélet? ebben az esetben: biztos! Mert ha Félix nincs nőtársaságban, akkor eszébe sem jut, hogy krakélerkedjék. Hagyja a jegycsálót futni. De itt meg akarta mutatni ennek a szép magas lánynak, hogy ő is valaki... Megjegyzem, hogy a doktorkisasszony Félixnél is magasabb.
- Félix nem magasabb nálam.
- Nincs belső sarka, ezt ne feledje.
- Hogyan tudja, maga már megvizsgálta a Félix cipőjét?
- Meg... Ma délután jól megnéztem a szigeten... Akinek belső sarka van, annak magasabb a cipő hátsórésze... Valahol ki kell jönni a pótléknak.
- Óriási. Maga megnézte a Félix cipőjét.
- Én meg szoktam nézni a férfiakat, ha meg akarom bírálni őket.
- Juluka.
- Tehát?
- Mi az a tehát? ez egy bűdös pesti szó. Így visszakérdezni, hogy: „tehát”... Mondja meg, mit akar kérdezni?
- Tehát szeretném, ha elmesélné az egész párbajügy lefolyását.
- Tehát nem fogom. Semmi közöm ezekhez az úri számszavakhoz.
- Délben még nagyon híve volt a párbajnak.
- Azóta rájöttem, hogy nem vagyok úr... Én egy egyszerű paraszt vagyok, semmi közöm ezekhez a dzsentritempókhoz.
- A doktorkisasszony együgyű falusi kis parasztlány?

- Nem tudom. A doktorkisasszonyról nem tudok semmit, és nem is vagyok hajlandó tovább egy szót sem beszélni. Éjfél elmúlt, tessék lefeküdni.

Evvel felállott, és vetkőzni kezdett. Letette a kabátját, és felakasztotta egy szék karjára, akkor gombolta kifelé a mellényét.

- Maga előttem le mer vetkőzni?

- Tudja mit: le.

Ezzel lehúzta magáról a mellényét. Azt is ráterítette a széken a kabátra. Most leült, hogy a cipőjét kifűzze.

- Akkor mégis paraszt.

- És te parasztasszony. Egy parasztnak a felesége parasztasszony.

- Ezt már hallottam... mikor is hallottam... csak akkor boldog voltam, hogy ezt mondja, és büszke voltam... most nem vagyok büszke, hanem meg vagyok szégyenülve...

- Ne mondja. Még sose vetkőztem le maga előtt?

- Még soha, csak ha az az én beleegyezésemmel történt.

- Hát vetkezzen le maga is.

De Juluka csak összébbhúzta magát, és még merevebben ült.

Vágrándy abbahagyta a cipőzsinórral való bajlódást.

Juluka nem felelt s nem nézett rá. Már megint a végtelenbe meredtek a szemei.

Vágrándy sétálni kezdett a szoba másik felében.

- Egyáltalán nem értem magát, Juluka. Elismerem, valami hamis dolog, egy csomó hamis benyomás és egy még nagyobb csomó hamis gondolat: hamis logika hamis vágányra terelte magát. De ebből nem következik, hogy két ember, aki annyira megszokta és megszerette egymást, most valami félreértés miatt mesterségesen elrontsák az életüket...

- Várjon.

Vágrándy odanézett. Megállott és feszülten nézte Julukát, aki oly dermedt lett, mint egy sápadt jégcsap.

- Ne folytassa, hát nem érzi, hogy minden szavával kést forgat meg bennem? - lihegett fel Juluka. - Miket beszél... Maga teljesen elvesztette az eszét...

- Mit beszélek én?

- Ne leplezze le magát ennyire... Jaj, ne kínozzon... azt mondja: tizennyolc év alatt *megszokták* és... *és megszerették* egymást... Hát ennyi az egész?... Hát ez a tizennyolc év csak szoktató volt, hogy megszeressük és kibírjuk egymással a levegőt?... Mi van itt akkor?... Úristen... Hát akkor itt csakugyan mindennek vége...

Vágrándy türelmetlen volt, az idegei már feszültek, és vakarta a kopasz fejét, már szerette volna, ha vége lenne...

- Maga borzalmas egy teremtés, maga mindent félremagyaráz... Én nem azt mondtam, hogy megszokásból szerették meg egymást, csak azt, hogy meg is szokták egymást a szerelmen kívül: így értettem.

- Ez még iszonyúbb... Hát a szerelem csak arra való, hogy az emberek megszokhassák egymást?... Hogy képzelik maguk férfiak a szerelmet? a szerelem csak alkalom, ürügy, lehetőség arra, hogy egy férfi egy nőt megkaphasson? és ha megkapta s kielégült, szeretné már kivágni az ablakon, de hát a szerelem mégiscsak valahogy össze is szoktatja őket egymással?... hát az összeszoktatás a fontosabb, mint a szerelem?

- Nézze, Juluka, ne nyargaljunk a szavakon. A tény az, hogy mi tizennyolc évig szerelemben bódulva éltünk egymás mellett...

- Hallgasson, hallgasson, maga irtózatos ember... tudomásomra akarja hozni, hogy elmúlt a tizennyolc év, elmúlt a szerelem?... Mi történt?

Vágrándy most egészen megfogva állott meg s előrehajolva bámult a feleségére, aki úgy tűnt fel neki, valóságos bírói zsenialitással szed ki keresztkérdésekkel belőle olyan dolgokat, amiket neki egyáltalán eszében sem volt, hogy bevalljon, s amik persze igazak... Nem tudott mit felelni.

- Vége a világnak, vége itt mindennek, vége a szerelemnek - jajveszékelt Juluka. - Ha a szerelem meghalt, akkor vége az életnek.

- Az élet nem a szerelem - mondta meggyőződéssel Vágrándy.

- Nem az az élet?... Hát mi?

Vágrándy gondolkozva, magának beszélve filozofált egy ingben és nadrágban.

- Az bizonyos, hogy a szerelem a férfinak mást jelent, mint a nőnek. Elismerem, a nőnek a szerelem az élete... A nőnek a szerelem a ruhája, a lakása, az étele, itala, a levegője. A nő egy befogadó lény: amint a szerelem által egy férfit megfogott, akkor azt magába veszi, beolvasztja, felszívja, lényegévé alakítja át... Átformálja gyermekké, gyermekekké, és így új lényeket hoz létre a szerelem által...

Juluka kidagadt szemekkel, halálos rémületben nézett az urára, miket beszél ez az örült.

- A férfinak a szerelem, az más - monologizált tovább Vágrándy: - a férfi, bár éppen olyan szerelmes tud lenni, mint a nő, de neki azonkívül még más gondja is van: neki ki kell járni a házból, mindennap és kenyeret kell keresni, ezért őt nem foglalhatja le annyira a szerelmi téboly, mint a nőt... A nő a testében akarja foganni a maga férfiát, s az ő élete az, hogy akit szeret, az benne új létté váljon... az a fiziológiai szerelem nála, hogy magával át- meg átízzítva létrehozza azt az új lényt, aki ő és a másik... mind a kettő... számtalan példányban... hogy az összes tulajdonságokat átmentse a jövőre... hogy az emberiség fennmaradjon... és a nőnél a szerelem mindaddig fennáll a legelső pillanat hevességével, míg ez, vagy ezek az ivadékok meg nem születnek és ki nem szállanak az életbe...

- Magadról beszélj, gazember - sziszegte Juluka.

Vágrándy megrázkódott. Már látta, hogy megint csupa marhaságot beszélt, de a pillanatban tisztán úgy látta a dolgot, ahogy mondta:

- A férfi - folytatta már kevésbé őszintén -, a férfiban ugyan ezek az érzések és dolgok vannak meg, kissé férfiváltozatban... Azért jár ki a fészekből, azért hord haza mindent, mert ő is ezt a célt szolgálja a természet által behelyezett törvényszerűség szerint...

- De, de...

- De a férfi csak másodrendű tényező a szerelemben... csak pótszer... a nő nála nélkül nem tudja létrehozni az új lényt, de nála nélkül neveli fel és neveli ki...

- Ezért röhögsz hát mindig, ha utána vagy a szerelemnek, ocsmány állat.

- Lehet. Én százszázalékos férfi vagyok.

- Nyavalya vagy. Korcs.

- Mi vagyok én?

- Egy senki vagy: csak az én szerelmem csinált belőled valamit... Tudd meg, hogy én adtam beléd az önérzetet, én emeltelek fel a sárból és a piszokból. Annyi vagy, amit tőlem raboltál el. Nemcsak a gyermekem az enyém, te is az vagy, aki nem tudtál nekem gyermeket adni. Én téged tekintettelek gyermekemnek, és éppen úgy tartottalak, tápláltalak és becéztelek, mintha a hat fiam volnál, pedig eggyel sem tudtál megajándékozni.

Vágrándy üveges szemekkel nézett a feleségére. Erre eddig nem gondolt. Férfiönzéssel mindig a feleségét tette felelőssé azért, hogy nincs gyermeke, s ezt annyira magába szívta, hogy már több mint egy évtized óta úgy kezelte a feleségét, mint egy beteget: mióta le kellett mondania a gyermekáldásról, azóta a felesége az ő számára csak félelme volt, s ugyanezt a vádat és támadást kapja az asszonytól. Ez sok volt.

- Én nem vagyok magtalan - rikoltotta el magát.

- Úgy... Hol vannak a kölykeid?

- Nekem nincsenek kölykeim - mondotta Vágrándy, aki csakugyan nem tudott róla, hogy lennének, de fiatalember korából, még diákkorából emlékszik egy cselédre, aki megvastagodva ment vissza a falujába, s ő megszökött abból a lakásból, és most már huszonhárom év óta gondol rá, hogy neki valahol gyermeke van, de a lánynak már a nevét sem tudja, se faluját...

Talán valahol egy kis fekete tatár fiú legénykedik az ő vérével terheltlen egy falu fickói közt...

Hallgatott. Ez olyan titok, amiről még ebben a késő éjjeli órában, ebben a kísértetiesen őszinte viharban sem emlékezhetik.

- Én egy letűnt ember vagyok... de jobb is így... az én vérem nem méltó arra, hogy fennmaradjon... engem a természet halálra ítelt...

- Akkor hogy mersz engem felelőssé tenni a saját nyomorékságod miatt?...

- Nem teszlek felelőssé.

- És hogy mered meghazudtolni, ha azt mondom, hogy én téged neveltelek, mint gyermekemet? Hogy mered kétségbevonni, hogy én vagyok az az ostoba nő, aki a legtöbb áldozatot hoztam a szerelemnek.

- Nem tagadom.

- De megtagadtál, gazember... Megtagadtad a szerelmet... Ez a legnagyobb árulás.

- Lehet.

- Nem: lehet. Hanem: úgy van.

- Igen.

- Mi az az igen?... mit dünnyögsz?... hangosan azt mondom, igen, magadban mit gondolsz? csak a sátán tudja, mit.

- Nem gondolok semmit.

- Nekem te már többet ebben az életben nem gondolsz semmit... te már csak másnak gondolsz valamit, mindent...

Vágrándyt túrhetetlen hőség fogta el, azt hitte, megfullad, hogy nem mondhatja ki, amit gondol. Hozzáfogott a gallérját kibontani. Nyakkendőjét leoldotta s a gombokat kikapcsolta, hogy torkát megszabadítsa.

- Talán mégse vetkezne le, tisztelt uram - mondta Juluka megvetéssel. - Ha a párbajról, mint arra méltatlan, le is tett...

- Mi az, hogy méltatlan: micsoda hangon merészelsz velem beszélni?

- Ki mit érdemel... Mondhatom, hogy Félixben több lovagiasság van, mint magában.

- Félix - legyintett Vágrándy -, hogy tudod ennek a poltronnak a nevét a szádra venni.

- Félix úr, Félix lovag. Ha buta is, de a maga módján úriember és Félix tett is valamit, amit te nem tettél. Mit tudom én, egy illetlen pillantás miatt felcsattant: benne úri vér van, még ha ő maga egy szegény kis emberke is.

- Az nem egy kis emberke, az egy rothadt fráter.

- A doktorkisasszony nem bizonyos, hogy így gondolkozik felőle. Ha így gondolkozna, nem hívatta volna meg vele magát a moziba.

- Nem hívatta meg magát... ez megint egy buta és aljas dolog... Az utcán véletlen találkoztak, s ez a piszok alak a nyakukba akaszkodott, és elment velük a moziba... nem lehetett lerázni, mert tanácsos... de nem ez vette a jegyet: nekik már megvolt a jegyük... ez csak ott poltronkodott körülöttük, s még egy szem cukrot sem vett: tehát semmi közük hozzá...

- Úgy?... A hófehér galamb... Hogy maga milyen szépen tisztára mossa... jaj de piszkos dolog... hát maguk ennyire vannak? ilyen intim dolgokat beszélnek meg?... Fúj.

- Milyen marha vagyok. A fene egye meg ezt a buta fejemet.

- Dehogy, ez az egyetlen tisztességes dolog, amit tehet. Ezért még becsülni is tudom. Csak ki vele. Hadd lássak tisztán; mondjon el mindent szépen egyszerűen: utóvégre húsz éve ismerem magát, de csak most hull le a hályog a szememről... folytassa csak, folytassa, nagyon érdekes.

- Butaság... Maga engem beleheccel itt mindenféle örültségbe. Nekem ahhoz a lányhoz semmi közöm... Beutalták hozzám statisztikai adatokat gyűjteni a miniszter számára... ma reggel jött ez a buta Félix a maga ostoba moziügyével: ennek kapcsán én valóban megjegyzést tettem a lánynak, hogy...

- No, no, nyögje már ki.

- Már nem is tudom. Ez nekem nem olyan fontos, mint magának.

- De elég fontos az magának is. Tessék csak elmondani.

- Már elmondtam. Már mindent tud, egyéb mondanivalóm nincs, mert magam sem tudok többet.

- Még lesz ott valami dugaszban... maga hova hívta meg? A szigetre?... S engem azért vitt ki, hogy az én árnyékomból meglehesse?

- Ne tegye magát nevetségessé. Ha meghívom, akkor velem jön és nem mással.

- Hm. De nagy legény... S olyan biztos benne?... Maga sose járt a szigetre... mindig utálta és mindig drágának tartotta: és ma maga akart fizetni mindent...

- Borzasztó ember maga, Juluka... Janiékát igazán én hívtam meg. Már ez is mutatja, hogy... ártatlan vagyok...

- Kis ártatlan. Kis komplikált ártatlanság... A doktorkisasszony imádja a szigetet?... róla ragadt rá hirtelen a szép természet imádata?... És engem merészel odavinni... de fel tudnám robbantani az egész szigetet, ahogy van.

- Kérem, Juluka, nézze csak, szívem...

- Mit dünnyög maga? ki a maga szíve? Ó, galambocská... ma született bárány... Még maga meri azt a szót kimondani, hogy szívem? Értse meg, én nem vagyok többet a maga szíve: nekem maga olyan közömbös, mint egy darab fa azon a szigeten... Ami volt, az elmúlt... hisz az egész élet csak egy temető: maga már el van földelve, el van felejtve, csak éppen az emléke jár vissza, ha akarom... Ugye, most meg van nyugodva, mert csak ezt akarta elérni... Maga férfi, menjen a maga magvető szerelmével, és hintse tele az egész világot a magvaival, a szerelmeivel... köztünk többet nincs semmi, megértette?...

Égő szemekkel nézett maga elé, s Vágrándy belenyugodott, hogy itt valami csakugyan végleg elromlott, itt olyan repedés esett a vázán, hogy az soha többet össze nem forrasztatható.

4

- Mi van azzal az íróasztallal? - nézett fel hirtelen Juluka.

Vágrándy csodálkozva nézett rá. Fogalma sem volt, miféle íróasztalról beszél Juluka egyszerre.

- Hogy maguknak közös íróasztaluk van. És hol ül maga? a rendes helyén, vagy azt is átadta, és maga szerénykedik a külső oldalon? - vagy egymás mellett szoronganak? hiszen magának bele kell nézni minden számjegybe, amit a doktorkisasszony leír?... összeír a könyökök?... vagy összesimulnak, és úgy gyönyörködnek a statisztikai adatokban? Milyen szép lehet! ahogy összeborulnak... ha a szolga bejön, vagy egy idegen, akkor szétrebbennek?... vagy az ajtó be van zárva, s nem szabad senkinek belépni, míg maguk meg nem számlálták az összes számokat?

Vágrándynak a haja szála is az égnek állott, micsoda fantázia... és csak nézte a Juluka szeméit, amelyek égtek, mint a tűzből kipattant szikra.

- Nem árulja el?... Megtartja az édes titkot magának?... de nekem jogom van tudni... Nekem ma még, amíg akarom, mindenhez jogom van a maga életéből... még házastársam: őszinteséggel tartozik.

Ez megbolondult - gondolta magában Vágrándy, és már félt, hogy ki fog törni az őrjöngés. Csak nézett elkábultan és kétségbeesve. Orvost kellene hívni?

- Tessék nyilatkozni.

- Ostobaságokra nem vagyok köteles válaszolni.

- Ostobaság, amit kérdezek? te gazember: ostobaság?... Mondod meg rögtön, vagy szétrobbanok itt a szemed láttára... Jaj, istenem, istenem, hova jutottam... milyen sorsra jutottam... jaj, nincs nekem senki védőm... élne csak az apám, élne csak a bátyám... de azt tehetik velem, amit akarnak. Ki vagyok szolgáltatva egy gaznak.

- Nem vagyok gaz, ne mondd annyiszor; hogy gaz vagyok. Nem illik hozzád, hogy ilyen szavakat mondj.

- Nem mondok, nem, semmit sem mondok: de ha egy ilyen konokkal állok szemben, akkor kénytelen vagyok kijönni a sodromból... Mikor mondtam én azt neked, hogy gazember vagy?... addig nem mondtam, míg nem voltál gazember, de mióta gazember vagy, nem mondhatok mást, csak azt, hogy gazember, gazember... Csókolózni is szoktatok statisztika közben, gazember?

- Nézze, Juluka, én azt hiszem, maga túlhecceli magát...

- Én túlheccelem magam? te kis gyöngéd, sajnálsz? hogy túlheccelem magam? nem szánnál kényszerzubbonyba húzni, hogy ne heccelhessem túl magamat?

Vágrándy csak nézett az asszonyra, akin a fúriaállapot jelei kezdtek kiütközni.

A szeme már szikrázott, az arca fakó volt és öreg. Olyan volt most, mint egy boszorkány, aki kénkövet szór az emberek fejére.

- Gyerünk csak, gyerünk... Nekem azt tisztán és becsületesen be kell vallanod: hogy ültök egymás mellett? mint két galamb a kalickában?

- Ha ez magát megnyugtatja, elmondom.

- Hogyne nyugtatna meg, csakis ez nyugtat meg. Halljuk csak, halljuk.

- Hát figyeljen ide. Ismeri a szobámat... Itt áll az íróasztalom... Evvel szemben van egy másik asztal a falnál... Ezen az asztalon szokott állani egy nagy házi iktatókönyv és a kezeléshez tartozó könyvek... Postakönyv és effélék...

- Tovább, tovább.

- A két ablak közt van egy magas álló íróasztal...

- No.

- A könyveket átrakattam erre az asztalra, és a szükségmunkást odaültem a falnál levő asztalhoz, úgyszólván nekem háttal ül.

- Perverz alak.

- Hát ott ül.

- Hátulról gyönyörködik benne? Nézed a nyakát? Szép nyaka van? Szép gömbölyű nyaka? kis szőrökkel, kis göndör hajakkal, amit szeretnél megcsókolni? vagy meg is szoktad lepni? és lemarod?

- Hagyjon már engem békén, kérem. Maga igazán kezd megőrülni. Miket tételez fel!...

- No, miket, no, miket? mondja csak el, miket kell nekem feltételezni? olyat nem tudok feltételezni, ami meg ne történt volna, maga buja.

- Itt igazán nevetni kell. Itt már nem lehet egyebet csinálni, csak nevetni...

- Igen? Igen? hát csak ne vess... A szükségmunkás úgy háttal ülve magának, szépen elmesélte, hogy moziban volt a Félixszel. A falnak beszélt, de szerencsére maga azért hallotta... Hasbeszélő?... számol, számol, és egyszer csak hallani lehet, hogy: igazán, ez a Félix, ez hozzánk csatlakozott, és még egy szem cukrot sem vett. Így volt?

- Nem... Mikor ezt elmondta, akkor az asztalom előtt állott, ijedten és szerényen és rövid szavakkal válaszolt a kérdéseimre.

- Mért kérdezett maga ilyeneket tőle? ez is hozzátartozik a statisztikához?

- Nem tartozik hozzá, de megkérdeztem, mert... tudomására akartam adni, hogy... ha egy lány hivatalban van, akkor annak csak a hivatali dolgokkal kell foglalkozni... és nem a tanácsosokat moziba hívni...

- Féltékeny voltál. No, ne tagadd, az nem szégyen: a szerelmes ember féltékeny, akár van hivatalban, akár nincs.

- Nézze, Juluka, maga egy nagyon korrekt és becsületes ember... ha maga látta volna annak a szegény lánynak a zavarát és dadogását, ahogy félszegen és félve kibökölte, hogy hogy is történt... maga is megsajnálta volna.

- Örült... maga örült... mit fest nekem ilyen képeket, hogy én lássam a maga zavarát... maga volt zavarban, szegény bolond, mert maga nincs hozzászokva az udvarláshoz, magának soha lánnyal semmiféle viszonya nem volt, énelőttem nem is tudta, hogy kell egy lánnyal beszélni... legalább ezt mesélte nekem annak idején, mikor még én voltam a maga számára *a nő*... az egyetlen; mikor még az én zavaromban és korrektségemben gyönyörködött... hogy maga kétségbe volt esve, ha egy lánnyal szóba kellett állani... hiszen magának oly szegény és szerencsétlen ifjúsága volt... mert egy fillére sem volt, hogy felöltözzön vagy társaságba menjen... senkije sem volt, maga egy koldus díjnok volt: magát én emeltem ki a semmiből, ma sincs más társasága, csak az én rokonaim, akik magát csak az én kedvemért fogadták be... miattam szokták meg, hogy emberszámba kell venni... maga nem tudja, hogy én mennyit harcoltam magáért, hogy még Jani is megmondta, mikor én belebotlottam magába, hogy mit akarok evvel a suta alakkal?... de elhallgatott, mert rászóltam, hogy ő csak hallgasson, cselédek lovagja... Vágrándy soha nem futott cselédek után... el is hallgatott, és többet szóba sem hozta: emberszámba vette magát... még akar valamit hallani?

- Hát Jani aztán hallgasson. Még négyéves házasság sem volt, már megcsalta a feleségét.

- Irigyled?... Úrifiú volt!... Ő úgy nőtt... neki minden szabad volt... Mert vannak ilyen kegyeltjei az Istennek... és Matyi nem is vette rossz néven; az ő viszonyuk más volt, mint a mienk... Különböző is másodfokú unokatestvérek. Köztük nem is lehetett olyan szerelem, mint köztünk... én benned a szegényt, az alacsonyabb rendűt, a jobbágyot szerettem meg: akit fel akartam emelni magamhoz... magunkhoz... egy magasabb társadalmi rétegbe... érted? Te különös ember. Hát a szádba kell rágni az ilyet? Magadtól nem tudsz rájönni?... Tizennyolc évig kellett neked nevelődni, hogy eljuss odáig, hogy a legelső gépírónőt, akit veled egy szobába helyeztek, azonnal tündérnek és istennőnek nézd?...

- Legyen már elég... maga nem tudja, mit beszél, különben nem rombolná le tizennyolc évi jószágának minden emlékét.

- Azt nem lehet lerombolni, barátom. Az olyan sok és olyan nagy és olyan rendkívüli, hogy maga azt soha ebben az életben el nem felejtí... Ha a szemét behunyja, csak engem fog látni, ha alszik, álmában csak velem fog foglalkozni, ha meghal, még a másvilágon is csak az én bűvkörömben fog idvezülni...

- Úgy van, Juluka, kedves, tehát legyen méltó magához, és ne szennyezze be azt a szépséget...

- Én szennyezem be? Én kerestem magamnak udvarlót?... Én távolodtam el magától?... én csináltam valamit? Nem vagyok én elég tiszta és elég áldozat a maga életében? Mit akar tőlem?

- Én semmit sem akarok: azt szeretném, ha szépen lefeküdne és nyugodtan aludna és reggel nevetve ébredne, és minden a régi állapotban maradna.

- Hát rajtam áll? Én izgattam fel magamat? és magát?... én vagyok a bűnös? most engem akar felelőssé tenni mindenért, ami van és volt és lesz?

- Nem, én vagyok a felelős, de maga a jobb.

- Ezzel ki vagyok fizetve: én vagyok a jobb. Ha tehát én jobb vagyok, akkor nyeljek le mindent és feküdjek le szépen és reggel keljek fel szépen és boruljak a maga nyakába?... Hiszen ez is megtörtént. Délben lefeküdtem szépen és mikor felkeltem, a nyakába akartam borulni, de hol volt maga?... maga megszökött... meglógott, maga csirkefogó... alig húztam be az ajtót, maga lábujjhegyen kiosont, mint egy tolvaj, a lopott kinccsel, az én bizalmammal, ellopta az én bizalmamat, és elvitte a kávéházba és ott kitálalta a sógoroknak és sógornéknak... büszke volt, hogy már magának is van kalandja, hogy Julukát is lehet már sajnálni, mert annak az ura is szoknya után fut, mint a többi férj?

- Nézze, Juluka, maga azt mondta, hogy elaludt s mikor felkelt, a nyakamba akart borulni, de én már nem voltam itthon... és közben elárulta, hogy már azt is hallotta, hogy alig húzta be maga az ajtót, már én kiosontam... szóval nem aludt el...

- Hát hol van még egy asszony, aki ezt észre ne vegye?... Hát hogy aludjak nyugodtan, ha az uram kiszökik és elmegy a kávéházba...

- No de maga azt mondta, hogy elaludt és a nyakamba akart borulni.

- Csak ne forgassa ki a szavaimat, maga, tanácsos úr... itt nem lesz tanácsos ilyen csűrész-szavarással foglalkozni... Igenis, ha maga el nem szökik hazuról, mint egy bujnyik, hanem itt marad, és én mikor felébredek, megérezem magán, hogy töredelmesen szánja-bánja, amit tett, azt az aljasságot, azt a galádságot, azt a szennyet: akkor megesett volna rajta a szívem, és a nyakába borulok és azt mondom, hogy ez a szegény ember, hisz ez is ember, de mégsem olyan gazember, mint a többi... azt hiszi, nem tudtam volna megszáni? hiszen én olyan buta voltam tizenhét évem át, hogy én meg voltam nyugodva, hogy jól választottam, fogtam magamnak egy tiszta lelkű embert, akinek betét van ugyan a cipőjében, de nincs betét a lelkében, mert az egyenes és őszinte és az enyém:

- Hát nem úgy van?

- Most még csak az van hátra, hogy még maga kerüljön felül? Azért beszélek én ennyit magának, maga félkótya, hogy a végén maga álljon a kerítés felől, és rám akarja fogni, hogy ezt az egészet én rendeztem. Isten tudja, micsoda butaságból, mert hiszen nő vagyok, hát minden szimplicitást fel lehet rólam tenni, mert egy nő a férfi szemében nem érdemli meg, hogy komolyan vegyék... hát maga azt hiszi, nekem ez passzió, hogy így kell nekem magával beszélni? Hogy nekem öröm, hogy tizenhét év után ki kellett ábrándulni magából? Be kellett látnom, hogy egyik kutya, másik eb, és maga sem jobb a Deákné vásznánál.

- Örülök, hogy ennyi népies kifejezést tud.

- Ó, te bitang, még gúnyolódni merészelsz felettem?... hát ki vagyok én, hogy te meg mersz mukkanni, mikor én beszélek?

- Juluka, szívem, mikor hazajöttünk, s nem is tudom, hány órája, maga beszélni kezdett, azzal kezdte, hogy nem akar megbántani...

- S megbántottalak? meg vagy bántva? ó, szegény, hogy még meg van bántva! Hát ez aztán mindennek a teteje... elszökik hazuról, kitrombitálja az egész világnak, hogy megcsalt, kinevett mindenkivel... maga azt hiszi, hogy véletlen volt, hogy három asszony ott volt a szigeten? hiszen ezek már össztelefonálták egymást, hogy gyertek hamar, Julukáéknál baj van, ne hagyjuk ezt a szegény Julukát cserben, segítsünk neki, mi már értünk hozzá, bennünket már hozzászoktattak a férjeink, hogy mit kell ilyen esetben tenni...

- Az lehet. Az lehet, hogy ezek a bestiák telefonon összebeszéltek.

- Bestiák?... Ezek mind szegény, szenvedő teremtések, és én azt hittem, ez volt az én roppant büszkeségem, hogy én soha nem fogok az ő sorsukra jutni... Hogy meri maga bestiának nevezni ezeket a mártírokat? Minden nő mártír, aki egy férfihoz köti az életét. Mert oly bizonytalan alapra helyezkedett, mint ha a madár a hegyről lezuhanó kőre száll, s azt hiszi, sziklára fészkelte. Maguk ezek, a semmibe zuhannak, és mégis úgy viselik velünk szemben magukat, mintha a mi életmentőink lennének... Jaj, hogy én vagyok a legnagyobb bizonyosság, én vagyok ebben a percben a döntő bizonyíték. Jaj, mikor ráeszméltem, mi történt velem... Én voltam az anyahelyettes, szegény Matyi gyermekeinél: mikor a kezembe vettem azokat a parányiságokat, akik oly tehetetlenül, kiszolgáltatva léteztek ebben az életben, mennyire meg voltam hatva és rendülve, hogy szegény kis élő lények itt vannak kitéve a levegőnek, a hidegnek, melegnek, a fénynek, a sötétségnek: s amint tudatára jöttem annak, hogy mi történt velem, magamat is ilyen megszületett szerencsétlen kis létezőnek láttam, kiborultan a szerelem védő meleg burkából, felrepedt a boldogság felettem, és rám zuhant a nyomor, szerencsétlenség, bizonytalanság, s tehetetlenül kapkodok lélegzet után, mi lesz velem... mi lesz a nővel, ha kidobja az élet a nincstelenségbe...

Vágrándy mint egy görög kórust, úgy hallgatta ezt a sirámot, s megértette a szegény nő keservét, és úgy nézte, csak nézte, mint valami évezredes sikoltást a tragédia mélyén. Most teljesen meg volt rendülve, s minél feljebb szárnyalt a felesége jajveszékelése, annál jobban látta, hogy tehetetlen vele szemben. Felülhalad minden erőt, jóvátenni, amit a természet törvényei kirobbantanak... Nem tudott szót találni... mit mondjon? mondja azt, hogy nem történt semmi? hiszen tudja, hogy semmi sem történt és mégis mindennek vége. Tanúja volt a világhatalomnak, amit nem akart s ami mégis bekövetkezett.

- Óh, azok a szegények, csak most értem meg őket... Milyen közömbösen láttam szerencsétlenségüket, és azt mondtam magamban, ti vagytok az okai... Én boldogtalan, a mai napig mindig a férfi pártján voltam, és mentséget találtam mindenre, amit tettek: az asszonyt okoztam a szerencsétlenségekért... Hogy Matyi nagyon is önző és nem törődött az urával, aki derék ember, s azt állítottam, hogy ha én lettem volna a párja, én éppen úgy meg tudtam volna tartani, ahogy én megtartottam a magam urát... Annie... milyen szigorú kritikát gyakoroltam vele szemben, hogy ő a kacér és ő az, aki új és új szerelmekben, futó kalandokban vesztegeti el az erkölcsi tőkét, amit nem szabad megcsonkítani, mert csak egy van, és csak egyszer lehet kamatoztatni... Józsa, az ártatlan, aki oly halk, mint egy virág, s eltűri, hogy az ura a politika ürügye alatt a világot fussa és minden virágból mézet kóstoljon... én nem tettem s íme ugyanarra a sorsra jutottam... hát mindegy? akár jó az asszony, akár rossz, csak egy a sorsa? *A férfit megtartani nem lehet...*

Két szegény kezét görcsösen fonta össze és térdére fektette. Szeme kidermedt, és az örület lehelete ömlött belőle.

Kinyitotta kezeit, s maga előtt legyintett.

- Mindegy itt minden... vízre épült háznak el kell merülni... Anna néném azt mondta: „ezek oly örülten szeretik egymást, eresszétek össze őket, hadd utálják meg egymást...”

Fájó homlokához nyúlt, és lassan simogatta, az ujjak részvétellel vannak a fájó homlokcsontok iránt, de az elszakadt szerelem könyörtelen.

- Tizennyolc évnek is az a vége, hogy végre kerül egy közös íróasztal, ahol el lehet kockázni a régi aranyakat... Nagy tét volt, Vágrándy Aladár. De mit bánja azt Vágrándy Aladár: egy öreg asszonyt veszített, egy fiatal lányt nyert. Egy huszonhárom vagy huszonnyolc évest?... mindegy, ha huszonhat vagy huszonhét is...

Megrázkódott és ránézett az urára:

- És most kidobom magát.

Egyszerűen, keményen mondta. Elhatározottan és sziklaszilárdan.

- Kidobom magát, mint a léghajóból a homokzsákokat. Hadd repüljön el ez a léggömb a semmibe... Meg vagyok nyugodva, magával szemben nem vagyok igazságtalan: magával szemben irgalmas vagyok, és jóságos: még közel a föld, nem üti meg magát, talpra áll és nyugodtan sétál tovább és újra kezdi az életet... Nem akadályozom meg, tegyen boldogtalanná más nőt is... mert az lesz a vége: nincs olyan fiatal lány, aki ha magával kezd, meg ne érje a gyászos öregséget, azt az időt, mikor már maga kifosztotta bájaiból, elszedte a lehetőségeit, megszüntette a reményégeit... majd akkor fogja ő is megtudni, hogy mit jelent egy férfiszerelem...

Keményen pillantott, a könnyeket szorította vissza:

- Szerelem... milyen ostoba szó: mi az?... hát csakugyan egy betegségnek a neve?... s ha a betegség elmúlik, akkor megszűnt a szó is, és kellemetlen lett?... A szerelem eddig nekem szent szó volt, ez volt a vallásom, ez volt a szerződésem, ebből éltem... ez jelentette a havifizetést, és a mindennapi munkát... Lehet, hogy a szerződést még meg lehetne menteni: tartásdíj... mennyit hajlandó nekem adni havonta a keresetéből, hogy rangomnak megfelelően éljek... ne ígérjen, hamar meg fogja bánni, ha nagylelkűségi rohama volna: magának egy másik nőt is el kell tartania, s az nem lesz már olyan kis igényű, mint én voltam... nagyobb áldozatot hoz, mert ragyogó fiatalságát adja, ha ugyan adja, egy kis kopasz embernek... ezt valamivel viszonzni kell, és az nem lehet más, csak a pénz... Magának ezentúl sokkal több pénzt kell keresnie... nem ajánlhatom fel, hogy irgalmas leszek, minden csepp vérem azt diktálja, hogy könyörtelennek kell lennem... ügyvéd kezébe adom a dolgot, és megbízom őt, hogy minden fillért vegyen el magától, amit a törvény megenged... meg kell magát tanítani, hogy nem tréfa, amit tett: nem vagyok az az asszony, aki engedi, hogy csak úgy kirepítsék a fészkeből... én a fészket akarom... én ragaszkodom ehhez a lakáshoz, úgy, ahogy van... én itt fogom siratni egy életen át a szerencsétlenséget, ami ért... Ezek az én bútoraim, ezeket meg kell tartanom, ezt a bútort még az anyám vette, azt a szőnyeget együtt vettük, de én választottam és én spóroltam meg... jogom lett volna minden fillért felélni, s nem tettem, mert azt akartam, hogy nekem szőnyegem legyen, hogy puha szőnyegen járjon körülöttem az uram... itt nincs egyetlen tárgy, amit ne a számtól vontam volna el, nem lehet oly igazságtalan, hogy velem vázákon és képeken és a csilláron harcoljon... magának itt semmihez sincs joga, úgy, ahogy bejött a lakásba, kimehet, pedig még a teste is az enyém, azt mondják, hét év alatt kicserélődik az egész szervezet, a maga szervezete két és félszer az enyém... s ha kiengedem, le kell borulnia és meg kell csókolnia a kezemet... Jaj, mért nem tudtam a lelkét is kicserélni?... Azt nem tudtam, csak éppen megtartottam, fenntartottam, hogy maga kijárhasson és élvezhesse a szép szabadságot... mert én ebben a lakásban csak magára gondoltam és csak magáért éltem, de maga ha kilépett hazulról, már az ügyeivel volt tele, a karrierjével, a feletteseivel és az alantasaival és az ügyekkel és ügyfelekkel... ezer apró dolgával, s azok közül a legkisebb is nagyobb volt magának, mint én... pedig nekem csak egy ügyem volt tizennyolc éven át: maga...

Vágrándy vért izzadt. Démoni éjszaka, s mily fáradhatatlan ez az asszony a vádaskodásban, a panaszban és a kesergésben. S mit mondhat ellene: szeretné, ha már vége lenne, szeretné, ha elmúlt volna ez a gorgói pillanat, ami úgy látszik, soha befejeződni nem fog. Csak ült és hallgatott, mint a rablógyilkos, akinek a szellemek felsorolják gyilkosságait.

- Ha gyermekem lett volna, ha sok, sok gyermekem lett volna, talán az változtatna a helyzeten... Mit változtatna?... csak még jobban érezném a szerencsétlenséget, hogy dacára annak, hogy gyermekei vannak, mégis el tud fordulni a családjától?... hiszen, ami magával

történt, az férfidolog, ahhoz semmi köze a családnak... Matyinak gyermekei vannak, s az ura ugyanezt teszi... Józának gyermekei vannak, s ez az urát egy pillanatra sem tartotta vissza... VIII. Henrik megunta a feleségét, mikor az betegágyat feküdt, s nem tudott rendelkezésére állani s lefejeztette őket, hatot egymás után... jó, hogy nincsenek gyermekeim, mert csak megsokszorozná a szenvedéseket... szegény meg nem született kicsinyek... most már nagyok lehetnének... tizenhét éves fiú perbe száll az apjával, magának igen rossz lenne, ha tizenhét éves fia volna, mert akkor nem lennék ennyire magamban, minden segítség nélkül: az megpofozná az apját az anyjáért... mert még fiatal ahhoz, hogy megértse, hogy ő is férfi, rá is ez a sors vár, hogy egyszer csak torkig van a családdal, és új szerelem után szaglász... Jó nekem, hogy nincsenek gyermekeim és kidobhatom magát lelkiismeret-furdalás nélkül. Mért nem nyilatkozik? Mért nem mondja meg, mit akar? Tisztán akarok látni, tudni akarom, mire számíthatok?... Be akarok rendezkedni a magános öregségre. Nem akarok az utcára kerülni: késő is... bájaim elhervadtak, az urak csak a fiatalságot keresik, a jóságtól iszonyodnak... puha fehér nyakat akarnak simogatni: az én nyakam az igavonásban már kifáradt...

- Juluka, drága, feküdjünk le.

- Hm... feküdjünk le... maga már régen nem fekszik le velem... feküdjünk le, ha unja... unalmas, elismerem... de ezen is át kell esni... nem kell már soká hallgatnia egy vénasszony kellemetlen panaszkodását... majd eljön az idő, mikor egy fiatalnak a csacsogásában gyönyörködhet... akkor majd örömmel mondhatja, hogy: feküdjünk le... meg fog fiatalodni... új ízek, illatok... jó illata van?... érzi az illatát?... akárhová megy, mindig érzi? most is?...

- Ez rettenetes.

- Ugye rettenetes. Az igazság mindig rettenetes. Iszonyú az igazság: a csalás az kellemes. Míg álomban voltam, én is kellemes voltam, s ha unalmas is, de elviselhető: most nem. Már annak vége, már ezután csak borzalmas leszek. Még ha távol lesz is tőlem, akkor is mindig ijesztő lesz, ha rám kell gondolnia, mert tudni fogja, hogy valahol szenved és soványan, rosszkedvűen, szomorúan leskelődik egy asszony, aki csak terhére van, pénzét elszedi, amiben lehet, ártalmára van: mert nem leszek többet jó magához, nem leszek irgalmas és belátó és könyörületes. Mért lennék?... egy tönkretett élet jogot ad mindenre, Vágrándy úr... Kidobom magát, de ez nem jelenti azt, hogy elfelejtem... Lesznek még pillanatai, mikor szeretné meg nem törtéنتté tenni a dolgokat, de nem lesz rá lehetősége... Jó magának, hogy én megmutatom, milyen vagyok belülről, legalább boldog lesz, hogy megszabadult tőlem.

- Én ebben nem hiszek, én ezt nem akarom és az nekem még gondolatnak is rettenetes.

- Hát hogy képzeled?... Egyszerre kétfelé akar gazdálkodni? Hát szeretne megtartani engem is és mást is? Hát olyan ember vagyok én, aki osztozik?... Nem tudja, milyen kínosan tiszta vagyok testileg is?... hogy én nem tudok vendéglőben étkezni? mert degusztál, hogy kétes tisztaságú az evőeszköz, és nem tudom, hogy készítették el az ételt? és nem ismeri a vízzel való viszonyomat? a mosás, a takarítás? nem tudja, hogy szenvedélyem az abszolút rend és tisztaság? El tudja képzelni nálam az erkölcsi szennyet?

- Nem történt semmi, s maga most felfújja...

- Semmi sem történt... akkor én csak álmodtam az egészet... lidércálom. De ha nem történt semmi, akkor mért hallgat? mért nem borult le már százszor a lábam előtt? mért nem adja bizonyosságát, hogy semmi nem történt?... Ha semmi sem történt, akkor még nagyobb a baj, mert akkor maga elidegenedett tőlem minden ok nélkül... azelőtt, ha valami volt köztünk, nem tudott megnyugodni, míg csak meg nem győzött és meg nem nyugtatott, s most nem bír mást mondani, csak annyit, hogy feküdjek le, aludjak nyugodtan, nincs semmi okom... ha az embernek nincs oka, akkor nem kell ezt állítani: akkor nincs semmi... ok nélkül semmi sincs...

de valami van, tehát valami oknak is kell lenni... És maga nagyon jól tudja, hogy van ok elég, csak nem szereti hallani... szeretné, ha irgalmasabb lennék, és keresztet vetnék rá, s azt mondanám: annyi baj legyen... Csak én nem vagyok az az ember: maga nagyon jól tudja, hogy én nem vagyok rászorulva senkire, mert nekem semmi igényem nincs, és én szükség esetén el is tudom magamat tartani. Egy asszony nemcsak szerelmi anyag, hanem munkaerő is... Holnap közzéteszek egy hirdetést, és ismerőseimet is megmozgatom, hogy állást szerezzek magamnak... addig, míg magától ki nem harcolom, hogy eltartson... Erre nekem jogom van: tizen-nyolc évig vezettem a háztartását, és ezért semmit sem kaptam, semmi fizetést. Ha gazd-asszonyt kellett volna tartania, annak fizetett volna legalább ezer pengőt évente, s annnyival többet, amit lopott volna az illető... én nem loptam magától, tanácsos úr, nekem semmi félretett pénzem nincs...

- Nekem sincs.

- Magának nincs, mert én mindent elköltöttem.

- Nem azért nincs, hanem azért nincs, mert nincs.

- Istenem, két kis szoba... gyerekekkel sem terheltem... nem tehetek róla, hogy maga megelégedett olyan kicsi fizetéssel; egyszer azt olvastam, hogy egy férfi annyit keres, amennyit muszáj... lehet: hibás vagyok benne, hogy nem kívántam többet... sok tévedés van az életben, és ez nem a legkisebb.

- Jaj, istenem, hagyja már, megvirrad ránk, és semmit se végeztünk.

- Nem végzünk?... nagyon téved: én magával végeztem. Kimondtam az utolsó szót: kidobtam magát.

- Ugyan kérem, engem nem lehet kidobni.

- Nem?... no, majd meglátjuk.

- Engem nem lehet kidobni, mert először is semmit sem tettem, amiért megérdemelném, másodszor...

- No?... másodszor?... mért nem mondja?... Mi az a másodszor?... Az, hogy maga férfi? Maga a kenyérkereső? maga az, aki felül van?... hát lássa, ebben téved: én magát kidobtam, és slussz... maga innen takarodik... szedi a sátorfáját és megy... Vegye a bőröndjét, és rakja bele a ruháját: férfiruhára nincs szükségem, azt magának adom. Ingeit, gallérjait megtalálja mind a helyén. Tessék összeszedni és távozni... Budapesten van elég szálloda, mindenütt meghálhat... Én pedig nyugodtan akarok maradni a lakásomban. Megértette?

Vágrándy valami határtalan szédülést érzett. Ebben a tikkadt éjszakában az örület közeledését érezte, s gyorsan hozzáfogott öltözködni.

- Ez az utolsó szava?

- Nem ismétlem: ez.

- Hol van a táskám?

- Éppen olyan jól tudja, mint én.

- Hát én most elmegyek, és holnap eljövök nyugodtan megbeszélni, hogy mit kell tennünk.

- Tessék.

Vágrándy égő szemmel kötötte meg a nyakkendőjét, aztán szó nélkül kiment az előszobába. Úgy érezte, most férfinak kell mutatkoznia. Juluka pedig elővette az írómappát az ura asztalán s levelet írt az ura tollával.

6

Éppen leragasztotta a levelet, és becsúszta a ruhájába: a nők az ősi ösztönnel mindent a kebelükbe rejtenek, az az ő raktáruk, ahonnan a gyermeket táplálni tudják.

- Juluka, még egyszer szólok magához: ezennel ünnepélyesen kijelentem, én maga ellen sem vétettem... Én tisztelem magát...

- Tisztelje az öregapját: nekem szerelemre van szükségem.

Vágrándy hallgatott.

- Én ugyanaz vagyok, ami eddig voltam: ha eddig szerettem magát, akkor most is.

- Nekem nincs logikára szükségem. Füttyülök a logikájára. Boruljon le ott, ahol van, és térden csússzon elébem.

- Ha okom volna rá, megtenném. De ártatlanul? az csak rabszolgai cselekedet lenne.

- Igen rabszolgai... maga nekem rabszolgám.

- Mi alapon?

- A kétségbeesett szerelem alapján. Azon az alapon, ahogy legénykorában csúszott előttem. Emlékezzen, gazember, evvel vett meg, hogy oly alázatos és rabszolga volt, amivel elhitette velem, hogy egész életében az marad... Vagy fellázadsz, rabszolga?... már nem vagyunk a kiserdőn, ahol tíz métert csúsztál előttem?

- Hát nem vagyunk a kiserdőn... Azóta elmúlt húsz év... és én húszévi becsületes munkával, kitartással és hűséggel mutattam meg a férfiasságomat.

- Hova mégy? a ringyód után mégy?

- Juluka.

- A ringyód után mégy? Az is kiróg? Vén kopasz majom. Mit képzelsz, kétszer lehet elkezdni az életet?

- Holnap hivatal után bejövök, és akkor mindent megbeszélünk...

- Miféle hivatal után?... neked már nincs hivatalod.

- Hova lett?

- Megszüntettem... A hivatalodat nekem köszönhetted, az én nagybátyám tett be a hivatalba, énmiattam: én ezt a hivatalt elveszem tőled.

- Jaj...

- Jajgatsz, ugye?

- Nem azon jajgatok... Tőlem a hivatalt elvenni nem lehet, nekem húszévi szolgálatom van. Engem csak fegyelmi úton lehet eltávolítani.

- Meg fogod kapni a fegyelmet.

- Mit akar velem?... Meg akar rágalmozni?

- Nem tartozom számadással...
- Tartozol. Én ezt az egész dolgot egy örületnek tekintem, s ha most elmegyek, csak azért teszem, hogy... mert beláttam, hogyha egy szobában vagyunk, a mostani idegállapotban...
- Kikérem magamnak az ilyen ostoba vicceket. Nekem nincs idegállapotom.
- Juluka, még egyszer békejobbot nyújtok.
- Ki maga? Mit akar velem egy idegen?
- Meg akarlak csókolni.
- Uhh... borzadok... lehetséges, hogy maga engem valaha megcsókolt? Nem hiszem.
- Hiszen szeretsz! Ha nem szeretnél, nem törődnél velem.
- Titánia felébredt, s látja, hogy egy számárba voltam szerelmes húsz évig.
- Titánia, még a feleségem vagy.
- Nem. Nem igaz... sohase is voltam... álom volt, rossz álom.

Vágrándy hirtelen úgy érezte, most férfinak kell lennie, s meg kell mutatnia, hogy azt teszi, amit akar. Odalépett Julukához, s megragadta a karját, hogy magához szorítsa.

De Juluka mint egy anyatigris rettent vissza s kitépte magát.

Vágrándy meglepetve látta, hogy ez a vékony asszony milyen erős. Nem akart dulakodni, de megszégyenülten s felizgatottan nézett vele szembe.

- Feleségem vagy.
- Akkor tiszteljen.
- Azt mondtad, nem akarod, hogy tiszteljelek.
- Most akarom.
- Hát tisztellek.
- De én utálok magát.
- Nem igaz: szeretsz.
- Menjen, mert bebizonyítom, hogy utálok.
- Nem bizonyíthatod be. Szeretsz.

Juluka leköpte. Vágrándy halottsápadt lett s nem törölte le. Megfordult, hogy elmegy.

Juluka utána sziszegte:

- A szigetre mégy?
- Oda.
- Oda? oda? Vár? Vár a ringyód? Megbeszéltétek, hogy addig vár, míg érte nem mégy?

Vágrándy visszafordult s tajtékzó dühvel:

- Vegye tudomásul, hogy az tisztább, mint maga.

De ahogy ezt az örültséget mondta, megdermedve állott és szerette volna, ha ki nem mondja.

Juluka mint egy fúria robbant fel:

- Mint én?... - s felkapta a vázát és hozzávágta. A féltett vázát.

A váza elrepült és leesett s darabokra tört.

- Azt meri mondani, maga gazember, hogy tisztább, mint én?... Hogy?... Hát hol fetrengtem én tizennyolc év alatt?... Kivel voltam én moziban, maga nyomorult?...

Eszeveszetten rohant neki, és a körmével belekapott az arcába. Vágrándy nem védte magát. Érezte, hogy az asszony karmai megsebesítették az arcát.

- Tisztább, mint én? Te mocsok! Te piszok! Te szennyes!

És ömlöttek a szájából a soha nem hallott jelzők. Szavak, amik ebben a lakásban még el nem hangzottak. Vágrándy, míg igyekezett lefogni a kezeit, rettenve gondolt arra, hol szedhette ez az asszony ezeket a szavakat.

- Meggyaláztál? megbecstelenítettél?

Dulakodtak. Az asszony fakón, halott sivársággal tajtékozott, s mivel a karjait az ura lefogta, rávetette magát annak arcára és beleharapott.

Vágrándy hiába vonta el magát, nem tudott védekezni, érezte, hogy a fogak rágják, marcangolják.

Végre legyűrte.

A díványhoz cipelte s lefektette. Az asszony rúgott, őriöngött és fetrengett.

Végre elvesztette minden erejét s kimerülten feküdt.

Vágrándy csak azt figyelte, sír-e? Nem sírt. Mereven feküdt, és lihegve néha fellélegzett.

Tehát nem indul meg benne az öntudat. A konok düh ég a testben.

Sokáig voltak így. A férfi leszorította az asszony karjait, s a nő mint egy fadarab hevert a béklyókban.

Egy óra telt el így, vagy talán több is, ki bírta volna számontartani az idegfeszültségnek ezt a végtelenségét.

7

- Most már eressen.

Vágrándy eleresztette. A karja megfájdult az erőfeszítéstől. Az asszony felállott. Önkéntelen mozdulatokkal megigazította magát, ruháját, haját rendbe rendezte. Akkor beugrott a szobájába, s magára zárta az ajtót.

Vágrándy az ajtóhoz lépett s megrázta. Késő volt, már be volt zárva.

Pillanatokig arra gondolt, hogy bezúzza az ajtót. Körülnézett, mit fogjon meg, mivel törje be.

De minek?... Csak botrány lenne... A szomszédok meghallhatják... Már ez is rettenetes, hogy az eddigi hangokat is nem hallották-e?... Szerencsére, gondolta, az ő szobája a házban a szélső szoba, azon túl két vastag házfal van, azon talán nem hallatszik át semmi a szomszéd házba... De a Juluka szobáján túl csak vékony fal választja el a lakást a szomszédától, s azoknak is éppen ott a hálósobájuk... Ha betörné, föltétlenül hallanák.

Leült a díványra, és homlokát masszírozva megpróbált gondolkozni.

Csak lassan és sokára jutottak eszébe gondolatok.

Szájában idegen ízeket érzett, beteg ízeket és szagokat, mintha nehéz betegség lenne benne. Láz után...

Mi történt itt?

Ez az ő életének a vége?... Ez minden élet vége? Ez a házasság vége?

- Mit csináljak, nem érzem magam hibásnak.

Fájt a feje.

Rettenetesen megbántva érezte magát. Váratlan eszébe jutott a telefonos, aki megütötte magát a sarokban.

Megtapogatta az arcát. Véres lett a keze. Most ő is azt mondhatja holnap, ha kérdik, mi az? hogy megütötte magát a sarokban. Hát semmi különbség sincs úriasszony és munkásasszony között?

Mi a nyavalya ez a szerelem?... Most nem szerette Julukát. Utálta.

De ezt is rögtön visszavonta: nem utálja, inkább sajnálja... Mindenesetre fél tőle. Félti és fél.

Milyen csönd van odabent... Mit csinál? Megöli magát?

Az lenne a legjobb... de már evvel a kegyetlen gondolattal egyidejűleg remegni kezdett a szíve érte... Irtóztató lenne, ha megtenné... Akkor neki vége: soha ki nem tudná heverni...

Válás, az rendben van... Bár azt sem tudja elképzelni, hogy ő meg Juluka elváljanak... Az lehetetlen... Még soha férfi nővel úgy nem nőtt össze, mint ő Julukával. Valósággá lett az egy test, egy lélek... De hiszen kettéhasadtak: ezt soha beforrasztani nem lehet, ezt a sebet... Itt valósággal kettéhasadt a világ... Itt mindennek vége... Ez gyógyíthatatlan.

Felállott és a tükörhöz ment, s megnézte az arcát. Sebek vannak rajta. A szeme alatt egy seb. Az arca élén a harapás. Látni a fogak helyét. A vér a nyakába folyt.

Elővette a zsebkendőjét és rányomta a sérülésekre. A kendő szövete csípést okozott. A kisasztalon ott volt bekészítve a palack és egy pohár. Ha éjjel szomjas... Valamikor szomjas volt a kövér vacsora után, s kiment vizet inni... hogy többet ne kelljen kimennie télen, a hidegben s oly könnyelműen, ahogy szokott, inkább Juluka bekészítette minden este a vizet, már évek óta. Pedig ő sohasem iszik... egyszer történt, és örökössé lett, házirenddé... Ez Juluka, és ez a házasság... Voltaképpen mechanikussá válik a szerelem...

Kint autó ment el a kis utcában, s nagy robajt csinált.

Vajon ki megy ilyenkor autón?... Valami lump megy hazafelé?... Hány óra?... Fél három... Két és fél órát tartott az egész civakodás. Azt hitte, több volt.

Mennyit beszélt s milyen zseniálisan. Milyen ügyész veszett el benne... ebben a szegény asszonyban... Ő alig szólt... azt is kár volt...

Mi is volt az a butaság, amit mondott a végén, amivel kirobbantotta a harcot...

Hol kellene sebtapaszt szerezni... Julukánál van a tükrös toaletasztal bal fiókjában, ott mindenféle orvosságot tart Juluka. Aszpirint, hyperolt...

Juluka egy remek asszony: de ma megbolondult.

Odavette a poharat maga mellé a székre és leült a díványra.

Nem volt megvetve a dívány. Mikor elmentek hazulról, korán volt, s mikor hazajöttek, nem került sor rá... Vajon be fog jönni Juluka, hogy megvesse az ágyat?

De ha nem vetette meg az ágyat, miféle víz ez a kis asztalon?

Talán Juluka aszpirint vett be délután, mikor ő elment hazulról.

Ez kár volt: mi a fenének is ment ő el hazulról ma délután?

No de tarthatatlan volt: benne valami láz volt, ki kellett mennie hazulról... Mit is beszélt az az idegen a grófokról?... Vajon a grófoknál is előfordul hasonló helyzet?... nem túlságosan szép ez nekik?... Különbén mért ne, ha szeretik egymást... mert efféle csak a szerelem mellett történhetik meg.

Milyen kellemetlen ez a sok apró seb. Nem halálos. Legfeljebb, ha vérmérgezést kap, s elgennyesedik... Julukánál szublimát is van. Azzal kellene kimosni. Legalább Lysoform. Hirtelen nevetett. Két dolgon: az egyik az, hogy a lysoformnak van egy régi plakátja... a másik meg az, hogy az jut eszébe, hogy még jó, hogy Julukának le vannak kopva a körmei... ha nem főzne, akkor olyan hosszú éles körmei lennének, kimanikűrözve, akkor még mélyebbek lennének a sebek...

A vizes ruhát rajta tartotta a sérüléseken, s úgy könyökölt. Roppant fáradtságot érzett, jó lenne aludni... De ha Juluka belép, s őt alva találja, meg lesz sértve. Muszáj ébren maradni.

De el van tikkadva, és úgy érzi, ebben a pillanatban elalszik. Mintha egy pillanatnyi szenderegésből ébredne: kint ajtónyitást hall.

Gyorsan feláll s kimegy: Juluka akkor húzza be magára az előszobából nyíló ajtót. Tétován áll s vár. Hátha szólni fog... De nem. A hálósobában csönd van.

Kimegy a fürdőszobába: jó lenne megfürödni. De nem mer. Juluka meghallja a víz zuhogását és félreérti... Mit lehet tudni, mit gondol egy asszony: neki most szenvedni kell, mint egy mártírnak.

Visszamegy a szobába. Csak a kezét mosta meg.

Ahogy belép, meg van lepve: oda van dobva a díványra az ágynemű.

Juluka felhasználta az alkalmat, úgy látszik, megfigyelte, hogy ő a fürdőszobába ment, s beadta az ágyneműt.

Kicsit mosolygott: az asszony, asszony... Azért sajnálja biztosan... Az jó, ha sajnálja... akkor lassan rá fog jönni, hogy kár volt az egész hecc... Hiába elemzi a dolgot: ő még nem követett el semmit.

Még... De ki biztosítja felőle, hogy alkalom esetén nem követett volna-e el valami disznóságot... Akkor aztán nehezebb lenne a kimagyarázkodás.

Ehhez aztán igazán női idegek kellene, hogy egy el nem követett házasságtörést valaki úgy értékeljen, mintha már meg is történt volna... Csodálatos volt a Jézus, mikor azt mondta, hogy aki ráveti a szemét a felebarátja feleségére, már meg is tette a bűnt... Tehát nem a tény a fontos, hanem az indíték... a fellobbanó vágy... De hiszen akkor lehetetlen ártatlan maradni... A fürdőben azt kérdezte a fiútól: Mit álmódtál?... Elég jót - mondta a fiú -, szerelmezs vódam... Hány éves vagy?... Tizenhéd... Nono, hamar lesz még... Mán én túl vagyok a szerelmi próbán - vihogott a fiú. Tehát egy tizenhét éves fiú már elveszett ember: az már rávetette a szemét a máséra... és álmódik... Lehet akkor azt kívánni, hogy egy férfi tisztán menjen bele a házasságba és tisztán éljen meg benne?... Ha még a fellobbanó vágy is bűn: ha a vágy felvillanása már egyértelmű a cselekedettel?... És Juluka ilyen szentséget kíván...

Igaz, ő hazudott neki: ő azt hazudta, hogy első nő volt, akit megismert... Nem mondhatott mást, mert akkor Juluka elfordult volna tőle... Az ártatlan tiszta lány a legnagyobb veszély, mert az könyörtelen. Rákényszeríti az embert a hazugságra...

Mért mondta ő ma el oly nyíltan Janinak, hogy volt egy kalandja? Még soha nem szólott róla senkinek... Pedig ez a kaland nem is olyan egyszerű: már ő akkor vőlegény volt. Ő már akkor hitet tett Julukának... nem volt tiszta s mégis azt hazudta, hogy az... és ez a kaland volt az oka, hogy a háború dacára megesküdtött Julukával... hogy ne kelljen kalandokba bocsátkozni, hiszen háború van: elessen a harctéren anélkül, hogy megkóstolja a Juluka szépségét?... Jól emlékszik, káröröm volt benne, hogy ő, a nem tiszta férfi, ezt a tiszta lányt megkapja, egy hazugság és a kapzsiság segítségével... Ma azért mondta el mint igazolást, hogy ő nem egy pipogya férfi, neki már annyi kalandja volt, mint akárkinek.

Mért volt ő erre büszke? Egyáltalán mi hát a szerelem?... A természet parancsa, vagy a társadalom rendelkezése?

Mikor ő Julukát megismerte... már el is felejté az ember... de a nő nem: akkor ő szobaúr volt Julukának egy rokonánál, így ismerkedtek meg. Így került be a társaságukba, mert neki csakugyan a világon senkije nem volt Pesten, néhány iskolatársán kívül... Tisztességes lánnyal semmi ismeretségre nem volt lehetősége, s ahogy Julukát meglátta, azonnal beleszeretett. Valahol egész éjjel együtt táncoltak, már meg akarták verni a fiatal urak, hogy úgy lefoglalt egy lányt a társaságból... Azóta ebben a körben él... Szülei elhaltak, testvérei egyszerű emberek, kisvárosi iparosok és effélék, csak éppen levélben érintkeznek, s ő felvette ennek a társadalmi rétegnek a szokásait, elveit, erkölcsseit... Igaza van Julukának: Janinak szabad, úr... neki nem... De mért nem?...

Felállott idegesen és járkálni kezdett: legalább Juluka hadd hallja, hogy nem tud aludni.

Tisztázni kell az alapkérdést: mi a házasság, és mi a házasságtörés. Mért szabad másnak, ami neki nem. Mért fogadja el Juluka a saját társadalmi levegőjében, amit nem fogad el nála... Mért szentebb ő, mint a többi férj. Mért hihette Juluka, hogy vele akármit lehet csinálni, illetve, hogy őbenne annyira lehet bízni?

Tapogatta a sebeit. Már nem vérzett, de kellemetlenül fájt, és az bosszantotta, hogy holnap látszani fog. Szégyell bemenni a hivatalba. Hogy fog bemenni és alkalmat adni a megjegyzésekre. Mit mond Félix? és a többi csirkefogó?

Egy nyáron alkalma volt megfigyelni a fecskéket. A fecskék táplálták a kicsinyeiket. Egyforma szorgalmasan hordták nekik, a férj is, a feleség is. A fecskék hú házasságban élnek. De ki tudja, meddig? Egy életre szerződnek-e, vagy csak addig, míg a kicsiket felnevelik?... Vajon a következő évben ugyanaz a pár rakja-e meg a fészket, amelyik tavaly együtt volt, vagy változtatnak?... A gólyákról a néphit azt tartja, hogyha a hűtlen asszonyon a férj megérzi az idegen hím szagát, összehíja a többi hímgólyát, és agyonverik a becestent... De ez lehet mese is...

Jól kellene tudni ezeket a dolgokat, akkor az ember tisztábban látna a saját dolgaiban. Ha természeti törvény az állatoknál a hűség, akkor talán az embereknél is. De ezzel szemben áll, hogy nincs hú férfi, s talán még kevésbé van hú asszony. Juluka hú: de ez nem tévedés-e?... Vajon nem azért volt Julukában a legelső jelre, a legelső szagra ekkora felbőszülés, mert tudattalan érzésében felháborodás volt, hogy ő viszont elmulasztotta a kedvező alkalmat ugyanerre, s most már késő?...

Valószínűnek látszik, hogy az állatoknál s az embereknél is azért jött létre az a módszer, hogy egy férfi s egy nő társulnak, hogy ivadékokat hozzanak létre, s azokat felneveljék addig a korig, míg önállóan meg tudják keresni az élelmüket. A kutyaanya - s az ember a kutyával van

az állatok közül leginkább ismeretségben -, míg a kölyke kicsi, megvész, ha idegen közeledik is hozzájuk, s nem eszik, míg a kicsinyek jól nem laktak. De ha felnő a kölyke, már marakodik vele, s a fiát kész elfogadni férjének. Ugyanígy egyáltalán nem válogató, ha itt van az ideje, és semmi hűséget és kitartást nem lehet tapasztalni a tavalyi szerelmével szemben. Az ember körül élő állatokkal kivétel nélkül így van. A nemes ló, a bölcs tehén semmi jelét nem adja a házassági hűségnek.

Egy pap nemrég az magyarázta valahol egy társaságban, hogy az egyházi esküvő egyáltalán nem régi keletű. Szokás volt, hogy a törzsbeliek, sőt még az Árpádok korában is - a falubeliek, összegyűltek a templom előtt és a nagyobb ünnepélyesség kedvéért itt kötötték meg az üzletet, különösen azok, akiknek sikerült jó áron adni el a lányt: a gazdagok... Eleinte a pap ki se jött a vásárra... konkurrens volt a népünnepély... az éppen oly kevésbé tartozott a papra, hogy egy férfi feleséget vesz magának, mint az, hogy tehenet vesz. Magánjogi ügylet volt... A bibliában egyetlen eset sincs felemlítve, hogy a pap vagy a hatóság beleavatkozott volna a házasságba... Ma már a hatóságok az állatok vételébe s eladásába is beleszólnak... A növelés- és eladásba a középkorban kezdtek részt venni hivatalok mint lényeges üzletbe... A pap kiment a népünnepélyre, s részt vett a mulatásban; aztán ő mint szónokember kezdte elsőnek felköszönteni a nagygazdát, az örömszülőket s a fiatal párt is, hogy belőlük jó egyháztagot szoktasson magának... Így fejlődött tovább, míg az az abúzus támadt, hogy a vásárt becipelték a templomba... A konzervatív öregek, papok, civilek egyaránt fel voltak háborodva ez ellen a visszaélés ellen - mikor a fiatalok öregek lettek, akkor pedig már megkövetelték, hogy a pap engedje őket az Isten házába, s ott nagy fénnel tartották az esküvőt... Így hatalmasodott el az új szokás, ami lassan egész Európát, s az egész keresztény világot hatalmába kerítette, s a papság egész szentséget alkotott belőle...

Ez mind csak úgy futólag hordódott fel most a Vágrándy fantáziájában, neki az tűnt fel fontosnak a saját esetére vonatkoztatva, hogy óriási átalakuláson ment keresztül a férfi és a nő viszonya az utolsó ezredévben... Szerelem... Az ókorban az emberben a szerelem nyilván csak annyi volt, hogy minden férfi, amint elérte a nemi érettséget, kívánta s követelte a szüleitől, hogy vegyenek neki már egy feleséget... A bibliában a házasságkötés ideje a fiúnál a tizenhárom év, lánynál tizenkettő volt... Igaz, a déli nap alatt hamarabb lesznek ivarérettek az egyének... Igaz szerelemről már csak azért sem lehetett szó, mert ilyen nagyon fiatalon házasodtak... A szülők választották a gyermeküknek a párt, és a szülők jól meggondolták, hogy vagyonos és egészséges párt keressenek a gyereknek... A szerelem inkább a későbbi korban támadhatott fel, hiszen a bibliában több szó van a házasságtörésről, mint a házasságkötésről...

Nyilván itt nagy eltolódások vannak az érzelmi élet terén.

A mai egyéni kezelése a házasságnak egészen más jogokat ad a feleségnek, mint a régi patriarkális élet, mikor az ösatyáknak egész háremük volt... A királyoknak nem volt szabad tizenhármanál több feleséget venni, a közönséges ember csak négyet vehetett... Egy ilyen házasságban egész más jogköre volt az asszonynak... Bár az Ábrahám házassága igen különös. Ábrahám kétszer is kénytelen idegen földre menekülni, s mind a kétszer azt teszi, hogy a feleségét, aki nagyon szép volt, hűgának nevezi, s így azt mind a két helyen a király háremébe viszik, s érte az illető királytól sok barmot és kincset kap. Mind a két esetben visszaszerzi az asszonyt az Isten segítségével s hazaviszi... Otthon Sára, akinek nincs gyereke, hogy az ura gyermek utáni vágyát kielégítse, maga adja mellé a legszebb szolgálóját, Hágárt, az egyiptomit s mi lesz... Amint Hágárnak fia születik, lenézi a meddő Sárát, aki ezért éppen olyan féltékeny lesz, mint Juluka... „A cseléd a te kezéd alatt van” - mondja neki Ábrahám, és Sára nyomor-gatja vala Hágárt, úgyhogy az elfut a pusztába. De visszajön, s megszüli Izmáelt, a fiát, s mikor az hét-nyolc éves, akkor Sárának is születik egy fia... Izsák... Mikor pedig nevetgélteni látta Sára

a Hágár fiát, azt mondja Ábrahámnak: „Kergesd el azt a szolgát a fiával együtt, mert nem fog örökösödni az én fiammal együtt.” Ábrahámnak igen nehéznek látszott, hogy ezt megtegye... s mégis megteszi... egy ilyen diskurzus után, mint ez a ma éjjeli volt közte és Juluka közt... Hágárnak ad egy kenyeret és egy tömlő vizet, rárakja a hátára a fiával együtt, és kiűzi a pusztába...

Tisztára a Juluka eljárása, Juluka se tenné másképp...

Tehát nem kell ahhoz papi áldás, nem kell felbonthatatlan szentség, hogy az asszony ilyen jogokat érezzen. Sárának joga van a vagyonhoz, mert ő szerezte azt egyiptomi háremével az urának.

Juluka a tiszta és önfeláldozó háziasszonyi munkájával szerezte a vagyont: ezt a lakást...

De az bizonyos, hogy nemcsak a szerelmi érzésre támaszkodik, mikor jogot formál a részese-désre, sőt az egész vagyon magánaktulajdonítására, hanem a munkáját akarja vele jutalmaztatni... Önmagát jutalmazza meg... sőt tovább megy, nemcsak a múltra, hanem a jövőre is jogot formál: „Mindent el fogok tőled szedni, amit valaha keresel”... valahogy így mondta...

A nő tehát úgy érzi, hogy mikor tiszta és nemes szerelemmel beleszeret egy férfiba - akkor egyúttal ezt a férfit magántulajdonba is vette. Mintha az isteni törvények, a természet egész berendezkedése erre adtak volna neki utasítást. Juluka úgy tesz, mintha a férfi, a férje elvesztett volna minden jogot, még a saját testére nézve is, amint az ő „bűvkörébe” került. A férfi többet képtelenné kell, hogy váljon arra, hogy ebben az életben még egy női személyt meglásson, észrevegyen s megkívánjon...

De hisz ezzel szemben áll az, hogy a „doktorkisasszonyt” valósággal észrevette, megkívánta és hajlandó lenne birtokba venni. Akkor pedig nem a természet fosztotta őt meg attól a képességtől és lehetőségtől, hogy egy ilyen eset valaha az életben még egyszer előálljon: hanem egy kétoldalú szerződés, ahogy Jani mondja, amit ő Julukával kötött... állítólag...

Mert ezt a szerződést, más szerződésekkel ellentétben, nem a megkötésnél precizírozták, hanem a szakításnál...

Juluka felfogása szerint ebben a szerződésben hallgatólagosan minden benne volt a megkötésnél, amit ő csak bele tud magyarázni most, amikor megszűnőben látszik lenni.

A szerződést azzal kötötték meg, hogy házasságra léptek.

Ő nem emlékszik a szerződés szövegére. Ő csak a tényre emlékszik. Arra, hogy akkor a legnagyobb lázban, öntudatlan állapotban volt. Mindenesetre olyan lelki körülmények közt, ami valósággal képtelenné tesz valakit egy jogügylet elbírálására, megértésére és végrehajtására.

No, a végrehajtásra nem: mert ő akkor aláírt volna bármit és kötelezte volna magát bármire ezen a földön és a túlvilági életben.

Köthet két öntudatlan lény ilyen szerződést? Egy ilyen nagyon finoman megkonstruált és ennyire mindenre kiterjedő végzetes kötést? Ha kötnek, azt semmi esetre sem a tudatosság alapján teszik, csak egy elfogadott társadalmi konvenció alapján: azzal, hogy ez így van és nem lehet másképp... A tény magyarázza saját magát.

Meg kell tehát vizsgálni a tényt.

Ha pedig most belátja, hogy minden házasságkötés, ami abban az időben az ő körzetükben történt, azóta mind átértékelésen ment át, akkor a tényben ennek is benne kell foglaltatni. Valamennyi házasság fennáll, formailag, de amint Juluka bebizonyította, egyik sem bír azzal a tartalommal, amit az esküvő idején tulajdonítottak neki.

Fennállanak ezek a házasságok, de számos repedés, zúzódás és törés támadt rajtuk, mint ideális viszonyon.

Most, hogy visszagondol a saját esetére, kiterjeszti a maga családjának eseteire: hozzáfog számlálni, hogy a többi családtagoknál hogy is áll ez a szerződés?... Náluk bizony mindenki szerelmi házasságot kötött; ez csak annyit jelent, hogy apja, anyja, nagypapa, nagymama, minden rokona, testvére mind *szegényen* házasodott... valamennyien szegény lányt vettek feleségül, vagy szegény fiúhoz mentek. Felgerjedt neki lázukban nem számoltak a következményekkel... Vagyis mindannyian a szerelemnek nevezett lelkiállapotban követték el a házasságot. Éppen úgy, mint ő, mert hiszen Julukának sem volt semmi vagyona; nem járult hozzá a fészekrakáshoz egyébbel, csak a ma felhányt bútorral, aminek csak egy kis része állott újonnan vásárolt bútordarabokból...

Ha még ez is jogcím Julukának arra, hogy szemrehányást tegyen és a lakást, úgy, ahogy van, a sajátjának tekintse s jelentse ki - mi lenne akkor, ha isten őrizze, jelentékeny magánvagyonra lett volna, amit, tegyük fel, időközben a világgazdasági helyzet elértéktelenített volna... Ezer szerencse, hogy így van, mert akkor ma Juluka mekkora kártérítést tudna követelni, hiszen első támadópontja az lenne, hogy az ő tehetetlensége az oka, hogy nem tudta átmenteni a felesége vagyonát...

Juluka tehát a szerelmi jog alapján áll... Létezik ez a jog? vagy az egész csak humbug: ürügy, hogy a természettel ellenkező vélt jogokat valaki alátámassza?

Tegyük fel, hogy nem övele, Vágrándyval történik az, hogy belészeret - ami még mindig nincs eldöntve s még kevésbé igazolva - egy fiatalabb nőbe?... ha nem Julukával történt volna meg ugyanez a baleset: akkor most hogy állnának?

Egész bizonyos, hogy Juluka lelkében ugyanebben az esetben az a gondolat lenne úrrá, hogy neki erre joga van.

Mivel nincs írott törvény, amely ezt a kérdést szabályozza, mivel semmi más nincs, csak az önzés, a károsultaknak saját szíve szerint való magyarázat: akkor Juluka nem állana-e fordított alapon vele szemben? Nem tenné-e azt, amit Sóvárné tett, aki az urától ugyanilyen esetben azt kívánta, hogy legyen vele szemben belátó gavallér... és el is érte, hogy Sóváry miniszteri tanácsos valósággal kiházásította a feleségét, bár ő a mai napig kitartóan és lankadatlanul szerelmes... Sóváry vette ki neki a lakást, ő bútorozta be, nagyrészt a régi saját bútorokkal, de újakat is vásárolt, mert a feleségének már nem tetszett a régi bútor, tehát újat állított be, ami tetszik az asszonynak. Apanázst is ad neki: fizetésének teljes ötven százalékát, s az asszony még ezzel is elégedetlen, nem találja elég udvariasnak... sőt most jut eszébe, Sóvárné katonához ment, egy huszárszázadoshoz, és a régi férj tette le a kauciót az új férj helyett... Hát ő idáig nem hajlandó elmenni.

De nem ez a fontos, hanem az, hogy egy asszony az okoskodásban szenvedélyeinek rabja. Ha mindenre emlékezne, mi mindent hordott fel Juluka - lassan vissza fog emlékezni -, annyi ellentmondás van a vonalvezetésében, hogy el lehet tévedni benne. Nemcsak az, hogy egy nyugalmas beszélgetéssel kezdte és a legveszettebb szélsőséggel fejezte be, de általában egész okoskodása azon az alapon áll, hogy neki minden jog jár, neki minden szabad, ellenben az urának semmi. Összes érveit romba lehetne dönteni, ha nyugodt elméjű emberek tárgyalnák le; így nem lehet semmit sem csinálni; egyik oldalon egy dühöngő áll, a másikon pedig egy megijesztett ember.

Juluka még attól sem félt, hogy mint a telefonos felesége tette, megfenyegesse, hogy neki már nincs állása... vajon mire gondolt?

Kár, hogy ezt nem kérdezte ki.

Hogyan? Bele akar avatkozni hivatali pörébe?... Két év óta nem kapott előléptetést, mert egy volt kollégája, aki be akarta hozni a hivatalba egy szeretőjét, meggyűlölte őt, és mivel ő nem ment bele ebbe az aljasságba, a vádaknak egész áradatát indította ellene... Ez az a dolog, ami miatt Julukának a telefonba az volt az első kérdése, hogy „az állásod”?... Juluka folyton retteg, hogy ő nem tudja kitisztázni magát, és a mai szélsőséges politikai helyzetben soha senki sem bizonyos afelől, hogy meddig marad meg a pozíciójában...

No, de azzal nem akarja megsérteni Julukát, hogy ilyen eszközökhöz forduljon. Juluka egy tiszta, nemes, ártatlan lélek: éppen ez a ma éjjeli kitörése is azt mutatja. Csak egy abszolút ártatlanság képes arra, hogy...

Ah, istenem... mindenesetre kellemetlen helyzet... Jobb lett volna, ha Ellát soha nem küldik hozzá...

Mért kellett ennek bekövetkeznie?

S tulajdonképp mi az hát, amit ő vétett?

Ő még most sem tudja, szerelmes-e hát Ellába, vagy nem. Örültség lenne, ha az lenne... Ha huszonöt éves, akkor is húsz év különbség van köztük... Húsz év múlva ő hatvanöt lesz, Ella negyvenöt... Ő, még ha fel is tesszük a lehetetlent, hogy összekerülnek, képtelen lenne eleget tenni egy nála húsz évvel fiatalabb, vérrel, tűzzel, szenvedéllyel telített nő igényeinek. Pláne a lány, akinek a vagyoni viszonyairól majdnem semmit sem tud, hiszen még annyit sem találkoztak, hogy kikérdezhette volna... hol van ő attól, hogy kifaggassa ezt a lányt... - Annyit lát, hogy nála magasabb igényekkel élt idáig, pedig ő, ha egy nőt újra feleségül venne, annak csak még egyszerűbb és szűkebb életet biztosíthatna, mint eddig élt... hiszen Juluka reflektál a fél fizetésére...

Kétszobás lakás egy öreg házban... ezt nem fogná Ella ambicionálni; á, nem is adta semmiféle jelét annak, hogy érdeklődik őiránta. Ostobaság!

Rémes, hogy egy ilyen semmiségből ekkora tüzet csinál egy asszony vak dühe és szenvedélye.

Most megszakadtak a logikai láncszemek. Éhes lett, éhséget érzett.

A szigeten csakugyan szinte semmit sem ettek. Vajon Juluka nem azért járt kint, hogy valamit egyék?

Á, dehogy: Juluka nem éhező természet. Sokszor megfigyelte, hogy ha nagy munka volt, nagy-takarítás vagy afféle, egész nap nem evett. Nem követeli az ételt. Az ő szervezete viszont olyan falánk, mint egy farkasé. Nem is állott ellent ennek a hirtelen feltámadt éhségnek, hanem kiment a konyhába. Ott semmit se látott. Akkor a spájzba ment, és ott a déli ételt lelte meg. Nem volt kedve hozzá. Egy darab szalonnát talált, és jó bőven evett. Mint az ősei, a tokaji szőlőmunkások, akiknek legfőbb táplálékuk volt a kenyér szalonnával.

Szegény öreg Vágrándy Mátyás, ha látná, mondaná: „No, fiam... jólesik? Hát csak egyél.” És szegény anyja, Keresztes Boriska... hogy sajnálná, ha élne, s ezt a mai jelenetet hírből meghallaná... Még a nagyanyját is ismerte. Pallos Esztert, milyen szép neve volt, pallos... Ki tudja, hátha bakó volt valamelyik őse egy várban, ő kezelte a pallost... Olyan is volt a nagymama, éles, mint egy pallos...

Folyton figyelt, hogy Juluka nem ébred-e fel? vajon alszik-e?... ha ébren van, akkor mindent tud: tudja, hogy ilyen nagy háborúban ő a spájzban zabál... Meglehet a véleménye felőle...

Szépen eltakarított minden nyomot, rendet csinált, ahogy szokott, aztán bement. Fülelt egy darabig az ajtó előtt. A feleségénél még világos volt. Persze.

Az ember azonban gyarlandó test. Levetkezett, megcsinálta valahogy az ágycsészét és lefeküdt.

Ha holnap Ellával találkozik, mi lesz?

Mi lenne? Semmi... Odaülteti a nagy könyvek elé, s ő kimegy a szobából.

Egyáltalán nincs vele semmi beszélőnivalója.

Azután a napok eltelnek. Majd csak túl leszünk ezen is.

Csak ez a drága Juluka ne szenvedne.

8

Arra ébredt, hogy valami erős sugárzás bántja. Álmában nem tudta megállapítani, mi lehet ez, de az egész testében érezte a támadást. Olyan volt, mintha kiszolgáltatott helyzetben volna a fizikuma, s megnevezhetetlen menekülési vágy szállotta meg. Másképp nem tudott szabadulni: felébredt.

S a szemét arra a pontra vetette, ahonnan a reflektorszerű sugárzás zavarta:

Juluka ült előtte a reggeli világosságban, s fekete szemeit rászegezve mereven nézett.

A villámlásnál gyorsabban futottak át rajta gondolatok, amelyeket az arcának, sőt a szemének sem volt szabad megmutatni, hogy el ne árulják őt. A szemek csak átalakuló megmerevéssel jelezték az első érzést, mennyire meg van lepelve, hogy itt látja Julukát - teljesen felöltözve -, ez mit jelent?... jót vagy rosszat?... A szemek, amik máskor gyorsan dolgozták fel a lélek variációit, tükrei voltak a legtökéletesebb megcsillanásoknak, a még ki nem alakult, s a tudatba sem jutott gondolatcsíráknak, most oly hűségeken lapultak, mint a jó kutya a lesen... Semmit sem lehetett bennük meglátni, szűköltek a szemek, és visszatartották a csillogásukat, s mily ravaszok voltak, arra mégis tudtak vigyázni, hogy valamiképp félelem vagy megütődés vagy gyanús fény vagy még gyanúsabb fénytelenesség ne legyen bennük: ezek a szemek most a legnagyobb színjátszást végezték, a legfélelmeesebb vizsgálóbíró előtt: külön parancs nélkül ártatlan nyugalmat, sőt közömbös lelki derűt sugároztak, de túlzottság nélkül, remekül szolgáltak a szemek, a pillanatnyi idő alatt, hogy a lassan feltámadó s kialakuló, és utat kereső gondolatnak ne ártsanak...

Gazdájuk segítségükre jött, mert a nagy igyekezetben már könnyesek lettek: lehunyta a szempillákat, és pihenőt adott a szemeknek ebben a sajátságos harci tevékenységben.

Mikor felnyitotta őket, a szemeknek már könnyebb volt, akkor már egyenes parancsot kaptak, s ez megkönnyebbitő volt. Mosolyogtak.

Juluka kimondhatatlan szelídséggel nézett; kitartóan.

- Jó reggelt - mondta Vágrándy.

Hangja érdes volt, ráspolyos.

Juluka nem reagált. Szelídsége kimeríthetetlen volt.

Vágrándy kénytelen volt újra lehunyni a szemét: belefáradt ebbe a pillanatokig tartó önfegyelembe. Vajon mit akar Juluka?...

Hirtelen felnézett, a tegnapi ruhájában van.

Újra lehunyta a szemét. Tehát egész éjjel ébren volt, semmit sem aludt. Vajon mióta ül itt előtte, s nézi őt... Eszébe jutott, hogy valahol azt olvasta, csak álmában lehet megismerni valakit, s hogy Amerikában most divat, hogy alvás közben fényképeket csináltatnak magukról a nők... Mit tudott meg róla Juluka, mióta őt alvásban nézi? mit árult el magáról ő, míg nem volt tudatában, hogy nézik?

Most megmozdult. Egész testét átfordította. Hátára feküdt.

Szeretett volna megszólalni, de nem találta a kellő szót. Köztük az éjjel elromlott valami, elszakadt... Nem tudta, hogy fogja összekötni azt, ami elmúlt?...

- Hány óra? - kérdezte.

Juluka nem felelt. Természetes: Juluka nem felel többet...

Ettől élénkebb lett és kutatva pillantott rá... Azért valamit akar, ha itt van?

Sápadt. Nagyon sápadt, olyan, mint egy czestochowai Mária-kép, amelyeneket az orosz harctéren látott: egész fekete... azért szép... azok a koromba írott fekete képek is szép nőt ábrázolnak... szép volt, mikor megfestették, csak az idő miatt elvesztette a színeket.

Most már ő került fölénybe: ő megtette az első lépéseket a találkozássra... a békülésre?... az élet újrakezdésére... Szólt... Választ kell kapnia. Meg kellett jönni valamilyen válasznak... ha Juluka itt van mellette, akkor valamit hozott... ok nélkül nem ült volna ide, hogy őt álmában nézze...

Juluka mély lélegzetet vett, és megszólalt:

- Meg akarok bocsátani magának...

Vágrándy gyorsan lehunyta a szemét. Valahogy nagyon komikusnak tűnt fel előtte, hogy Juluka akar megbocsátani neki, holott ő volt a támadó és a sértő... Aztán erőt vett magán, újra felvetette a szemeit, és komolyan nézett a feleségére.

- Már meg is bocsátottam... - szólt Juluka, s hangja mélyszínű volt, sötétlila, opálos fények szikrái csillantak fel benne.

- Sajnálom magát... Nagyon szenved?

Vágrándy kötelességének tartotta, hogy fájdalmas arcot mutasson. Ha az asszony sajnálni akarja, meg kell adni neki a lehetőséget.

- Szegény barátom...

Aha... Megérezte az arcán a sebeket... Juluka ezért sajnálja...

A szeme alatt, az arc élén csípős kis fájást érzett. Engedte, hogy a keze odanyúljon.

- Nem - mondta Juluka -, ne nyúljon hozzá...

Feléje hajlott, s a kezében levő kis kendővel, egy érintetlen, vasalás négyszögében levő kis kendőcskével, amit szélesre bontott, megérintette az arcát.

A kis sebek szárazak voltak. A kendővel való törülgetés egészen fölösleges volt.

- Lássá, milyen ember maga...

Vágrándy lehunyta a szemét, mert nevetett valahol a mélyben. És te milyen asszony vagy - mondta magában.

- Rettenetes - lehelte Juluka -, rettenetes...

A kendő csiklandozta a megszáradt, alvadt vért, Vágrándy tűrte az asszonyi beavatkozást.

Juluka belátta, hogy a kemény kendőcske nem segít... Visszaült, és kimerülten, fáradtan mondta:

- Mire volt ez? Aladár?

Vágrándy ahogy odapillantott, csak azt látta, hogy a felesége lehajtott arccal, csüggedten néz maga elé. Hogy mire volt?... ezt legkevésbé ő tudná megmondani.

Juluka felemelte kissé s kiterjesztette ujjait, s leejtette a kezét. Ez a legyintést pótolta:

- Férfi...

Ebben a szóban minden benne volt. A fájdalom és a megvetés. A beletörődés és a képtelenség érzése...

- Megértem magát... és megbocsátok... A férfi poligám...

Vágrándy kacagni szeretett volna... Hát ezt hozta Juluka a reggelben. Erre a tudományos megállapításra jutott egy éjszakán át. És ez megvigasztalja... Ha neki ez elég: legyen úgy. Poligám... Hol tanulta Juluka ezt a szót?... Csombárdyné... Annak vannak ilyen félművelt bölcsességei... Szóval ő poligám... Ez ellen nem szabad tiltakozni...

De megijedt... Neki most éppen tiltakoznia kellene: az első pillanatban elutasítani a vádat, s azonnal hevesen fel kellene kiáltani, hogy nem, ő nem poligám, ő monogám... neki senki sem kell, csak az egy nő... csak Juluka...

S nem tudott kiáltani, kétségbe volt esve, hogy vissza ne essen a régi alapra, hogy az ő számára nincs több nő, csak Juluka... Nincs több nő, sajnos, de ha Juluka ezzel a roppant ajándékkal jön, s ha ez őt megnyugtatja, az istenért, nem szabad elrontani az új utat, amit, úgy látszik, az asszony meg akar nyitni előtte... Várjunk csak, várjunk, mi lesz még ebből?...

Juluka hallgatott, de a hallgatásban most mintha nem lenne az ellentmondás követelése. Oly abszolút meggyőződéssel ejtette ki azt a szót, hogy most már csak az nyugtathatja meg, ha az élet igazolja az ő korrekt felismerését.

Vágrándy tehát hallgatott. Egyszer egy öreg paraszttól azt kérdezte - a parasztnak igen zsémbes felesége volt, de jól éltek: „Mivel tudta ezt az ötvenéves békességet megőrizni, bátyám?” A bozontos vén ember mosolyogva felelt: „Hallgatással, ides uram.”

Tehát a férfinak, a férjnek hallgatni kell... Okos... Bölcs.

- Én azt ígérem magának, Vágrándy, hogy többet nem szállok szembe az étellel... Volt egy álmom, álom volt... Azt akarom mondani magának: alkudjunk meg...

Elhallgatott. Vágrándy kíváncsian várta a folytatást. Ha ezt csakugyan keresztül lehetne vinni, akkor se bű, se kár... akkor még lehet valamit csinálni... Csak nem hisz ennek az asszonynak; minden szó után várni kell itt egy ugrást az ellenkező végletbe... Hogy is van az a latin mondás, hogy „et dona ferentes”... hogy a trójaiaktól akkor is félni kell, ha ajándékot hoznak... vagy a karthágóiaktól!... S ahelyett, hogy a helyzetet törné a fejét, hozzáfogott az elfelejtett latin mondás rekonstruálásához... Timeo danaos et dona ferentes...

- Nem tehetek róla - folytatta Juluka -, maga ringatott ebbe az álomba... Tizennyolc éven át úgy viselte magát, mintha kivétel volna, s én hajlandó voltam hinni, mert az ember a jót szívesen elhiszi... Hát most vége van, kedves Aladár, én magát kibocsátom a terhes szerződésből...

Vágrándy gyorsan lehunyta a szemét. Ellenállhatatlan komikummal hatott rá, hogy Juluka hivatalos nyelven tárgyal. Szegény, micsoda harcot vívhatott magával az éjjel, hogy idáig jutott... Csak vigyázni, csak vigyázni... meg nem szólalni, most egy pillanat alatt mindent elronthat...

- Én magát teljesen függetlenné teszem... Visszaajándékozom magának a testét...

Vágrándy még életében ilyen boldog nem volt. Ujjongani kellene, de nem szabad... Eszébe jutott egy öreg számkukac, aki egyszer előadást tartott neki arról, hogy ő csak fiatal nőket szeret feleségül venni. Csak a tizennyolc-húszéveseket... Két-három évi házasság után azonban kiábrándul belőlük s akkor elválik... Már volt vagy hat felesége... Azt mondja, s ez nagyon furcsa: „Akkor vagyok boldog, ha veszem a kézitáskámat, s megyek le az emeletről, és az asszony nem kiált utánam... Hú, de nagyszerű érzés az...” Hát most ő is egy ilyen számtanácsos lett?... Örül annak, hogy visszakapta a testét?... Ilyen asszony nincs több, mint ez a Juluka... No de csak várjuk meg a gyorsvonatot...

Juluka mélabúsan, maga elé nézve, a semmibe nézve, folytatta:

- Nem vagyok erotikus lény...

Vágrándy fellesett. Juluka nem erotikus lény?... Igen, ő ezt valamikor szemrehányásképpen mondta. Egy híres német orvos megállapította, hogy a nőknek hatvan százaléka frigid... Ő elég bátor volt tréfás formában szemére vetni Julukának, hogy frigid... nem erotikus?... ezt a szót nem mondta soha... erre nem is volt joga.

- Nekem a házasságban, illetve a férfival való kapcsolatban a szellemi közösség fontosabb, mint az erotika...

Aha. Most fog kibújni a lóláb... Vágrándy megfeszítetten várta, mi lesz ebből?

- Én magát, Vágrándy, elbocsátom... keresse az örömeit, ahol akarja... De ezzel szemben magának is meg kell engednie, hogy én is szabadon rendelkezem az időmmel...

Hogyhogy?... ez váratlan... Juluka szabadon akar rendelkezni „az idejével”?

- Nem kell megijednie: éppen azért mondom, hogy én nem vagyok erotikus lény, mert tudom, hogy nekem csak szellemi szükségleteim vannak... Ha nincs többé egy férfi, aki minden időmet lekösse és kitöltse - akkor nekem is gondolni kell valami elfoglaltságra... Be akarok iratkozni a festő akadémiára... Valamikor jövőt jósoltak nekem ezen a téren... Rudnay azt mondta, hogy hagyjam a családot, a férjet és szenteljem magam az ecsetnek...

Vágrándy most kezdett csak ámulásba esni: Juluka festő akar lenni?... Csakugyan, néhány év előtt megpróbált eljárni egy szabad tanfolyamra, de neki akkor egyáltalán nem tetszett az a szabad élet, ami ott van... Igaz, Juluka ellen semmi kifogása nem lehetett. Juluka nem foglalkozott a kollégákkal, csak a kollégiummal... Ez azonban most valami ijesztő volt rá...

Odalesett Julukára, csak egy pillantásnyira, és azt akarta megállapítani, hogy Juluka elkésett... de amint visszatért a szeme a pillák alá, egy olyan furcsa érzés támadt benne, hogy Juluka most így, hátat fordítva a reggeli világosságnak... Madonnai jelenség... Ki tudja, hogy nem találkozik-e vagy nem találkozott-e máris egy festőnővendékkal, aki benne „kvalitásokat” fedezett fel?

Már nem tetszett neki a pompás megoldás, hogy Juluka őt kibocsátja, szárnyára ereszti, és ő maga abba a lump kompániába kér ezen a címen bebocsátást...

- Remélem, ennyivel viszonozza az én nagylelkűségemet...

Vágrándy sem igent, sem nemet nem mondott. Káromkodott magában. Nagyon dísztelen szavakat morzsolt a fogai közt.

Juluka sokáig hallgatott. Aztán:

- Ezzel szemben visszaadom magának az állását.

Vágrándy a legnagyobb csodálkozással nézett rá:

- Az állásomat?

Valamire emlékezett, hogy az éjjel megfenyegette, hogy elveszti.

- Majd erről beszélünk, most előbb azt szeretném, ha szépen megegyeznénk... Nem akarok még egyszer úgy járni, mint most, hogy maga azt mondja, hogy nem tudja, mi volt a szerződésben...

Vágrándy felült az ágyban, és nyugtalanul nézett a feleségére.

- Milyen szerződés?

- Meg kell beszélni az új életünk szabályait...

Mintha ez mind csak tréfa lenne. Vágrándy kietlenül várta, hogy most előről kezdődik minden, ami az éjszaka lefolyt... Akkor is azzal kezdte Juluka, hogy: úgy akarok magával beszélni, mint egy felnőttel, s mi lett ebből... Megsimította kopasz fejét, s türelmetlenül szólt:

- Maga semmit sem aludt?

- Mert a hátralevő élet nagyon különbözni fog a régitől, az természetes - mondta igen halkán Juluka, mint aki eltökélte magát, és nem hagyja, hogy kizavarják gondolatmenetéből... Úgy gondolom, hogy a házbért maga fizeti... azonkívül gondosan meg fogjuk nézni, mennyibe került a háztartási költség az utolsó hónapokban, azt az összeget is ideadja... ami azonfelül megmaradt a fizetéséből, azt megosztjuk s mindenikünk maga gondoskodik a személyi szükségleteiről... ruha, szórakozás... takarékoság...

Vágrándy azt hitte, álmodik: talán Juluka még nem ébredt fel?

- Válásra nem gondolok... magának sincs arra szüksége... Most nem volna célszerű magának sem a válás... a hivatala miatt... Nincs is értelme, az ellátást jobban megkapja, mintha hónapos szobát venne ki, vagy külön lakást, gazdasszonnyal... Ígérem, hogy a régi rendben tartom az életét... már a holmiját és a háztartási dolgokat... Az élete a magáé: maga azt nagyon jól és okosan fogja elrendezni...

- Nem értem, Juluka, nem érthetem... Maga álmodik... Ébren folytatja az álmát...

- Nem, nem álmodok, barátom. Nagyon nyugodt vagyok és nagyon józan... Nem is mondok semmit, amin csodálkozni lehessen vagy kelljen... Nem csodálkozom a meglepetésén, sőt ha szabad azt mondani, hízeleg is, hogy ilyen nagy ámulattal néz rám ezért a dologért... fájna, ha ellentmondás nélkül venné tudomásul...

- Nem értem.

Juluka hallgatott.

- Mit nem ért?... - mondta aztán nagyon halkán és szomorúan. - Sokkal szebb lett volna, ha én az éjjel elragadtatásomban meghalok. Akkor maga most nagy fájdalmat érezne, megbánná mindent és... tovább élné az életét... De itt vagyok, s ha igen, akkor nekem is meg kell élnem valahogy... Biztosítanom kell a lelki békességemet. Ezt másképp nem tehetem, csak úgy, ha a létalapot megteremttem... Reméltem, hogy magának az én ajánlatom nem lesz terhes... én nem

akarok ellenség lenni, csak egy gyöngéd barát, akivel képes egy lakásban maradni... Jogom van azt remélni, hogy tizennyolc évi együtt-tartózkodás után megszokott annyira, hogy nem kíván tőlem mindenáron menekülni... Most, hogy a nagy problémát kikapcsoltam, nekem nincs maga ellen semmi kifogásom... egyetlen férfi a világon, akinek felajánlom a barátságomat... sőt ki fogom kérni a tanácsát, ha szükség lesz rá; egy ember magában ritkán tud dönteni... számítok rá, hogy tapasztalatait és jóakarátát nem vonja meg tőlem.

Vágrándynak volt egy rossz szokása: ha hálóingben volt, folyton vakarózott. Most is ezen kapta magát, de abba hagyta... Ha Juluka így akar élni, akkor talán nem is illik előtte kapargatni a bőrét... Sőt egyáltalán illik az, hogy ő ágyban van, míg Juluka teljesen felöltözve ül előtte? Fel kellene kelni, de egy idegen asszony, egy barátnő előtt, hogy lépjen le meztelen szőrös lábakkal a paplan alól?

- Nézze, Juluka, én mindenbe beleegyezem, amit maga akar.

Juluka meghajtotta a fejét.

- Amit maga akar, az csak jó lehet... Elgondolásban bizonyosan csak a legnemesebb és a legfinomabb lehet, csak az a kérdés, hogy a gyakorlati kivitelben beválik-e? Mert tudja, a költői lelkek igen szép álmokat tudnak elképzelni, de a durva valóság gyakran meghiúsítja a kivitelt... Most például, ha jól értem, maga egy ideális konkubinátust akar teremteni elhálás nélkül... Hát ez még nincs kipróbálva... Kérdés, hogy sikerül-e?... Pedig a lényeg ezen fordul meg... Mert két ember, egy férfi és egy nő még sohasem alapítottak közös menázst a teljes... kikapcsolódás fenntartása céljára... Én sokkal okosabbnak tartanám, ha maga lemondana a rögeszméjéről... nem keresne kákán is csomót... nem hajszolná bele magát szélsőségekbe... beérné azzal, hogy nem vagyunk szentek... emberek vagyunk, mindenikünknek lehetnek gyöngye pillanatai, olyanok, amikről magunk sem tudunk... s beérnék azzal, hogy legalább addig, amíg ura vagyunk az érzéseinknek, azokat a perceket egymásnak szenteljük. Én könnyebben el tudok képzelni egy civakodó házaspárt, mint tökéletesen szétkapcsolódott elemeket... Maradjunk mi csak a régiiek, és folytassuk az életet úgy, ahogy megszoktuk...

Hozzá volt szokva; hogy Juluka nem hagyja őt addig beszélni, amíg akar, hanem beleszól, s ellenérveit azonnal közli. Most kénytelen volt beszélni, mert Juluka nem szólt.

Hosszú hallgatás következett. Végre Juluka nagyot lélegzett s azt mondta:

- Ha megengedi, beragasztom sebtapasszal a sérüléseit...

- Bánom is én az én sérüléseimet... nagyon jó helyről jöttek azok... én arra büszke vagyok... Sokkal nagyobb sérülések volnának azok, amiket maga elgondolt, hogy én magával új szerződési alapon éljek... Megengedi, hogy felkeljek?

- Bocsánat - mondta Juluka.

Felállott és olyan szelíden, alázatosan és idegenül ment át a maga szobájába, hogy Vágrándy nevetni tudott volna, ha nem bosszantotta volna a dolog.

Felöltözött. Kiment a fürdőszobába, ahol forró vizet talált. Erre megfürdött, megborotválkozott.

Mire elkészült s bement a szobába, az asztal meg volt terítve, a szoba ki volt takarítva, és két csésze kávé volt az asztalon, friss süteménnyel, vajjal, dzsemmel.

Juluka nem volt bent... Várt. Járkált és várt.

Juluka bejött.

Fáradtan, de nyugodtan leült az asztalhoz. Ő is leült, s hozzáfogtak reggelizni.

Mikor a kávé megette, még egy kis vaját kent a maradék zsemléjére, s azt mondta:

- Mit mondott az állásomról?

- Azt majd én elintézem.

- Mit intéz el?

- Kedves Aladár, én az éjjel valami nagy bajt okoztam magának, de remélem, még reparálható...

Ezzel felállt, és a telefonhoz ment. Tárcsázott.

- Halló... Jó reggelt... Vilma néni? Igen, én vagyok, Juluka...

Sokáig hallgatott, Vágrándy tudta, hogy Bolmanszkyval beszél, a nyugalmazott főispánnal, aki neki húsz évvel ezelőtt állást szerzett... Megdöbbenve várta, mi lesz... Juluka - most már emlékezett - az éjjel azt mondta, hogy elvette tőle a hivatalát, s annak az útján, akivel megszerezte... Juluka alázatosan és figyelmesen hallgatta a néni beszédét, s akkor azt mondta:

- Igen, erről akarok Ákos bácsival beszélni. Fent van már? Köszönöm szépen...

Néhány pillanat múlva hallani lehetett az Ákos bácsi furcsa, rikácsoló hangját a telefonkagylóban, de szavakat nem lehetett érteni.

- Kedves Ákos bácsi, a maga jó szívéhez folyamodom... Igen, én az éjjel, egy nálam szokatlan lelkiállapotban... tudja, Ákos bácsi, kint voltunk a szigeten és... igen... erős hangulatban jöttem haza. Ez az oka, hogy az éjjel azt a levelet megírtam, s expresszbélyeggel ellátva adtam fel az Ákos bácsi címére... Arra akarom kérni, drága bácsikám, tekintse a levelet meg nem történtnek... Nem, semmi, az csak pillanatnyi felhevülés volt, és kétségbe lennék esve, ha Ákos bácsi és Vilma néni fontosságot tulajdonítanak neki...

Vágrándy megkövülve hallgatott. Mit írhatott ez a boldogtalan és mikor?... Valamire emlékszik, hogy feltűnt neki, hogy mikor a fürdőszobába kiment, Juluka jött... Akkor járt volna lenn, feladni a levelet?... vagy később, mikor ő már aludt?

- Egy lépést sem, édes Ákos bácsi... egyetlen lépést sem... Én ma már nagyon nyugodt vagyok... és nagyon boldog... és abban a reményben vagyok, hogy ez így fog maradni egész életemben... Kezét csókolom, Ákos bácsi, Vilma néninek is kezét csókolom...

Mikor letette a kagylót, visszajött az asztalhoz és leült a helyére.

- Kedves Aladár - mondta azon a különös, hivatalos, de szenvedő és fáradt hangon, ahogy a telefonba is beszélt -, lehet, hogy el kellene mondani, mi volt abban a levélben, amit az éjjel Ákos bácsinak küldtem... De engedje meg, hogy ne kínozzam magamat és magát azzal, hogy újra átéljem azokat a pillanatok, amelyekben erre a végzetes lépésre jutottam... Fontos az, hogy Ákos bácsi megígérte, hogy meg nem történtnek tekinti az egész levelet, s azt visszaküldi nekem. Akkor talán megmutatom...

- Maga engem feljelentett?... Hogy az Ákos bácsi lépjen közbe, hogy engemet csapjanak el?...

Juluka beismerően hajtotta le a fejét.

- Nohát ez szép.

- Ne mérgeledjön, kedves, én már megingathatatlan vagyok... Ami bennem lefolyt, az egy új asszonyt adott az életnek és magának. Meg vagyok győződve, hogy ez az új asszony jobban meg fog felelni az asszonyi hivatásának, mint a régi... Én egy nagyon elkényeztetett baba-

asszony voltam... azt hittem, felette állok az emberi lehetőségeknek... ma már igen nyugodt vagyok és nagyon komolyan veszem az életet és úgy, ahogy van... Ezentúl a valóságokkal számolok, és nem a belém rögzített ideálokkal... Kissé későn jött a felébredés, de fontos, hogy megjött... Nem lesz oka búsulni rajta... Nem teszem felelőssé azért, ami történt... maga nem is tehet róla, ennek be kellett következnie... Bekövetkezett...

- Szóval, szeret.

- Igen, Aladár, szeretem, mint egy felebarátomat.

- No, az nekem semmi.

Vágrándy azt hitte, most neki feltétlenül szükséges nagyon tüzesnek és legényesnek lennie.

Nevetni kezdett, kis tatár bajusza villogott az orra alatt és pattogva mondta:

- Én is örülök annak, ami történt, ha maga örül... mert ez fogja köztünk meghozni az igazi szerelmet.

Juluka nem szólott, de látta, hogy az Aladár bajszán egy vajdarabka van. Ha a régi Juluka lett volna, most letörölte volna. De már csak elfordította a szemét róla, s egészen hűvösen gondolta, majd lesz, aki azt letörüli... És nem érzett többé semmi felindulást.

Vágrándy maga is csodálkozott azon, ami most következett. Felpattant és letérdelt a felesége előtt, és az ölébe tette a fejét. Érezte hogy kevés idő múlva a Juluka lágy, erős keze ráfeküdt a feje búbjára, és lassan simogatni kezdte.

Erre úgy térden, átölelte az asszonyát; oly keményen, ahogy csak bírta, s közben arra gondolt, hogy az éjjel milyen erős volt ez a Juluka, hogy verekedett, mintha egy nősténysárkány ereje szorult volna bele...

Felhevült és felállott, s átölelte Julukát, és a díványra vitte.

NEGYEDIK RÉSZ

1

Soha még életében, ilyen jól nem esett a hivatali reggel.

Máskor azt érezte, hogy valami kellemetlen kényszer hajtja be korán reggel ebbe a nagy, sötét házba, ahol semmi levegő, semmi jele a szabad természetnek, amely erőszaktétel az emberen. Milyen állat van még, amelyet ennyire fedél alá szoktattak, mint az embert?

Felvillant benne, hogy mennyi kedvetlenséggel, sőt gyakran gyűlölettel gondolt arra, hogy ő, a szabad nomád, kénytelen egész életében négy fal közt senyvedni, nap és szél és illat és eső nélkül. Most azonban fellélegzett. Úgy sietett be a palotába, mint a menekülő a templomba. Mikor a liftbe lépett, boldog volt, hogy nem egyedül, még két kollégája ment fel vele a harmadik emeletre. Szinte összedörzsölődött velük: ti is osztályosok vagytok. Kialvatlan, vörösre gyulladt szemeivel rájuk pislogott, és csóka bajusza alól belemosolygott a szemükbe.

- Jó reggelt, kolléga, hogy aludt az éjszaka? Nem is aludt? Lumpoltunk? Merre járt? Budai kiskocsmá? A jó.

- Ma ettem, illetve tegnap este az első fiatal libát.

- Fiatal libát? A jó.

Hangosan és jóízűen nevetett, s hozzátette:

- De hát, kolléga úr, az már nem lehetett fiatal. A libák már anyányiak.

- Á, dehogynem, tanácsos úr, olyan fiatal volt, csak úgy olvadt az ember foga közt, és jó ropogósra volt sütvé. Tessék csak elmenni a Borzas kakukkhoz, van most egy badacsonyi rizlingjük, tanácsos úr, az ember megfiatalodik tőle.

Már ki is kellett szállni a liftből, s ő olyan megfiatalodva sietett a szobája felé, mintha villamos fürdőt vett volna pár percig, s ez jót tett volna az idegeinek.

De kedves is ez a hivatal. Ezek a tágas szobák, magas falak, az ember úgy meg tudja szokni az elporosodott tapétákat és az elporosodott embereket.

- Jó reggelt, jó reggelt - köszönt jobbra-balra s mosolygott.

A szobájában egyet nyújtózkodott, a két könyökét hátrafeszítette, össze akarta érinteni, de nem ment. A tüdőt azonban így nagyon jól ki lehet tágítani.

Az arcán meg nem szűnő mosoly volt, a Juluka meglepetésén mosolygott: bebizonyította neki, hogy háromszázszázalékos férfi.

Kinyitotta a szekrényt, hogy beakassza a kalapját s botját, s hirtelen megütődött az ott lógó kötényen... No, ez jó, eszébe sem jutott ma még, hogy ez is van... szinte hangosan nevetett... aztán csak nézte a kötényt, amely oly frissen tud lógni a szögön... Ahogy a kalapot felfelé emelte, hogy beakasztja, megérintette vele a kötényt, végig is simította, sőt ráveregetett... hunyorított hozzá: még a kalapja is százszázalékos férfi? Akkor felakasztotta a kalapot, s a karjáról levette a botot, azt is felakasztotta, aztán egyszerűen megmarkolta a kötényt, mint a boltos, ha kelmét kínál, és megmorzsolgatta az ujjai közt...

- Félselyem - mondta, hogy önmaga előtt indokolja ezt a kíváncsiságot.

Még, míg a szekrény ajtaját bezárta, visszanézett a kötényre, s látta a szigeten a lányt, ahogy ott állott magasan, egyenesen s mégis gyermekes naivsággal a lépcső felett, ahogy várta, hogy leszállás...

- Megérezte, hogy ott vagyok... visszafordult... meglátott...

A nőknek titokzatos képességeik vannak. Miért fordult vissza, miért nézett rá? Nem tudhatta, hogy ő ott van... hogy lehet az, hogy egy lány a robogó autóbuszon képes megérezni a férfit, aki rémült vággyal sugároz felé...

Egész délelőtt álmosan vidám volt. Milyen jó, hogy van ez a hivatal, s az ember el tud menekülni... Honnan?... a szent családi fészekből?... Fene egye meg, nagy dolog az a fiatal nő... Míg a referenseket hallgatta s szakszerű válaszokat adott, oda-odanézett a szemközti asztalra: soká jön az a tíz óra. Szól a telefon. Felveszi.

- Szervusz, Alikám.

- Jó reggelt, szervusz.

- Csak azt akarom kérdezni, hogy vagy? Már többször próbáltunk hozzátok telefonálni, de, úgy látszik, ki van kapcsolva, nem felel.

- Persze, ki van kapcsolva. Juluka hadd aludjon. Mikor elmentem hazulról, kikapcsoltam.

- Szóval, nincs semmi baj?

- Nincs, mi lenne?

Megtapogatta az arcát, a szeme alatt. Sebtapasz volt a kis folytonossági hiányokra ragasztva. Hogy van az, hogy még senki sem ütközött meg benne. Mosolygott. Minden jól megy.

- Akkor jó, hála istennek. Mondhatom, Alikám, Juluka egy nagyszerű asszony, egy szent asszony, egy angyal...

- Igen.

- Alig várom, hogy megcsókolhassam a kezét. Te nem is sejtéd, milyen kincsnek vagy a birtokában...

- Hallod... - és nevetett a telefonba. Győzelmesen.

- Ne haragudj, csak éppen a hangodat akarom hallani. Persze Matyi is nyugtalan.

- Csak ne zavarjátok Julukát, hadd aludjon. Mikor eljöttem, meghagytam neki, hogy aludjon nyugodtan, ebédre ne is gondoljon, majd délben lemegyünk ebédelni, ott körülöttünk igen jó kis kocsmák vannak, vagy felhozatunk.

- Nagyon helyes. Hát öllek, édes egy Alikám, szervusz, te öreg lóköttő... hanem másszor vigyázz... nagyon furcsán viselted magad az este.

- Hogyhogy furcsán?

- Hát tudod, nem akarom az idődet elvenni, de nem szabad... Én bizony aggódtam, ha én úgy hátat fordítottam volna valaha a feleségemnek, az aztán kiszedte volna a szemem. Matyinak más a temperamentuma.

- Ne marhaskodj, én úgy viseltem magamat, ahogy kell.

- No jó, fontos, hogy Juluka nyugodtan alszik.

- Nyugodtan, nyugodtan.

- Hát szervusz, öregem.

Letehette a kagylót s fellelegzett. Mi ez? Ez még nem volt. Hogy a rokonok, itt a hivatalban beleszólnak az életébe... Hát hogy viselte ő magát, hogy az ennyire feltűnt?

Szórakozott lett, s annál nagyobb lendülettel vetette bele magát a hivatali munkába. Már napok óta levegőben lógott egy konferencia szükségessége, bizonyos egyöntetű eljárást kellett megbeszélni a kollégákkal, most azonnal kiadta a rendelkezést, hogy negyed tizenegykor összegyűlnek... de hol?... Az ő szobájában kellene megtartani, de itt lesz Ella, s Ellát nem akarta kiküldeni a szobából, semmi értelme, hogy elkezdje, hogy Ella másokkal össze-találkozzék, a fiatal kollégákkal, hirtelen azt találta ki, hogy a főkönyvek szobájában legyen az összejövetel, úgyszólván főkönyvekkel van összeköttetésben a konferencia.

Lediktálta a kétsoros meghívót, és átadta a szolgának, hogy hordja körül.

Furcsákat fognak gondolni az urak, mert a főkönyveknél nem lehet mindent megbeszélni... de ő majd indítványozni fogja, hogy menjenek be a Speyer szobájába... Kicsit kényes, mindenki arra fog gondolni, hogy a lány miatt... Egye meg őket a sárga csőrű kacsák, gondoljanak, amit akarnak, Speyerre a legnagyobb kitüntetés, hogy nála ülnek le.

A telefon szól: Csombárdyné.

- Vágrándy tanácsos urat kérem.

- Én vagyok, Annie?

- Jaj, drágám, már oly nyugtalan vagyok, nem szól a telefonotok.

- Ki van kapcsolva.

- Milyen buta vagyok, ez nem jutott eszembe, mi újság?

- Miért?

- Csak, nagyon aggódom miattatok, kedves.

- Ezt nem értem. Miért?

- Hogy értetek haza?

- Taxin.

- Na igen; hamis vagy.

- Nem tudok semmit mondani. Hazamentünk, lefeküdtünk, és Julukának, mikor eljöttem hazulról, megparancsoltam, hogy nyugodtan aludjék.

Annie nevetett.

- Szóval kibékítetted.

Vágrándy elérte a célzást.

- Hogyne... nagyon szépen... - s újra nevetett.

- Nagy kópé maga, Alikám.

- Kópé?... lehet - s megtapintotta az arcán a száraz sebtapaszokat.

- De azt megmondhatom magának, hogy maga nagyon is túlzásba viszi mindent.

- Mit viszek én túlzásba?

- Egész este... no hallod... ha az uram így bána velem, kiásnám a szemit. Csak nem akartam botrányt csinálni, de már én magam is parázson ültem, és meg akartalak búbolni.

- De az istenért, én nem tudom, mit beszéltek. Semmit se csináltam, hallgattam.

- Na... néha a hallgatás többet mond minden beszédnél... Ahogy te ott ültél, magadba húzódva és mindenkit fumigálva, és Julukának hátat fordítva, barátom... ha Juluka ezt nem tette szová, akkor ő csakugyan nem egy földi lény, hanem mennyei angyal.

- Istenem, egy asszonynak az a kötelessége. A férfi képviseli a földi anyagot, a nő a mennyeit.

- Szép kibúvó, ehhez értetek: inkább magatokra vállaljátok, hogy komisznak születtetek, mint hogy tisztességesen viselnétek magatokat.

- Örülök, hogy ilyen kedvesek vagytok, és sorra telefonáltok...

Annie nevetett.

- Ki telefonált?

- Már egy egész sorozat telefon volt ma.

- No jó, ez azt jelenti, hogy menjek a pokolba, hát szervusz, és máskor jóba foglald magadat.

- Kezét csókolom.

Nem értette. Ez még sohasem történt meg, hogy a rokonság telefonon interveniáljon a Juluka érdekében... Vajon mit csinált ő az este? Arra emlékszik, hogy a nagy fa alatt a teraszon már csaknem összeborult Julukával, aki engedte is az érintéseket és a karjára támaszkodott... akkor jött az autóbuszjelenet, s attól kezdve ő nem tett semmit, de viszont nem is közeledett. Egész este hallgatott. Ez volt a baj?... Persze, Julukának is elég időt adott, hogy kellően felforrjon, és érett dühöket vigyen haza... Milyen kár, hogy ő ennyire elfeledkezett magáról... Csakugyan egyetlenegy mozzanatra sem emlékszik, hogy a feleségéhez közeledett volna... Ez mind a gyakorlatlanság... most nagyon tanult... legközelebb már nem lesz ilyen kevésbé óvatos...

Az asszonyt mindig foglalkoztatni kell, mint ma reggel... ez a helyes eljárás... le kell csillapítani az idegeit... Most bezzeg nyugodt, szegényke, jóllaktak az atomok, pihen a test, alszik a lélek... Hálistennek még nem öreg: ez a legolcsóbb elégtétel... Még fiatal házas volt, amikor feltűnt neki egy idősebb kolléga mondása: „Ha a feleségem ruhát kér, megcsókolom, s meg van nyugodva, elfelejti a ruhát... felruháztam...” Akkor ő ezt még nem értette, mit jelent, az ő életükben akkor még nem volt semmi jelentősége a csóknak, éjjel-nappal csókolóztak, mint a galambok, nemhogy nem az asszony örült, hanem inkább neki kellett könyörögni, hogy engedélyezze: akkor támadt benne az a bolond gondolat, hogy Julukát frigidnek tartsa.

Hogy leegyszerűsödik lassan az élet. Egyáltalán az egész emberélet igen primitív. A kakas három mozdulata: retteg az ellenségtől, felkapja a szemet, és visszanéz a tyúkjaira... Ez az egész. Ugyanez az ő élete is... Retteg a pozícióért... eszik és visszanéz a tyúkjaira...

Nevetni kezdett: most értette meg a kakast: a kakasnak nem egy tyúkjá van, hanem kilenc...

Ezt mind munka közben gondolta el. Előtte ott volt egy köteg akta. Legalább ötven irat egy egyszerű ügyből kifolyólag. Milyen hihetetlen gyorsan szaporodik fel az akta... Felperes, alperes, mind abszurdumokkal védi az érdekét, s az ellenfél abszurdumokkal támadja... Még egy élőszóval tartott tárgyalásban nem is lehetne ilyen vakmerő állításokkal előállni, mint írásban. Az ember azt hinné, hogy aki leír valamit, fél attól, hogy rajtakapják, s rásütik a lehetetlen állítást: dehogy fél: „a papír türelmes, a papír nem pirul”. Élőszóval nem merne senki ennyire logikátlan lenni... És Juluka?... Az más. Juluka nő... És ezek a férfiak, ezek az üzletemberek micsodák?... Egész nevetséges, hogy felnőtt emberek nem szégyellnek ilyen

gyermekes játékot űzni. Vagy hát ez teszi elviselhetővé az életet? Ez az a játék, ami mulattat? Az egész annyi, mint a sakkozás? A kártya? A flört?... Ehhez képest az úgynevezett parasztfogások nem számítanak: az ügyvédi fogás ugyanaz, a pörös feleknek az utolsó szalmaszálba kapaszkodása a legkomolytalanabb valami, logikai szempontból. Annak, aki egy aktacsomót végig kénytelen vizsgálni, igen csekély véleménye lesz az emberi komolyságról. Hogy a „szakértők” milyen könnyelműen adnak ki véleményt, az például hajmeresztő... Soká tart a kezében egy legmagasabb szakértői véleményt, amit egy előkelő állami intézet vezetője adott olyan kézzelfogható valótlanságokat állítva, amit csak a naiv alperes hisz el, aki úgy gondolja, hogy minden jó, ami produkálva van az ő érdekében. Azt állítja ez a szakértő, hogy 1927-ben már megtörtént valami, amiről az összes többi akta bizonyítja, hogy csak két évvel később esett meg. Nyilvánvaló, hogy a szakértő felült az alperesnek, akinek valamiért lekötöztette, hogy elhitte neki az állítást. Másképp lehetetlen, hogy ha a legcsekélyebb utánjárás is végzi, le mert volna írni ilyen véleményt... És az összes adatok így vannak felsorakoztatva. Mindig meg kell keresni a személyi motívumokat, különben a bíró eltéved és kátyúba kerül...

Míg ezen mérgelődött, az idő gyorsan repült, csak akkor vette észre, mikor nyílt az ajtó, s megjelent szokott kislányos és kedves mozdulatával Ellácska.

- Jó reggelt...

- Kezit csókolom.

Vágrándy meglepetve nézett rá. „Kezit csókolom?” - nagy szemeket meresztett és nevetett. Mintha a kislánya jelent volna meg.

Kezet nyújtott neki, s Ella pukedlivel nyújtotta a kezét.

Megfogta a sima, puha, meleg kezét és lassan eresztette el, mert lassan valami hőség gyülemlett föl benne.

- Hogy aludt?

Ella hallatlanul kedvesen nevetett, és a szeméit ott hagyta, mint valami kis bárány.

- Köszönöm szépen.

Milyen muzsikája van a hangjának. Cirógat és melegít.

Még egy pillanatig nézett rá:

- Maga minden reggel ilyen pirosan ébred?

- Ó, már az régen volt - nevetett a lány -, én nem vagyok olyan álomszuszék...

- Miért? Maga még fiatal, a gyermekeknek aludni kell, akkor nő a gyerek, ha alszik.

- Isten ments, nem akarok már nőni.

Vágrándy nevetett.

- Parancsoljon - mondta, és a kezeivel jelezte is, hogy vetközzék le.

Ella ezen is nevetett. Gyönyörű fogai féhéren csillogtak, mint egy drága gyöngysor. Oly áttetsző fehérek voltak, nagyon gondozottak, jó rágófogak, nagyszerűen tud bizonyára enni... jó falatokat... jó drága ételeket... jó helyen...

Ellán ma kosztüm volt. Letette a kabátkáját, s libbenő mozdulatokkal ment a szekrényhez, s látni lehetett rajta, hogy érzi, hogy egy pillanatra sem eresztí el, nyomon kíséri minden legkisebb mozdulatát.

Milyen graciózus, ahogy kinyitja a szekrényt és beakasztja a kiskabátot és kiveszi a kötényt. Hogy hozzátartozik ez a kedves kötény, az ujjában megérezte a „félselyem” tapintását... Nevetett: megkóstolta a kelmet, az ujjai bőgyében minden idegszál berzenkedett és borzongott. Úgy görbültek az ujjai, mint valami ragadozó karma, szeretne volna most érinteni a kötényt, mikor benne van a test.

Még a fogait is összeharapta, rágni...

Ella gyorsan elkészült, s akkor feléje kacérkodott kis mozdulattal, és engedelmet kérve, egész teste vibrálásával a nagy könyvei elé suhant, oly tüntető nesztelenül, mint valami cica.

Már az akták elvesztették jelentőségüket. Milyen fölösleges dolgok vannak a világon.

Fütyülni kezdett, teljesen hangtalanul: óvakodott, hogy elárulja, hogy zene ring benne...

Az életben ennyi a szép - gondolta. - Csak addig érdemes élni, míg az emberben érzések, pezsgések, csudálatos ízek tudnak felbigyeredni egy fiatal női test megjelenésére.

Nagyot lélegzett.

Igazságtalan dolog ez... Én elfogadom, hogy a legnagyobb mértékben igazságtalan... De tehetek én arról, hogy a testem... hogy megvan a test... és az reagál, ha a meggyőződésem nem is akarja, ha tiltakozik is ellene...

Azt akarta kimondani gondolatban, hogy: Juluka... de megállott, és nem ejtette ki a szót még gondolatban sem... profanizálás, ha most Julukára gondol... igen könyörtelen valami, ebben a pillanatban Julukát kimondani...

Iszonyú - kiáltott fel gondolatban -, iszonyú a nő sorsa... Eljön a nap, mikor megszűnt nő lenni a férfi számára... és élnie kell. A nő sorsa mindennél rettenetesebb: elevenen kell meghalnia s tovább élnie... A férfi is meghal, csak valamivel később... húsz évvel később. Meg fogja érni ő is, hogy ha majd öreg lesz és a szervezete már nem termel életcsírákat, akkor ő is elvesz, elveszett lény lesz, és csak nedves szemekkel bámul majd a fiatal nők után... De egy asszony, élete virágjában, kell hogy megérezze, hogy nincs többé vonzóereje, izgató, forraló varázsa... Mi legyen akkor vele?... haljon meg?... vagy nyugodjon bele?

Mit is mondott ma reggel Juluka az ágya előtt?... Ahogy ott ült, mint egy szent és halkán és megtörten ajánlatot tett a testetlen tovább együttélésre... Szegényke, ahogy felszabadította őt, tegye, amit jólesik, amit a szenvedélye diktál.... Vajon megérezte Juluka, hogy ennek valóban így kell történnie, mert nem történhetik másképpen... Szinte megrettent attól a végtelen lelki összeomlástól, amin keresztül kellett mennie, míg azokat a kísérteties szavakat kimondta...

De már el is halványodott előtte ez az egész kísértetiesség, mert előtte volt a fiatalság, a ragyogó és megvadító szépség, egy-két lépésnyi távolságban... elérhető távolság?...

Hogy küzd abban a nagy könyvben, amelyben milliónyi számjegy van egymás alá róva; mennyire szükség lenne rá, hogy ő, Vágrándy tanácsos felálljon, hozzámenjen, s mint egy tanító megkérdezze: mi az, amin tűnődik, mi az, amit nem ért... S ő nem mozdul, nem mer hozzámenni, nem mer fölibehajolni, mert fél, hogy az illat, ami belőle felszáll, az orrába csap, s ez tilos... és veszélyes... Percekig mozdulatlanul hajlik a lány a nagy könyvbe... bizonyos, hogy kínlódik, küszködik, valószínűleg már elvesztette a tegnapi gondolatot, s nem tudja ma újra kezdeni... De hogy is kezdje, tegnap éjjel a szigeten volt... Ő is ott volt, s mégis játszva folytatta ott, ahol tegnap elhagyta...

Te drága - mondta magában, s mosolygott.

Ellán megrázkódott, a nyaka körül, a kis csipkefodor, a blúza úgy remegett meg, mintha a szél a virágot megremegetti: belülről jön ez a szellő... a tétova gondolatok mozdították meg... s ő csak nézi, és gyönyörködik a vívódásban... minek jöttél a férfiak munkakörébe?... Nem itt a helyed... a helyed egy pompás kis lakásban van, ahol csak olyan dolgok vannak, amiket te válogattál össze, hogy méltó kerete legyen a tested bűvös hangszerének...

Ilyen válogatott szavakkal beszélgetett hozzá, s azt remélte, hogy a lány érzi, hogy az ő szemei rátűznek, és erotizálva van...

Milyen fulladt hőség van a szobában.

Felállott és kinyitotta az ablakot. Az ablak egy nagy, rideg kőudvarra nyílt. Sehol semmi zöld, egyetlen fa, egyetlen virág semmi ablakban, kopár, mint valami börtönudvar. Egy pillanatig kinézett. A legfelső emeleten voltak, s felnézett az égre: ez az egy néz be rá s erre az egyre tud felnézni... Az égen fehér felhő, egy égi angyal párnája, egy tiszta égi angyal heverhet rajta láthatatlanul, és várja a maga égi párját... aki már jön valahol, s szellemszárnyakon közeledik a csókkal...

Hirtelen visszafordult. Újra bent volt a rideg hivatali szobában, a keresett eleganciájú bútorok közt...

Most mégis odaállott a lány fölé, és pillanatokig sűtkézett.

- No, kicsi, hát mi az, amit nem értünk.

Ella megmozdult, s gyáva mosollyal nézett fel rá.

- Tanácsos úr, én nagyon szégyellem magamat... tegnap azt hittem, hogy értem, de ma nem találok, amit tegnap abbahagytam...

- Mi az?

Ella hozzáfogott megmagyarázni, amit nem tudott megmagyarázni. Vágrándy mosolygott, és a pihéket nézte a nyakán.

- No, nézze, hisz ez nagyon egyszerű.

Gyorsan, világosan és szabatosan mondta meg, miről van szó. Maga is csodálkozott azon, hogy az agyveleje ily kifogástalanul működik. Amit magyarázott, az a kettős könyvvitelbe tartozott. Aki érti, annak játék, aki nem érti, annak felfoghatatlan, s minél tovább magyarázzák, annál kevésbé bír benne eligazodni.

- Nem érti?

- Nem.

Vágrándy megállott: azt hitte, amit elmondott, azt egy elemista gyerek is megértette volna. Lehet, hogy egy elemista meg is értette volna, Ellát azonban zavarta, hogy valamit már megtudott ebből a zűrzavarból, s amit most hallott, az nem egyezett az ő elgondolásával.

- Na megálljon, még egyszer elmagyarázom. Nézzen rám, és figyelje, amit mondom.

Ella ránézett, nagy szemeit rávetette és rajta hagyta, s ettől Vágrándy lassan úgy belezavarodott, hogy most aztán ő maga sem értette, mit beszél.

- Hány órákor ment haza? - kérdezte váratlanul.

Ella bűnbánó Magdolna arcával felelt:

- Pont tizenkettőkor már otthon voltam.

- Tizenkettőkor... jó későn...

Elfordult, mert ők tizenkettőkor fogtak hozzá az éjjel a nagy kimagyarázkodáshoz... Elképzelte, hogy a lány lefeküdt a maga hófehér ágyacskájába, behunyta a szemét, és két perc múlva már aludt is... Mit nem adna érte, ha álmában láthatná... ha fényképe lenne róla, hogy alszik.

- Ha az ember valamit nem ért, akkor egy kis ideig egészen mással kell foglalkoznia, akkor, ha visszatér a problémára, rögtön rájön, mi az, amit előbb sehogy sem bírt megérteni... Csakugyan gyönyörű a nagy muskátligrupp a sziget elején...

Elhallgatott, mert eszébe villant, hogy az egész szigetből semmi mást nem látott... Hogy is van ez? Megszűnt a sziget?... persze Jani mindenféle ostobaságokat beszélt a házasságról, a szerződésről... és ő úgy elfeledte az egész szigetet, mintha nem is állnának ott nagy fák és alattuk a hatalmas pázsitmezők...

- Kibékültem a maga szigetjével - mondta óvatosan -, és ki fogok járni... de legközelebb nem oda szeretnék menni, hanem egészen más tájra... Pesten is vannak szép helyek...

- Egész Pest szép - mondta gyermekesen Ella. - Mindenütt szép, ahol az ember olyanokkal van, akiket szeret.

- És a sziget nagyon szép volt?

A lány ártatlan ravaszsággal felelt:

- Tegnap nem nagyon tetszett... minden olyan volt, mintha a fák is frakkba lettek volna öltözve.

Vágrándy megremegett és elpirult: ez az ő szava, ezt ő mondta tegnap, s most boldogan melegedett valahol a szíve táján... Hisz ez jó, ha ő Ellácska miatt beleszeretett a szigetbe, s Ellácska őmiatta kiábrándult belőle... ez több, mint amit remélt...

Nem is tudott mit felelni rá, úgy járt, mint a lány a főkönyvvel.

Vajon ez a boldogság?... Hogy az ember elveszti a mértéket, a talajt a lába alól, s csak áll, szédülten, és várja, mikor nyílik meg a mennyország: vagy éppen már benne is van a hetedik égben?

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, s belépett a szolgál.

- Mi az?

- Tanácsos úr, egy hordár levelet hozott a tanácsos úrnak.

Nyújtotta is feléje a levelet.

Közönyösen és gyanútlanul vette át, de ahogy rápillantott az írásra, halálosan megrettent, a Juluka írását ismerte meg.

2

Percekig némán állott, nem talált szavakat, s nem lelt mondanivalót.

- Mit kér a hordár?

- Semmit, már el is ment.

- Jó, mehet.

A szolga elballagott.

Ő azonban ott maradt a levéllel a kezében.

Most képtelen helyzetben érezte magát. A levelet szerette volna felbontani, de nem merte, mint öreg asszonyok, akik a kedvezőtlen levelet napokig nem nyitják ki, hanem ott hagyják az asztal sarkán, s az útban van a terítésnél. Megvárják, míg eltokosodik bennük a rémület, és oly szörnyűségeket élnek át képzeletben, hogy a végén maguk is rájönnek, hogy maga a levél nem érhet fel a fantázia halmozott rémségeivel.

Csak tartotta a levelet, aztán a legnagyobb tisztelettel letette az asztal közepére, közvetlen a kinyitott aktacsomó elé, az asztal barna posztóval behúzott lapjára.

Akkor otthagyta az asztalt, és visszament a lányhoz.

- Nahát most lássuk ezt a kemény diót.

- Már rájöttem, tanácsos úr - mondta Ella nevetve, de szerény félelemmel. - Ugye így tetszett gondolni.

S egész értelmesen elmondta, amit az előbb a tanácsostól hallott.

- Mit mondtam - szólt Vágrándy, de az ajka remegett, és nem volt ura önmagának. - Teljesen bevált a jóslatom... Érdemes volt, ugye, visszamenni a szigetre egy kicsit?... Nagy varázsló az a sziget...

De már nem bírta tovább a lányt. Mintha a tűz mellett áll a fagyoskodó ember, s előbb boldogan sütteti magát a meleggel, aztán menekül tőle.

Végigment a szobán s átadta magát kellemetlen érzéseknek: nem is akart rágondolni, mit írhat Juluka... Jaj ez a név... A szemei kimeredtek, s maga elé dőltek: ha Juluka levelet írt, az neki csak nagyon kellemetlen lehet... Ki tudná azt, mi történik egy asszony lelkében, ha magában marad a gondolataival... Juluka szeret írni... Ha távol vannak egymástól, akkor csodálatos hőségű szavakkal képes közölni gondolatait s érzelmeit, úgyhogy azokat valósággal átplántálja... mi lehet, ami írásra kényszeríti? Nem telefonál, ír. Még fel is dühödött: hát már a hivatal sem biztos menedékhely a feleség elől?

Belépett Hulla úr. Feléje fordult oly számonkérő és rideg arccal, mint egy szentségtörőre: a hivatal is belegázol az életébe?

- Kérem, tanácsos úr, negyed tizenegy.

- És?

- Az urak várják tanácsos urat a konferenciára.

- Ja?... azonnal... azonnal megyek, csak egy sürgős levelet kell elolvasnom.

Hulla úr távozott, s ő, mint egy lábon járó hulla, közeledett az asztalhoz, a rettegett levélhez. Felvette, megnézte.

Csakugyan a Juluka írása. Az ő sajátos, apró és egyéni betűi.

- „Nagyságos Vágrándy Aladár tanácsos úrnak...”

Most még a szabályszerű címzés is megijesztette. Ennek valami oka van, hogy ilyen korrektül címezi, még az is rajta van, hogy „Budapest...” s a hivatal pontos címe... emelet, ajtó...

Körülnézett, mivel bontsa fel. Eszébe sem jutott, hogy feltépje. Az ember a kedves levelet szétmarcangolja, nem bír elég gyorsan hozzájutni a tartalomhoz, ahogy Juluka soha még ilyen tökéletesen neki meg nem címzett levelet... csak ha postán küldte, s a posta előtt nem kívánta elárulni... azaz, hogy mindig szabályosan címezte... a hordár az éppen olyan idegen és hivatalos szállító közeg, mint a posta...

Csak nézte a levelet, aztán vette a papírvágó kést, de annak tompa hegye volt, nem tudta alászúrni a gondosan leragasztott boríték hajtásának, kínlódnia kellett, míg rést tört rajta, s a késsel felmetszette a levél felső szélét.

Leült az asztalhoz és olvasta:

Kedvesem,

nem fogadtam szót magának, s nem feküdtem le, hogy „kipihenjem az éjszaka borzalmait”. Lássam, levelet írok magának, s talán életemben először írok elsőnek és nem válaszképpen, hiszen ismeri az én lusta és önző természetemet, hogy még válaszolni is csak késve és tartózkodva szoktam... az ember szívesen elbeszélget kedves embereivel, bár én társaságban is inkább hallgatni szeretek, szeretem megfigyelni az embereket, mint különös természeti jelenségeket, és a társaság csevegő zaja nem több és nem fontosabb számomra, mint a patak csergése.

Azt hiszem, az a baj, hogy én egy megijesztett kislány vagyok ma is. Nem tudom, mi rettentett meg már gyermekkoromban az étellel szemben, talán anyám szenvedése, talán az, hogy éreztem, rám még nagyobb szenvedések várnak. Most negyvenéves vagyok, de egész eddigi életem óvatos megbúvás volt a fenyegető rém elől. Azért voltam mindig annyira vigyázó és halk, mert egyetlen lehetőség az volt számomra, hogy egy szürke egérke ijedtségével kerülgettem a veszélyeket. Mennyire bámultam a nőket, akik oly magukbíztaban mertek kiállni az élet előtt. Istenem, mi adott nekik bátorságot, hogy felemeljék a fejüket és kinyitott szemmel nézzenek bele a láthatókba, és ne lássák meg a láthatatlan dolgokat. Milyen különös, mikor egy fiatal lány megkapja a maga párját, azonnal egyenrangúnak tekinti magát az édesanyjával: „én is éppen úgy asszony vagyok, mint te” - mondta Babuska az anyjának. Ez lehet is, hogy így van, hiszen egy nő abban a pillanatban, mikor asszonnyá avanszírozott, el is érte a legmagasabb fokot, több előléptetés a számára már nem jöhet. Házitündér, konyhakirálynő és szívzsarnok lesz belőle. Én a rám hullott nagy-nagy boldogságban, emlékszem, meg voltam rémülve, hogy teszek eleget a feladatnak, amire kirendelt az élet... Hogy igyekeztem tizennyolc éven át eleget tenni asszonyi kötelességemnek. Mindig volt tiszta gallérja, kedvesem, mindig percnyi pontossággal készültem el az ebéddel, jobb meggyőződése ellenére, mert nem becsültem túl az ebéd fontosságát és a lakás tisztán tartása nem látszott nekem soha olyan feladatnak, amely a világegyetem kérdését megoldja.

De elvégeztem, mert úgy éreztem, ennyi az, ami rám vár, nem illenék, hogy kibújjak a kötelesség teljesítése alól, s nem tagadom, a végzett munka meg is nyugtatott, ha maga jóízűen megette, amit én rémületemben összekotyvasztottam, egy olyan belső megelégedés futott el, mintha most megint kiparíroztam volna a végső veszélyt, ami állandóan fenyeget.

Minden hiába, sorsát senki el nem kerülheti.

Rajtam ütött a végzet. Nagyon váratlanul s nagyon hirtelen. Sajnálom magát, kedves, az elmúlt éjszakáért, pedig ez még csak megindítása volt a szörnyűségeknek, amiknek elébe nézünk... A legnagyobb nyugalommal kezdtem s hová ragadtattam el magamat... Higgyc

el, ez csak felébresztette bennem a fenevadat, és be kell vallanom, hogy kimondhatatlan gyönyört okozott, mikor magát körmeimmel marcangoltam... Szadista vagyok?... Minden nő szadista, higgye el nekem... Csak férfi képes arra, hogy önmagát kiszolgáltassa a nemtelen és jogtalan támadásoknak. Ezért tudnak hivatalnokok lenni. Én soha nem tudnék, pedig ugye én is hivatalnok vagyok, egy nagyon kis hivatalnak rabja. De kérdezze meg a porrongyot, hányszor vágta a földhöz és tapodtam rajta, ahogy az éjjel magán... Az embernek ki kell adni magából a dühöt, különben megfűl. Imponál nekem, hogy maga ezt békével tűrte el, pedig sokkal erősebb nálam s egyetlen karcolást nem hagyott testemen, holott bizonyára összetörhetett volna. Ha én olyan erős lennék fizikailag, mint maga, akkor maga nem élne, s én jajgatva állnék a holtteste felett.

Most is jajgatva állok, kedves, mert hullá van a házban, meghalt szerelmünk tetemét siratom.

Én a maga házát ma elhagyom.

Elmegyek innen, s nem mondom meg, hova. Majd csak lelek irgalmas és könyörületes lelkeket, akik helyet adnak egy szomorú kis kanárimadárnak, aki most kirepül a kalitkából, amelyhez annyira hozzászokott, a nagy természetbe, ahol nem tud mit kezdeni.

Kénytelen vagyok elmenni, kedves Vágrándy, mert utolsó ötletemmel is megbuktam. Oly szépen elképzelttem magamban a zárdai életet, amit bűneink vezekléseül szabtam ki magunkra, és maga a legelső pillanatban nevetségessé tette azzal, hogy kettétörte az én jellememet: visszaélt a helyzettel.

Nem akarok komikus figurává selejtesedni. Ha lehetetlen a próba, amit magunknak vettem - az azt jelenti számomra, hogy én nagyon értéktelen teremtes vagyok, aki nem méltó arra, hogy komolyan vegyék, ahogy maga nem is vesz engem többé komolyan.

Kénytelen vagyok tehát tovább menni egy lépéssel. Elhagyom magát és átadom magam egy tisztulási folyamatnak. Az ember szeretne nagyon tiszta lenni már egyszer, angyal szeretnék lenni, tehát a leghálátlanabb foglalkozásra vágyom. Magának kedvenc mondása, hogy milyen unalmas lenne a világ, ha csupa angyalok laktának benne. Én egy ilyen született unalom vagyok, drága Vágrándy, s csak azon csodálkozom, hogy maga tizennyolc évig várt, míg felébredt. Hála istennek, hogy ez megtörtént. Engem nem kell sajnálnia, az angyalok mindent elbírnak, és semmi sem fáj nekik, azért angyalok... Nem is írok tovább, mert félek, hogy mégiscsak fellobban bennem az a kevés ördög, ami azért itt lakik valahol a testemben vagy a lelkem mélyén?...

Legjobban szeretném ezt a levelet elégetni, mert tudom, hogy ennek semmi gyakorlati eredménye nem lehet: elbocsátom magát, kedvesem, és rábízom a szelekre, hadd sodorja a szenvedélye, amerre tudja, s ahogy az ki van jelölve az élet által... Isten megáldja, és gondoljon néha rám és saját magára. Nem kell azért magának dacból nagyon besározni magát. Üdvözli Juluka.

Vágrándy megdermedve olvasta el a levelet. Aztán csak nézte a vékony kis betűket, amelyek egyenes vonalban egy késsel vonalazott papíron úgy sorakoztak, mint a madarak valami sürgönydróton. Valamennyi betűnek egyéni formája volt, s mintha csevegnének közben, megbeszelnék a Juluka hőstettét.

Leejtette a levelet az aktára, mely ki volt előtte terítve. Olyan volt ez a furcsa papír, mintha csakugyan egy porrongyot vágott volna oda Juluka az asztalára. Ezt nem is tudta, hogy Juluka a földön meg szokta taposni a porrongyot.

Keserű mosoly támadt az arcán, mint valami pattanás, ami eltorzítja a mosolyt.

De hova a fenébe megy?

Ha Juluka egy ilyen elhatározásra jut, akkor ott valami nagy dolog lehet...

Egy asszony, aki azért megy el, mert az ura megcsókolta.

De most nem foglalkozhatott a levéllel, mert Hulla úr újra bejött, és kérdezte, hogy az urak tovább várjanak-e?

A levelet be akarta tenni a zsebébe, aztán a tárcájába, de nem volt hozzá semmi kedve a testén viselni ezt a korbácsütést, bedobta hát a fiókba. Ha Juluka látná.

Ment az urakhoz.

Közben ránézett az Ella nyakára. Elpirult. Julukának sohase volt ilyen szép nyaka... Ez a hamvas, fehér, ruganyos nyak, a kedves kis kivágás, ami sejtetni engedi, hogy lejjebb is...

Ella felnézett és rámosolygott. A mosolya olyan volt, mint mikor kislányok az íróasztal mellett ülnek, s a tollat a szájukba veszik, és féljeden néznek a tanító bácsira a nem nekik való munka közben.

Ő pedig visszamosolygott, mint egy nagybácsi, aki biztatja a gyermeket, hogy nem kell attól félni...

Meg is állott felette:

- Nehéz?

- Neem - mondta a doktorkisasszony, és nevetett.

Már olyan bizalmasság volt köztük, mint apa és lánya közt vagy cinkosok közt? mikor egy gyermek és egy felnőtt együtt csinálnak valami csínytet...

Nem is tudott elmozdulni, csak nevetett a lányra.

- Mit csinál ma este?... Mi a programja...

Ella ártatlanul nézett rá:

- Nincs semmi programom.

Vágrándy gondolkodva nézett. A szemei mosolyogtak, de bent nagyon komoly volt, mint aki csodálkozik rajta, hogy betörő lett belőle.

- No és ha én felajánlok egy jó kis programot?... Várjon csak...

Lehunyt a szemét és kereste a mentő ötletet.

- Mit szólna... ha kimennénk a ligetbe?... Biztosítom, hogy a liget is szép... Tudja mit, felülünk az egyes autóbuszra...

Ella várt, s hogy Vágrándy nem folytatta, ismételte:

- Buszra...

- A buszra... Jó... Busz... Nagyon jó, tehát felülünk a buszra.

Ella nézett s vidáman hallgatott.

- S kimegyünk a lizsébe. Megnézzük a vurstlit... Az este nagyon pikáns... Látna már este a vurstlit?

Ella megingatta a fejét. Nem.

- De hisz ez nagyszerű, keresztülmegyünk rajta, és megnézzük, hogy mulat a nép... és aztán bemegyünk vacsorázni Gundelhez. Jó?

- Ha tanácsos úr akarja...

- Ma este szabad vagyok - mondta Vágrándy, s nem értette, miért kell igazolnia magát: ő mindig szabad, ha akarja... Egy férfi mindig szabad... Egy férfinak ezer kibúvója van... a rókának csak két lyuk áll rendelkezésére, de egy hivatalnoknak annyi lyuk, ahány esti konferenciát csak be lehet mondani... Lám most is van egy konferencia, nagyon fontos és sürgős ügyben, már egy negyedórája várnak rá a kollégák, vajon mit gondolnak, miért várakoztatja őket...

- Eszünk fiatal libát, jó ropogósra sütött libuskát.

Nevetett: ez a legegyszerűbb dolog a világon. A hivatalban a szükségmunkás kisasszonnyal szépen megtárgyalni, hogy este fiatal libát esznek a Gundlinál.

Ella meghajtott a fejét: ez is milyen egyszerű, a szükségmunkás kisasszony, a doktor-kisasszony tudomásul veszi, hogy a tanácsos úr libuskát süttet a számára...

- Iszunk hozzá egy pohár jó badacsonyi rizlinget... Vagy jobban szereti az édes bort?

- Köszönöm, tanácsos úr. Nagyon köszönöm.

No, lám, már el is van intézve... Hogy ez neki eddig sohasem jutott volna eszébe.

De igaz is, ha Juluka elutazott a rokonaihoz, az irgalmas lelkekhez, akik sorra telefonálnak a hivatalba, hogy Juluka hogy aludt, és hogy ő kibékítette-e?... hát istenem, kibékítette, de mit tehet róla, ha Juluka öreg.

Sehogy sem volt kedve kimenni a szobából. Legjobban szeretett volna lehajolni s megcsókolni ezt a szép lányt... Vajon meg fogja valaha? Úgy érezte, vissza kell mennie egy kicsit az asztalhoz, azzal az ürüggyel, hogy valamit fel kell vennie s magával vinnie. Csak éppen, hogy az idő teljék... Vissza is ment, s Ella nem a könyvet nézte, hanem őutána fordult, és nézte, hogy az aktacsomóból kivett néhány írást, amire semmi szüksége nem volt.

- Tanácsos úr - szólalt meg a lány. - Valami baj történt?

- Miért?

- Ne haragudjon, de amint beléptem, azonnal láttam, csak nem mertem megkérdezni... Az arca...

Vágrándy elpirult. Lám: a nő... Ez észrevette. Senki sem vette észre, senki sem tette szóvá.

Elővette a kis zsebtükrét és megnézte az arcát.

- Megütöttem magam - mondta -, nekimentem egy saroknak...

Hirtelen elröstellte magát, azt mondta, amit a telefonos mondott a Barossban: ki is igazította.

- A romoknál bujkáltunk, s már este volt, és nekimentem egy goromba kőnek...

Ezzel fogta az aktákat, és mosolyogva elment a konferenciára. Vágrándy egyszer csak nyugtalan lett, rögtön tizenkét óra s ő Ellával nem beszélte meg, hogy hol és mikor találkoznak.

A konferencia egyre hevesebb lett, mert személyi ellentétek merültek fel, s emiatt lehetetlen volt egy nevezőre hozni a dolgokat. Ha az emberek elkezdenek engedni titkos ellenszenvüknek, a logikának vége. Vágrándy éppen azt figyelte, hogy az urak férfi létükre oly kevésbé ragaszkodtak az igazságnak nevezett közömbös álláspontokhoz, mintha nők lettek volna.

Nincs különbség ebben férfi és nő között: ha a düh, a gyűlölet, az irigység s az ártó szándék valakiben kilobban, fűtyöl a logikára, s minden érv jó, csak hogy a saját álláspontját erősítse. Ennek a legkitűnőbb példája az ügyvéd, aki felének érdekeit védi. Milyen élesen figyel az ellenfél ügyvédjére, hol kaphat bele. Egyiknek sem jut eszébe egy pillanatra sem a valóságos igazság, de mind a kettőnek tajtékzik a szája az igazság emlegetésétől. Közben lesik, hol lehet beleharapni az ellenfél érvelésébe, s amint megkapja ezt a pontot, már nyertnek érzi az ügyet és az ügyvédi költséget s pillanatok alatt úgy eltér a tárgytól, mint diákkoromban a feladott témától. Valamennyien úgy gondolkodnak, mint Borbás, a Vágrándy régi osztálytársa, aki az egész történelemből csak Mátyás király korát szerette, s azt jól is tudta. Mikor azt a kérdést kapta az érettségien, hogy Mária Terézia testőrségét hogy szervezték meg, azzal válaszolt, hogy: „a magyar fizetett hadsereg Mátyás óta állandó. Ez vetett véget a régi banderiális rendszernek. Mátyás rablóhadakból állította fel a fekete sereget, s azt állami fegyvernemmé alakította...” Gyorsan és határozottan beszélt, s úgy elragadtatta magát, és oly kitűnően ismerte a kérdést, hogy a biztos élvezettel hallgatta, s negyedórai tárgyalás után, mikor még mindig nem jutottak el a mohácsi vészig, megköszönte, s helyre bocsátotta. Borbás kacintott a fiúk szemébe, akik irigykedve nézték a szerencsés flótást.

A logika - mondta magában Vágrándy - az emberek kezében csak eszköz, egy fegyver a sok közül, de semmi köze az igazság kitisztázásához. Mért nehezményezi akkor az ember a szegény asszonyok kétségbeesett logikai ugrálását, mikor azok szegények az életüket, a boldogságukat és a pozíciójukat védik?

Hulla úr jött, hogy Vágrándy tanácsos urat a telefonhoz hívják.

Sietve ment. Ella még ott ült a nagy könyvek előtt, és szegényke úgy szenvedett, hogy az arcán lehetett látni. A kutatás nem nőknek való feladat. Szerencsétlen találmány volt a minisztertől vagy kitől, hogy egy lányt ilyen feladattal bíznak meg.

- No, megy?

- Nem akar...

A telefonkagyló le volt téve, felvette s beleszólt:

- Halló.

- Szervusz, Alikám, én vagyok Jani... Ne haragudj, de nagyon fontos dologban kérjük ki a segítségedet. Zsuzsáról van szó.

- Mi az? Verényiné? Ő is?

Nevetett. Fanyarul és elégedetlenül: hát mindenütt baj van?

- Igen... és ő ragaszkodik hozzád, hogy te vegyél részt a tárgyalásokban.

- Milyen tárgyalásokban?

- Baj van... Szóval, gyere hozzánk ebédre.

- Nem tudom, lehet-e?

- Lehet, lehet, Juluka telefonált, hogy Szeráf nénihez ment. Ott jó helyen van szegényke, csak hadd pihenje ki a...

Vágrándynak eszébe jutott, hogy ő már kétszer letagadta, hogy valami lett volna köztük. Akkor Jani hogy meri azt mondani, hogy „izgalmak?...”

- Miféle izgalmakat kell neki kipihenni?

- Én nem mondtam semmi izgalmat... hol veszed ezt...

Vágrándy szerette volna pontosan visszaidézni, mit is mondott.

- Én csak azt mondtam, „hadd pihenje ki...”, azt akartam mondani: magát. No, az esti lumpolás után.

- Igen, hát mit akarsz? - morogta Vágrándy, aki rettenetesen szégyellte, hogy egy pillanatra elfeledkezett magáról Ella előtt. Vajon kitalálta, hogy a feleségére vonatkozott, amit mondott?...

- Nézd, fiam, Zsuzsika valami nagy bajba keveredett, immár nem ismeretlen módon - s nevetett -, és az asszonyok megparancsolták, hogy lőjek bele a telefonba s okvetlen hívjalak meg. Majd ebédnél megbeszéljük...

- De unom már én ezeket a dolgokat. Hát az egész világ megbolondult. Nem vagyok hajlandó... nincs kedvem éjjel-nappal a más szerelmi baklövésével foglalkozni...

Odalesett Ellára, vajon sikerült-e tévútra vezetni. Direkt neki szólt, hogy a *más* szerelmi baklövésait dobta bele a hallgatóba. Ella nem mozdult, látszott, hogy nem ír, csak a tollat rágja.

- Szóval eljössz. Igen?

- Hány órára?

- Hány órára, ahogy szabadulsz... Én is hazamegyek a hivatalból kettőkor.

- Jó... de kijelentem, hogy hamar hazamegyek, mert aludni akarok.

- Miért? Ma éjjel megint lesz valami kiruccanás?

- Először is semmi közöd hozzá, másodszor...

- Na jó, értem... a kislány jelen van?

- Milyen... - majdnem kimondta, hogy milyen kislány. Már egészen szenilis.

De nem mondta ki, csak dörögve:

- Mondtam, hogy elmegyek.

- Még nem mondtad, de tudomásul veszem, és okvetlen várunk.

- Szervusz.

Letette a kagylót, s odaállott Ella elé.

- Hát nem megy?

- Nem...

- Nem baj... majd megy... holnap nekiülünk együtt és megcsináljuk. Abszurdum, hogy mit kívánnak egy kislánytól...

Mosolygott: kislány... Tetszett neki ez a szó.

A kislányból valami ismeretlen parfüm áradt felfelé, mint valami gáznemű anyag. Szúró, csiklandozó, idegesítő illat.

- Hagyja ezt most, kedves. Már tizenkét óra. Menjen szépen, és délután hét órakor találkozás az egyes autóbusrnál, a Gizella téren. Vagy az nem jó hely?

- De jó - mondta Ella nyafogós, kislányos módon.

- Nem szabad semmit nagyon a szívére venni az embernek, mert hamar megvénül, s egy nőnek erre különösen gondolnia kell, mert a nő, sajnos, hamarabb elvirágzik, mint a férfi... No, maga nem, maga az a típus, aki örökké angyal marad...

- Gondolja?

- Nem gondolom: tudom... Magában száz esztendőre való vitalitás van.

- Száz esztendő... - mondta Ella, s felnézett rá, nevetett. Arcának minden pórusa kacagott. Milyen üde és milyen vidám arca van...

- Hát mondjuk százhuszra...

Tréfált, de közben álmoságot érzett. Legjobban szeretett volna lefeküdni a díványra, végigheveredni, s Ella odaülne mellé és lesimogatná a szemét... egy pillanat alatt el tudna aludni. A homlokában volt a fáradtság, olyan nyomott volt az agyveleje, mintha sárból lenne...

Föltámogatta a szemét és pislogva meresztette a lányra... Oly tikkadt volt, hogy alig bírta magát visszatartani, hogy meg ne csókolja.

- Viszontlátásra... - odanyújtotta a kezét, megfogta Ella jobbját. Azt a puha, meleg, bársonyos, telt kezet: Nem volt kedve elereszteni, lehajolt és alig érintve megcsókolta. A kezét.

Ella mosolygott. Nagyon furcsa volt neki ez az öreguras kézcsók. Ahogy Vágrándy kopasz fejét lehajtotta a szeme előtt, s látta, hogy a fények csillogtak ezen a különös golyóbison, befogott szájával nevetett.

- Viszontlátásra - mondta Vágrándy sűgva, s elsietett a konferenciára. Nem mert tovább maradni. Félt, valami bolondot csinál, és elrontja a dolgot.

3

Janiék egy József körúti lakásban laktak. Négy utcai szoba egymás végtében. A lépcsőház rideg: a kiállításkor épült. Az udvar parányi és sötét. Nagy ablakok nyíltak a sötét udvarra, hogy minél több sötétséget szívjanak be a lakásokba.

Gyalog kellett felmenni a második emeletre, a lift el volt romolva. Becsöngetett az ajtón. Egy morcos cselédlány nyitott ajtót, s akkor sem vidult fel, mikor őt meglátta. No, ennek jó napja lehet, ennek a háznak: Matyi jókedvében lehet, ha már a lány arca előre hirdeti az asszony hangulatát.

Az előszoba tele volt ajtóval. Alig volt annyi hely, ahova egy kis előszobafalat fel lehetett állítani. Felakasztotta a kalapját, botját és benyitott az ebédlőbe.

Senki sem volt bent. A régi, ódivatú német ebédlőbútor komoran állott, a falakon nagy színnyomatok voltak, húszévesek, a színek előregedtek. Annak idején virágzóaknak számítottak, de ma már unalmasak. A földön nagy gyári bokharaszőnyeg, német gyártmány, itt-ott megkopva. A nehéz asztal a közepén állott, s a szőnyeg beborította az egész szobát. Ezüstvázák voltak a szekrényen, és cifrán préselt ezüsttálcák. Hidegen csillogott puccpasztával csiszolt fehér foltjuk a sötétben. Az ablakokon perzsaszőnyegek, fehér sztórral.

- Hol van itt valaki? - kiáltotta.

Jani nyitott át a belső szobából. Ez is olyan volt, mintha ecetet ivott volna ebéd előtt pálinka helyett.

- Szervusz. Isten hozott.

- Olyan a házatok, mint egy gyászház. Csak a ravatal hiányzik, ha halott lenne a házban, az itt volna feldekorálva az ebédlőben.

- Nem az ebédlőben van a halott, hanem a hálóban - morogta Jani viccesen.

- No, mi az? - s kezét fogtak.

- A fene tudja, erre az örültre megint rájött a happaré. Olyan, mint egy állat. Képzeld, mivel foglalkozik. Kivágta az egész ruhaszekrényt. Hogy neki nincs egy rendes törülközője, minden elnyűtt, és éniattam nem lehet felfrissíteni a garnitúrát, én mindent csak eldobálok... Hogy miért kellett nekem tegnap este három pohár sört inni.

Vágrándy nem nevetett. Nagyon fanyar lett a szája íze.

- Gyújts rá - mondta Jani.

Kivett egy cigarettát, s rágyújtott.

- Szabad dohányozni?

- Sokat kérdem tőle.

- Szóval nem szabad.

- Ugyan mit... Jelzem, tegnap ő volt a gavallérb... Ő rendelt. Biztosan az a baja, hogy érzi, hogy ma véletlenül nincs joga rám vetni a követ.

- Hiszen nem is költöttetek.

- Persze hogy nem. Hét pengő nem a világ.

- Hét?... mégis?

- No még csak az van hátra, hogy te is nekem állj. Ha most ezt hallaná ez a hülye, akkor kidobna az ablakon. Neki csak négy hetvenet számoltam el, de nem hiszi. Utálok már ezt az egész komédiát.

Levetette magát a nagy díványra, amelynek magas támlája a falat fedte. A dívány oly mély volt, hogy egész hanyatt feküdt rajta, s a feje kényelmetlenül nyomta a dívány hátát.

- Miért van csak háromra terítve?

- A gyerekek a szobájukban esznek. Büntetésből.

- Mit vétettek?

- Semmit. Az anyjuk erkölcsi görcsöt kapott. Kijelentette, hogy mellettem mind el fog zülleni.

Bejött Matyi, feketén és lobogó fűrtjeivel, az arcán semmi púder, és a bőre, ahogy a világosságba lépett, meglátszott, hogy májfoltos. A szülés, gondolta Vágrándy. Juluka mégis élvezhetőbb bőrű. Vágrándy felugrott és kezét csókolt. Az ember idegen helyen frissebb.

- Szervusz, Matyikám.

- Pá.

Pá?... no jól vagyunk.

- Ül le.

Vágrándy engedelmesen leült.

Matyi is leült.

Most Julukáról kellene beszélni, de a három ember közül egyik sem merte szóba hozni.

- Mért van csak háromra terítve?

- Hát hányra legyen?

Azt mondta Jani, hogy itt van Zsuzsika.

- Ja?... Itt volt, de elküldtem Csombárdynéhoz, ebéd után átmegyünk.

Akkor jó. Még egy rokonnál megfordulni ma. Nagyon jó.

- Hát itt nem lehet beszélni. Ez a pokol... Tudod, hogy a Jani hivatalában elsején hetet elbocsátanak?

- Hetet?

- Még nem lehet semmit tudni... Ma nem is volt már szó róla... - szólt Jani.

- Szóval maga semmit se tud - mondta élesen Matyi. - Maga csak beszél.

- A dolog úgy van - mondta Jani -, hogy délelőtt azzal fogadtak a kollégák, hogy hetet elbocsátanak a mérnöki irodából. Ezt én megtelefonáltam Matyinak, mert olyan szamár vagyok, hogy mindent közlök vele. Délben azt mondták, mégsem igaz... Talán csak az öreg Spitzet küldik el. Nem is tudom, mikor annyi munka van, hogy lehetne hetet nélkülözni. Most kezdődnek a munkák.

- Nagyon érdekes - vagdalkozott Matyi -, vezető állásban van, és mindent ő tud meg legutoljára. Ha én volnék azon a helyen, akkor már én volnék az úr régen.

- Nincs ott úr senki. Ott csak rabszolgák vannak.

- És Vermes?

- Vermes... Vermes más... Az ott dörzsölődik a főnök körül, együtt járnak vacsorázni a Royalba és mindenfelé. Vermes nem a hivatalnak él, hanem a hízelgésnek.

- Hát bizony, nem örülnél neki, ha az urad is olyan Vermes-féle lenne - szólt Vágrándy -, és a főnökné körül dörgölődne.

- Nem kell testileg dörgölődni.

- Dehogynem kell. Másképp nincs hatása.

- Jani... - legyintett Matyi. - Ha csak dörgölődésről lenne szó, akkor ott nem volna hiba: de nem veszik fel a kocsira. Ő csak olyan lógós. Mindenütt. Győrben? még ma is ott lehetnének. Hat év előtt sokkal nagyobb volt a jövedelme, mint ma.

- Ja, hat év előtt... Azóta jöttek a leépítések.

- Pestre kívánczolt. Azt hitte, itt szabadabb a vásár.

Jani felugrott:

- Ne karattyoljon már, mint egy tyúk. Nevetséges. A múlt évben is, ha kiszámítom, minden hónapban megvolt a kilencszáz pengő bevételem. Ebből nem tud megélni.

- A két gyereke maga belekerül havonta háromszáz pengőbe. Hol van még a házbér?...

- Nézd, kérlek szépen, adok neki kétszáznegyven pengőt kosztra, százkilencvennyolc a lakás és fűtés, ötven pengő biztosítás, harminc cselédbér... tizenkettő villany, tizenöt gáz, tizenkettő telefon... ebben a hónapban lesz tizenöt... tandíj harminchárom, tanszer havonta tíz, adó hatvanhárom (ez a sok!), egyesületek tíz, ruha ötven, ez már több mint hétszáz... ez a buta

félretett egy év alatt ezerötszázat... a többi elmegy... hát istenem, még az is megesik, hogy az ember három pohár sört megiszik egy éjszaka.

Matyi gúnyosan nézte az urát.

- Csak dicsekedjen... Szomorú...

- Mi a szomorú?... Biztosítom magát, hogy Budapesten a jobb háztartások közé tartozik a magáé... de magának semmi sem elég...

- Nekem... ami nekem kell...

- Nahát ebben a hónapban elég szép volt a ruhaszámlája.

- De fáj... Maradékáruházban vettem az anyagot, és házivarrónővel varrattam meg... És ezt is felhánnya...

- Én nem hányok fel semmit, értse meg... Ha maga rendesen viseli magát...

- Hogy viselem én magam?

- Mint egy csacsi... ahelyett, hogy hálát adna istennek, hogy van egy ura, aki ebben a nehéz időben... No hagyjuk... az egész úgy néz ki, mint egy „jelenet”.

Matyi is elhallgatott. Felállott és kiment.

No, szegény cseléd - gondolta Vágrándy -, most nem szeretnék a szoknyájában lenni.

- Te, mi van köztetek?

- Semmi, hisz ez mindig így megy. Én már megszoktam. Néha jól megbúbolom, akkor egy ideig csend van, aztán megint elromlik... Megjegyzem, ma azért hívtam fel telefonon, hogy elpletykáljam neki azt a vad hírt a leépítésről, hogy ijedjen meg egy kicsit. Ez nem is tudja, hogy aranyélete van... Egy asszony, barátom, annak az igényei határtalanok. Az soha nem látja, hogy neki ilyen rendes bútora van: ő csak azt látja, hogy az Annie, mi az őhöz képest, és annak mennyivel szebb a lakása... Ez már úgy utálja ezt a lakást, mint a bűneit... Mit csináljak vele... Én többre vinni eddig nem tudtam: lehetséges, hogy még van valami előhaladás, egy mérnöknek a lehetőségei korlátlanok, de viszont húszéves mérnökök vannak nagy villamosvállalatoknál ötszáz pengő fizetéssel. Kitűnő emberek, a vállalatuknak óriási hasznot hoznak, és nem képesek egy lépéssel előrejutni... De erről hiába beszélek, egy asszony mit mond rá? azok szamarak, barmok, hülyék... nézd meg, hogy mit keres Belgiumban Artúr... Komolyan, okosabb is lett volna, ha én is kimegyek Belgiumba... de nem volt hajlandó öt esztendő adni nekem, hogy én az alatt megcsináljam a karrieremet... Feleséggel, gyerekkel menni, az pedig tisztára örültség... Így vagyunk mi itt mindnyájan Budapesten. Kicsi az ország, itt senki sem boldogul munkával... Nincsenek lehetőségek... Hol kell itt mérnök?... Egész Szabolcs vármegyében egyetlen gyár nincs... Akkora város, mint Nyíregyháza, talán egy téglagyára van... Debrecen? Mi van ott?... Szappangyár... Az egész Alföld üres... Mezőgazdasági ország, és kizárólag nyersanyagokat produkálunk, semmi mezőgazdasági ipar... Hiszen alapjában véve óriási lehetőségek volnának, ha valaha egy jobb politikai szellem jön, rengeteg mérnökre lesz itt szükség. Ma még nem kell... ma politikusok kellene...

Matyi úgy jelent meg, mint egy anyacsászárné. A lány kullogott utána, és hozta a levesestálat nagy tálcán, mint egy kínai rabnő.

- Parancsoljanak.

Leültek az asztal mellé.

A leves azonban felséges volt. Tyúklevés, de micsoda leves. Tele zöldséggel. Tele ízzel. Ilyen levest az egész világon csak a magyar úriasszonyok tudnak főzni. Vágrándy kétszer teleszedte a tányérját. Jól is lakott vele. Már a többi étel nem is érdekelte.

- Mi van ezzel a szegény Zsuzsannával?

- Ja, az nagy dolog... Barátom - mesélt Jani -, az úgy volt, hogy az urának szüksége volt egy zsebkendőre, és a saját szekrényének nem lelta a kulcsát... Ez az egész...

Nevetett.

- Mit? - ámult el Vágrándy. - Zsuzsa?

- Mit szólsz hozzá?

Csakugyan nem tudott mit szólni. Látta a derék Zsuzsát, aki olyan beteg volt, mint egy hervadt rózsza, a lélek is háltni járt belé. Hogy Zsuzsának?... Csodálatos... Még ha az ura, aki természetes, terebélyes, bővérű úr... de Zsuzsa?

Nem akarta elhinni.

- Hát pletykálj - mondta Matyi.

- Én nem pletykálok, én csak elmondom az igazságot. Imre belenyúlt a felesége szekrényébe és a zsebkendők alatt egy csomó levelet talált. A levelek szépen át voltak kötve rózsaszínű szalaggal, úgy megörült neki, azt hitte, az ő fiatalkori levelei. Kiveszi és nekiül, hogy bele-ringassa magát a régi hangulatba; kíváncsi volt, hogy miket is írt ő valaha ennek az asszonynak, mikor még lány volt... Furcsa is, egyszer én is megleltem a régi leveleimet, és olvasni kezdtem... Barátom, milyen... - azt akarta mondani, „milyen zöldek voltunk”, de ehelyett azt mondta: - milyen szép is a fiatalos illúzió... naivság igaz, mai szemmel nézve, mert a fene gondolta, hogy abból a szikrázó szemű kislányból - micsoda szemei voltak, de akkor nem villámokat szórtak, hanem... és azok a hallatlan rémületek... hogy ha megharagszik az édes, vége a világnak...

Odahajolt a felesége felé, s rátette a kezét annak a kezére.

- Menjen - mondta Matyi.

- Próbálnám csak - mondta Jani.

- No és Imre mit talált?

- Szó sincs róla, szerelmesleveleket... amikből megállapíthatta, hogy Zsuzsukának szíve is van, és ezt a szívet valaki egészen be tudja tölteni... Képzeld, értekezések voltak a levelekben... Nem is volt bennük egyetlen szó sem szerelemről... Csak a levelek hangja, az tele volt érzéki-séggel... Orvosi nyelven tárgyalták meg a levelek a Zsuzsika betegségét és a legfesztelenebbül a menstruációt, a klimaktériumot és más ilyen komoly dolgot... És mindenkifelett azokat a lelki elváltozásokat, amelyek együtt járnak ezekkel a testi állapotokkal.

- Pletykálni csak férfiak tudnak - mondta Matyi felháborodva.

- Mondom, hogy nem pletyka... Vegye maga tudomásul, hogy ez nem pletyka! ez a tiszta színigazság! És azért mondom el, hogy maguk is tudják meg, miről van szó! Jelzem, Zsuzsuka előtt a világért sem szabad elárulni, hogy mi valamit is tudunk a dolgról. Érti?

- Gázság. Honnan tud maga ilyen részleteket, ha nem az a gyalázatos fantáziája találta ki? Mert erre van neki fantáziája. Mondhatnék valamit arról, hogy Jani úr mivel foglalkozik, ha magára zárja az ajtót.

- Maga ne beszéljen. Én megmutattam magának az egész gyűjteményemet, orvosi könyvek... nem kell rosszra gondolni... de ezt nem is akarja látni... pedig sokkal jobban meg lehetne érteni, ha ő is segítene, hogy ezeket a fontos dolgokat az ember világosan tudja.

- Ha még egy szót szól, kimegyek... Szentelen...

Jani nagyot nevetett, aztán egy darabot hallgattak.

- Én csak azt akarom tudni, honnan tudja maga, mi volt a levelekben?

- Hát olvastam.

- Hol?

- Hol... Ma, a hivatalban. Imre bácsi két óra hosszat ült nálam.

- És ez hivatal. Ahol két órát meg egész délelőttöket pletykálással töltenek az urak.

- Nem pletyka, értse meg már... Imre bácsi a maga ötvenhét évével úgy fel van zúdulva, mint egy huszonhét éves kölyök. Még ilyet nem is láttam... Sirt és csaknem elájult. Hogy az ő Zsuzsáckája... Tizenhét éves házasság. Második feleség. Mindig úgy bánt vele, mint egy hímestojással. Soha egy kétértelmű szót ki nem ejtett előtte. Hiszen beteg, csak nem fogja megsérteni azzal, hogy érzéki dolgokról még egy célzást is tegyen előtte. És négy gyereke van... Négy... Nem volt neki elég négy gyereket a világra hozni, most arra is szüksége van, hogy...

- Ostoba... Éppen azért volt rá szüksége, mert az ember arról úgyse tud semmit... s Imre bácsival mit lehet beszélni?... A pedagógiai szemináriumról...

- Persze, Zsuzsikának más szeminárium kellett.

- És most mi lesz?

- Mi legyen?... Imre bácsi kijelentette: „Kedvesem, megmondtam neki, azt mondja, ezek után remélem, tudni fogja a kötelességét.” Zsuzsika megértette, nem szólt semmit. Összecsomagolt, a két kicsit magához vette és hazament az Éhman-telepre a mamához.

- Szegény... Szegény Zsuzsika... Jaj, de sajnálom...

- Nem is olyan sajnálatraméltó... A fiatalember állásban van, tanár a gyógypedagógiai intézetben. Egész szép fizetése van.

- Fiatal ember? - kiáltott fel Vágrándy.

- Nem olyan nagyon fiatal, lehet negyven-negyvenkét éves.

- Ismered?

- Nem, én nem ismerem, de a levelek közt harmincnégy arcképe volt. Egy alapos ember. Nagyon szereti magát lefényképezni, mert ő maga csinálja a fényképeket, és soha mást, csak azt, hogy saját magát beállítja valami szép helyen, a Balatonnál meg ahol utazott, a Halászbástyán meg a Ferenciek temploma előtt, ahogy galambokat etet... s mindig odaírja a kép alá a pontos dátumot, az órát és a percet s hogy milyen volt a világítás. Szóval a fontos dolgokat.

- Én ezt nem bírom hallgatni.

- Miért?

- Mert ez kegyetlenség. Biztosan egy áldott jó fiú és Zsuzsikát nagyon megértette.

- Remélem, nagyon megértette - s röhögött Jani.

- Á, maga utolsó.

Jani igen fel volt hevülve, nevetett, felugrott, a feleségéhez ment és tüzesen összecsókolta.

- Vigyázzon a frizurámra, nem mehetek mindennap fodrászhoz.

- Miért?... Már az idén is félretett hétszáz pengőt.

- A fene egye meg a maga koszos pengőit. De sokat hányja. Magamnak tettem félre? Nem arra, hogy ha magát kitöri a... hogy legyen orvosra...

- Á, énrolam gondoskodik az Egylet...

- No iszen, azzal sokra megy. Isten őrizzen az ingyen kezeléstől.

Közben megették a tyúkot is, ami remekül volt elkészítve, piszkemártás volt hozzá, de valami isteni. Utána farsangi fánk volt, de olyan, hogy mindeniknek hófehér szalagja volt, pedig oly piros volt a pofájuk, mint a rózsza. Boszorkányosan ügyes gazdasszony ez a Matyi.

- No, gyerünk egy házzal tovább - mondta Jani -, de aztán el ne járjon a szátok.

- Maga lesz az első, aki kikotyogja.

- Én?... Ugyan kérem.

Vágrándy, aki szóhoz is alig jutott, most nagyon szomorúan mondta:

- Istenem, ha én egy félóra lefeküdhetnék! Bizony, legszívesebben reggelig aludnék... Iszonyúan fáradt vagyok.

- Ugyan mitől? Tizenkettőkor ágyban voltunk. Az csak elég, hét órát aludni. Hánykor keltél fel?

- Annyi lehetett. Hét.

- Vagy még elbeszélgettétek az időt Julukával?...

- Nem... igen... egypár szót beszélünk...

Jani felállott.

- Kezét csókolom, köszönöm a jó ebédet.

- Mintha máskor nem kapna - mondta Matyi.

- De ez ma kiváló volt, azt meg kell adni. Igaz, Alikám?

- Remek volt, nagyszerű volt.

- No, csak ne hízelegjetelek.

- Én egy másik nyakkendőt kötök - szólt Jani, s már be is vonult a szobájába.

- Csak csípd ki magad, szép asszonyhoz mégy.

A lány bejött s leszedte az asztalt. Matyi Vágrándyhoz fordult.

- Feküdj le egy kicsit.

- Szabad?

- Hogyne, mindjárt hozok neked egy kapricpárnát.

Vágrándy elnyújtózkodott a díványon s Matyi pillanat múlva kispárnát hozott és a feje alá tette.

- Ali - suttogta a fülébe -, csak még egy szót... Juluka nagyon beteg.
- Beteg? - ijedt fel Vágrándy, és kiment az álmom a szeméből s Matyira meredt.
- Nagyon beteg.
- Ő mondta?
- Ő.
- Mi baja?
- Azt nem mondta meg. Azt hiszem, inkább lelki beteg... Borzalmas volt a hangja... Alig értettem a telefonon... Mintha a túlvilágról szólott volna...
- Honnan beszélt?
- Szeráf nénitől...
- Vágrándy kedvetlenül:
- Azt jól kiválasztotta.
- Igen... szegény... És ez a legnagyobb baj, mert Szeráf nénit nem lehet felhívni... Megöl, ha felhívom...
- Ott legalább nincsenek ilyen dolgok... Ott megnyugszik.
- Igen... ott már nincs semmi baj... azok már békében élnek vagy húsz év óta.
- Miért? Ott is volt?
- Nem tudod?... Ők már csak testileg vannak egymás közelében... Függetlenek egymástól... Csodálom, hogy nem tudod... Nagyon érdekes eset... Még vagyoniilag is teljesen megosztottak... A bácsi a nyugdíjának a felét átadja a néninek, azonkívül fizeti a lakást és a kosztot...
- Akkor neki mi marad?
- Szerződést kötöttek, hogy aki hamarabb meghal, a másikra hagyományoz.
- Vágrándy:
- Hát akkor innen vette Juluka az egészséget!
- Mit? - kérdezte Matyi élénken.
- Vágrándy sajnálta, hogy elárulta magát. Megpróbálta elmosni.
- Valakiről beszélt, hogy ez az ideális házasság.
- Nem ideális. Mind a ketten nagyon szenvednek. Halálosan szeretik egymást, de húsz év óta a büszkeség mind a kettőt visszatartja, hogy elárulja...
- Szóval ez sem megoldás.
- Ez nem.
- Akkor mit kell csinálni?
- Szeretni kell egymást és boldog lenni!
- És ha ez nem lehet?
- Mért ne lehetne? - szólt szigorúan a nő.

- Nem tudom. Vannak esetek, ahol nem megy.

- Az csak olyan beszéd. Ha szeretik egymást, nincs értelme a kínzásnak.

- De... akik nem szeretik egymást... elképzelhető, hogy vannak ilyenek...

- Az csak olyan beképzelés... Szeretném tudni, mért ne szeretné egymást, aki eddig szerette egymást.

- Isten tudja... én nem...

- Nézd, Ali. Eredj el... Szépen bemegy, szépen megbékíted... Mert hogy van köztetek valami, arra a fejemet teszem.

- Juluka mondott valamit?

- Juluka? nem. Nem ismered, ha azt fel tudod tenni róla, hogy ő valamit mond.

- Akkor hol veszed ezeket a dolgokat?

- Nő vagyok. Egyik nő a másikat jobban megérti a hangjából, mint a meséből. Légy fölényes. Békítsd meg.

- Én?

Rettenetesen megijedt. Most ez az egész Zsuzsika-eset csak arra való volt, hogy őt becsalják a kelepcébe... Mikor neki ma este randevúja van.

- Ne legyél ilyen. Hová mégy? Mért nem alszol?

Vágrándy csakugyan indult, hogy elmegy.

- Hazamegyek és lefekszem. Az is lehet, hogy már otthon van.

- Nincs. Itt Julukáról van szó.

- Szervusz.

- Várjál, megpróbálom felhívni.

- Nem fog felelni.

- De fog, mert azt hiszi, te telefonálsz.

Matyi fogta a telefont s felhívta Julukát.

A szám nem felelt.

- No látod. Nincs otthon.

- Akkor felhívom a Szeráf nénit.

- Azt nem... Abba én nem egyezem bele... Én nem küldtem el hazulról. Jöjjön haza.

- Ahogy gondolod... Megvallom, az egyetlen hely, ahova nem merek telefonálni... Nem is lehet, köztünk nagy sértődés van.

Jani jött. Egészen átöltözött. Nemcsak nyakkendőt kötött, hanem az új szürke ruháját vette fel.

- Most akkor én is kénytelen vagyok átöltözni. Feküdj le.

- Feküdj le, Alikám. Míg ez felöltözik, azalatt kialhatod magad, mint egy duda.

Vágrándy nagyon bágyadt lett megint. Lomhán a díványhoz ment és lefeküdt. Már le is hunyta a szemét. A kispárnát úgy gyűrte a feje alá, mint egy rongyot.

Jani cigarettára gyújtott.

- Ali.

- No.

- Hova még a lánnyal?

Vágrándy felugrott. Már megint kiment az álom a szeméből.

- Miféle lánnyal?

- A kislánnyal... Te, ahányszor velem ez a bestia összeveszett, én azon a napon mindig azt tettem, hogy meghívtam a lányt Budára egy jó távoli kocsmába. Sose jött rá.

- Azt hiszed, hogy én te vagyok?

- Istenem, férfiak vagyunk, kutyák vagyunk.

- Hagyj engemet aludni.

De már nem volt benne semmi álom. Képtelen lett volna lefeküdni. Tűzzé vált az egész vére, és amellet kimondhatatlanul szégyellte magát. Ő azt hitte, ezzel az ötlettel, hogy Ellát meghívja a Gundelhez, valami eredeti, soha nem hallott remek dolgot talált ki, s most rá kellett jönnie, hogy hiszen akkor ez a sablon.

Hogy még csak egy napig sem várt... Vagy egy hétig... Hogy idő teljék... Addig várhatott volna, míg Julukával valami nyugvópontra jut a helyzet... Most Juluka ott bóg a Szeráf néjénél, annál az irtóztató vénasszonynál... Brr... az arca, mintha egy csepp vér se volna a testében... És az a hideg kék szeme... Senki sem szereti, mindenki retteg tőle... az igaz, Juluka volt az egész rokonságban az egyetlen, aki jóban tudott valamennyire lenni vele... Juj: ha Juluka is egy ilyen Szeráf néni lesz valaha...

Nagy léptekkel járkált a szobában le s fel.

- Ali.

- Mi az?

- Magas?

- Bánom is én.

- Szőke?

- Még nem néztem meg.

- Nono... Én csak ezeket a feketéket szeretem.

Vágrándy arra gondol, hogy az ő esete mégis valami más... Ella semmiben sem hasonlít Julukához...

- Kidobtam a magamét, azt tudod?

- Nem tudom.

- Nagyon örülök, hogy ilyen olcsón megúsztam... Már nagyon szemtelen kezdett lenni... Követelő... Hogy jövök én ahhoz, hogy folyton fáradjak vele, én már kényelmes vagyok ahhoz... Sikerült megsérteni, és magától mondott fel.

- Nagyon becstelen dolgok ezek.

- Nem dolgozott, tudod, már nem tudtam falazni neki. Azt kívánta, váljak el a feleségetől. Hogy képzelsz ilyet? Nem adom ezt a bestiát három tucat olyanért, mint önagysága... Az ember aztán így van velük... Arra jó a házasság, hogy az embert hozzákényszerítsék ahhoz, akit mégiscsak jobban szeret... Hát hogy is ne... A gyermekeim anyja... Együtt éltük le az életet... Hogy néha marakodtunk?... Barátom, az a nőszemély elköltötte volna a Lánchidat... Nekem, megsúgom, volt egy szép mellékkeresetem, amiről ez a gyalázatos nem tudott: abból csináltam a kis kalandot... De a kereset megszűnt; ő is szűnjön meg... Mi?... Neked van mellékkereseted?

- Nincs.

- Az baj.

- Nekem nem.

- Fizetésből nem lehet.

- Hagyj engem békén. Nem akarom hallani se ezeket.

- Jó-jó, de arra figyelmeztetlek, hogy az életben mindenhez reális alap kell. Aki nem gondolkodik reálisan, az mindenbe belebukik. Egy kis tyúk többbe kerül, mint egy szent feleség.

- Te Jani, ha még egy szót szólsz, megrúglak.

Jani hangosan kacagott.

- Rám hallgathatsz, barátom, én próbált ember vagyok... Időtötött... Egyszer, még fiatal mérnök koromban, azt kértem egy öreg jóvágású magyartól: Hol tanult maga ilyeneket?... Azt mondja rá: Időtötött ember vagyok én, kérem... Hát Munkácson volt a börtönben hat évig. Börtönviselt. Azt nevezte finoman időtötöttségnek... Hát én is időtötött vagyok: én már tíz éve gyakorolom ezt a mesterséget.

- Gratulálok.

- Valamikor el kell kezdeni mindenkinek. Jobb későn, mint soha. De most várok egy darabig... Matyit is meg kell engesztelni... Nagyszerű asszony ez, barátom... Van neki tizenhétézer pengője... Azt mind az én számtól vonta el... Én nem tettem volna félre soha egyetlen fityinget se.

- Akkor minek bántod?

- Én nem bántom. Te, ez olyan természet, hogy ha egy hétig nem szidom, egészen meg-savanyodik. Ennek a kópénak szidás kell, izgalom. Akkor egy kicsit kivirágzik és mingyárt élvezetesebb... Jaj de jó az a finom kibékülés... Nincs annál jobb a világon... Ez most egy hónapig olyan szeretőm lesz, hogy nem cserélném el a török császár háremével. Vér van benne, a kutyába, csak kutyavér: ingerelni kell, akkor aztán tüzes.

Vágrándy nagyon elkeseredett. Utálta magát, még jobban Janit, de legjobban az életet.

- Megyek haza.

- Miért?

- Lefekszem. Alszom.

- Azt ne tedd. Ha most lefekszel, az azt jelenti, hogy estére tartogatod magad...

- Mondtam már, hogy megtapodlak?

- És borzasztó élvezeted lesz... És mennyit tanulsz... Most csupa olyan eset volt itt, hol a férfiak kutyálkodnak... Majd meglátod, hogy az asszonyok is tudnak.

- Nem érdekel engem az a sovány Zsuzsanna.

- Nem vagy bibliai öreg? Zsuzsanna a fürdőben... Mondom neked, nem lesz utolsó látvány Zsuzsikát megnézni... Olvastam a leveleket... Nincs az a bíróság, amelyik annak az alapján a házasságot felbontaná.

- Akkor mi?

- Ez a rafinált dolog... Ezek a beteges érzéki lények sokkal veszedelmesebbek... Ezek a fantáziájukban élnek... Talán nem is kell neki a férfi... Mit tudom én, mi kell egy nőnek... Ennek ez kell. Minden héten, pontosan ugyanabban az órában írtak egymásnak. Minden levél válasz. S milyen kérdésekre... S milyen tudományos, alapos értekezések. Az a marha megtanulta az egész Freudot. Tele vannak a levelek pszichoanalízissal... Már nem is Freud, hanem valami Adler... Individuál analízis... Nagyon sajnálom, hogy ez a vén szamár Imre nem hagyta nálam a leveleket. Élvezetes olvasmány.

Matyi bejött. Vágrándy ránézett, és csodálkozva nézte, milyen hatalmas és életteljes. Ez igazán virágzik.

- Mehetünk - mondta Matyi, s a kesztyűjét gombolta.

4

- Most mondd meg, mivel különb ember nálam az Annie? - kérdezte Matyi, mikor a villamostól a poros zuglói utcán végiggyalogoltak, s a Csombárdyék villája előtt ott találták az autót. - Legalább elküldhette volna értünk a kocsit, de Gazdagék ilyenre nem is gondolnak. Megspórolhattunk volna hetvenkét fillért.

Vágrándy nevetett: igazi asszonyi szemlélet.

- Akkor megspóroltál huszonnyolcat - mondta Jani. - Egy pengő a sofőr borraalója, nem?

Beléptek a vasrács-kapun.

- Ezt irigylem legjobban, ezt a fát.

- Egyiknek minden, a másiknak semmi - mondta Matyi, nem is éppen elégedetlenség nélkül -, kinek milyen férjet ad az isten.

Hatalmas egzotikus fa állott a kertben, úgyhogy lehajló roppant ágai elfogták az egész területet, alatta kellett elmenni, a lombsátor utat adott.

A kis villa nagyon csinos volt, de lépcsőháza rendkívül rideg. Olyan szűk és kedélytelen, az ember kénytelen volt arra gondolni, hogy régi üzleti házból alakították át. Két év előtt úgy szétszedték a házat, hogy csak a falak maradtak meg. Úgy mentek fel egymásután a lépcsőn, mintha egy raktárba mennének. Ahogy azonban a fordulón felértek, nagy üvegfal állott előttük s a vonalazott üvegen át már egy pazarul berendezett folyosó várt két igen nagy pálmával.

Becsengettek, csinos szobalány úgy nyitott ajtót, mintha ő lenne a háziasszony, feketébe öltözve s oly fölényes és házias, hogy aki nem ismerte ezt a Gizellát, úrnőnek nézhette. Matyinak meg is volt a saját külön véleménye, hogy ő tisztességre szoktatná, ha a keze alá kerülne. Természetesen az a tisztesség, ha a szobalány alázatos és ez a szolgálai alázatosság messzire sugárzik belőle. De hát „Annie-val mindent lehet”.

A folyosóról balra, az első fehér ajtó megnyílt, s ők egy kis öltözőbe léptek, s lerakták fölösleges holmijukat. A falak nagyon különböztek az ő lakásuktól, a legújabb német stílus vad vonalai tobzódtak itt. Még a fogasok is másfélék, nem fogasok, hanem rézpálcák, mintha csak dekoratív dolgok lennének. Innen metszett üvegfalak a hallba nyíltak. Némi respektust keltett a gazdagságnak és izlésnek a polgári élettől annyira különböző harmóniája. A hall üres volt, innen több nyitott ajtó ágazott a termekbe.

A szobák valósággal termek voltak, és nagyszerű bútor mindenütt. Modern lakás.

Matyi fitymálva nézett be; a hall túlsó végében levő ajtó öblös nagy terembe nyílt, ahol óriási fotelekben ültek. Ellentétben a hall neoncsöves felső világításával, ott egy roppant velencei csillár lógott, ezer csiszolt üveglapocskával. Ezt a csillárt egy vidéki kastélyból hozta Csombárdy, mikor a grófék szanálásával foglalkozott.

- Isten hozott, szívem - sietett elébük Annie ragyogóan.

Olyan volt a szép asszony, mintha ő is egy ilyen elrekvirált lakásdísz lenne valami távoli világból. Monte-Carlo vagy a Riviéra sugárzott róla.

Kacagva karolt Matyiba s vitte be.

A sarokterem olyan nagy volt, hogy öt-hat ember elveszett benne.

- Foglaljatok helyet.

Az asztalon dohányzókészlet számtalan fajta szivarral s cigarettával.

- Édeset? Erőset?... - s Csombárdyné egy kis asztalkán fölhalmozott palackokhoz vezette Janit, s rábízta, hogy szolgálja ki magukat.

- Hol van Zsuzsika?

- Azonnal behozom.

Két fiatal nő állott fel a fotelekből és egy fiatalember.

- Vigh Antal doktor, a Bellegardy professzor kedvence - mutatta be nekik a fiút.

Matyi rögtön a szőke lányra nézett és tájékozódott. Csak a Violáé lehet, mert Klári gavallérja más...

- Látod, ezért kell egyetemre jártni a lányokat - mondta szelesen -, ott csíphetnek maguknak.

Mindenki nevetett s a lányok a fiúval átmentek a másik szobába, ahol biedermeier bútorok voltak, és a falon nagy fekete képek. Mint egy múzeumban.

- Csak meneküljtek - szólt Matyi utánuk.

Vágrándy azonban megütődve nézett a két lányra: az villant fel benne, hogy ezek még a hamvas korban vannak. Feslő bimbók. Ebben az állapotban kapja az ember a nőket egy bizonyos korban: majd ezekből is Juluka lesz két évtized múlva, s ami még rosszabb: Matyi.

- Milyen sajtóságos idő, filmfelvételekre nem alkalmas, mert sok a felhő, állandóan lesni kell, mikor van egy kis őszinte nap.

Persze, ma már Pesten nem a színház, hanem a film szempontjából illik az időt elbírálni. Rögtön megtárgyalta Csombárdyné, hány filmet csinálnak az idén:

- Kérdés, hogy kis Magyarország képes-e harminc filmet elfogyasztani, mert hiszen a magyar filmre kizárólag csak Magyarország alkalmas. Még szinkronizálni sem lehet a magyar filmet... Most megcsinálták ezt a nagy filmet, a Szerelem és bánatot, s a német rendező oda se figyelt a magyar felvételekre, ebből az lett, hogy a német verzió tökéletes...

Vágrándy lehangoltan hallgatta a neki annyira idegen témát. Amikor a pohár snapsz kedvéért felállott, nem is ült le, hanem elkezdte nézegetni a falon a képeket: Annie-ról volt egy óriási festmény, olyan volt benne, mint egy filmszínésznő. Lassan tovább ment, átcúszott a másik szobába, onnan a harmadikba, s ott találta egy sarokban összebújva a fiatalokat.

- Tessék, Ali bácsi - fogadták örömmel a lányok, s ő mint egy szökevény bújt el a fiatalok közt. Szembe ült a két lánnyal és nézte őket.

- Mi van az egyetemen?

- Most már jó, megszűntek a kollokviumok. Jön a szép nyár. Retteghy is mehet a Balatonra vitorlázni.

Nagyon nevettek ők ketten, Viola és az asszisztens.

Vágrándy odaadóan nevetett velük, bár nem értett a célzásból semmit.

Csak nézte és hallgatta a csipogást. Viola olyan volt, ahogy megállapította... milyen is?... A két füle felett, két szőke császárszemlét visel: hosszacska vékonyszálú haja csokorba fonva, s középen az arca... milyen is az arca? mint az a kenyértésztából sült galamb, amit a falusi anya a kicsiknek csinál. Két borsszemet nyom bele szemeknek, jó kis vaskos csőröcskét csinál neki s az egészet rózsásfehérre süti a kemencében...

- Hanyadéves vagy, Violácska? Negyedéves?

- Most már ötödéves leszek.

Ötödéves, tehát huszonhárom év... Az utolsó pillanat... Egész meghatva nézett a lányra: még az arca, különösen így félhomályban, üde, mint a barackfa virága... Arra gondolt, hogy a lányoknál úgy kellene körbetelefonálni: hamar, jöjjetek, ma van a cseresznyevirágzás... Mint Japán meghívja az egész világot a virágzásra, a lányokat is bizonyos napon be kellene mutatni, szépségük üde ragyogásában... Csak pillanatok... de ezeket a pillanatok nagyon meg kell becsülni.

Klárira pillantott s megijedt érte: Klári már idősebb, a nyaka vastag, strumája van. Szegényke. Azért olyan dúlt az arckifejezése. Olaszos szépség, tüzes, kemény, borzas vonások, feldúltság: mikor Julukának egy időben strumája kezdődött, a professzor megmagyarázta annak a lélektani hatását: „tegye a tenyerét a nyakára s hagyja rajta, percek alatt rá fog jönni, mért van feldúlt lelkiállapotban, akinek ez a pajzsmirigydaganata van: állandó szorítást érez, s ez visszahat... Nem, ma már nem kell operálni, belső kezeléssel is el lehet mulasztani... De a lelki komplikációk nem múlnak el”... Klári mint lány érte meg az elvirágzás kezdeti stádiumát. Szegényke.

Most a Klári arca, mely különben is állandóan vibrál, gyorsan felragyogott. Vágrándy az ajtó felé nézett, s csakugyan egy fiatalember lépett be.

Milyen csodálatos: hogy tud ragyogni, sugározni egy női arc a választott hím felé... A fiú is érett fej volt, ez is lehetett harmincéves, sőt még hasonlított is a Klárhoz... Ebből jó pár lesz... Mondják, a megfelelő házastársak hasonlítanak... Erről eszébe jutott, hogy ő és Juluka semmiben sem hasonlítanak egymáshoz. Baj ez?... Eddig nem volt... S ezután?... Ellával sincs

köztük hasonlóság... Mi ez, ő egy abnormis ember? ő olyan nőbe tud szerelmes lenni, akikkel semmi testi hasonlósága nincs?

- Már én bent vagyok a Székács-szanatóriumban - hallotta meg Viola vékony, szobalányos kis hangját -, ott leszek az egész nyáron. Nagyon boldog vagyok, mert rengeteget lehet tanulni. Csak így lehet az embernek képeznie magát.

- Mit tanulsz? - kérdezte Klári, de nem figyelt rá, közben a maga fiúját nézte, aki mellé ült.

- Most katéterezni, az nagy szó - mondta Viola.

Vágrándy megrémült: miket tanulnak ezek a hamvas fiatal lányok... Kedveskedett a lánykának azzal, hogy az első szónál, ami a klinikán a legnagyobb mértékben otthonos szó lehet, itt a szalonban mégis mintha egy árnyalatnyi megfagyottság lett volna a hangjában.

A nő férfpályán - gondolta magában -, különös ez.

De Annie utána jött:

- Alikám? - csengett végig a hangja a termeken.

Vágrándy felugrott. Magát is meglepte, hogy a lányok közt egész fiatalos hangulata volt, s úgy támadt fel, mint egy húszéves fiú.

- Parancs?

Annie belekarolt s elcipelte őt, és ő magával vitte a leendő Julukák leheletét.

- Itt van Zsuzsika, aztán óvatos légy. Szegényke, nagyon sajnálom...

Vágrándy meglátta Zsuzsikát, aki abban a nagy fotelben ült, amelyben előbb ő.

- Milyen sápadt.

- Pszt.

Odalépett Zsuzsika mellé, s kezét nyújtott neki. Zsuzsika átadta vékony kis eres kezét. Mintha egy hervadt falevelet fogott volna meg.

- Rögtön jön az uram is - mondta Annie, s ezt úgy mondta, mintha valami komoly és nagy dolgot jelentene be. A férfit, aki ilyen lakást tud neki tartani.

- Hogy van, Zsuzsika?

Zsuzsika bágyadtan mosolygott.

- Imre nagyon korrekten gondolkozik, azt meg kell adni - szólt Jani tapintatlanul, s erre Zsuzsika visszahanyatlott a fotelbe, mint egy álom.

- Na igen - folytatta Jani -, nekem azt mondta, ő egyáltalán semmi igényt nem támaszt, ő az egészet rábízta Zsuzsikára... Ahogy Zsuzsika kívánja, ahogy Zsuzsikának jó...

- Egyebet nem is tehet egy úriember - mondta Annie.

- Imre bácsi úr; kifogástalan és korrekt úr.

- Ez csak a későbbi időkben lesz megállapítható. Egyelőre Zsuzsika kétségbeejtő helyzetben van. Ezt nem szabad elfelejteni. Két gyermekkel abban a piciny lakásban az Éhman-telepen, nem valami irigylésre méltó dolog, s Imre kijelentette, hogy mindaddig, míg az ő tetszése szerint nem intéződnék a dolgok, ő egy fillérrel sem hajlandó hozzájárulni... Ezt nem lehet valami nagyszerű úri eljárásnak tekinteni.

Matyi hevesen szólt bele:

- Neki is nehéz a helyzete. Két gyermek nála van és pedig a legrosszabb korban, s Imrének utóvégre az állását kell ellátnia.

- Ugyan, kérlek, ne beszélj bele - szólt rá Jani, aki egy vastag szivar füstje mögé rekkentette el magát. Mintha spanyolfalat vont volna maga körül a füsttel.

Vágrándy hallgatott, s nézte Zsuzsikát. Ez a pár aztán igazán nem illik össze, gondolta magában. Imre bácsi nagy vastag kecskeszakállas kobakjával, hordószerű természetével, ahogy már csak az emésztésnek és a nagy gondolatnak élt, hogy két év múlva nyugdíjba megy... s az asszonyka a hervadt fiatalságával, égő szemeivel és kielégítetlen életével... Itt a fordított helyzet... A férj, aki készen van az életével s az asszony, aki el sem kezdte...

Vágrándy csak nézte ezt a gyűrött teremtetést, az arcéle nagyon finom, de oly furcsán színtelen, mint a megavult ruha, nem látszik a szabása. Bizony rongyocska. A szeme állandóan tele van könnyel s száját kínjában fintorgatja, hogy a sírást elfojtsa.

- Én nem tehetek... én nem tudom... én nem akartam... én nem is képzeltem, hogy... - töredezett a szava s akkor dacosan megrántotta a vállát, elhallgatott.

Arra a különös gondolatra kellett jutni, hogy ez a nő valóban nem volt tisztában tettének horderejével. Ez egy késői kislányos dacosság volt, ez a furcsa vállvonogatás, ami az egész nagy eseményt karakterizálja, egy gyermeklánynak felelősségnélküli magatartását mutatja. Olyan, mintha a gyermek tüzet rak játékból, s mikor az egész ház leég, ártatlanul és ijedten nézi, s nem érti, mi történik, s képtelen felfogni, hogy ő az oka a veszedelemnek.

Zsuzsika nem sírt, hanem a könnyeivel küzdött. Rágta a szája szélét, s görcsösen gyúrta az ujjait, s mindent elkövetett, hogy legyőzze a sírást. Ez a gyermek nő egyszermind négy gyermeknek anyja. Lélekben maradt gyermek. Vágrándy elképzelte, hogy takarítás és főzés és kicsinyeinek gondozása közben hogy tűnődött a freudi problémákon, s közben azt sem tudta, mit hova tett le. Emlékszik, sokat hallott a Zsuzsika szórakozottságáról. Hogyne lenne szórakozott, aki ilyen dolgokkal van elfoglalva. S az ura egy pedáns öreg tanár, aki ragaszkodik hozzá, hogy minden abszolút rendben folyjon a lakás életében. Szörnyű lehetett a szegény asszony élete egy kiegészített vulkán tővében.

Most váratlanul vele történt valami különös: ideges remegés futott végig rajta. Vajon nem hasonlít a helyzet a Julukáéhoz?... Hol van most Juluka?... Hirtelen nem is tudott egyébre gondolni, csak arra, hogy Juluka valahol éppen így küzd a könnyeivel. A merev és méltóságos néni, aki az életét már oly hidegen és szabályosan rendezte be, nyilván minden szavával könnyet fakaszt Julukában. Roppant szánalom és meghatottság támadt benne a feleségével szemben, aki éppen olyan lehetetlen az emberekkel való viszonyában, mint ez a Zsuzsika. Hogy érezheti magát a lehetetlen emberek közt, akik már oly jól elrendezték az életüket, nem-nélküliekké váltak a házasságban s nyilván ezzel nyugalmassá tették a helyzetet... Mert az életben a legtöbb zavart az erotikai áramkörök okozzák. Hogy szenvedhet a szegény most ott az abszolút hideg éterben a maga feldúlt és maximumra fokozott szexuális izzásában... Talán már nincsen is ott, talán már haza is ment, s várja őt...

Izzadtság ütött ki a homlokán: neki ma este randevúja van.

Szörnyű.

Ez a felvillanó gondolat úgy megrémítette, mintha csak most látná be, hogy egy zuhanó sziklán ül s pillanatok kérdése, hogy a szikla a fenékre ér, és porrá zúzódik s vele ő...

Szeretett volna felugrani s elrohanni. Matyi, aki meglátta rajta ezt a szándékot, azonnal belecsimpaszkodott s nem engedte el.

- Innen nem mehatsz el, míg a Zsuzsika dolgát rendbe nem szedjük. Hova akarsz menni? Valahol valami dolgod van? Hát lehet ennél sürgősebb?

Maradt s önmagát legyőzve hallgatta a végtelen és izgalmas vitákat. Éppen olyan sértettnek érezte magát, mint maga Zsuzsika, akinek végig kellett hallgatnia saját szánalmas helyzetének tárgyalását, hogy a szülei, a nyugalmazott tanítócsalád, a végtelenségig nem adhatnak biztos fészket egy asszonynak s négy gyermekének... Megoldást kell találni, de mit, hiszen Zsuzsikát még hosszú évekig, egy évtizedig vagy kettőig a gyermeknevelés foglalja le.

Kínos volt az aránylag gazdag embereknek ez a vitája a valódi szegénységről. De a nők alapjában véve szegénynek születtek. Csombárdyné, aki saját villájában lakik s számtalan fényesen bútorozott szobában egyedül terjeszkedik, mint valami gáznemű lény, pontosan tudta a legkisebb lakásnak, még a bútorozott szobáknak a természetét is. Fillérekre kiszámították, mennyi pénzre van szüksége egy asszonynak, aki magánosan kénytelen felnevelni a gyermekeit, s a méreteket oly szűkre szabták, mintha az egy másfajta lény volna, mint ők. Az ételmennyiségek, a ruházkodás minimális költségei, mind komoly és mérlegelt tételben szerepelt ezekben a vitákban.

Éppen eljutottak oda, hogy a legkisebb összegeket véve számításba, még mindig oly határtalan summákról volt szó, amiket Zsuzsika lehetőségei nem érnek fel. A fejük fölött függő csillár ára Zsuzsikát három esztendőre függetlenné tudta volna tenni, de a csillár semmi hajlandóságot nem mutatott, hogy leszálljon a magasból és helyet foglaljon Zsuzsika tárcájában... Matyiról csak az imént derült ki, hogy tizenhétzetre van takarékbán s havonta nagyobb összeget tesz félre, mint amennyit most előírtak az unokanővérük életstandardjának fenntartására, négy gyermekkel - de arról ugye nem is lehet szó, hogy a szükséges pénzt ők adják össze... Pénzben nincs rokonság... A pénz önálló életet él, saját vonzatai vannak: mi lenne ebből az egész életből, ha a pénz elvesztené ezt a fizikai törvényszerűségét. A föld vonzóerejének abszolút volta hamarabb megváltozhat, mint a pénzé. Már vannak kísérletek, hogy bizonyos módon közömbösíteni lehet a föld gravitációs hatását, s elképzelhető, hogy ennek a beiktatásával a testek lebegni fognak a föld színe felett: de az még nem is kísérlet tárgya, hogy a pénztulajdon a maga tökéletes vonzatait megváltoztassa... Érzésben a rokonság nyújthat előnyöket a rokon számára, de hogy a családtagok valamiképpen közös tulajdonnak tekintsék az egyik tag által megszerzett pénzmennyiséget? Ez, ugye, abszurdum.

Most megjelent Csombárdy.

Szinte megilletődtek s elhallgattak egy pillanatra, mikor a szokatlanul magas, hollóorrú politikus fesztelenül belépett közéjük. A politikus annyira a közönséges élet fölé emelkedik a neve miatt, hogy elszakad a közvetlen környezettől is, mint mikor felszáll a köd. Csombárdy neve országos név. Az ő nevüket csak ők maguk ismerik s azok, akik véletlenül, hivatal vagy üzlet vagy társasági érintkezés kapcsán fizikai érintkezésbe jönnek velük. Csombárdy más: Csombárdyról naponta írnak a lapok. Itt beszélt, ott beszélt, nyilatkozott, országos ügyekben a véleménye döntő, vagy legalábbis irányadó, mert közel áll azokhoz, akik az élen vannak. Napok kérdése, hogy miniszter lesz, most éppen sérelme van az egész családnak, mert nála fiatalabbak már miniszterek, emiatt szinte sajnálják is... De a családban azért mindenki mint ajándékot tekinti, a Sors nagy jutalmát a família számára, akiben reménykedni lehet. Szinte kényelmetlenül érezték magukat a jelenlétében.

- Kezét csókolom, szervusz, szervusz - köszönt sorra s kezét csókolt vagy kezét fogott Csombárdy. Milyen elegánsan és egész másképpen tette, mint akárki más. Unta. Látszott rajta, hogy nála ez csak formáság, mert annyi embernek kell kezét adnia, hogy ez már nála nem barátság, nem érintkezés, csak udvariassági mozdulat. Zsuzsika volt az egyetlen, akinél valami emberi volt a mozdulatában.

- A dolog nagyon egészségesen fejlődik - mondta, azonnal a dologra térve -, volt nálam először Imre bácsi s most a doktor úr megbízottja. A doktor úr nagyon korrektül viseli magát: kész Zsuzsikát feleségül venni, bármely pillanatban.

Kis föllélegzés az egész vonalon. Ez a Csombárdy angyal. Amit a kezébe vesz, az csak jól mehet. Különösen a hölgyek lettek boldogok. Valóban ez olyan kényes kérdés, hogy erre még nem is mertek gondolni.

- Kikötése, hogy tartásdíjat nem fogad el: ő a feleségét akarja és tudja eltartani, ellenben a gyermekek ellátási és neveltetési költségét méltányosan kívánja megállapíttatni, s erre nézve garanciát kér, hogy az illetékes összeg úgy a jelenben, míg a gyermekek kicsinyek, mint a jövőben, mikor jelentékeny neveltetési költségek lesznek, pontosan fog befolyjni. Kívánja tehát, hogy a férj fizetését letiltani s közvetlen az anya kezéhez utaltatni keressünk módot, azonfelül a férj kössön életbiztosítást, és azt a halál esetén a nő, illetve a gyermekek jogi képviselője kapja kézhez.

- Rendes ember - mondta Matyi. - S ő Zsuzsikánkat el tudja tartani?

- Igen, kimutatta mi a jövedelme s mi a kereseti lehetősége... Nagyon érdekes dologgal, fajbiológiával foglalkozik és a közeljövőben ennek értéke lesz. Állami megbízatást vagy pozíciót lehet neki kicsinálni... Ez egy nagyon szerencsés irányú munkatér a mai időkben.

Oly áhíttal hallgatták: természetesen, ha Csombárdy a kezébe veszi a dolgot, akkor itt máris meg lehet nyugodni. Szemmel, szóval gratuláltak Zsuzsikának, aki pirulva és szerénykedve fogadta a szerencsekívánatokat.

S ezzel fel is szabadult. A lelki megnyugvás rögtön kifejezést nyert az arcán, az alakján s egész magatartásán. Oly büszke lett, hogy jól választott, hogy az emberével nem vall szégyent. Tudja ő, ki az a drága fiú, akit eddig kinevetett az egész világ: most fajbiológus lesz. Híres ember lesz. Mi minden van a jövőben. Dicsőség és pénz... Szép ez és megható. Könny futotta el a szemét, de ez már nem a szégyenkezés könnye volt, nem a viaskodó letörtség könnyörgő csöppje, hanem a boldogság ragyogó ékköve.

- Te, mi az a fajbiológus? - kérdezte Jani Vágrándyt.

- Pszt - intett neki Vágrándy.

Különben is mással volt elfoglalva. Csombárdyt és a feleségét figyelte. Valami egészen szokatlan dolgot látott náluk. Mióta a képviselő hazajött, egy pillantás sem esett közte s a felesége közt. Nem köszöntek egymásnak, nem reagáltak egymás szavára, mintha nem is léteztek volna egy közegben. Mind a kettő otthon volt, mind a ketten zavartalanul végezték dolgukat, egyformán részt vettek a megbeszélésekben, de annyira függetlenek voltak egymástól, mintha tárgyak lettek volna, amelyeknek csak térbeli elhelyezkedése van.

Soká figyelte a dolgot, s várta, mikor találkoznak? mikor néznek össze? A férj és feleség normális körülmények között egymásnak él, és aki megszólal, a párjának beszél, s attól várja a reflektálást. A férj mindig a pávakakas, aki magát a felesége előtt mutogatja, s a feleség a jérce, aki a kakasnak pityeg. Ezek egészen más berendezkedést teremtettek maguknak: még a hivatali közösséget sem tudta felfedezni köztük. A hivatalban, ha két ember van együtt, az

egyik valahogy magasabb rendű, mint a másik, még ha egy fizetési osztályban vannak is. Van valami előny, amit vagy a helyzet, vagy a személyi kvalitások adnak, s ez föltétlenül szabályozza a társalgás menetét és tempóját. Itt ez sem volt: nem egyenrangúak voltak, hanem függetlenek egymástól. Mind a kettő házi volt, otthon és önálló. Soha nem keresztezték egymást, nem fordult elő, hogy valamelyik folytatta volna a másik gondolatát. Párhuzamosan beszéltek, talán csak időbeli előnyt adtak egymásnak annyiban, hogy nem vágtak egymás szavába.

Pedig húsz év előtt ez is szerelmi házasságnak indult. Két gyerekük is volt. Vajon hol vannak a gyerekek? A villa elég nagy hozzá, hogy a gyerekek is ugyanilyen önálló életet éljenek?

Mi történt köztük? Hogy őrlődött fel a vonzóerő, ami kezdetben bizonyára éppen annyira zavarta őket, mint minden más házasságban? Hogy folyt le az első tragédia? és a többi részlet, míg idáig jutottak.

- Imre nem szerelmes - hallotta most a Zsuzsika gyöngé és bizonytalan hangját. - Imre korrekt ember, azt nem lehet tagadni, de őfelőle akár én, akár egy darab fa van a közelében.

A társaság nevetett, de Vágrándy Annie-ra nézett: ez is elmondhatja ezt.

S Annie meg is szólalt:

- A szerelem... A szerelmet a házasságban ki kell kapcsolni... A házasságban valami másra van szükség, nem szerelemre... Nem is tudom, mi a szerelem. Az hamar elmúlik, ellenben az élet folyik... Mindenesetre le kell tudni mondani sok mindentről a zavartalan házasság érdekében.

A társaság nevetett, Vágrándy Csombárdyt nézte, aki nyugodtan és oly kényelmesen ült, s talán jelen sem volt. Ki tudja, min gondolkodik. Valami politikai dolgon. Föltétlenül távoli, ide nem tartozó gondolatokkal van tele. Úgy látszik, mégis kútba esett a minisztersége.

Vágrándy megborzadt. Neki rettenetes lenne, együtt élni egy idegen emberrel, ha nő is, ha nincs köztük szerelem.

5

Csak hat után tudott hazajutni.

Mikor a jól ismert ajtó elé ért - mintha kriptaajtó lenne -, minden idege remegett. Vajon itthon van-e Juluka, vagy nincs... A feje szédült, előre rettegett a jelenettől... Most meg kell magyaráznia, hogy hol volt, hogy Zsuzsikával mi van... Iszonyodott, ha a Juluka sápadt arcát kell látnia. De ez az iszonyodás attól volt, hogy egyszer sem hívta fel telefonon. Ha otthon van, az nagy sérelem lesz már megint.

Becsengetett. Nem jött ajtót nyitni senki.

Ettől azonban még jobban megijedt. Gyorsan kinyitotta az ajtót, s nyitva is hagyta, míg körülrohant a lakáson. Juluka nem volt otthon.

Minden rendben volt. Szépen kitakarítva, a bútorok helyükön. Egy elhagyott hajó az óceánban.

Még a spájzba is benyitott. Sehol sem volt a felesége.

Becsukta a folyosóajtót.

Most magában maradt.

Mit csináljon?

Leült egy fotelbe, a saját szobájában és gondolkodott. De inkább csak hagyta, hogy a gondolatok kavargják, kergessék egymást, semmi rendszer nem volt a gondolataiban. Álmos volt, de ha a szemét lehunyta, azonnal felébredt. Belülről roppant idegesség zakatolt benne. Lehetetlen ebben a lakásban aludni. Az eltávozott asszony szelleme itt járt körülötte. Hát ezt jól megcsinálta Juluka. Azzal, hogy nincs jelen, fölénybe került, nem bírt másra gondolni. Egyszer csak azon kapta magát, hogy hosszan kinyújtott lábait nézi. A cipőjét.

- A belső sarok.

Talán ez volt a legsértőbb, s erre csak most eszmél rá, hogy többek közt még ezt is beadta: hogy a cipőiben belső sarok van. Ez igazán rosszakaratú támadás volt, mert ő nem hiúságból viselte, hanem tisztán csak Juluka kedvéért. Az első cipője még úgy volt csinálva, hogy a sarok meg volt magasítva a kellő mértékben, akkor Juluka szerzett valahol egy újpesti susztert, aki kettéosztotta a sarokmagasságot, s felét elrejtette bent... Hogy ezt is a fejéhez vágta, nem volt korrekt fegyver. Akkor nem is háborodott fel rajta, kínjában nevetett, csak most pirul el, mert be kell vallania, hogy örült ennek a megoldásnak. Egy híres színésztől hallotta, hogy ilyen belső sarkot visel, és hízelgett neki, hogy ő is.

De ez nagyon nemszép volt Julukától, ez volt a leggonoszabb. Hát Juluka tud gonosz is lenni?

Ezen eltűnődött, s arra ébredt fel, hogy egy keveset aludt.

Kínos volt ez a csönd. Ha Juluka itthon lenne, már jönne valamivel. Uzsonnát adna, vagy mondaná:

- Azt mondta, el akar menni... Akar vagy nem akar?... Hány órákor?... Hova? Hol van találkozója?... Nem kell sietnie, a lány biztosan el fog késni, egy lány mindig késik a randevún...

Gondolatilag mosolygott: mi ez?... Ha ő Julukának elmondhatná, hogy találkája van egy lánnyal!...

Jaj, de furesca is az élet... S neki csakugyan találkája van?... Oly távolinak tűnt fel, hogy neki hét órákor... vagy nyolckor?... Nem emlékezett, miben állapodtak meg... Lehet, hogy hétkor... Mert úgy gondolta, hogy még sétálnak egyet a ligetben, s csak azután mennek vacsorázni... De most ki fogja megmondani, hogy hét-e vagy nyolc?... Volt rá eset, hogy valahová el kellett mennie, olyankor mindig Juluka tartotta számon a terminust, mint minden terminust... De most nincs Juluka, és többet nem is lesz?

El sem tudja képzelni az életét Juluka nélkül... Annyira hozzászokott, oly önálló lett, hogy még a vele szemben elkövetendő csalást sem tudja megcsinálni nélküle.

De az idő rohan. Az óra fut. Felállott: öltözni kell.

Hol a tiszta inge? Tizennyolc év óta nem nyúlt a szekrénybe. Az inget mindig kikészítve kapta. Talán már bele sem tudja tenni a gombokat... Juluka teljesen felszerelve, gallérral ellátva készítette ki neki az inget, mindig pontosan ugyanazon a széken kiterítve a fürdőszobában. A borotvát is előkészítette és a szappant és melegvizet a borotválkozáshoz...

Milyen nyugodt ennek a Csombárdynak az élete. Ott a nagy lakás, nyilván fogalma sincs róla, hogy tartják tisztán, hogy látják el... Mit sem jelent neki. Ez a szerelem ára.

- A szerelem az semmi, az nagyon rövid ideig tart. Azután jön a mindennapi élet... A házasságban le kell tudni mondani mind a két félnek sok mindent, s ha szerelem van, akkor nincsen rend...

Most is fülében van az Annie hangja. Milyen egyszerűen és bátran beszélt erről, és Csombárdy úgy hallgatta, ha hallgatta, mintha helyette mondaná.

De őbenne akkor az volt, hogy milyen üres és jelentéktelen dolog az, ha két ember mint valami üzletet tartja fenn a menázt: a férfi előteremti a kellő pénzmennyiséget, az asszony, mint egy hivatalnok, ellátja a társadalmi kötelezettségeket. Csombárdyéknál nagy vacsorák vannak tömérdek jelenlevővel... A múltkor egy kilencventagú deputáció volt náluk. A lapok százötvennek írták. Csombárdyt felkérték valami elnökségre. Az is megrendezett dolog volt: Annie elárulta, hogy az ura azt mondta: ha kellően felkérik, akkor, bár ilyenfajta dologgal még nem foglalkozott, vállalja. Hát eljöttek százötvenen, vagy kilencvenen, az mindegy... Harminchatezer pengő jövedelmet jelentett ez Csombárdynak... Lehetetlen, hogy valakire csak úgy rátoljanak ekkora fizetést... Bizonyára ő panamázta ki magának... Csombárdynak legalább öthatezer pengője van havonta, vagy lehet, hogy sokkal több: emiatt az asszony bizonyos dolgokról lemond... Miről mond le?... A szerelemről, ami nem illik be ennek az életnek a kereteibe... Szép tőle, hogy ilyen kis dologgal, mint a Zsuzsika esete, hajlandó időt vesztegetni. Mind a kettő részéről áldozat, a férj részéről is, az asszonyéról is.

Közben be kellett mennie a felesége szobájába, mert a szekrény ott volt. Úgy tűnt fel neki, mintha sárrablást követne el. Szinte menekülésszerűen vitte ki az inget, a gallért és a nyakkendőket.

Úgy borotválkozott meg, mint a betörő. Olvasta a napokban, hogy a betörő az elhagyott lakásban még meg is borotválkozott, s felöltözött a háziúr fehérneműibe, ruhájába, cipőt, kalapot, mindent elvitt, de mielőtt elment volna, még megevett két üveg kompótot s ott hagyott egy darab fekete kenyeret... Ez volt az ő élete, s úgy távozott, mint egy kifogástalan úr... Ezt teszi most ő... Itt hagyja a házaset fekete kenyérdarabját s megy randevúra, mint egy kifogástalan úr.

Megy, mert mennie kell. Adott szava kötelezi. Most nem is a vére hajtja. Legjobban szeretne lefeküdni. Milyen jól tudna aludni. Reggelig. Érzi, hogy képes volna harminchat órát aludni egyhuzamban. Egyszer, diákkorában ennyit aludt egy karácsonyi ünnep után. Most ennyiben érzi magát fiatalnak, diáknak, hogy végtelen alvásra volna képes.

Még ha Juluka itthon volna, akkor nem állana jót magáért. Nem menne el. Esetleg... Milyen nehéz lenne elfogadható ürügyet találni ki, hogy miért kell átöltöznie, elmennie... kivel, miért kell okvetlen találkoznia... Hagyná magát lebeszélni, hagyná magát eltéríteni... s lefeküdni: majd kimentí magát... S Ella előtt ki is menthetné: a felesége nem engedte el... nagy baj volt... bármennyire is szégyelli, de megtörtént... Hogy elmúlik a barátság?... bár ne is kezdődött volna... Saját magát is meg tudná nyugtatni, hogy közbejött ügyek miatt...

De Juluka nincs: a test, a tehetetlenségi törvény miatt, elvégzi kötelezettségét, s egyszer csak azon kapja magát, hogy a nagytükör előtt áll, s onnan egy tökéletes idegen és elegáns Vágrándy néz rá kialvatlan szemekkel, és bámul rajta, a kopasz majom, mit akar? hova indul?

Most tisztán meglátta Julukával való viszonyát.

Átmentették a nász lelkiállapotát.

Felvillant előtte, hogy alapjában véve mennyire különböznek egymástól testileg, lelkileg. Juluka izgalmas önimádó, ő nem szeret, vagy nem akar magával foglalkozni. Juluka állandóan betegséggel küzd, ismeretlen kis betegségekkel, amiket meg sem lehet állapítani, ő vasegészségű s ha nem hízik is el, de szívós és tartós, mint a drót.

Juluka szakadatlanul magára koncentrálnak minden figyelmet: imádatja magát: ő nem szereti, ha vele foglalkoznak. Juluka csak a maga személyével van eltelve s ami ehhez tartozik, mindennel, ami az övé: ő az emberiségre szeretne gondolni, de nincs ideje Juluka miatt.

Ha most visszagondol, nem is tudná megmondani, mivel telt ez a tizenhét esztendő? Semmi mással, csak azzal, hogy Juluka kivétel nélkül minden napját s a napnak minden szabad percét lefoglalta: neki nem volt ideje magában maradni és meditatálni azokon a dolgokon, amik érdeklik.

Juluka nem olvas: nincs ideje olvasni, mert minden pillanata ki van töltve: ő nem olvashat, mert Juluka minden pillanatát kitölti.

Mi lett volna belőle, ha Julukával nem találkozik? A harctéren volt az életnek legmélyebb és legkomolyabb részlete. Ott olvasott legtöbbet, éveket töltött állóharcokban s olyan szerencséje volt, hogy könyvekhez jutott. Sokat tanult, szociológiát, nem rendszeresen, ötletszerűen, és inkább a saját szemléletét építette ki, mint beletanult volna a kész doktrínákba: de mikor Julukával összekerült, ennek a hazuról hozott úri világnézetét kímélnie kellett s valósággal megölte magában a szabad gondolatot.

Nagy árat fizetett ezért a nőért, ezt el kell ismerni.

Mért? Annyira imponált neki az, amit benne kapott? Mit kapott? Egy kész lelkeséget, amelyen ő csaknem semmit sem tudott változtatni. Kettőjük összecsapásából semmi sem lett: ő jégre tette saját külön lelki életét és alárendelte a Juluka pillanatainak. Juluka azonban hamisítatlanul megőrizte mindazt, amit magával hozott. Nem volt korlátolt, nem volt fanatikus, de oly rendkívül fölényes volt, hogy idegállapota segítségével őt ennyi időn át gúzsba kötve tudta tartani.

Bizonyára Juluka is, ha arra gondol, el tudja képzelni, hogy nagy áldozatot hozott: mit adott ő neki? Anyagi javakat nem. Egyetlenegyszer utaztak. Velencében voltak. Félelmes emlék. Egész idő alatt ápolnia kellett az asszonykát. Nem nézhetett meg semmit. Juluka hamar kifáradt, és akkor le kellett vele ülni, a hotelben kellett duruzsolni, diskurálni, apró ötletekkel megvidámítani... El akart menni, megnézni Firenzében a Pitti palotát: Juluka nem engedte... Féltékeny volt az ő érdeklődésére: neki nem volt szabad a képek iránt mohó vágyat mutatni: itt vagyok én magának, mondta Juluka. Hát nem érzi jól magát velem, ebben az ablakban, ennél a szép kilátásnál? Soha festő szebbet nem festhetett, nézze, Fiesole milyen gyönyörű...

Úgy jött haza, mintha ott sem járt volna. Juluka érthetetlen takarékoságból még abba sem egyezett bele, hogy a képek fényképmásolatait összevásárolja... S ő kultuszt csinál belőle, hogy a felesége rabja. Ő már akkor is rab oroszán volt.

De most széttepi a kötelékeket.

Boldogan éltek, mert ő mindig kikerülte az összeütközést. Soha nem mondta, hogy neki valamire szüksége van, hogy valami akarata volna: minden Juluka. Az ő egyetlen akarata, hogy Juluka szórakozzék és pihenjen és nyugodtan élje át a legújabb betegségét.

Vajon igazán beteg? Vagy ez csak arra való, hogy őt ezzel a fegyverrel térdre kényszerítse?

Juluka nem tud sötétben maradni. Megijed. Görcsös rémületek támadnak benne. S egyszer csak nem bír mással egy szobában aludni. Neki ki kell vándorolnia a hálószobából, s akkor egy új játék kezdődik: féltékenység az ő rendíthetetlen álmai ellen...

Julukának az volt a nagy művészete, hogy az egész mindenséget a saját kis lakásába tudta lecsökkenteni az ő számára.

S amellet Juluka egy percig sem fogadta el, hogy beteg. A betegségét nem engedte annak nevezni: csak ma van vele valami, s az is csak azért, mert nem törődnek vele, a férje elhanyagolja. Nem testi kórság miatt szenved, hanem azért, mert az ura nem becsületes vele szemben. Hogy az ura jobban szereti hivatalát, mint őt. Az élvezeteit, mint az ő szenvedéseit.

Most végre tisztán rájött, hogy tizennyolc visszahozhatatlan évet elmulasztott. Pótolhatatlan a vesztesége.

Julukának még az a rossz szokása is megvolt, hogy állandóan beleavatkozott hivatali életébe: hazuról hozta magával, hogy a kinevezés az illetékesektől függ. Nem is érezte, hogy a hivatalnok a munkájával akar rászolgálni az előléptetésre: ő a nagybácsiktól s pláne a nagynéniktől várta az ura kinevezését. Bármennyire sértette is ez őt, nem lehetett ellene tiltakozni, mert félelmes következményei lettek a legcsekélyebb ellenszegülésnek. Juluka azonnal meghalt: hát nem szeretsz? nem hiszed, hogy szeretlek? Nem akarom javadat? nem azért teszem, hogy neked segítségedre legyek? Azt hiszed, azért, hogy pénzt akarok szerezni, ígérem, hogy neked a legcsekélyebb összeg is elég, semmi igényem nincs: nekem semmi sem kell, csak az, hogy te jól érezd magad, drágaságom...

Ma, amikor megmondta neki, hogy a hadviseltek előlépnek, mintha nem is hallotta volna. Egyszerűen nem vette tudomásul: neki csak az a kinevezés számított, amelyben ő maga tett lépéseket. Juluka még abból a világszemléletből kapott örökséget, mikor pénzen vették az ezredesi tisztet a hadseregben. Ezt már az emberek el is felejtették, de ő nem tudta mással megmagyarázni, hogy honnan van Julukában ez a biztos érzés, hogy kinevezést nem lehet másképp, csak protekcióval szerezni. Ő tudta, hogy soha a Juluka utánjárása semmi hasznot nem hozott, soha rendkívüli kinevezést nem kapott, sem engedélyt, sem semmi előnyt: úgy haladt előre a számléltrán, mint a többi kollégája, de Julukából nem lehetett kiirtani a hitet, hogy az valami igen jelentékeny és szükséges dolog, ha ő Szerafin nénivel megtárgyalja, mit kell „ezzel a szegény emberrel” csinálni. Már ott felejtették abban a fokozatban, már ott kell neki elsorvadni és egész szerencsétlen, hogy annyi év eltelik és semmi sem történik. Az emberek már elfelejtették, hogy valaha pénzen lehetett s kellett vásárolni a tisztségeket, de a Juluka világában élénken fennmaradt a tudatban, hogy a kinevezés bizonyos embereknek a joga és lehetősége. Itt folyton arról volt szó, hogy ebből ezt, abból azt kell csinálni. Pistát kell kineveztetni a vasútigazgatóságba, Jóskát a postához, Jancsit az államtitkár személyi szolgálatára: az ott nagyon jó lesz, mert finom fiú és nagyon jól tud emberekkel bánni... Ez még a megyei szellem, ahol a legkisebb hivatalt is maga a főispán tölti be és a főorvost elcsapják, mert mikor bemegy a főispánhoz, azt mondja a hajdúnak: „Na, János bácsi, hogy van? férjhez ment a lánya?” Kell ilyen pont a főispán előtt mondani a hajdúnak? Való egy ilyen ember a vármegye urai közé?

Azért jó volt a fizikai elfoglaltsága alatt ez a gondolati szövevény, közben észre sem vette az idő múlását. Még előkereste a kesztyűjét, kiválasztotta a legjobb kalapját... ezt is Juluka vette az ő legnagyobb ellenkezése dacára, mert nem akart harminchat pengőt adni egy kalapért, ha még olyan francia gyártmány is... Bezzeg most felteszed, ugye, gazember, és tetszik neked, hogy jól áll...

Mielőtt az ajtót kinyitotta, még megállott s egy utolsó erőpróban kellett átesnie. Menjen, ne menjen... Visszaforduljon, és úgy ahogy van, ruhástul vesse magát a heverőre és elaludjon?...

Nem lehet nem menni... Hogy maradjon otthon egy felöltözött ember?

- Az Oktogon sarkán szállunk le? - kérdezte Ella.

- Nem, kimegyünk a végállomásig. Onnan közelebb van.

Ella gondolkozott, nem értette a tanácsos urat. Legutóbb Lajosékkal az Oktogon sarkán szállott le s egészen közel volt az étterem. De ha a tanácsos úr ki akar menni a végállomásig, biztosan jobban tudja. Nem is törődött vele, a férfi vendége volt, s ezzel el volt intézve a sorsa erre az estére.

Az autóbusz elfutott a Fővárosi Pavilon előtt. A kalauz jelezte, hogy a következő a végállomás. Vágrándy csodálkozott. Mikor a tavaszon gyalog ment trafikot keresni, úgy tűnt fel neki, hogy legalább két állomás van s a második közvetlen a Gundel előtt.

Leléptek. Már nagyon este volt. Nyolc óra elmúlt. Az arca izzott. Meleg is volt, de nem attól, hiszen már hűs szellők libbentek feléjük a fák alól, s felső kabátja könnyű volt. A lelkiismerete forróította meg minden csepp vérét, a félelem, hogy kollégával vagy ismerőssel vagy pláne ebből az ő folyton kószáló sógorságából találkozik valakivel. Képtelen volt Ellára figyelni, annyira el volt foglalva azzal, hogy az elveket tisztázza, s másrészt, hogy úgy menjen a lány mellett, hogy idegenek ne is gondolják, hogy összetartoznak. Joga van... - konstataálta le magában: Juluka cserbenhagyta, s így ő azt tehet, amit akar.

De hiába, nagyokat sóhajtott, s meredt szemmel ment befelé a tömegbe, mely sűrűn rajzott szembe velük. Szép volt, ahogy a lombok háttéréből jöttek, jödögéltek, mint valami nyáj. Mind fáradt volt, az egész napi öröm és gyaloglás eltikkasztotta őket.

- Már mindenki hazamegy - szólalt meg Vágrándy.

- Igen - mondta Ella szolgálatkészen, s kellemesen mosolygott. Mosolyában egy kis tünődés volt: egyáltalán nem sejtette, mit akar a tanácsos úr ezen a távoli és idegen tájon. Nem tudott tájékozódni, s fogalma sem volt, hogyan jutnak innen a Gundelba.

Balra a Széchenyi-fürdő tarka vonalai, körüljárhatatlan nagy épület. Ella úgy sejtette, hogy ezt meg kellene kerülni, s annak a túlsó oldalán van valahol az étterem.

- Vadvirág - mondta Vágrándy, s nevetve rámutatott a Színkör plakátjára.

Ella magára vette a szót, s becézésnek tekintette:

- A vurstli - kiáltott fel meglepetve, mert a lombok közül pont beléptek a látványosságok csilingelésébe.

Vágrándynak tetszett a vurstli. Megállott és nevetve nézte a nyüzsgő néptömeget. Itt nagyobb bátorságban érezte magát: ide az ő ismerősei az orrukat sem ütik be... Csak ment, ment és vonszolta magával a lányt a sűrű tömegben. Ennél bolondabb dolog még nem történt vele. Gépzene harsogott, villanyfények tomboltak, olcsó áruházi ruhák virítottak, s az egész valami hamuszürke volt, fakó arcok, fakó ruhák, fakó zaj. De annál változatosabb és félelmesebb volt az ő szívzakatolása. Szégyellte magát, hogy ide került, mit gondol róla a lány? Röstellte, hogy nem ismeri az utat. Még el se tud vinni vacsorázni egy pesti tyúkot, de ha valahová mentek, mindig Juluka vezetett, Juluka mindent tudott... s a mélyben zúgott, mint az óceán tombolása: a csalás érzése. Házasságtörés. Ez már házasságtörés?

De akár az, akár nem, lovagi kötelezettsége ebben a pillanatban, hogy a hínárból kivezesse Ellát. Meg volt győződve, hogy jó úton jár, az nem nagy baj, hogy még ezt is látják...

- Rögtön, rögtön - duruzsolta, s biztatta a lányt -, csak keresztül evezünk az isteni népen, s már ott vagyunk az Állatkertnél. Az Állatkert területén van az étterem...

Csakhogya ez nála csupán elméleti tudás volt. Igazat megvallva, legjobban szeretett volna beleolvadni az isteni népbe. Őt magát is szórakoztatták a látványosságok, egy-egy pillanatra meg is állott, s ki akarta találni, mi az, amit a bódék nyújtanak. Még egy színház, s nagy plakát: Gyimesi vadvirág... Ránézett Ellára, s nevetett: vadvirág... De már látta, hogy ez dehogya vadvirág: valami egzotikus virág, melyet nem a természet szült, hanem az üvegház... Hihetetlen szépnak látta, s annyira más világból valónak...

Itt a Néparéna:

- Most, most átmegyünk, s haza értünk...

Átmentek, s nagy fekete sötétségbe értek. Megszűntek a lámpák, elhagyatott, külvárosi táj. Már mindenféle csókolózó párokat lehetett látni, fiatalok, ahogy rágták egymás száját.

Hogy elterelje az Ella figyelmét, mindenféle kedvességeket kezdett mesélni, de nem volt annak semmi íze. Már a magas siklóvasutat is elhagyták, mikor Ella a sötét, félelmes jassz perifériától meghökkenve mondta:

- Talán meg kellene valakit kérdezni...

Kénytelen volt belátni, hogy mint vezető megbukott.

- No, legalább megnézek egy házszámot, hogy holnap a térképen utána nézsek, merre jártunk - mondta rekedt nevetéssel. Iszonyúan szégyellte magát. Már beszélni sem tudott, a torka kiszáradt, s az Állatkertnek sehol nyomát sem látta. Megnéz egy kis házon egy számot: „Hungária középkerút 112”. Az esze megállott. Hol lehetnek? Hungária kerút... s „középkerút”... Nagyon barátságatlan volt a táj, csirkefogók, s vad alakok, a nagyvárosi perifériák annyira idegen és rettegterő figurái. Közönség sehol. Csak egy rendőrt látni valahol, szégyellette akárkitől megkérdezni: nem árulhatta el a lány előtt, hogy ennyire tájékozatlan a Gundel útjain... Most egy rendőr jön két nővel: röstellte megszólítani, inkább elviccelte:

- Besetzt - mondta.

Ella nevetett, s megfordult, visszafelé. Ez a legokosabb, s ezt sem ő kezdeményezte. Tehát haladtak vissza a néptömeg távoli mezője iránt. Egy rossz palánk mögött állott egy csinos cselédlány és áhítattal nézett be az udvarba, ahonnan harsány muzsika ugrott ki.

- Azért érdemes volt errefelé járni - mondta rekedt főnöki tréfával, s Ella is úgy fogadta a szót, félnevetett.

De Ella maga is kíváncsi volt, s megállott a deszkapalánk mellett és benézett. Őt nagyon kellemetlenül érintette, hogy pont nem érte el szemével a deszka tetejét, le kellett hajolnia, s a résen kukucskált be. Az udvaron egy kátránypapírral fedett hosszú földszintes házat látott, az ablakok világosak, odabent az egész épületben táncoltak. Fial párók nyúzták egymást, izzadva, mint ő, de nyilván sokkal boldogabban. Egy kicsit állottak, Ella nevetve mutatott oda:

- Táncirány - mondta.

Ő is meglátta, hogy bent az ablakon át látni az óriás betűket, hogy: „Táncirány”.

- Hogy el ne gázolják egymást - nevetett Ella.

Irtóztató szédület vett erőt rajta. Most alaposan levizsgázott, hogy nem tud egy lányt elvinni a Gundelba. Csak legalább egy kocsiállomás lenne itt valahol. Már vagy egy fél órája gyalogolnak... Most megkérdezte egy fiatalembertől, merre van az Állatkert. Az nagy előzékenységgel

magyarázta, de hebra nyelvű volt, alig értette a tájszólását, s csak annyit látott, hogy egészen vissza kell menniök azon az úton, amerre jöttek. A fene egye meg... Ránézett Ellára, felnézett rá, s csak most sértette, hogy ő mennyivel alacsonyabb: a palánk felett egész könnyen átnézett, s ő a résen leskelődött, mint egy gyermek. Mit nem adna érte, ha az első érzésének enged, és otthon marad, s most nyugodtan alszik...

Vége itt van a Néparéna újra, itt vannak a mutatványosok, itt van a Széchenyi-fürdő...

- Gyimesi vadvirág... - s erőltette a tréfát.

- Tanácsos úr - nevetett Ella -, legjobb lesz, ha visszamegyünk az autóbuzsmegállóhoz, busszal vissza az Oktogon sarkáig, onnan eltalálunk.

Ebben nem volt semmi sértő. Tréfa volt, de szegény Vágrándy azt hitte, el kell sülyednie a szégyentől. Ő is nehezen fog még egyszer vállalkozni ilyen kalandos kirándulásra. Aki gavallérkodik, legyen pénze, két és fél pengőért taxival, már régen meg is vacsoráztak volna... Hogy jut neki ilyen marha dolog az eszébe, hogy autóbuzson megy egy lánnyal... persze: Juluka... Úgy hozta ezt, mintha Julukát hozta volna. Juluka sose egyezett volna bele, hogy kocsiba üljenek... De viszont Julukával élvezet lett volna ezt az egészet megtenni. Juluka nem győzött volna gyönyörködni a vurstliban... Julukának az nagy szórakozás lett volna, s milyen finomakat tudott volna mondani... De ez a lány, a magas sarkú cipőjében, ahogy el lehet képzelni, kínlódva gyalogol... ez csak arra való, hogy a parketten táncoljon, idegen fiúkkal...

Új útbaigazítást kért idegenektől, s végre, végre csakugyan feltűnt az Állatkert vasléccel bordázott kőkerítése.

Azért Ella is kedves nő... Nem pöröl... Enyhe és tréfál...

- Milyen jó, hogy maga ilyen angyal - mondta neki. - Emlékszem, fiatal házaskoromban már volt egy ilyen bolyongásom a ligetben. Az anyósommal mentünk a Kolegerszkyba, s mikor a villanyosvégállomáson leszállottunk, elindultam velük, azt hittem, tudom az utat... hát elbodásztunk... A mama ideges öregasszony volt, s helyette a lánya szidott, mint a bokrot, hogy minek vállalkozom olyanra, amihez nem értek... Tudja, ez egy furcsa dolog: ilyenkor nem kell célt kitzúzni. Cél a liget. Akárhonnan van az ember, gyönyörű dolgokat lát. Tudja, hogy örülök, hogy ezt az odisszeát csináltam magával: soha az életben nem láttam, s nem láttam volna, ami ma este megnyílt előttem... csak az nyugtalanít, hogy magát legalább egy fél órája cipelem a magas sarkú cipőcskéjében a rossz úton.

- Ötven perc - mondta Ella szelíden.

Vágrándy beharapta a szája szélét. Úgy. Ötven perc, s a lány ezt számon tartja. Hm.

Ella megérezte a sértődöttségét, s gyöngéden szólt:

- De tanácsos úr, ez nem baj, énnekem ez nagyon tetszik, tessék csak nézni, milyen szép az ég...

Vágrándy felnézett a soha el nem múló Széchenyi-fürdő felett a mutatott irányban, s az égen a felhőknek furcsa színeződését pillantotta meg. De nem sokat törődött vele, a lány hangjában nem őszinteséget érzett, hanem csúfolódást, s ettől elvesztette a hidegvérét.

- Szegényke - szólt -, ezért nagy elégtételt kap, jó vacsorát. Csak attól félek, mire odaérünk, üres lesz a Gundel.

- És az baj? - mondta Ella, s Vágrándy ezt nem tudta hova tenni. Biztatás ez vagy gúny?... Hiszen neki csakugyan az volna a legideálisabb, ha magánosan, nagyon magánosan ülhetne már valahol evvel az isteni teremtéssel.

Benézett a kerítésen az Állatkertbe.

- Az állatkák már régen lefeküdtek megvetett ágyacskáikba - mondta kétségbeesett humorral.

Kicsit pikánsan hatott vissza rá, hogy ágyról beszél.

7

Végigmentek az asztalok között.

Előkelő hangulat. Fekete frakkos pincérek futkostak ide-oda, vagy ácsorogtak, mert valóban, nem sokan voltak vendégek.

De ők csak mentek, mentek, egyre beljebb, túl a zenepavilonon. Mintha nem is lennének képesek már megállani. Egy előkelő mozdulatú főpincér végre helyet mutatott nekik, s ők engedelmesen leültek egy feltűnően elhelyezett asztal mellett. Ella a páholyoknak háttal ült le a főhelyre, s ő mellette jobbról.

Boldog volt, hogy végre ül.

A pincérek körülállották őket, mint egy légyraj s végtelen hosszúságú étlapot raktak eléjük.

- Két menüt - mondta Ella, mint egy feleség.

- Este nincs menü, nagyságos asszony.

- Pénteken volt.

- Pénteken zeneestély volt, nagyságos asszony.

Vágrándy meg volt sértve, hogy már Ella is spórol. Nézte az étlapot, s azt figyelte, hogy a legolcsóbb húsétel 2,20... Itt nem ússza meg ma tíz pengőn alul.

- Szabad tisztelettel angol bélszín ajánlani?

Vágrándy már látta az étlapon, hogy „Angol bélszín, 3,80”.

- Nagyon helyes - mondta.

Ha már az ember benne van, megy: csak az első elhatározás nehéz.

A jó kis bor is megette hatását. Vágrándy lassan elfelejtette a megérkezés furcsa bonyodalmaival, s már kezdett magára eszmélni. Nézte a lányt. Annyira nézte, hogy egy pillanatra sem tudta levenni róla a szemét. Milyen gyönyörű... Az ember belépődíjat fizet a színházba, s alig látja a távolból azokkal a szivárványos színházi látcsövekkel... s most itt van mellette, közvetlen közelében egy tündéri szép lány: még soha ilyen szokatlan helyzetben nem volt.

Nem érezte lánynak. Valami más anyag volt ez a nő, mint más feminin teremtés... Lány: azaz érintetlen, élethez nem értő... de viszont, amint figyelte, s engedte, hogy a violántúli sugarakkal át- meg átfűtse, lassan rájött, hogy öntudat van azért benne, sőt bizonyos gyakorlottság, olyan finom tapintattal, mintha régen asszony lenne... aki már mindenbe beletanult... Lázak öntötték el, vajon arra is van lehetőség, hogy...

Állandóan paralel gondolatai voltak. Az egészséges ember, és a beteg múlt. Mintha egy nagy betegségen ment volna át, míg ideért, ebbe a gondtalan, boldog, megelégedett semmittevésbe, ahol minden a legtökéletesebb, amennyire az emberiség oly sok százezer éves fejlődése alatt el tudott jutni.

- Kedves Ella, ezen a helyen, ahol most ülünk, száz év előtt még hangyák laktak. Vagy talán békák. Itt ez a kis városligeti tó, ez az utolsó maradványa a hajdani nádasoknak és vadrucás mocsaraknak. Ez oly távol volt Budapeستől, hogy csak puskával merészkedett ki valaki idáig, természetesen azt is csak nappal. Éjjel itt már nem volt más élőlény, csak a szúnyogok... Pest akkor kisváros volt, arra messze, egészen a Duna mellett...

Ella kíváncsian hallgatta. Milyen szépen bánik késsel, villával, s milyen könnyedén eszik, mint aki nem is tudja, mi az éhség. Vagy a nők nem is tudnak falánkak lenni? Vajon az ősvilág asszonya sem volt kapzsi és mohó az evésben?... Valószínűleg nem, mert a természet úgy tervezte meg, hogy saját szájától elvonja a falatot, hogy gyermekeket tudjon táplálni.

- Engedje meg - folytatta erőltetett derűvel -, nagyon furcsa gondolataim vannak, - talán a vurstli, az, hogy a néppel találkoztam a maga jelenlétében, - visszasodor a százezer éves múltba. Ó, az ember százezer éves, sőt sok százezer éves teremtmény... Egyszer csak fel fogják fedezni az ősember csontvázát valamilyen kőzetben, mint az ősbogarakat... Most még szenzáció az, ha ötvenezer éves nyomokat találnak, pedig millió évekre megy vissza az emberiség történelme... Csak az utolsó száz év milyen változást idézett elő!... Megjegyzem, korunkban egy század nagyobb átalakulást idéz elő, mint azelőtt százezer év... Ez a fa itt felettünk lehet hatvan-nyolcvan éves, nem több... Ugyanolyan, mint száz év előtt lett volna... de ezek az asztalok már modern szerkezetek, s a terítő, az edények... az ételek elkészítési módja... az élettempó és a stílus... Ami az ember alkotó művészetéből jön létre, az hihetetlenül fejlődik: mivel azonban az ember nemigen tudja saját magát átalakítani, maga az ember csak külsőségekben változik... Örök harcban vagyunk, és a titkokat keressük... Jaj lesz nekünk, ha megismerjük magunkat: akkor meglátjuk, hogy ostobák vagyunk...

Mintha csak meg akarta volna mutatni, hogyha a Városliget terepén járatlan is, de gondolatai vannak. Az Ella hallgatását félreértette, s egyre nagyobb lelkesedéssel beszélt:

- Milyen rossz lehetett élni abban az ősvilágban... Vadállatok ordítottak az éjszakában, s voltak vadak, amelyek csak akkor vadásztak élelemre, mikor az ember aludt... úgyhogy a szegény ősember nem is alhatott, folyton rettegnie kellett: talán azért álmodik ma is még, a lelke állandóan ébren van és retteg... Pedig most lehet élni és érdemes is élni... érdemesnek lehetne találni, hogyha ilyen szép körülmények közt élhetünk, akkor éljünk és örüljünk... S milyen furcsa, az ember addig, míg a legnyomorultabb állat volt a földön, úgy szaporodott, ahogy csak bírt... mint a többi természeti lény... A lepke tízezer utódról gondoskodik, hogy a mostoha körülmények közt egynéhány megmaradhasson... és az ember, ha belekerül ebbe a művészetileg megalkotott szép miliőbe, már nem akar utódot...

De hisz ez nem tartozik egy lányra.

- Háborús hírekkel van tele a levegő... Az ember eljutott oda, hogy fegyvereivel már meg tudja védeni magát minden természeti ellenségtől... ki bántja az embert a városokban?... csak a górcsövi miazmák és az ember!... Kinek ellensége a farkas, a medve, az oroszlán? Az oroszlánokat már leltárban tartják nyilván Afrikában, és magas lődíjat kell fizetni annak, aki az oroszlánvadász névre akar szert tenni... Eljön az idő, mikor a bacilusok ellen is ugyanilyen biztosan veszi fel az ember az emberi élet védelmét... Egyetlen ellenség van, aki elől egyelőre nem tud menekülni, s ez az ember... Minél műveltebb az ember, annál veszélyesebb ellenfél. A népesség hihetetlenül sűrűsödik, s a háborúskodásra egyre nagyobb szüksége van, mert az emberülésnek az emberiség már csak ezt az egy módját fogadja el törvényesnek. A többi tiltott. Pedig a természet nagyszerűen gondoskodik arról, hogy semmiféle élőlény el ne szaporodjék mértéken felül... Volt kor, midőn csak növények voltak, jöttek a növényevő óriás állatok.

Mikor ezek túlszaporodtak, megjelentek a húsevők. Végül fellépett az ember... Mi fog jönni az ember ellen?...

- Azért mond ilyeneket, hogy elmenjen a kedvem az evéstől?

- Azért mondok ilyeneket, mert eszembe jut... Őszinte ember kimondja, ami éppen eszébe jut... Nem szeretném, ha nem lenne kedve enni; tudja milyen öröm látni, ahogy maga eszik?...

Valóban halálos büszke volt, hogy egyszer az életben ő, igenis ő, egy ilyen csodálatos teremtéssel vacsorázik...

Az angol bélszín óriási mennyiség volt, két ember kevés hozzá. Elég lett volna egy adagot rendelni. S mennyi körítés...

Kik vannak itt, akiknek ekkora gyomruk s ekkora zsebük van.

Vágrándy az Ella arcát nézte. Hogy tudná ezt a lányt bekapcsolni a saját szellemi körébe? A férfi, mint a pávakakas, rögtön hozzáfog kitergetni a pompáját, a nagyszerű legyezőt, hogy elkápráztassa a nőt. Neki oly kevés testi előnye van, sem fiatalsága, sem ragyogó tollazata: ezért vonultatta fel a legelső szavakban a millió éves múltat s az emberiség perspektíváját. Okvetlen ki akarta emelni a lányt a pillanat keretéből s felrepülni vele arra az ismeretlen glóbuszra, melyről le lehet tekinteni erre a szegény sárgolyóbisra. De hogy ez megtörténhessék, ahhoz az is szükséges, hogy a nő is vele szálljon. Alkalmassá kell tenni a magasztos szemléletre. Máskülönben nem partner, csak ballaszt. A férfinak, aki érzi testi kisebbségét, lelki kvalitásokat kell mutatnia, s a nőt vagy bele tudja sodorni vagy nem. Mindenesetre ellenállhatatlan vágy minden elméleti férfinál, hogy a nőt a maga nivójára igyekezzék a legelső pillanatban emelni.

- Nézze, kedves, egy mai lány nem szakíthatja ki magát az életből. Ma egy feladat van, és én éppen most, a maga jelenlétében érzem legjobban, jobban, mint valaha: az a feladat, hogy meg kell szüntetni az aránytalanságokat... Isten bizony nem tudok enni, ha ez eszembe jut, nem megy le a falat a torkomon... Maga nem vesz részt azokban az ifjúsági harcokban? Falumunka? hallom, a mai fiatalság ilyenekkel foglalkozik. Ha mi soká ismerjük egymást, forradalmasítani fogom magát.

Ella szerényen nevetett s alázatosan mondta:

- Jó, forradalmasítson.

- Boldogan.

- De mit tehetek én?

Vágrándy gondolkodott.

- Azt hiszem elég, ha érzésben mindenki felzúdul: ezzel már el is van érve a cél... Tudja, elég, ha mindenki, de igazán mindenki, aki a felsőbb rétegben él, tudatára jön a kötelességeknek... Nem mondom én, hogy maga álljon ki a barikádokra, csak annyit sejtek, hogy ha mind a világ érzi, hogy nem szabad! hogy van valami, ami túlzás! és segítségre van szükség: humanitásra, emberszeretetre, arra, hogy engedélyezzék az életet azoknak is, akik maguktól nem tudnak hozzájutni a sorsukhoz... Érti, hogy gondolom?... Ha egy hófokra van felhevítve a társadalom, akkor meg fog kezdődni azonnal a jobb kor. Nézze, én nem vagyok szociológus: én csak egy érző ember vagyok. Nem helyeslem, hogy a társadalom így széthasadozott rétegekre... Nem szokott szociológiai olvasmányokkal foglalkozni?

- Még senki sem figyelmeztetett rá.

- Én adok magának könyveket, amiből megismerheti a kérdést. Nagy irodalma van már ennek. S oly érdekes, izgalmasabb minden regénynél. Mikor Rousseau megírta a Contrat socialt, a dámák nem tudtak bálba menni, reggelig olvasták a könyvet: ez az általános hevület hozta létre a francia forradalmat néhány év múlva, s akármit is mondunk, a francia forradalom óriási átalakulást hozott a szegény nép életébe... Akkor még nagyobb volt a válaszfal az élvező és a szenvedő rétegek közt, mint ma. Az udvarhoz tartozó családok élvezték az életet kizárólag... csak nekik szólt a muzsika, a művészet, a festők, a szobrászok, a kárpitosok csak nekik dolgoztak, kincseket szórtak szét, hogy remekművé változtassák az életük keretét: de jött a nagy vihar s összekavarta az egész világot s mikor lehiggadt ez a kavarodás, a tömegnek mégiscsak jobb lett... Ma nincs többé szükség olyan vérfolyamra, ami akkor kitört: ma már okosan, rendszeresen lehetne elintézni a különbségeket... Én boldog lennék, ha magában, kedves Ella, fel tudnám ébreszteni a nagy érzést, hogy mindenki tehet valamit ezen a téren. Mivel?... Nem tudom, de a nők mosolyában minden benne van, a kicsi női kezek intézhetnék el legszebben ezeket a fájdalmas és könyörtelen kérdéseket...

- Boldogan, tanácsos úr, de mit tudok én tenni? - ismételte a lány.

Vágrándy megütődött. Valóban, mit tud tenni Ella? Mit tehet az a lány, akinek elrontja a vacsoráját efféle szertelen gondolatokkal.

- Nem tudom, nem tudom - ismételte -, csak azt tudom, hogy most, hogy keresztülmentünk a vurstlin, bennem valami fájdalmas érzés van... Hiszen láttuk, nekik is megvan a maguk öröme... és amint az örömök köréből kiléptünk, már a sötétség leselkedett rájuk... Állandóvá, általánossá kell tenni a fényt és a vidámságot... De hagyjuk ezt most és vidáman folytassuk a vacsorát, ígérem, nem fogom elrontani a maga étvágyát... Egy ilyen tündéri szép lánynak mégse lehet kötelessége, hogy minden percét megzavarja azzal, hogy az elrontott világ állapotán tünődjön... Főúr, kérem, még három deci bort.

Ezzel mintha feloldódott volna a súlyos hangulat, mely rajta kitört. Nagyot sóhajtott, s újra ottfelejtette szemét az Ella arcán.

Amint a sok beszédben és a sok evésben megpihent, sőt kifáradt, körülnézett az asztal felett. A lámpák még égnek, de az asztalok túlnyomó része már üres. A keményre vasalt abroszok hófehéren villognak. A pincér, aki felszolgál, mind egy-egy előkelő diplomata. A meghajlásuk, a bizalmaskodásuk. A lampionok sárgák, narancsvörös girlandokkal. A falnál levő páholyszerű rekeszek még tele vannak családokkal s fiatal párokkal. A fák leomlanak az asztalok felett, nagy sötét lombokkal. A pálma az asztaluk mellett, nagy sárguló tenyerekkel sopánkodik, barna, szőrös dereka, mint a gorilla ágaskodik. Új emberek jönnek, új vendégek, a pincérek felélednek s rájuk özönlenek, mint a szúnyogok.

- A vidék - mondja Ella halk és tiszta hangján. - Ha bejönnek Budapestre, elmennek a cirkuszba, és utána jönnek vacsorázni. Démoni helyre nem mennek.

Az ám, vannak démonibb helyek is. Pesten... talán lesz idő, mikor oda is elmerészkedik evvel a lánnyal... de már ez is valami... Mit is spórol az ember? az élet oly rövid, az öröm oly ritka.

Ránézett a lányra: ez már volt „démoni helyen”? Egy fiatal pár ült három asztallal odább, borotvált arcú fiatalúr és egy kimondhatatlanul édes kis nő. Lány. Oly piros, mint egy mezei virág. Kékben, fekete kalappal. Úgy figyelt a fiúra, mintha az az isten lenne, aki most a legnagyobb kijelentésekkel foglalkozik.

Milyen jól mulatnak ezek.

Be kellett látnia, hogy nem versenyezhet velük: Ella korántsem tanúsított vele szemben ekkora odaadást.

- Kik lehetnek?... Vőlegény, menyasszony?... Finom úrilány... De akkor hogy lehetnek ilyen későn még együtt, szülők nélkül?

Ella nevetett. Vágrándy most legelt. Úgy nézte, faldosta a nevetést... akkor a fiúra nézett odaát. Nézte az arcát: mintha saját magát látta volna megfiatalodva... milyen éhes... nagyon... éhes a lányra...

Nem is tudta, hogy telt el az idő, ez valami csodálatos... Már éjfél felé van, s alig ittak meg ketten kétszer három deci bort... Új rendelést tett... Ella nem ivott, alig érintette a poharat, tehát neki fél liter bor ebből a nehéz badacsonyi rizlingből éppen elég?...

- Nézze - szöjt Ella -, az öreg pincér, mintha asztalt rendezne, már rámól... Nem illik, hogy a vendégek észrevegyék, hogy már lehordanak.

Vágrándynak megrándult a szíve körül valami. Ő csak annyira reagált, hogy Ella azt mondta: „Nézze...” Ettől nekibátorodott:

- Nézze... a fiú nagyon szellemes lehet... hogy a lány ilyen erősen nevet, akármit mond.

- Stimmel... - mondta Ella, s különösen hangsúlyozta: - örült érdekesekeket mond a fiú, szeretne örült érdekesekeket mondani, de nem tud, és a lány úgy szeretne mulatni rajta!... de nem lehet, mert a fiú hülye, de ilyenkor igen nevet az ember...

Vágrándynak minden vére a fejébe ment, s a szemöldöke magasba szökött: ilyenkor igen nevet az ember?...

- Mondja, kicsim, azok ott házasok?

Ella lassan odanézett egy másik asztalra, ahol egy fehér kalapos, rendkívül szép nő ült, s ajkát levonva, lassan mondta:

- Nem... Nem férj és feleség...

Vágrándy cseppenként tanult bele, mit és mennyit lehet mondani ennek a lánynak:

- Igen... nem házasok, de már mindenik más párt szeretne. Elképzelik, milyen jó lenne változtatni... hogy lehetne finoman szabadulni.

Nézte a férfit, kopasz, bankember lehet, egy másik Vágrándy: unottan figyelmes és nem beszél. Nincs mit mondania... S a nő csak szép, semmi más, az arcára a fehér kalap fehér reflexeket vet. Szája pici, csak csókra való, semmi másra. Milyen finom kis nő ez az Ella: ha szól, annak csípő íze van.

A fa alatt négy férfi ült egy asztalnál, nő nélkül... Testes, korpulens urak, igen unják egymást.

- Szalmák - mondta, s gyöngéden koccintott.

- De mennyire - nevetett huncutul Ella, s picit ivott. Akkor odapillantott: - Nézze csak, hogy esznek... Úgy élvezik az ételt, amiért otthon annyit morognak. Itt jó a megfagyott pörkölt... Az egyik gombást kért, mert a felesége nem szereti a gombát és sose főz neki... - nagyon nevetett, Vágrándy ámulattal itta a szavait. Már nekibátorodik a kicsi... - Tudja, ezek kétszer ebédelnek, először, ha megeszik, azután, ha jön egy új kolléga, s elmondják, mit ettek és újra élvezik.

- Hallatlan, milyen okos maga, Ellácska.

Ella, mint egy vásott gyerek, huncutkodott:

- Nézze csak, milyen óvatosan szopogatja a bácsi a porcogósat, műfogakkal nem könnyű...

Vágrándy felkacagott, de meg volt csípve: az ő szájába is be vannak már építve a Lánchíd és az Erzsébet-híd... S olyan rosszul fekszik az ínyén, egy barátja csinálta, katonaorvos, azt hitte, hogy ő is baka. Kár, hogy erről aztán nem mesélhet viccet...

- Nézze azt a spórolós asszonyt - mondta Ella, aki felszabadulva, most már kereste az áldozatokat, rajtuk köszörülje a nyelvét. - Az urával eszik egy adagot, de megeszi... ez olyan ritkán kerül jobb helyre, hogy mindent megeszik: még ha sóz, akkor is túlsóz, fogyaszt... Ennek nem tanácsos mustárt adni, megeszi... Nézze csak, levette a cukortartó tetejét, s úgy dönti a cukrot.

- Fiatal.

- Korára igen, de kinézésre nem.

Vágrándy boldog ámulattal nézte Ellát. Ez egy remek teremtés, milyen nagyszerűen lehetne evvel szórakozni... Ha megszólal, állandóan az az érzése, lehull a titok valamiről.

Az asztalon egy cserép virág van, jégvirág, halvány rózsaszínű kis szirmokkal. Begonia semperflorens. Ez a virág is így tud mindent? Vizespalack áll mellette, a palack nyaka szűkül, s az oldala be van horpasztva. Neki itt minden szenzáció, mennyi rafinéria van egy ilyen egyszerű edényben is. Ez a lány is milyen titokzatosan rafinált... Juluka oly egyszerű, mint egy kristálypohár, amely a legjobb anyagból, legegyszerűbben van metszve. Juluka soha maliciózus megjegyzést életében nem tett: tiszteli az életet. S Ella?... mit mond e pillanatban Ella?

- Ez a nő az a fajta, tudja, amelyik a házasságban elhagyja magát, egész leromlik, nem törődik magával: de ha szerelembe kerül, akkor újra összeszedi magát.

- Maga boszorkány, honnan tudja ezt?

Ella nevetett:

- Maga szoktat rá. Magának tetszik, ha rosszat mondanak az emberekről... Jobban szereti, ha egy nő dicséri a nőket?

- Így mulatságosabb.

- Na ugye?

Ella csakugyan ivott, s hirtelen lett a kedélye. Oly szépen kacagott, valósággal kivirágzott. A hivatalban kislány, most valami más... Itt van ez itthon... Megtartotta a kislányos mozdulatait és a kislányos megjelenését, amellet olyanokat mond, ami becsületére válna Matyinak is... Vágrándy csak annyit érzett: ritka kincs...

Ritka, ritka kincs: vajon ő mit fog megkapni ebből a kincsből? Ezek a pesti lányok valóban hamarabb kiérnek, gyorsabban élnek.

- Letette a kalapját - kiáltott fel, s a fehér kalapos nőre nézett. A kis nő úgy átalakult, alig lehetett ráismerni. Rossz homloka volt. Sima, túl magas, ovális homlok. Amilyen izgató volt a kalapban, annyira üres és hibás lett így.

- Ha őszinte tükre lenne, nem venné le - mondta Ella.

Vágrándy hirtelen úgy érezte, ezzel a lánnyal őszintén lehet beszélni, ennek őszinte tükre van, ez ismeri magát, helyzetét, tudja mit akar, ez tanácsot tud adni...

- Mondja, Ellácska...

Ella megállította, rátette a kezét az ő kezére:

- Ne mondja így: Ellácska, csak így ne...

- Hogy mondjam?

- Norri.

- Otthon így híják?

- Igen. Eleonóra, s az Ellát csak az iskolában írták rá a bizonyítványra, mint a kórházban a fejcédulára. Aki szeret, azt megkérem, hagyjon engem Norrinak. Nem haragszik?

Vágrándy úgy meg volt lepve, mintha szeme előtt valami átalakulás történt volna. Nóri?... Úgy. Hát akkor megérti a lányt... Nóri az valami nagyvilági dolog...

- A legnagyobb mértékben ki vagyok tüntetve - mondta, de a szíve körül szorongás volt, mintha távolabbra tűnt volna előtte minden remény. - Nézze, Nórika...

- Norri...

- Norrika - az a kislány úgy ül, mint egy vénasszony...

A kék ruhás, piros arcú kislány a térdére könyökölve ült, úgy hallgatott odaadó buzogással a hülyére, s tartása előregörbödött.

- Negyven év múlva ugyanígy fog ülni - mondta Ella -, csak nem áll majd neki ilyen jól.

- A lány nem buta - mondta Vágrándy.

- De. Buta. Buta, de csinos.

- Szerelem? Gondolja?

- Oppersze. Az biztos. Kislány férjhez akar menni. Fiú nem akar nőszülni. Kérdés, melyik az erősebb... Tegnap volt az unokanővérem eljegyzése... A lány roppant előkelő, de rettenetesen szegény. Hivatalba jár. Meg kell hivatalát tartani, mert fiú kétszázat keres.

- Házasság bátorság kérdése.

Ella, azaz Norri megrázta a fejét:

- Szerelem kérdése. Semmi köze hozzá bátorságnak.

- Szenvedély?

- Szerelem.

- Butaság kérdése?

- Dehogy: szerelem... Mit tud adni szebbet az élet?... Butaság az, ha nem csinálja, ha van szerelem. Fiatalok: fiatalon szerelem: ajándék az élettől... elválni mindig lehet.

Vágrándy elkomorodott. Elválni?... Lehet ez?... Erre még nem is gondolt... Igyekezett Julukára nem emlékezni, pedig minden pillanatban ott remeg a lelkén, a mélyben, hogy azóta már otthon van, s ő nincs... Éjfél: mivel magyarázza meg, hol járt? Szegényke... ő itt dőzsöl: Juluka, akárhol van, csak szenved...

- Nézze, Norrika, csodálom a mai lányokat. Maga nekem tanítóm lehetne. Én negyvenöt éves vagyok, de nekem semmi véleményem ebben a kérdésben. Huszonhét éves voltam, mikor megnősültem: akkor kerültem haza a háborúból, s azonnal szerelembe estem... Nagy szerelem: tizennyolc év óta nem jött semmi zavar, semmi szakadás... Ott vagyok ma is, ahol tizennyolc év előtt voltam... A test öregedett tizennyolc évet, a szív nem. Én ma is huszonhét évesnek érzem magam, mintha akkor bekonzerváltak volna, a szív frissen maradt és érintetlen, mint a hűtőben.

- Házasság konzervál. Boldog házasság.

- Ez teljesen igaz... De most magában egy új lánytípussal találkoztam, amelyet tizennyolc év előtt még el sem tudunk képzelni... Engedje meg, Norrika, eltévedtem. Úgy veszem észre, hogy én a magam huszonhét évével legfeljebb egy mai tizenkét éves lánnyal állhatok vitába... egy húszéves pesti lány messze felettem repül el, oly magasan, hogy én csak nézek utána... mint egy ragyogó tüneményre... Mit mondjak, tizennyolc év óta rendes helyen, rendes vacsorát alig ettem... Ne értsen félre, nálunk nagyon rendes koszt van, jó polgári konyha... az életünk is szép és kedves volt... nem erre akarok panaszkodni: de mi nem szoktunk kimenni hazulról vacsorázni... Itt, ahol most vagyunk, egyetlenegyszer voltam, asszony nélkül... a hivatalfőnökömet ünnepeltük bankettal, ott fenn a pavilonban. Igen hideg és kevély bankett volt. Kevesen jöttek el, mert sokallották a menü árát. Egy hivatalnok nagyon megnézi, mire adjon ki öt pengőt... Ha mégis kimentünk, néha budai kocsmába friss fiatal libára, két deci vinkóval... egy pengő negyven filléres menü... Magának nem ez az álma az életről?...

Norri nevetett, s spiccesen mondta:

- Rendes ételt, rendes terítéket és rendes társaságot szeretem. Véleményem szerint inkább egyszer jó helyre, mint tízszer kis helyre. Inkább otthon maradni. Az lehet. Azt el tudom képzelni, az otthonmaradást, és nem is olyan nagy hiány az életemben.

Vágrándy belátta, hogy itt áthidalhatatlan távolság van kettejük közt. Igyekezett a lánynak segítségére jönni.

- Igaza van. Az embernek az életben van primér szüksége: ez az éhség lecsillapítása. De az ember eljuthat egy olyan fokra, ahol már másodrendű az éhség, elsőrendű a forma... Málna nélkül is megélhettük volna a holnapot, de ilyen tálalás után lehetetlen elhagyni, s az ember képes is elfogyasztani... Ez a két adag bélszín elég lett volna egy hattagú felnőtt társaságnak... leves, sült, torta, málna, fekete, szivar... Tudja, mit esznek Biharban a magyarok?... Itt van nálam egy menükártya az ő asztalukról...

Elővett a tárcájából egy ív papírt, amit egy tanító barátja küldött Biharból, amelyen fel van írva, mivel élnek a szegényemberek. Nem látta az Ella ijedt arcát, ahogy a félelmes dolognak elébenézett, olvasni kezdte:

- Hétfő: reggel leves, délben cibere... (tudja, mi a cibere? a gyümölcsökből főtt leves mind cibere) vacsorára kenyér... Kedden: reggel semmi... délben kenyér, vacsorára leves... Szerdán reggel zsíroskenyér, délben kenyér, vacsorára cibere... Csütörtökön...

Ella elijedve hallgatott, s lezárt pillákkal maga elé nézett. Mikor Vágrándy a hosszú sor semmit felolvasta, megszólalt:

- Ezeket ki kell irtani.

- Hogy érti ezt, kedves?

- Ha ez igaz, és úgy van, ahogy mondja, hogy vannak falvak, ahol tízezerszámra a családok így élnek, ha ezen a koszton meg tudnak maradni, és nem láznak fel és nem rombolják szét az egész világot... Akkor ez egy rossz faj, nem arra való, hogy éljen.

A hangjában idegesség, az egész testében utáló felháborodás volt. A szenvedélynek valamilyen felzúdulása. Érezni lehetett, hogy önvédelem és tragikus állásfoglalás ez. Védi a saját életét és életfelfogását, de azt a nyomorult népet, mely így él, szeretné felszabadítani ezzel a kitérésével s emberi öntudatra ébreszteni.

- Nincsenek ott férfiak? Micsoda férfi az, aki a családját ebédre semmivel lakatja jól?... Még a féreg is addig fut, míg elég ételt össze nem keres magának... Ezek magyarok?

Vágrándy hallgatott, akkor szomorúan:

- Magyarok... Tiszta színmagyarok... Úgy értse meg, hogy itt a komor valósággal állunk szemben... Kiküldetésben voltam ott, s egy tanítóval, nagyon derék ember, összebarátkoztam, s szegény azt hiszi, minden budapesti segíthet... azért írta össze s küldte be nekem...

- Nem értem. Ezen nem lehet megélni.

- Élnek... Az alispán azt mondta: hatvan év óta nem volt éhhalál a megyéjében. Tehát bizonyára annyi ciberelevest zabálnak be, ami fenntartja a testüket... A hortobágyi csikós is azt mondta, mikor elrémülve kérdeztem, hogy él meg az állat azon a kiégett legelőn: „a baromnak két hónapig is elég, ha a sót nyalja a földről, és bőven iszik vizet rá”.

Ella törhetetlenül sóhajtott, s nem volt kedve tovább erről hallani:

- Még nem megyünk haza, tanácsos út?

Vágrándy sajnálta, hogy elrontotta a dolgot. Túlbecsülte a lány lelkiségét... Nem törődött vele: kiadta magát.

- Mehetünk, kedves... Fizetek...

A főúr odalépett s átadta az elkészített számlát.

- Mi ez, kérem? - mutatott rá a számlában egy számjegyre: 3,80.

- Az angol bélszín.

- Két adag volt.

- Nem, méltóságos úr, csak egy adag... Nálunk olyan adagok vannak, hogy két személyre bőségesen megfelelnek.

A főpincér arcán sugárzó büszkeség volt.

Vágrándy felemelte az üveget, még volt benne, töltött, koccintott.

- Kedves tanácsos úr - mondta Ella különös, kissé zavart, kissé gyermekes kifejezéssel, a poharat mint valami oltalmat tartva maga előtt -, szomorú hírt kell magával közölnöm... Többet nem mehetek a kedves hivatalába.

Vágrándy érezte, hogy elsápad:

- Hogyhogy?

Ella, mint egy csínyt bevalló gyermek, kicsit kapkodva mondta:

- Ma... mikor bementem a minisztériumba... közölték velem, hogy át vagyok helyezve egy másik osztályba... Schneider tanácsos úrhoz kaptam beosztást.

Vágrándy mélységbe zuhant.

Ezt csak most mondja ez a ravasz macska. Hm... Ezzel kellett volna kezdenie a Vörösmarty téren... mielőtt beléptek volna az autóbuszba... Julukának az lett volna első dolga, hogy a súlyosat közli...

Lenyelte. Hidegen mondta:

- Igen?... sajnálom... és gratulálok: bizonyára javára fog szolgálni...

Hát ez kibabrált vele.

És ő miket fektetett bele a dologba...

Igyekezett, hogy az arcán meg ne látsszék semmi. Még ásított is. Igazán okosabb lett volna, ha egész nyugodtan lefekszik otthon.

- A munkakötényemért, ha megengedi, tanácsos úr, holnap beküldök.

Egy pillanatig az volt benne, hogy majd ő beküldi neki, de aztán közömbösen vállat vont:

- Kérem.

- Nem haragszik?

Vágrándy csodálkozva nézett rá, s végig-végig nézte az arcát, a gyermekeskedő kifejezést, ahogy „pitiz”, összetett kézzel.

- Nagyon kérem, ne haragudjék... ugye nem?

- Én magának, kisasszony, csak köszönettel tartozom: egy szép estét ajándékozott nekem... mi?

Ella, aki már egyáltalán nem volt tovább Nóri, csak a hivatalbeli kislányos doktorkisasszony, dürrögve duruzsolt:

- Boldog lennék, ha folytathatnám a munkát: igazán nem is képzeltem, hogy a statisztikai kutatás ilyen élvezet lehet... Tanácsos úr remek vezető... nem is tudom, hogy hálálhatom meg valaha tanácsos úr jóságát...

Vágrándy megvetően rándította meg a száját. Nem a jóságot kellene hangsúlyozni, hanem a szakszerű útmutatást: ezt nem fogja megkapni másutt... De hát mit jelent a szakszerűség... ennek jóság kell... nő.

Felállott s meghajolt:

- Parancsol?

A pincérek sorfalat állottak. Mindenkinek gazdag borralalót adott: mikor lesz neki még egyszer alkalmja ilyen fellépésre... A pincérek sorra mélyen meghajoltak, s egyikük azt mondta:

- Alázatosan köszönöm, kegyelmes uram.

8

Mikor az autó megállott az Ellák háza előtt, a sofőr frissen ugrott le, ajtót nyitni. Levett sapkával várta, míg Vágrándy kiszállott, s kisegítette Ellát.

A lipótvárosi nagy reneszánsz vaskapu tiszteletet parancsolt, és szalonstílust diktált. Még az utcai világítás is más volt, előkelő és zárkózott életek úri hangulatát jelezte. Itt valóban egyetlen dolog az éjszakai dudálás, s nincs is értelme.

- Jó éjszakát.

- Jó éjszakát, tanácsos úr.

Melegen, lányosan, hálásan mosolygott a nő, mereven, idegenül és elmúlóan a férfi.

Ennyi volt az egész, a portás meglepően gyorsan nyitotta a kaput.

Még egy pillanatig utánanézett az üvegen át az elsuhanó lánynak: ők, Julukával, úgy szokták meg, hogy vége-hossza nincs egymás után nézésnek... Súlyos jelentőséget tulajdonított annak, hogy a lány nem nézett vissza. Pedig mért nézett volna?... Mért?

- Múzeum utca 7.

Mért mondta ezt az utcát s ezt a számot?... Valószínűleg azért, hogy egy még előkelőbb utcát mondjon be a sofőrnek.

Míg a kocsi párnáján visszahanyatlott, az a megnyugvása azért megvolt, hogy semmi zavaró incidens nem volt a mai estében, a lánnyal szemben való viszonylatban... A vurstli?... Nem fog a lány arra sem rosszul emlékezni: érdekes emlék marad... Talán csak éppen ennyi marad tőle, emlékül.

Két bolygó ment el egymás mellett, kozmikus törvények szerint: nem történt semmi összeütközés, keresztezték egymás útját, de legfeljebb az őt környező légrétegben történt egy parányi izzás... már elmúlt... nyomtalanul...

A kocsi teteje le volt bocsátva, s ahogy hátradőlve hevert, szemei fenn úsztak a csillagképleteken... Az anyag mindenütt ugyanaz: a spektrálanalízis nem fedezett fel szokatlan új anyagot a világűr napjaiban, semmi olyat, ami a föld életéből ismeretlen lett volna... Az egész mindenség egy anyagból áll, ugyanazon törvények szerint él.

Juluka lánykorában az volt, mint ma Ella: talán a Norri vonás hiányzott belőle, mert hiányoztak az előidéző körülmények... mindegy, adott esetben ugyanaz történt volna, a női lélek anyaga egy és azonos. Azonos és egy, mert azonos és egy a test szelleme.

Tehát Ellában, Nóriban két évtized múlva ismétlődni fog az a jelenség, ami Julukában ma van.

Az ember ezért a két évtizedért él?... A nő az első húsz évben bimbó, a negyventől... szóval a közbeneső húsz év?... ez a létezés?

És a férfi?... Hát ő mi?...

Nem tudta megfogalmazni, csak rettenetesen megvertnek, megszegényítettnek és sárbataposottnak érezte magát: az bizonyos, hogy neki többet egy húszéves lány nem lehet párja... Az pedig eszébe se jut, hogy egy negyvenéves nővel kezdjen újra új érzéshullámot... Az minek? Szóval az élet be van fejezve: kész.

A kocsi megállott egy idegen ház előtt, amit sohasem látott... Alighanem Omodé-Palota...

A sofőr ajtót nyitott, ő megnézte a taxamétert, kifizette, s hogy ne csalódjon az ember, jó borraalót adott.

Akkor körülnézett s megjátszott egy színjátszást. A kapu csengőjéhez közeledett, akkor úgy tett, mintha meggondolná magát, és sétálni lenne még kedve s elindult az utcán visszafelé, az eget nézve. Még mielőtt a kocsi eltávozott volna, már vissza is fordult s akkor megint megállott a kapu előtt, de az eget nézte, mintha attól félne, hogy a sofőr figyel.

Mikor a kocsi végre eltűnt, gyorsan elindult haza, a Reviczky utcája felé... Reviczky, gondolta magában: ifjú korában kedvenc költője volt neki is, Julukának is, azért is vették ki szívesen a kis lakást. Egy verssora muzsikált a fülében:

*S a szél áthozza idegen sírokról
hosszám a rózsák illatát...*

Feje fáradt volt. Nem volt kedve gondolkodni. Átadta magát a kellemes nyári éjszaka szelíd légáramlásainak.

Lassan idegesség támadt benne, s egyre jobban sietett hazafelé.

Érezte, Juluka otthon van s szívszorulás, görcsös markolászás dúlt a belsejében. Néha mintha el is tudott volna szédülni, s nem bírt uralkodni ezen a kényelmetlen félelmen. Vajon Juluka meg fogja-e érezni rajta az idegen nő illatát?

Két és három fokot is lépett a liftben, ahogy Juluka nevezi a csigalépcsőjüket, s egykettőre már az ajtó előtt volt. Nem csengetett, hogy ha alszik, fel ne ébressze: bár dehogyan alszik... Bement a lakásba s körülfutotta, mint délután. De csak most ijedt meg igazán: Juluka nem volt a lakásban.

Hát hol van?

Most nem tudja, mit csináljon. Eltüntetni a nyomokat nem képes: Juluka úgyis látni fogja, hogy átöltözött, s úgy volt kinn a házból...

Azért mégsem tehetett mást: levetkezett. Felvette a nagy barna pizsamakabátját, akkor cigarettára gyújtott s nedves haját fésülgetve ült bele a fotelbe.

Akárhogy számít is, az élet be van fejezve. Ami ezután jöhet, akár Julukával, akár egyedül: az csak valami fölösleg lehet, pótélet. Érdeemes?...

A szerelem kora elmúlt. Ez sem volt az, kénytelen elismerni. Amit ő Ella iránt érzett, egy kis érzéki vihar volt, vagy annak az előszele... Milyen szerencse, hogy nem kapott élesztést és nem fejlődött orkánná... Kicsavarhatta volna az egész létezését tövestül... így csak megrázta s elrohant felette... Már boldog volt, hogy a nagy veszély elmúlt: ami jön, csak kisebb baj lehet...

Házasság... Jobb házasságban élni, mint égni...

Különös, hogy egész délután ébren tudott maradni. Most sem álmos; olyan nyugtalanság van benne, meg kell örülni.

Ilyen vereséget még nem szenvedett életében. Most, hogy itt van a maga fészkében, egyedül, oly határtalan izgalom tört ki rajta, azt hiszi, ezt nem lehet kibírni. A szíve körül szorul, markolász a szégyen és a gond. Micsoda bukás ez egy férfinak. Egyik nőt elereszti, a másik pedig őt kirúgja. Kirúgja. Kirúgta. És ő csak most jön erre rá, mikor itt van az üres lakásban. Hogy történik ez, hogy mikor... hogy észre sem vette... Jaj, de nevetséges volt... A vurstli... a vacsora... az ő ostobasága, hogy egy lánynak szociológiai előadást tart... Ahelyett, hogy arról beszélt volna, ami érdekli... Az angol bélszín mellett a békési szegények cibereleveséről... Hogy képzelet, hogy ezek után még valaha a lány érdeklődni fog iránta... Egy lány, ki éppen csúcsán van az életének, a varázsának, a bájnak, a virágzásnak fészoló ragyogásában... s azt kívánja tőle, hogy megértse, hogy neki nem számít, hogy ő fütyül az egész úri miliőre, neki azon jár az esze, hogy mit esznek a koldusok... Csoda, hogy abba nem hagyta az evést...

De hát egyáltalán mi ez? Az ő szerelme abban nyilvánul meg, hogy bebizonyítja egy lány előtt, hogy nincs joga egy jó falatot enni, míg éhező tömegek vannak... Erről még Julukának sem lehet beszélni: a nő az nem néz tovább, és nem akar a világnak segítőtje lenni, elég, ha a maga párján kész segíteni... Vagy azért beszélt annyit a szegényekről, hogy magát igazolja, hogy ő nem adhat egy ilyen lánynak korlátlan lehetőséget? Ennek autó kell, ennek ruhák kellene, ez egy théâtre paréra új ruhát és új belépőt vár... Mit akar evvel a gyermekkel, és egyáltalán ostobaságok halmaza... Ha esze lett volna, akkor a hódítás eszközeivel kellett volna élnie... az erotikai húrokat kellett volna pengetnie... vagy ő már erre nem képes?... unja, mért? Benne már kiszáradt a vágy?... Ő már csak a terített asztalhoz akar leülni? Azt meg szintén unja?

Rohant a szobában le s fel, és csak annyit érzett, hogy egész testében izgalmak és lázak vágtatnak. Szociológiai könyveket ígért Ellának... Norrinak... Milyen balfogás... Ígért volna neki operai előadásokat, hogy elviszi Salzburgba, az ünnepi játékokra, ígért volna nagy utazásokat, Nizzába... De miből?... Aki ilyen lánnyal akarja az életét kezdeni, annak legyen pénze, különben hagyja az egészséget... Hiszen ő ehhez képest éppen olyan szegény koldus, mint a békési paraszt a ligeti vacsorához, a ciberelevés az angol bélszín mellett...

Ha az ember kopasz majom, akkor legyen pénze... Ő akarja forradalmasítani a lányt?... Az is elképzelhető, de nem egy negyvenöt éves férfi részéről, hanem egy huszonhét éves fiatalembertől igen... De ő nem keltett a lányban erotizmust... Ez biztos... Végig tartózkodó és hűvös volt vele szemben... Tapintatos és udvarias... Annyit adott, ami egy ligeti vacsora mellett elkél: egy kis csiklandozást, egy kis pletykajátékot... egy kis fölényes mórrikálást... Úgy bánt vele - belevörösödött: milyen tiszta fogalmai vannak már az öregurak szerelmi élete felől... Hát persze, hozzá van szokva, tegnap éjjel Schneider tanácsossal volt, ma Vágrándy tanácsossal... A lány nincs telítve szerelemmel, mert józan és okos, s csak azért az, mert nincs neki egy fiatal tűzhányója, akinek a kedvéért el tudja feledni az okosságot... De ha valaki öregúr, akkor más előnyöket kell nyújtania...

Hol van Juluka?

Egyik gondolata Ella körül tombolt, a másik Juluka felé rettegett.

Most már bizonyos, hogy mint megvert hadvezérnek, örülnie kell, ha visszakapja a régi harcteret... Boldognak kell lennie, ha Juluka visszafogadja, különben vége az életének... Új hódításra többé nincs mód... Meg kell elégednie a korának kijáró nővel... Rab oroszlán, de nem a házasság törte be a ketrecbe, hanem a kor... Mert tegyük fel, hogy ha elég pénze lenne, ha dúsgazdag lenne, akkor sem kaphatna egy fiatal lánytól mást, csak azt a türelmet, hogy elfogadja a pénzét s az általa megszerezhető szórakozásokat... Egy villát a Rózsadombon... autót... fess sofőrrel... Utazást... Vagy legalább élete végéig gondtalan megélhetést a legjobb társaságban... Tíz év múlva ötvenöt éves lesz, Ella még mindig harmincas... Vállalkozhatik-e ő arra, hogy tíz év múlva a fáradt ember kiábrándultságával, az Eros szolgálatában elcsüggedt testtel várja fejére az összeomlást és a szemrehányásokat?

De legyünk józanok: ő még csak nem is Schneider tanácsos... Ő egy szerény, kiszűrt hivatalkos: hol van az a lány, akit ez annyira kielégítsen, hogy szemet hunyjon egyébre?... az legfeljebb egy házmasterlányból lett gépíró lehet, aki pedig neki nem kell... Neki sokkal magasabb társadalmi igényei vannak... Itt megint csak a vágy és a lehetőség harca vár rá... Öreg Vágrándy, eltévesztetted az utat... Olyan naiv voltál, mint egy diák...

Egy nap jár neked, egy este a fehérszál mellett, slussz. Vége.

Belevetette magát a fotelba, ez igen, ez jóbarát, ez a karosszék. Puha és átöleli s alhat benne.

Megtörülte a szemét s masszírozta az arcát, homlokát.

S hol van Juluka?

Ellenállhatatlan vágy volt benne, hogy felhívja azt a bizonyos előkelő Szeráf nénit, akinél van... Most? Éjfél után?... Lehetetlen... De reggelig kivárni az időt, az még lehetetlenebb...

Újra felugrott és újakezdte a körfutást a bútorok közt.

De hiszen nem is telefonálhat. Az olyan megalázkodás lenne, amit nem bírna elviselni. Még annyira nem jutott, hogy megalázkodjon a sárga földig... Leboruljon most a Juluka lábaihoz?...

Ó, de kár volt ez az egész... Ki rendezte ezt így?... Az utolsó fellobbanás, ami után jön a végtelen szürkesség?... az öregkor? a nyomor? A lélek nehéz, fáradt nyomorúsága a halálig?

A dívány nem volt megvetve... Még tegnap ilyentájt Juluka beadta az ágyneműt, ma ez sincs... Nincs többet semmi... És az a szegény asszony! Hát az vajon tud-e aludni?...

Oly nehéz volt a lélegzete, a homlokán hideg verejték gyöngyei, s amint kibuggyannak a sima bőrön, már meg is hidegülnek, mint a halálverejték... Valóban, az lenne a legjobb, ha meg lehetne halni... Mit hozhat még az élet?...

Szerelem volt ez?... Szerelmes ő Ellába?... Norriba?... Mi az a szerelem?... amiről Annie azt mondta, hogy az semmi, az hamar elmúlik. A szerelem: mi az?... abszolút vágy a nemi egyesülésre... Ennyi az egész. Legfeljebb, hogy benne lappang a mélyben az állandóság vágya, ugyanarra... Gyermekes utáni vágy? a két félnek fizikai tulajdonságai jövőt ígérnek a fajnak... A szerelemben tehát a faj parancsa jelentkezik... Igen: ezt hajlandó lenne... Ellával is... Szép gyermekeik lennének... ha a lány egyáltalán akar gyermeket... a mai lányok már nem akarnak... a mai lány felszabadította magát, forradalmasította magát a faj törvénye alól... mi köze a tömeghez: tökéletesen egyéni életet akar... annyira egyénit, hogy annak még folytatását sem kívánja, s el sem akarja képzelni... Akkor pedig neki mire egy ilyen viszony? Hogy még többet dolgozzon, még többet szenvedjen és még több hiányt érezzen?... Negyvenöt év... Ha most neki gyermeke lenne, hatvanöt éves korában érné meg, hogy húszéves legyen a gyermek... Húsz évig még azért élni, hogy a fajtának adjon pótlást maga helyett?... Köszönöm...

A számadás le van zárva: még talán ha valami forró viszonzást talál, úgy ahogy húsz év előtt el tudta képzelni... de csak így?... megszűnőben levő érzékiséggel és esetleg azzal a tudattal, hogy anyagi előnyök kedvéért áldozza fel magát neki egy lány...

Megborzongott... Ő nem is ebbe a lányba volt szerelmes a mostani napokban... Nem is jutott eszébe Ella... Ha magában volt, ha az utcán ment, minden fiatal nő egyformán megállította s érdekelte... A sárga bőrű nő ugyanilyen izgalmakat tudott volna benne kelteni, ha véletlenül alkalma van vele sétálni s vele vacsorázni... Ő a *fiatalabb* nő után nyújtotta ki kezét és lelkét... Benne egyszerűen valami állati szükségérzet támadt az Ella megjelenésekor, s a tizennyolc vagy húsz év óta lezárt kíváncsiság gerjedt fel.

Az egész dolog nevetséges, és ő nem is felelős érte: felelős a test... A vér, ami még egyszer megborzongott... S mégis irtóztató kín az, hogy vereséget szenvedett. Soha ki nem köszörülhető vereséget. A férfi bukott meg... Agymunkával, logikával, érzésekkel nem lehet pótolni azt az egyszerű dolgot, amit két egykorú fiatal test minden szellemiség nélkül el tud élni egymásban...

Hulla... Hulla úr vagyok...

Segítség itt többet nincs. Jóvátétel nincs. Az egyed kipusztulásra van ítélve, ezt megérezte és fellázadt... Ha erdei állat volna, akkor erőszakoskodott volna, s talán győz... de ember, nagy agyvelő és nagy morális neveltetés... ezt nem lehet elleplezni, nem lehet kiparírozni: kár, hogy embernek született... de ha már megvan, le kell vonni a konzekvenciát... Vége.

Akárhonnán kezdte újra s újra végiggondolni a kérdést, mindig csak odajutott, hogy vége...

A csengő szól?

Míntha kint az előszobában egy rövid csengőszót hallott volna.

Rémülettel ugrott fel, s eszeveszetten rohant ki, ajtót nyitni.

Érezte, hogy halálsápadt. Kinyitotta az ajtót, s ott állott Juluka.

Hosszú szürke köpeny volt rajta. Kis kalapja a szemébe húzva. S úgy állott, oly bágyadtan, fáradtan, kimerülten, oldalra ejtett fejjel, mint Krisztus a kereszten, vagy Mária a kereszt alatt.

Nem nyúlt hozzá, hanem visszalépett, s felgyújtotta a villanylámpát.

De Juluka nem jött be magától, ki kellett menni érte. Átölelte fél karral, s erőltette, hogy lépjen be. A szíve hevesen vert, s érezte, hogy Juluka mennyire erőtlenség, és látta, milyen sápadt. Mint egy halott. Aki lábon áll.

Behozta, egy szó nélkül, s csak nézte a viaszarcot.

Az ajtót a lábával rúgta be, s Julukát, úgy, ahogy volt, vitte a szobába.

Ölelve kellett vinnie, mert a nőben semmi erő nem volt. Odabent behelyezte a fotelbe, melyben ülni szokott, s Juluka úgy ült, úgy esett össze, mint akiben az erő utolsó tartaléka is elfogyott.

És ő nem szólt, csak kimondhatatlan fájdalommal nézte.

Sokáig néztek egymásra. Juluka is nézett rá, de ő érezte, hogy nem látja őt, csak néz rajta keresztül a végtelenbe. Szemgolyói párhuzamosan dermedeztek, s nem rebbentek meg; kihalt tekintet.

Végre alig hallhatóan hang tört ki benne:

- Bocsásson meg...

- Mit, kedves? Mit?

- Nem tudtam... megtenni...

- Mit, kedves? Mit?

S borzongott, értette, de nem akarta megérteni.

Juluka szeme száraz volt, és semmi érzés nem bírt benne tükröződni, csak mereven nézett, s a lila, vékony szája szárazon rebegett:

- Meg akartam halni, de nem tudok...

- Hol voltál? Nem Szerafin néninél?

- Nem.

- Hát hol?

- Győrben.

Vágrándy reszketett.

- Győrben?...

- Igen... Külföldre akartam utazni, de nem volt útlevelem... Győrben kiszállottam.

- Azért telefonáltál Matyinak, hogy Szeráf néninél vagy, hogy ne is keressünk?

- Igen.

- Ettél valamit?

- Nem.

- Ó, te szegény... te drága... te édes, drága!

A Juluka erre a gyöngéd, becéző hangra végre megrezzent, s értelmesen nézett rá.

- Nem tudom, mi van itthon ennivaló... - lelkendezett a férfi.

- Nem kell.

- Dehogynem kell... Élni kell... Julukám, szentem, édesem, boldogságom.

Rettegett, hogy Juluka az ő szemeiből kiolvasson valamit, s lehajtotta a fejét, és az ölébe vetette magát. Letérdelt előtte, és az asszony kabátjára fektette a fejét.

Kevés idő múlva érezte, hogy Juluka jéghideg keze tar búbján nyugszik. Erre kitört belőle az életfájdalom, és heves sírásban tört ki.

Szóval itt az élet. Az új élet. Lehet mindent előlről kezdeni. És ez olyan hevesen hatott rá, hogy a könnyei elkezdtek ömleni, mint gyermekkorában, ha anyja ölébe tette fejét, mikor valami csínyért kikapott, és magában fogadkozott, hogy soha többet, soha többet.

ÖTÖDIK RÉSZ

1

Vágrándy már teljesen fel volt öltözve. Ott állott az előszobában a nagy állótükör előtt, s a szmokingját nézte. Nem tetszett neki, hogy Juluka a frakk-gyöngygombokat rakta be az ingmellbe. Különös, hogy az asszonyok ezt sohase tanulják meg, hogy a férfi öltözködésének is megvannak a törvényes kellékei. Már előre érezte, hogy egész este kényelmetlenül fogja magát érezni az igazgyöngyök miatt, amik csak a frakkhoz dukálnak.

- Telefonálhatok kocsióért? - kopogtatott be a Juluka ajtaján.

- Azonnal. Rögtön kész vagyok.

Érezte a felesége hangján, hogy Juluka erőlteti a kedvességet. Mint egy színésznő, aki megjátssza a kellemes feleséget.

Fanyar mosollyal nézett maga elé, s szokása szerint sétálni kezdett a szobában. A mosolyban a fanyarság annak szólt, hogy Juluka az utolsó hónapokban lényeges változásokat mutat. Kozmetikál. Gondozza magát.

Azelőtt a világerő sem használt volna semmi szépítőszert. Egy kis púder, egy kis kölni, no, egy kis parfüm is volt, de igazán a legártatlanabb: gyöngyvirágillat. Most ez is valami édes, modern keverék. Isten tudja, ki tanácsolta neki. Azelőtt az volt az elve, hogy nem akar másnak látszani, mint amit a természet adott, de ez már régen volt. Most, ha kimegy hazulról, nem lehet kivárni, míg elkészül. Ajtaját becsukja magára, s oly gonddal dolgozik magán, semmi sem sietteti, sem meg nem zavarja. Ha színházba mennek, ő tükön ül, soha egy jó elmenésük nincs. Juluka a legutolsó pillanatig nem bír megválni a tükörtől, s emiatt csak a legeslegutolsó percben érkeznek. Azért nem késik el: csoda.

Ő ezt nem helyesli. Ő paraszt maradt ízlésében, és szereti a testszagot. Ezt már többet nem kapja Julukától.

Míg türelmetlenül sétál a szobában - a türelmetlenség nem indokolt, hiszen Annie-hoz mennek vacsorára, igaz Annie kikötötte, hogy korán ott legyenek, legkésőbb kilencre. Már ugyan negyed tíz, de hiszen a többiek még jobban fognak késni. Egy politikai vacsora nem kezdődik tíz előtt... Szóval azon tűnődik, hogy milyen különös a nőknél, ahogy ezek bizonyos korban és bizonyos körülmények közt harcba szállanak a természettel. Ha elvirágzott a szépségük, azzal ámítják magukat, hogy segíteni tudnak rajta. S elvárják, hogy mesterkedésüket senki észre ne vegye.

De mért festi magát Juluka? Kinek akar tetszeni?... Tudja, hogy neki ezzel nem imponál, őt csak bosszantja: tehát másokért teszi? a társaságért, az emberekért? az asszonyokért?

Neveléses. Csak kiteszi magát a pletykának. Nem sajnálja, hogy elveszíti a régi tekintélyét?... Már ő is csak annyi akar lenni, amit a többi asszony jelent?... Szeptemberben megnyúzatta magát. Valami hámlasztókenőcsöt kapott és azzal egész lemaratta az arcbőrét. Egy orvostól meg is kérdezte a kaszinóban, mi az, s az orvos egész ijedten magyarázta meg, hogy veszélyes dolog, kuruzslás, örökre tönkretelheti magát... Elmondta Julukának óvatosan, mintha nem azért mondaná, mert észrevette nála, s Juluka nem válaszolt, fölényesen kicsit mosolygott, s ő tudja, hogy büszke, hogy új bőrt kapott.

Egyáltalán Juluka átváltozott. A nagyvirágos pongyola régen eltűnt a láthatárról, mindig csinos és mindig gondozott. Az élet folyik a régi szép rendben, de köztük van egy árnyalatnyi távolság, amit többet nem lehet megszüntetni. Hiszen nem is ambicionálja. Ha Juluka jól érzi így magát, nem ronthatja el a kedvét.

S nincs is joga. Nem érzi, hogy joga lenne beleavatkozni a dologba. Nyár óta ő átalakult sok mindenben. Cigaretára gyűjtött. Régebben Juluka rossz néven vette a dohányzást, most nem szól. Úgy tesz, mintha észre sem venné.

Cigaretázva sétálgat a szobában. Az ablakok be vannak zárva, mert már hűvös van. Az ősz ugyan csodaszép, de azért este, éjjel, már hideg van, reggelre, azt mondják, derek vannak.

A kislány ma nagyszerű volt. Már negyedik szükségmunkás van a hivatalban. A második egy ocsmány teremtés volt, piszkos és lompos, akkor még Ella után minden lány kellemetlen volt neki, de aki ez után jött, az egy helyes kis cica volt, s egyszer, minden előkészület nélkül bezárta az ajtót rá, s a lány nem tiltakozott. Természetesnek találta a dolgot.

Azóta ő egészen más ember lett. Nyugodt és kielégült. Nem kínozza Julukát ok nélkül, s inkább fesztelenebb s bizalmasabb lett kettejük közt a viszony. Vajon sejt erről valamit Juluka... Nem jelezte soha.

Sokkal többet mennek moziba, mint azelőtt. Vacsorázni is elmennek. Kettesben nemigen, mert fáradtak a nagy csevegésre, bár Juluka ebben is megváltozott: szeret rosszat mondani. Már csaknem olyanokat mond az éttermekben megjelenő nőkről, mint Ella. Élesen kritizálja a nála fiatalabbakat. Különösen a nagyon kifestett nőket utálja. Ő olyankor csak mosolyog és hallgat. Juluka nem hajlandó észrevenni, hogy tudva van, hogy ő is korigálja a szépségét.

- Lehet telefonálni! - kiált ki Juluka, s ő a telefonhoz megy.

Valami hiányzik: azelőtt ezt Juluka úgy kiáltotta volna, hogy „szívem”.

- Halló, kérek egy kiskocsit. Vágrándy tanácsos.

- Igen, Reviczky utca...

- Úgy van... már tudja, kisasszony?

- Igen, tanácsos úr...

- Nagyon kedves.

- Örömmel, tanácsos úr.

Milyen kellemes hangja van ennek a lánynak. Gyöngéd és kedves. Nagyon reagált a hangokra. Egy ilyen édes hangba bele lehetne szeretni... Biztosan csinos is... Egy finom, kellemes lány: a hangban az egész jellem benne van, s ő hiába, csak a gyöngéd és nemes lelkeket szereti, azokat a vékonyvonalú női alakokat... de ilyen kedves hangot régen hallott... hogy kellene vele megismerkedni?

Az ajtó nyílt, s Juluka belépett. Milyen kedves. Új ruha van rajta, egészen különös ruha. A barátcsuhához hasonlít, nagy kapucniya van, ami a kerek kivágást sejtelmessé teszi. Pillanatokig csodálja üdeségét. Az arca olyan, mint a barackvirág. Közel megy hozzá, semmi festést nem lát rajta, de soha életében nem volt ilyen üde színű ez a Juluka...

Melegen mosolyog rá.

- Maga művésznő. - Juluka hidegen néz vissza:

- Mi?

- Pillanatok alatt el tud készülni - mondja nevetve Vágrándy, s elkendőzi eredeti gondolatát.

Mind a ketten nevetnek, mindenik tudja, min.

- Tehát mehetünk.

Vágrándy feladja a feleségére a nehéz selyembélésű őszikabátot. Szürke, de ez egészen más, mint az a régi szürke köpeny, amiben „akkor éjszaka” hazajött. Az egy szomorú piaci kabát volt, ez kitűnő: ebben a Duna-parton lehet sétálni.

Azért tetszik neki, hogy ilyen elegáns felesége van. Ugyan, gyerek nincs, mért vonják meg maguktól azt, ami jó.

Ő is új, bő angol kabátot vesz, a sötétszürke francia kalap még nagyszerű állapotban van, botja is új van. Fekete ébenfa bot, Julukától kapta születésnapjára, néhány nappal ezelőtt.

A kocsi már lent vár, és a sofőr mély meghajlással fogadja az előkelő pasasokat, s beülnek a kivilágított autóba. Előbb Julukát segíti be, akkor ő is beül, s megmondja a címet. A kocsinak meg kell fordulnia, hogy a kellő irányba haladjon.

Már sötét a kocsi, a sofőr leoltotta a kis villanykörtét, s suhannak. Jól érzik magukat.

Vágrándy odasimul Julukához, aki nem vonja el magát, de nem is ad agít belekarolásra. Féli gyűrődéstől a ruháját?

2

A társaság nyüzsgő. Rengetegen vannak. Valami száz férfi és nő. A kis szalonban nagyfejű politikusok, akiknek az arcát mindenki ismeri. Csakugyan, a közélet vezetőinek milyen markáns arcuk van. Könnyű karikírozni őket. Úgy látszik, hogy szerepet csak olyan ember tud vinni az életben, akinek az Isten különös karakteres fejet adott. Vagy ezt is meg lehet csinálni? A szerep megteremti a maszkot?

Julukát nem is látja. Annie azonnal elkapta és magával vitte háziasszonyi szerepre. Később meglepetve látta, hogy Juluka a grófnőkkel van, és úgy cseveg velük, mint aki egész életében a nagy szalonokban élt. S milyen szép. Milyen finom. Ó, a kis csuhás. Megelégedve mosolygott: azért ez az ő saját, privát, külön asszonya.

Ő bizony nem kívánczozott a grófok közé. Nem tudna velük mit kezdeni. Sohasem volt velük dolga, legfeljebb ha adóügyben vagy más hivatalos érintkezésben. Olyankor nagyon tudnak könyörögni és affektálni, hogy mennyire nem értenek a pénzhez, az élethez: mintha mindenkinek a jóakarására rá volnának szorulva.

Ellenségesen nézett végig a „társaságon”. Ez az a világ, amely számára hozzáférhetetlen, mintha varázskerítés venné körül. Példátlan magánosságot érzett. Itt ülnek a mulatozók, akiknek az élet állandó és szakadatlan mulatságot rendez. Ma itt vannak, holnap másutt, de akárhol vannak, bőség veszi őket körül. Akár ott lebzselnek, ahol ösöktől örökölt vagyon romjain lehet lakmározni, akár ott, ahol a ma bűne markolta fel a pénzt: ott soha, ahol szükség van. Frakk, szmoking. Az arcokon teljesen egyforma megelégedés és vidámság. Ételek, italok, dohányok legfinomabbjai töltik el őket, és ez az ő vásáruk, ez az ő piacuk, ahol vígan beszélnek meg az üzletet. Minden szem keres, minden arc felfelé néz, a nálánál egy fokkal magasabb rangút imádják.

Milyen nagy dolog, hogy Vágrándy kertész fia itt lehet és szíve mélyén kieresztheti a harag és felháborodás nyilait. Az az ezer van itt jelen, vagy az a tízezer, akiknek pompáznak a jó állások, akik ezekben gondolkoznak és csak nagy halakra vadásznak. Akik egy sikerült bókka hajszoják az előléptetést és igazgatóknak lépnek be az üzemekhez, vezérigazgatóknak, elűtve a megnyíló pozícióktól a nehéz robotosokat, akik életük munkáját ölik bele a reménységbe, s elesnek egy zsúrfiú kedvéért a kilátásoktól. De ő szívében halálos gyűlölettel néz körül ezen a „tout Budapestén”, s arra gondol, hogy nem tart már soká: ömögötte milliók állanak. Milliók, akik vergődnek és harcolnak a semmiért, a négyszáz és hatszáz pengős fizetésekért és a mindenesti ételmaradékért.

S hogy ismerik ezek egymást. Milyen melegek, bizalmasok és önfeláldozók így szemre. Csak ő áll magában keményen, mint egy tövis, és milyen nagy dolog, hogy egyáltalán jelen lehet, hiszen hol vannak innen az ő sorstársai? Mindazok, akik a Munka piacán verejtékeznek? Akik a főváros millió lakosságát képezik? És hol van az ország? A debreceni cívis, a kecskeméti és nagykőrösi kertészek? a büszke ókéskei kiscgazdák a fürdőszobás házaikkal, ahol csak a sátoros ünnepeken fürödnek?... És a szentesi kubikosok?... Kik ezek, hogy a mai rettenetes gazdasági jajgatások idején ilyen ömledező vígsággal tudnak élni és örülni egymásnak?

Végre Janival találkozik. Nagyon megöriúnek egymásnak, és úgy ragadják meg egymás kezét, mintha valami idegen vásárban kerülnének össze. A hiúság vásárán, ők ketten a két őszinte ember.

- Nézd Csombárdyt, ez egy nagyszerű ember.

Tényleg, a Csombárdy magas alakja mindenütt ott van. Ószes szőke haja, mint valami fehér arany sapka fedi a fejét, s hollóorra mindenütt szimatol. Nagyon kedves és előkelő jelenség. Nem csoda, hogy mindenben benne van: ilyen orrot bele lehet ütni a világon minden dologba.

- Jó vicc - mondta Jani -, Annie-nak éppen most kell ezt a társaságot arangírozni.

- Mért éppen most?... Mindig ezt csinálják.

- Juluka nem szólt?

- Nem.

- Hm. Kritikus helyzet. Nézd meg azt a nőt, akivel Juluka beszél.

Megnézte. Egy igen vékony bőrű, minden pillanatban elpiruló s elhalványodó nő. Igen magas és lehetetlenül vékony. Nagyon finom jelenség.

- Ki ez?

- A disznó Csombárdy szerelme. Itt van az ura is. Az a vágott arcú.

Egy szőke német katonafejet mutatott. Vastag vágás van az arcán az orrtól a füléig.

- Bursch korából viseli. Párbajemlék. Igen büszke lehet rá.

- No és mi van ezek közt?

- Csodálom, hogy Juluka nem szólt. Fülíg szerelmes bele. Már neki Annie nagyon megvastagodott. Valamikor az is ilyen vékony és ilyen szőke volt.

Vágrándy nézte a grófnőt: mint egy fiatal lány, pedig nem sokkal lehet fiatalabb Annie-nál.

Hm. Hát minden házasságba belecsap a ménkü?

- El akar válni.

- Ne beszélj.

- De Annie nagyon okos. A ház az ő nevére van írva. Bizonyos okok miatt, az adósságok miatt, annak idején az ő nevére lett íratva minden, s most kijelentette, hogy hajlandó elválni, de kiköti, hogy ami az ő nevére van az az övé, azonfelül olyan tartásdíjat követel, amit Csombárdy nem tud megadni. Annie ragaszkodik az autóhoz és olyan életnívóhoz, ami megfelel a mainak. Csombárdynak nincsen semmije, csak éppen amit összepanamáz s most különösen nehéz helyzetben van, mert az új kormányzatnál nincs kegyben. Most még megkapta a mandátumot, de megpeticionálták, október végén lesz a tárgyalás, és most rossz világ jár a petíciókra. Ha kiesik, akkor nem tudom, mihez fog. Az ő elnökségei a képviselőséghez vannak kötve, s ha ez nincs, kiszorítják. A kormány részéről különösen nehezményezik, hogy a grófokkal paktál: a telepítés kérdésében ez súlyosan esik latba, mert nyilvánvaló, hogy a grófok szekerét fogja tolni. Csak nézz körül, mennyi grófnő van itt jelen, és mennyi fiatal gróf. Ezt nem fogják neki érdemül felróni.

- És a férj?

- Az egy katonamagnás. Annak semmije sincs, azt hiszem, hajlandó lenne válni, ha megfelelő elintézetést nyerne. Azt hiszik, Csombárdynak vagyona van. Ha kiderül, hogy nincs, akkor olyan párbajlavina indul itt meg...

- Á, a grófok nem párbajoznak. Annál sokkal okosabbak.

- Ez igen. Ez híres arról, hogy kard van a kezében.

- S Annie boldogtalan?

- Nem, Annie biztos a dolgában. Ha energiával bírja, föltétlenül győz, mert ezeket a csatákat sohasem a férfi vívja meg, hanem a két nő, s a grófné valóságos hy. Nagyon kiképzett példány ebben.

- Hogy lehet, hogy ezek eljöttek az estélyre?

- Még nem nyilvános a dolog. El kellett jönniök, hogy fedezve legyenek. Bizonyos esetekben a legnagyobb nyilvánosság a legjobb fedezék. Olyan ez, mint a ragyogóan kivilágított kirakat: maga vigyáz magára. Maga Annie tüntetően jó viszonyt mímél. Ravaszág ez az egész minden oldalon. Ezek nem a mi asszonyaink, akik ami kis bajuk van, azt rögtön frissen főve tálalják: itt nagyon komplikált a szervirozás. Hanna grófnő már nagyon szeretne szabadulni a vágott képűtől, de nem teheti, amit az amerikai dollármilliomosnők, hogy egyszerűen egyik napról a másikra frontot változtasson, esetleg átmeneti pozíciókkal... hiába, kicsi ország, kis méretek: kénytelenek egy megfelelő sakkfigurát keresni... Erre ez a diadémfejű sógor, aki valami romantikus minnesängernek született, csak korszerű tévedésből lett politikai panamista, nagyon megfelelő lenne: országos név, legalább lehetne indokolni a váltást. Háttérben sok minden van. Nagy név, legitimizmus, adósságok tömege a családi birtokon, aminek a kamatait sem tudják kitermelni: ha most egy politikus kerülne be, s el tudna intézni egyet-mást, már ez jó lenne. A német semmit sem tud, csak brutális lenni: annak is megvan a varázsa egy ideig, de hát ami sok, az sok. Csombárdy maga is jó vívó, lövő, sportember, sportvezér: most ő is ravasz ebben az egész szerelemben. Neki nagy előnyöket adna, ha sikerülne. Kinőni a polgári keretből: meg vagyok győződve, hogy hallatlanul fokozza az ambícióját és az akaraterejét egy ekkora vállalkozás... És Annie: hát Annie a legravaszabb... Annie olyan, mint a vulkán, és most, hogy tud uralkodni magán: ismeri az emberét, tudja, hogy minél nagyobb akadályokat gördítsen az útba. Míg ez sikerül, addig nyugodtan alszik. Csombárdy, mint minden férfi, gyenge kis jellem: ha a férfi a nővel szembe kerül, csak ő húzza a rövidebbet. Le van kötve az embernek keze-

lába, egy asszonyt nem lehet kidobni, egy asszony azonban akkor dob ki egy férfit, amikor akar... Itt a Zsuzsika esete. Az ártatlan Zsuzsánna: drágám, ennél pokolibb ravaszság még nem volt... Tudod, hogy ő helyezte szem elé a levélsomagot, és a legnagyobb rafinériával valósággal rákényszerítette az urát, hogy megtalálja... Nem akart nyilatkozni Verényi úr... Megelégedett a tudományos levelező szerepével: most kapott egy asszonyt négy gyerekkel... Igaz, hogy a szende Zsuzsinka levetköztette az öreg Imrét; kiházásította vele magát. Mindent elhordott a lakásból, ami neki kell: azonfelül beleverte olyan adósságba, amit már a szegény öreg tanár ebben a rövid életben soha kifizetni nem fog. Ha egy asszonynak ilyen hadifelszerelés áll a rendelkezésére: négy ágyú, négy gyermek, akkor az minden csatát megnyer. Ha szelíd, a szelidségével, ha erőszakos, az erőszakosságával... Ki vagyunk mi szolgáltatva kényre-kedvre, barátom, játsszuk a férfit, pedig mik vagyunk? hitvány gyöngé bábok... De bocsáss meg, itt van végre, akit várok. Egy üzleti ügyet akarok elintézni egy miniszteriális úrral a cégem érdekében. Majd még találkozunk.

Már el is sietett, s Vágrándy, mintha fejbe verték volna, úgy állott egy szobor előtt, mely bronzból volt öntve, s természetesen a házigazdát ábrázolta. Annie csináltatta, hogy az ura egy carrarai márvánnyal viszonzza. Hogy Jani kioktatta a női ravaszság felől, most hirtelen ezt is megértette.

Különben csak álldogált, nem tudott hova leülni, mert az egész tömegben nem volt ismerőse, így sehol sem talált ülőhelyet. Látta, hogy itt mindenki üzlet után szalad. A politikai vezető-egyénségeket úgy körülveszik, mint a legyek a mézcsöppet.

Nem vacsora volt, hanem nyílt büfé. Már régen elmúlt tizenegy óra, mikor az operai közönség is megérkezett, ezekre vártak bizonyára, s csak akkor indult meg a mozgalom a büfé felé.

Nem tart már soká, ismételte magában: csak egy-két generáció.

Esetleg száz, kétszáz év, s akkor a történelmi regényekben meg kell magyarázni, hogy ez is volt: hogy királyi udvar nélkül fenn tudta magát tartani a magos szövődmény, mely mint valami kupola terjeng és él a tömeg feje fölött. Mintha megkövült volna a rendszer, elfűrészelhetetlen és lerombolhatatlan. Pedig erős csapások érik: már az új minisztériumban egyetlen mágnás sem foglal helyet. A második földreformon dolgozik az élet, hogy a latifundiumokból ismét leoperáljanak egy jókora darabot a nincstelenek számára... El fog következni a világ, mikor az emberiség a szabad, egyenlő lelkek igazságos együttéléséből áll.

A háta mögött két úr beszélgetésére lett figyelmes. Sértette a fülét az egyiknek gyermekes hangja. Arról beszéltek, hogy egy ezerholdas uradalom tizenötezer pengővel átvehető. Kétszázézer pengős adósság van rajta összesen. „Nem drága” - állapították meg. Odanézett: a gyerekhangú úr egy őszfejú ember volt.

Hogy összenézett velük, azok elhallgattak, s ő kötelességének tekintette, hogy tovább menjen.

Milyen ostoba állat az ember: s milyen nevetséges dolog a karrier. Bele kell születni a nagy üzletek világába, s akkor mindegy, okos vagy együgyű, ez az illető élete.

- Jöjjön, kedves, gondoskodik magáról - szólalt meg mellette Juluka vidáman s ránevetett.

Vágrándy hálás volt a feleségének ezért. Úgy tűnt fel neki, mintha leereszkedett volna hozzá.

- Bizony, olyan éhes vagyok, mint a farkas - mondta, s a felesége után kullogott.

- Várjon itt. Nézze csak, ott az a kis asztal, hamar üljön le, majd én hozok minden jót.

Vágrándy szót fogadott, s le is ült a sarokban. Nagy pálma hajlott le rá. Az asztalka kétszemélyes volt, csak két üres fotel volt alatta, s ő féltékenyen őrizte a második széket.

Juluka elég hamar megjelent két tányérral. Mindenik meg volt dúsan rakva. Remek dolgok voltak rajta. Lazac, marinírozott hal, a halat különösen szerette. Libacombok, malacsültek hidegen és sokfajta körítés. Összebújtak, mint egy szerelmespár.

Vágrándy:

- Nagyon büszke vagyok - mondta -, a legszebb asszony a partnerem.

Juluka rápillantott, s kipirultan mosolygott.

Ahogy összenéztek, volt a szemükben valami ravaszság. Csakugyan úgy tűnt fel, mintha két szerelmes találkozott volna itt össze: holott férj és feleség voltak, ha igaz. Gondolta Vágrándy.

Mindenfelé evő emberek vették őket körül. A szomszéd asztalnál sokan voltak. Házaspárok, akik szintén így lopják a mézet. Itt találhatnak egymásra, és itt udvarolnak egymásnak. A boldogok szigete, csak nem lehet tudni, mi van e mögött a boldogság mögött.

Vágrándy már jóllakottan hanyatlott hátra. Inas hordta körül a szivarokat, kivett egy vastag szivart, s az égő gyertya mellett rágyújtott.

- Hogy lopják a szivart - mondta nevetve Juluka. - Láttam, ahogy az urak a zsebükbe rakták. A többi meg a szolgák teszik el. Csupa kisegítő pincér, ez itt mindent elvisz, amit lehet.

Vágrándy mosolygott: Juluka azért a régi, nem tagadja meg magát. A jó takarékos háziasszony. Milyen szerencse, hogy az. Mit is kezdene vele, ha nem az lenne. Az ő szerény életükben hogy lehetne másképp megélni?

Amint egy nagy füstgomolyt kibocsátott s a tökéletes meglegedettség képét mutatta, hirtelen oda kellett néznie valakire, mert érezte, hogy nézik.

Felpillant, hát Ella áll ott egy tányérral a kezében, és helyet keres, hogy hol üljön le.

3

- Jó estét, tanácsos úr - mondta Ella, s odalépett az asztalukhoz.

- Á, Norrika.

Ella nagyon nevetett.

- Még emlékszik? Remek memóriája van.

- A feleségem... és...Ellácska... pardon: Norri.

A lány pukedlit csinált Juluka előtt.

- Szabad? - kérdezte.

- Parancsolj, édesem - mondta Juluka, s körülnézett, hol van egy üres szék.

Ebben a pillanatban felállott valaki a szomszéd asztalnál, Vágrándy felugrott, helyét átadta Ellának, s ő elrabolta a széket és ráült.

Ella odaült a fotelba Juluka mellé.

- Milyen szép este - mondta hangosan. - Schneider elveszett. Nem látta?

Vágrándy nem tudta, mit mondjon.

- A vőlegényem - mondta Ella magyarázva. - Schneider államtitkár. Az Operában voltunk, onnan jöttünk, és eltűnt a kis öreg. Nem baj: majd megkerül. - Nevetett. - Hogy van tanácsos úr?

- Köszönöm, igen jól. Nagyon szép maga máma.

- Ó.

- De komolyan.

Vágrándy játszotta az elfogulatlant, pedig csaknem elszédült az izgalomtól. Váratlan helyzetekben nem tudta feltalálni magát.

- Már a nagyságos asszonnyal találkoztam itt - mondta Ella. - Rokon ugye?

- Igen.

- Mulatságos, ahogy az emberek esznek. Én nem vagyok éhes, mert a büfében is ettem, az Operában. De nagyon szórakoztat, kik azok, akik itt olyan jó étvággal konzumálnak. Tegnap svájciakkal voltunk egy divatos bárban, s azt kérde egy jó svájci: mennyi szép fiatal nő van ezen a Budapesten, s hogy van az, hogy ezek egyedül vannak itt éjjél után?... Azt mondja Schneider: ezek konzumnők... A svájciak egy óráig nevettek rajta, hogy konzumálni lehet húst, halat, sültet, tésztákat: de nőt?

Vágrándy lehunyta a szemét. Szédült. Talán erős volt a szivar. Eszébe jutott, mikor a nyáron együtt vacsorázott Ellával, s ő a békési magyarok nyomorával traktálta, ez pedig ilyen hamis és fullánkos kifejezésekkel tárgyalta a jelenlevőket.

Szörnyűség. Hogy ez a lány ennyire vakmerő. Ide mer ülni az asztalukhoz, s az ő és a Juluka jelenlétében a legnagyobb nyugalommal eszi az ételt és a fogyasztókat.

Irtóztató vihar támadt benne, amely pillanatról pillanatra fokozódott. Nem látta, mi lesz ennek a vége.

Megrázta az orkán. Mintha forgószelel támadt volna benne, valahol a szív tájékán, s csak annyira vigyázott, hogy meg ne szólaljon, meg ne mozduljon és el ne árulja magát.

- Enni kell - mondta Juluka nyugodtan -, s mi, háziak, boldogok vagyunk, hogy a közönség meg van elégedve a büfével.

- Ó, ez óriási, ez a büfé - mondta Ella -, mint valami csodálatos kiállítás. Látta? - fordult Vágrándyhoz.

- Nem.

- Mért nem nézi meg? Csodálatos. - Egy másfél méter hosszú hal uralkodott közepén, gyönyörűen dekorálva. Szebben, mint egy texasi attasé.

Hangosan és édesen nevetett hozzá.

Vágrándy úgy remegett, mint az ezüstlevelű nyár.

Az arcára ráfagyott a nevetés, és irtózott a következményektől. Ha Juluka megkérde, honnan ismerik egymást, mit fog mondani?

- Gerbeaud szállított mindent.

- Már én megnéztem a vignettákat, láttam, hogy Gerbeaud. Nem cibere.

Vágrándy ettől a szótól hirtelen megfagyott. Meg volt sértve, hogy Ella, Nóri, ilyen egyenes célzást tesz az ő előadására.

- De... ciberenép, aki fogyasztja - mondta élesen.
- Ciberenép? ez még jobb, mint a konzumnő - kacagott Ella.
- Ó - szólalt meg Juluka gyöngéd és búbajos hangon. - Krém. A társaság krémje van jelen, kedvesem.
- Éppen azt mondom - dűnnyögte Vágrándy. - Puliszka.
- Puliszka? Az mi? - nevetett gyermekesen Ella.
- Aki itt jelen van, az a maga szakmájában mind kiválóság - replikázott Juluka.

S hangja oly elhatározott és hűvös volt, hogy Vágrándy kijózanodott. Imponált neki, hogy Juluka, aki valószínűleg kitalálta: Juluka ne találta volna ki, hogy ki neki ez a lány?... s mégis oly nyugodt, fölényes és bátor tud lenni... A hangjában semmi izgalom, az idegeiben semmi borzongás.

- A mellettünk levő úr a földtani intézet vezetője: a szikkutatás legnagyobb tudósa. A másik úr, akivel beszél, a technológiai intézetben európai szaktekintély... Persze, férfiak, és így a társaságban nemigen válnak ki a többi férfi közül... Nem hordják a homlokukon a tudományos tekintélyt...

- Ezek ellen nincs is kifogásom - mondta Vágrándy. - Elismerem a munkásságukat, és tisztelettel hajlok meg előttük.

- Ha a társaságot végiganalizáljuk, akkor csak megnyugodva lehet köztük lenni: ha az ember nem is részesülhet abban a szerencsében, hogy valamennyivel intim barátságban legyen, de a házigazdával szemben hálásnak kell lennünk, hogy megadja az alkalmat, hogy egyszer legalább ilyen értékes emberek összekerülnek.

- Lássá, ebben igaza van s vissza is vonom, amit mondtam.

Juluka véletlenül rátette a kezét az uráéra, s az megborzongott a kéjtől. Lassan felszabadult a zavar alól és nyugodtan beszélt:

- Az ember ösztönszerűen irtózik a tömegetől, és kész a legrosszabbat feltételezni mindenkiről, aki a nyilvánosságra kimerészkedik. Pedig azt el kell ismerni, hogy ezek nélkül a szakemberek nélkül nem is élhet meg a társadalom és az ország.

Milyen remek nő ez a Juluka. Hogy megszűnt kettejük közt a régi szacharinos stílus. Fanyar és kemény nyelven tudnak beszélni. S érzi, hogy Juluka rápillant, s úgy villan át rajta, hogy ő is meg van elégedve vele...

Csakugyan, Julukának tetszik ez az ő kis embere.

Ella nem szól. Kicsit eszik, nagyon keveset, akkor leteszi a tányérját.

Matyi közeledik az asztalhoz s már messziről nagy hevességgel ront beléjük:

- Ó, a szerelmespár - kiáltja. - No, ti jól elbújtatok szem elől. Nem láttátok az uramat?

Ella feláll s biccent:

- Bocsánat - mondja, s vidáman megfordul s megy. Vágrándy fel akar állni, hogy elköszönjön tőle, s meglátja, hogy az Ella estélyi ruhája hátul egész derékig ki van vágva és bőre oly csodálatosan fehér és ragyogó, mintha gyöngyházfénye volna a bőrének.

De Ella már nem néz vissza, belelibben a villanyfénybe, s elszáll, mint egy csodálatos nagy pillangó, és Vágrándy megkáprázó szemmel esik vissza a helyére, míg Matyi magával viszi Julukát.

Jani állott meg felette:

- Min filozofálsz, atya? Raboroszlán-filozófia, mi?...

Vágrándy ránézett. A szemei hidegek voltak. Jani leült mellette, s vastag szivart szívott.

Csaknem magának mondta:

- Igen, rab oroszláni filozófia... A rab oroszlán, aki rájött, hogy jobb rabnak lenni, mint a szabad pusztán öregem, sántán és foghíjasan elkallódni.

Jani nevetett.

- Engedd meg, hogy gratuláljak... Azóta Juluka jobban bánik veled, ahogy veszem észre.

S hamiskodva nevetett a nagy orra alatt.

Vágrándy már egy kis bort ivott, s fékezhetetlenebbnek érezte a nyelvét:

- Nem veszed észre, hogy Juluka egészen meggyógyult?... Ha eszembe jut, csodálkozom, hogy tizennyolc évig állandóan beteg volt, betegállapotban: s hála istennek, most szinte el is felejtette, hogy valaha valami baja volt a betegségekkel.

- Ez maga mindent megér - nevetett Jani.

- Elmondtam egyszer neked, hogy a Juluka betegségének taktikai okai voltak... Vagy nem neked mondtam? csak magamban gondoltam végig?

- De, beszéltél róla.

- Akkor azért *kellett* neki betegnek lennie, hogy én állandóan le legyenek foglalva. Hogy semmi másra időm, gondom, figyelmem ne legyen, csak reá... Most nem jut ideje betegségekkel bíbelődni, mert most neki van minden pillanata lefoglalva, hogy - engem ápoljon.

Jani kuncogva nevetett. Vágrándy ezt nem szerette, de ha már benne volt, ki kellett beszélnie:

- Engem nevezett ki betegnek, lelki betegnek... S ez éppen annyi munkát ad neki, mint azelőtt a saját számtalan testi baja... Én egy „súlyos kórságon” mentem keresztül, s ezt ő nemcsak megbocsátotta, de élete egyetlen céljául tűzte ki, hogy teljesen meggyógyítson... Az ébredéstől az elalvásig csak azzal foglalkozik szegényke, hogy feledtesse velem a nehéz betegséget, amin átmentem... Elképzелhetetlen, s leírhatatlan az a gyöngédség, amivel körülvesz. Ha nem volnék öregedő rab oroszlán, talán terhemre is lenne, de így elfogadom...

- S mulatsz rajta.

- Nem mulatok... Ellenkezőleg: eleinte meghökkentett, fárasztott és egész elcsüggesztett. Aztán hozzászóltam, s most már jólesik... Juluka átalakult. Betegápoló lett... A gondolataimat is kitalálja...

- Ó, jól ismerem ezt... Matyi is szokta, de nem ilyen kitartóan. Nála csak rövidebb ideig tart az ilyen hangulat, aztán újra átcsap a régi vadságba.

- Hm. Mert okot adsz rá neki... Én azonban nem adok... Én valóban megtört ember lettem... Szórakozott, hallgatag, csüggedt... Az életet befejezettnek tekintem, s most már csak egy van: a kényelem...

- De hiszen nem vagy hetvenéves. Mit fogsz csinálni még huszonöt évig?

- Ha nem jön közbe egy szelíd kis halál... élek.

- Hogy gondolod?

Koccintott a szép talpas pohárral. Vágrándy is felemelte poharát, megnézte a gyönyörű borostyánsárga tokaji bort, s ivott:

- Nézd, Janikám, a dolgok sokkal egyszerűbbek, mint az ember gondolná. Én rab vagyok ma is. Rab oroszán, azonban rájöttem két dologra: egyik az, hogy a házasság nagyon jó intézmény, a másik az, hogy az élet rövid... Ha én huszonöt vagy harmincöt éves lennék, vagy ha bennem ennek a kornak megfelelő szenvedély volna, akkor mégis áttörném a vasrácokat és kiszabadítanám magam, ha belehalna is valamelyikünk... De nincs. Ez a szenvedély nem támadt fel. Fájdalom van, sebesült vagyok, de hiába volna meg a szabadságom, lejárt az élet, s nem mehetek vissza a megfelelő időpontra... Ha pedig így van, akkor örülnöm kell, hogy megvan ez az intézmény, a házasság, és van egy nő, aki hasonló komplikációk közt van: lejárt életkor és utolsó mentsvár... Most gondold meg, milyen rossz lenne, ha valami ok miatt elmúlna ez a biztos fedezék, és én kint maradnék, egyedül a hóban... Ha vissza kellene mennem a diákkorba, kezdőnek, keresőnek, negyvenöt éves fejjel... Mert mindenben lehet változtatni, meggyőződést jobb meggyőződésre fel lehet cserélni, de ezzel az eggyel nem tudunk vitába bocsátkozni: az elmúlt évekkel... A hajam kihullott... s a fogaim halálra vannak ítélve... A minap kenyérevés közben csak kinyomtam a lógós fogamat: az ínsorvadásomat nem tudom megszüntetni. A test kopik: az érzések hiába maradnak meg, a romló gépezet becsap...

- Szóval letörtél s betörtél az igába.

- Sőt, egész elméletet állítottam fel, hogy ez a helyes... így vagyok az egész társadalommal, az emberiség egész életével. Ha rágondolok, felfortyanok, hogy ez ember ennyire buta lehet, hogy például az évezredek előtti pásztorfilozófiától kér tanácsot a Kozmosz megértésére. Mit mondhat nekem egy ötezeréves ember, aki sziklaszilárdan meg volt győződve arról, hogy a Föld egy szilárd tányér, és felette az Ég ugyanolyan szilárdan megépített kupola. Ő határtalanul biztos volt abban, hogy ebben a felső földben, mert az eget ugyanolyan földterületnek nézte, mint amelyen járt, hogy ott felsőbb lények élnek, mint ő, az elíziumi mezőkön, s neki is az a sorsa, hogy ha tiszta szellemmé válik, felszáll közéjük... Eleinte csak a nemeseket, a királyokat bocsátotta fel a közfelfogás: óriási szellemi forradalmak után bebocsátottak minden emberi lényt, sőt ha úgy tetszik, még a hangyákat is... Mit kezdjek én ezzel az elgondolással, hogy a Létezésben kétszer éli ki magát a földi lény, egyszer itt testi valóságban, aztán szellemi mivoltában... Mi értelme volna ennek a kettősségnek? Hogy az ősvilági lényektől kezdve, minden élőlény még egyszer éljen ott fent mint örök képlet... Hiszen én ma a naprendszerek tudományos hipotézisében állok, s a sztratoszférarepülőök remek híreket hoztak, hogy ez a tudományos megállapítás elfogadható: ha az ember tíz kilométer magasságba emelkedik a föld felett, megszűnik a kék ég: az egész kép a levegő fénytörésén alapszik, s ott már csak fekete-séget látnak és a nap egy hideg vörös golyóvá fagy... Én tehát már nem lelem meg a tündéri, illetve költői képet, ha realizálok a földtől távol eső távolságot... Erre azt kérded, hogy: valami csak kell. Kell valami, ami kitöltse az ember végtelen iránti és az ok és okozat után sugárzó kíváncsiságát... Itt a tudomány: én nem adok az emberiségnek többé hitet, hanem fizikai tudást... A tudománynak csak egy baja van, az, hogy ez idő szerint semmit nem szól a teremtésről és az elmúlásról, holott az ember mindennél jobban ezt szeretné megérteni mért vagyunk, s mi lesz a vég?... De hát jobban kielégít a valóságnál a Kalevala képe, hogy a föld egy cethal háta, s ha az állat megmozdul, minden romba dől?... Volt idő, mikor az embereket ez az egyszerű kép mindenről megvilágosította s megvigasztalta. Vagy az a másik kép, hogy a Főisten leejtett egy tojást, ez a Mindenség, s annak az alsó héja lett a föld, a felső az ég... Mit kezdjek ezekkel az ősi naiv képekkel?... Bizonyára a létezés elég gazdag ahhoz, hogy a

megismerés kielégítse összes érdeklődésemet... De így vagyok a természettudományi hipotézisekkel is... Mi biztosít afelől, hogy nem jön egy kor, melyben nevetni fognak a mi naprendszereinken, ahogy mi nevetünk az ősi pásztorok mennyországképein... Ma kielégít a Kozmoszról adott csillagászati világgép... majd az utódaink megtalálják ennek a korrektúráját... De így vagyok a nagy betegséggel, a társadalom berendezésével is. Én nevetségesnek találok a kasztokat, s bizonyosra veszem, hogy lesz idő, mikor a mi társadalmi rétegződésünkön éppen úgy csodálkozni fognak az emberek, mint mi az indiai szilárd kasztrendszeren. Hogy milyen öreg ember vagyok, semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy örülni tudok annak, hogy a kőművesem a gyerekét úgy öltözteti, ahogy a legelőkelőbb úr sem a magáét. Mikor én diákkoromban elindultam, azt kívántam, hogy jöjjön el az az idő, mikor efféle külsőségek nem hasítják szét az emberiség képét, mint a ruházkodás. Szó szerint, azt kívántam, hogy a kőművesek a gyerekeiket éppen úgy öltöztessék, mint a főispán öltözteti a maga gyermekeit, és úgy iskoláztassák, mint az egyetemi tanárok. S ma a falukon az iparosok, sőt a kertészek és az öregbéresek is gimnáziumba járatják a gyermekeiket. Még nem valamennyi, de fejlődés, hogy már nagyon sok. Az emberiség, mint egy üst víz egyenlő hőfokra kívánt felmelegedni, a civilizáció katlanában... Ez engem megnyugtat: az én beavatkozásom nélkül is ugyanoda tör az emberiség, ahová én akartam vezetni ifjúkori lázálmaimban... Feloldva érzem azért magam a felelősség alól, hogy tizennyolc évet elszalasztottam, s most már késő elkezdni azt is, hogy magamat egy jobb életútra vigyem s azt is, hogy az emberiséget vezéreljem oda... Élőlény vagyok: időm meg van szabva... késő... Megnyugtat, hogy az emberiség tudattalanul jó úton jár, s nekem még néhány évem hátra van a hivatalban, akkor nyugdíjba megyek és meditatálással foglalkozhatom... Mire minden fogam kihull, egészen boldog ember leszek.

Mosolyogva nézett a sógora szemébe.

4

- Mit szólsz hozzá! - rohant elő magából kikelve Jani. - Azt beszéli itt a főigazgató, hogy Zsuzsika mégis ott marad az uránál.

Vágrándy elképedt.

- Ne beszélj.

- Ugyanis az öreg nyugdíjba megy, nem lehet tőle annyit levonni, ami a négy gyerek eltartására kellene. Erre azonnal megette a fene a szerelmet.

- Ez az - szólt Vágrándy. - Ez a tiszta kórképlet. Ha felteszem a kérdést, mi történjék akkor, ha a házasságban olyan incidensek lépnek föl, amik a házasságot lehetetlenítik, például az, hogy a férj erőszak miatt vagy természetes okok következtében elveszíti mondjuk a férfi kötelezettségek teljesítésére való képességét, akkor mi történjék a nővel aki még elég fiatal, hogy a vérének ne tudjon parancsolni, s házassági baleset következik be... Ebben az esetben beállhatnak tragikus következmények - de ha a tragédia végrehajtásának pillanatát elmulasztják, akkor akcióba lép a matrimonialium...

- Az mi az isten csodája?

Vágrándy nevetett:

- Egy új elem, amit a magam számára én fedeztem fel. A szervezeti érdek. Az a sajátos ragaszkodás a megteremtett szervezethez, mely minden közösségben kitermelődik mint antitoxin, ellenmérge, a szervezet egyes tagjainak mérgező túlkapásai ellen... Ez egy pompás mézgasodási folyamat, mely a sebeket begyógyítja... Amint a matrimonialium fellép, a sérült

házas társ elkezd felteni azt, ami érték volt számára a házasságban. Félti a lakást, amit sajnál megbontani, a társadalmi elrendezettséget, általában a házasság fogalmában benne levő hasznokat, nyugalmat, békességet. Félti mindazt a jót, amit a másik félben a boldogság ideje alatt nagyra becsült, s amit részben saját tulajdonának tekint. Pláne ahol gyermekek vannak, ott a matrimonium még fokozottabban működik: a gyermekek testi-lelki érdekeit védi, nemcsak az élettársától, hanem saját magától is. Ez egy igen bonyolult folyamat, s ha csak valami elementáris szenvedély nem kapott már lábba, feltétlenül győz is, és egyensúlyba tereli a kétségbeesett elszakadási érzelmeket.

- Nagyon jó, tehát egy új elemet állítasz be a kristályosodási folyamat megzavarására.

- Igen: az ötvözetnek is megvannak a belső vonzási erői. Egy olyan házasságot, amelyből már négy gyermek származott, igen nehéz alkatelemeire bontani. A gyerekek olyan légkört termelnek ki, amit fájdalmas volna nélkülözni sokkal egyszerűbb engedelmessé válni... Nálunk nincs gyerek, és mégis lehetetlen volt keresztülvinni a felbomlást... A matrimonium a legutolsó cseppig át- meg áthatotta az egyéniségünket... Igaz, óriási zökkenő volt, az első percekben mindketten azt hittük, vége, nem lehet túlélni... De ez a csodaszerűen elkezdett már az első percekben észrevétlenül dolgozni: én beláttam, hogy Juluka páratlan nő, ő felfedezte, hogy én valami balesetnek lettem áldozata: ebből a két szempontból kiindulva elkezdett forogni, pezsegni a lelki állapotunk s egyszer csak egy magasabb cél érdekében fátyolt kezdtünk borítani a margitszigeti emlékekre... Elfelejtettünk minden ellentétet a házasság alapérdeke. A matrimonium nagyszerűen létrehozta a matrimoniumot... És most mind a ketten boldogok vagyunk, hogy úgy viselhetjük magunkat, mintha semmi sem vagy majdnem semmi sem történt volna... A házasság meggyógyította önmagát.

- Szóval a házasság felbonthatatlan: a házasság szentség.

- Igen... Mindaddig, míg az egyik fél szenvedélyes szerelemben nem keveredik egy harmadik iránt. Mert akkor esetleg, de csak míg a házasság ki nem ért, bekövetkezik a szakítás... Úgy számítom, hogy a szerelem lázas kora három évig tart, de ha hét évet a házastársakkal együtt töltöttek, akkor már a matrimonium oly erős, hogy többé magától el nem engedi a feleket. Azt kérdezte a feleségétől becézve egy fiatal kollégám: Mondd csak szívem, hát mi mikor válunk már?... Nagyon egyszerű a felelet: csak akkor, ha valamelyikük egy végzetes és neki megfelelő szerelemben kerül egy külső üzletféllel... Addig nem, s még akkor sem biztos. Hét év után minden házasságban fellépnek törések, sérülések, sértődések, sebek. De ha ezek nem olyan nagyok, hogy földrengésszerűen dobják szét a társakat, akkor egy újfajta harmónia következik be: s ez az igazi házasság. Ez már nem eszeveszett vonzalom többé, hanem bölcs és megnyugodott és kényelmes szövetség a házasság fenntartására... Ez a Zsuzsika esete három kis gyerekekkel, ez a te eseted szintén három gyerekekkel, és ez az én esetem gyermek nélkül... S valószínűleg minden öszülő, kopaszodó úriember esete itt ebben a társaságban.

- Alikám, nem tudom, mi történt veled, talán ez is baleset? Nagyon bölcs lettél.

Vágrándy fanyarul mosolygott:

- Nem gondolnám, hogy bölcsőbb vagyok, mint fél évvel ezelőtt, csak több a tapasztalatom... Az ember nem tanul bölcsességet a legbölcsőbb embertől és a legokosabb könyvből sem. Az ember csak a saját élményeiből szerez bölcsességet... Így aztán nincs is általános érvényű bölcsesség: én ezeket hiába mondom el, legfeljebb megérted s elfelejtetted, majd egyszer azt mondod, hogy mit is mondott ez az Aladár?...

- Szörnyű, ahogy a kortársaink vénülnek. Vajon mi is? Vagy csak a feleségünk?

- Csak.

Jani nevetett.

- Én is azt mondom. Matyi kész vénasszony. De ezek miért vénülnek meg? Mind, akit csak ismertem néhány évvel ezelőtt, most csaknem felismerhetetlen.

- Egyszer egy disznót hizlaltam. Mikor megvettem nyár elején, kedves fiatal süldő volt. Kint nőtt Alsógödön, ahol nyaraltam, a kertésszel alkudtam meg... Gyerekkori emlék volt, hogy a világon a legnagyobb szenzáció a disznóölés... Persze nem sikerült. Juluka nem tudott mit csinálni azzal a sok hússal; egész életére megutálta a zsírszagot, a hurkát... No, de nem erről akarok beszélni. A disznó nagyon kedves, fiatal állat volt, úgy futott, mint a nyúl, hempergett, túrt, vidám volt és aranyos... Ősz elején, mikor bejöttünk, már komoly felnőtt úriember volt, már nem futkosott bolondjában, rőfögött.

- Kezdett bölcs lenni.

- A kertész pénzt kért kukoricára, hogy be kell fogni hízóba... Ettől kezdve ahányszor csak kimentem, mindig új meglepetés volt, hogy milyen gyorsan éli ki az életét a mangalica... Amit az ember évtizedek alatt ér el, ez hónapok alatt futotta meg, mint pályát... Én azóta magamat disznónak tekintem, és pontosan ellenőrzöm, hogy a fejlődés, az érettség milyen stádiumában vagyok... Itt egy könyörtelen természeti törvényről van szó... Lázadok ellene és meg vagyok sértve, de mit csinálok, a hajam kihullott, s már nem fog többé kinőni... Ínysorvadásom van, a múltkor fél évi lötyögés után egy fogamat csak úgy kinyomtam a nyelvemmel... Ez többet nem nő vissza... Kár érte, jó szemfog volt. Ez semmi: nem tudok Julukára ránézni, hogy ne lássam rajta az öregedés jeleit... Szegényke soha életében nem kendőzte magát, most ezt is megtanulta... Októberben új bőrt vásárolt magának... Valami szert kapott az orvosától, ami a bőrét lenyúzta, és az a hite volt, hogy az új bőr éppen olyan frissé teszi, mint amilyen valaha volt... Borzasztó... Egy hónapig nem ment emberek közé, kezelte magát, még előlem is menekült, s elvárta, hogy nem veszem észre ezt a manipulációt... Most itt van az új bőrrrel, és én csak még jobban látom, hogy nem a régi... Ez a villanyvilágítás nagyon csal, kemény fények, „előnyös világítás”, ahogy egyszer, még lánykorában megsértettem... De akárcikire nézek, mindenkinek az arcán ott látom ugyanazokat a jeleket, a halál jegyeit... az arcok behorpadnak, a szájak gyámoltalanná lesznek, a bőr meglöttyen és a domborzati felületek egészen viharosak, mintha belső tűzhányó túrta volna fel...

- Hát bizony, s az a baj, hogy ez csökkentően hat az erotikai szenvedelmekre.

- Hát persze, ez azt jelenti, hogy a szervezet már nem akar új utódokat produkálni...

- Azért a gyönyör maradhatna.

- S nem marad... A gyönyör csak eszköz a természet ravasz módszere szerint arra, hogy az ember hajlandó legyen ivadékokat létrehozni... De hát negyvenöt éves kor után már késő... Az ember ittmarad, s össze van zárva egy öreg élettárral.

- Szóval, a szerelem korában becsapjuk magunkat.

- A tévedésért nem mi vagyunk felelősek, hanem a Natura... Az ember, mikor házasodik, folyton a szépséget, a vérenek megfelelő legtökéletesebbet keresi, pedig a csúnyaságot veszi el. Roppant félreértés: nem fiatalságot vásárolunk, hanem öregséget. Az ember egy aranyos ifjú leányba szeret bele, és egy ráncos, elformátlanodott öregasszony marad a nyakán.

- No jó, akkor már a férfi is öreg lesz és undok.

- Nem arról beszélek: az következmény... Én csak arról a különös dologról beszélek, hogy az ember a maga fiatalságában vakon, mohón és halálos vággyal választ ki magának egy párt, akit folyton egy életre akar lekötöni, nem kevesebb időre szánja a párosodást, mint a világminden-

ség: de ezt úgy képzeli, hogy az ő esetében ez az egyetlen lehetőség, ez a valóság... Millió életet akar átszáguldani avval az egyetlen lánnyal, akibe minden álmát, örömét, akarását behelyezi, s egy idő múlva kénytelen észrevenni, hogy ugyanaz a nő menthetetlenül mássá lett... Öregszik...

- Hja, természetes.

- Dehogyan természetes. Éppen ez a nem természetes. Hol láttál már szerelmezt, aki arról beszélt volna az imádottjának, hogy milyen szép leszel, ha az arcod elveszti a rózsáit, a szájad eltorzul, a szemeid könnyzacskókba lesznek párnázva. Ha a melled elalszik, mint az érett füge, a nyakad meggömbül és a lábaid reszketnek, s nem bírnak tartani... Mondd meg nekem, ki írta meg húszéves korában azt a szerelmes verset, hogy „alig várom az évek múlását, hogy én legyek a te támaszod, mikor már lila lesz az ajkad és pöfögve lélegzel. Boldogság elgondolni, hogy én tartalak el, ha majd rossz természeted a természet parancsa szerint felibe kerül minden szépek és jónak, amit most látok benned... Imádlak, mert éppen olyan csúnya leszel, amilyen szép vagy ma... Ó, én édesem, siess, siess, ne késs, vénülj meg mielőbb, hogy megmutathassam, hogy nem csalás a szerelmem, nemcsak a te pillanatnyi szépségednek szól, hanem neked, neked magadnak, függetlenül a külsőségektől, annak a valakinek, aki alapjában véve vagy, s akinek csak akkor fogsz tűnni, ha elmúlik a szerelem kora”.

Jani fanyarul kacagott.

- Azért mondasz valamit - szólt -, mert tény, hogy az ember egy csalóka képbe szeret bele, s egy nehéz nyűg marad a nyakán.

- Nem, nem szabad túlozni, s nem kell meghamisítani az életet. Ha csak nyűg lenne a megöregedett asszony, akkor lerázná magáról mindenki. Nem is lehetne együtt tartani a párokat. De az a csalódás, ha nyűgnek mondjuk a nőt, aki elvesztette bájait. Nem vesztett el annyit, sőt nem vesztett el többet, mint amennyit ugyanakkor a férfi is veszít. Most tehát arra kell gondolni, hogy egy csökkent teljesítőképességű férfinak, bármilyen furcsa is, teljesen megfelel az a nő, akivel az életet végigcsatázta... Gondold csak meg, hogy tudnál helytállani, ha a nő megmaradna húszévesnek, mialatt te negyvenöt, aztán ötvenöt, hatvanöt, hetvenöt leszel... Ha ő képes volna szakadatlanul fiatal, virágzó és termő lenni?

- Hát egyelőre én csak a huszonöt éves nők iránt érdeklődöm - röhögött fel Jani.

- No igen: kis időre... De vidd be a lakásodba, az ő életkedvével, élvezetvágyával, táncdühével, utazási, szórakozási kielégítetlenségével... Most jól esik néha kiruccanni; kicsit csirkefogóskodni - de milyen jó, hogy Matyi megengedi, hogy este lefeküdj, s nem kell mindennap szmokingba öltözni és ilyen tömegekbe keveredni... Látom, hogy már most is kóvályogsz, unod magad, szeretnél már hazamenni s ágyba vetni magad...

- Persze.

- Igen?... Kérdezd csak meg azokat, ott a nagyteremben, a hangulatlámpák alatt, mit szólnak hozzá, ha már hazaparancsolják őket a szülők? Ezek nem férnek a bőrükben, ezek reggelig akarnak táncolni, flörtölni, kielégítetlenek az izgalom keresésében, forr a vérük, és nem bírnak kifáradni. Menj csak közéjük és a negyvenöt éves pocakoddal vedd fel a versenyt...

Jani nevetett, s nagy orrát megvakarta:

- Tegnap azt mondtad, hogy szórol szóra azt mondom, amit te is gondolsz a házasságról, ma én mondom, hogy szórol szóra így van szerintem is, de mit akarsz ezzel mondani?

- A vadállatoknál ez így is van elrendezve, hogy a kan csak addig teljes értékű, míg a szerelem korát éli, azután magára marad, s míg él, elbúvik, egyedül kóborol a fák alatt, dúvad lesz... Nos, inde nomen homo sapiens: az ember át tudta menteni magának az életet a házasság segítségével, éspedig úgy, hogy megtartotta azt a párt, akiből egy olyan fluidum áradt fiatal korában, amely őt egészen a hatalmába kerítette: a nő lehelete a legnagyobb áldás, ami belőle árad... Ez a lehelet megmarad akkor is, ha már elvesztette a fizikum az üde bájat.

- A rossz fogak korában: imádom a gangrénák illatát.

- Hát bizony imádod, mert magadnak még sokkal erősebb van, és kétségbe vagy esve, hogy mit szól ehhez egy fiatal női száj... Barátom, kárörömet érzel, ha észreveszed, hogy a nő is kopik... Borzasztó volna, ha a nőnek kiváltsága lenne a maradandó szépség... Dúvad lenne belőled is...

- Stimmt. Éljen a gyűrődött Matyi, a hervadó Juluka.

- Éljen. És ami fő, éljen nekünk... Igaz, minden férfi keresztülmegy ezen a krízisen, s nem könnyű átélni. Borzasztó, mikor az ember rájön arra, hogy hazugság az élet alapja... Nem akar az ember belenyugodni... Hozzá fog újra kezdeni, ott, ahol abbahagyta akkor, mikor megházasodott... Pont egy olyan típusú nővel kezd ki, amilyen abban a korban az ő választottja volt... Jaj, és aztán jön a letörés... Jön az a roppant boldogság, hogy az újra megtalált nőnek ő már nem kell... hogy ő már kénytelen ottmaradni a megunt oldalbordánál... Ez, barátom, a második újjászületés: nem kisebb öröm az, mikor a fiatalember rátalál a maga viharzó társára, mint az, mikor az öregedő megnyugszik a maga unatkozó párja mellett.

- S akkor mi marad tovább?

- A munka... És nálatok, gyerekes családapáknál ez a munka más jelentőségű, mint a meddők-nél... Nálatok úgy tűnik fel, hogy a munka arra való, hogy a következő generációról gondoskodni kell... de nálunk már egy abszolút szórakozás, az egyetlen, ami megmarad, s ami kimeríthetetlen, míg csak egy még későbbi trotilság azt is kiveszi az ember kezéből...

- Ó, te született nyugdíjas...

- Lehet, hogy az vagyok, mindenesetre örülök, hogy erre tisztán magamtól rájöttem.

5

- Szegény Annie - ül s hajol közéjük Matyi.

Vágrándy Julukára néz, s látja, hogy Juluka arcán egy ideg sem mozdul. Oly kedves és hűvös ez az arcocska, mint a megbékélt tenger.

- Hogy neki ezt a buta tömeget itt kell etetni, és holnap takaríthat. Mennyi piszkot hagynak ezek itt.

- Már meg van rendelve a lakástisztító - szól Juluka. - Holnap reggel megjelenik itt hat férfi, szakember, és egykettőre újra paradicsommá teszik a lakást.

- De mibe kerül az?

- Az nem az Annie gondja - mosolyog Juluka. - Azt Csombárdy fizeti.

- Milyen szerencséje van azért ennek az Annie-nak az urával. Csak el ne eressze.

Juluka nem szól, nem akar szólni? Mosolyog. Talán ő már tud valamit?

- Meg tudnám ölni azt a vérszegény dögöt - suttogja Matyi. - Hogy ez akarja Annie-t kitérni a helyéből... Nézd Annie-t: olyan, mint egy kivirágzott rózsató.

Annie e pillanatban lépett be a szobába. A Matyi hasonlata csakugyan nagyon illik rá. Asszonyi szépségének teljes pompájában van. Hatalmas és imponáló. Soha nem volt ilyen szép. Nagy gyöngyruha van rajta. Földig ér. Az óriási kivágás nagyszerűen áll neki. Vonalai tökéletesek.

- Annie-nak ez áll jól - lelkesedik Matyi. - Az a sovány béka olyan mellette, mint egy paszulykaró.

Juluka Annie-ra nézett, s Annie hozzájuk jött. Vágrándy felállott a székéről és Annie leült. Friss volt, eleven, csupa tűz.

- Örült sikered van - mondta neki Matyi.

Annie nevetett. A fogai is remekek, hibátlanok.

- Milyen kár, hogy nem képezted ki a hangodat. Nagyobb sikered lenne, mint Jeritzának - zuborgott Matyi.

- Ó, a siker. Köszönöm, nem kérek belőle. Én jobban érzem magam ebben a pillanatnyi sikerben. Nem kívánom a nagyvilág tapsát. Ez a szerény kis kör jobban kielégít.

- S ő ezt szerény kis körnek nevezi.

A szomszéd asztalnál az urak valamennyien koccintottak és a szikestajlaj-kutató felkiáltott:

- A mi tündéri szép háziasszonyunk egészségére.

Annie odanevetett, s az arcáról mintha rózsák repültek volna.

Vágrándy megtöltött pezsgővel egy üres poharat. Annie-nak adta, s poharaikat felemelve, ők is koccintottak.

- Ez nem siker? - kérdezte Annie s felállott. Háziasszony két percnél tovább még övéi közt sem ülhet. Mennie kellett ünnepeltetnie magát.

- S az a gazember - mondta Matyi.

- Majd visszahódítja - szólt Juluka. - Megszűnik a régi házasság, s jön helyette egy új. Okosabb, tartalmasabb, igazibb - és az urával koccintott, s a szemébe nézett.

Vágrándynak könny homályosította el a szemét. Halkan mondta:

- Persze...

- A házasság is olyan, mint a föld... Elszikeseedik, de akkor az élet gondoskodik róla, hogy újra forgassa jó mélyen, és új talajt terem.

Annie intett Julukának a terem másik sarkából, s Juluka felállott. Ahogy fölegyenesedett, Vágrándy csodálkozva nézte. Milyen előkelő: megjelenésében is, és szellemben még inkább. S ez az övé.

- No, jöjjön - mondta neki Juluka.

Vágrándy felállott és belekarolt a feleségébe.

De Juluka mosolygott és kivonta a karját a Vágrándyéból, és ő karolt bele.

Vágrándy büszke érzést érzett: a felesége dokumentálni akarja, hogy ura van, s hogy büszke az urára.

Annie:

- Fiam, vigyázzatok, Schneider, az új államtitkár, az imént Aladár ellen áskálódott. Hogy puliszkánépnak mondta volna őt...

Vágrándy elhalványodott.

Juluka:

- Úgy?... Az a kis kuci pletykált neki... Ó, de szemét.

Vágrándy hallgatott. Ella?... Ő másképp értette: a lány hegyesnyelvű és sietve élcelt az ő rovására?... De nem vette rossz néven tőle... Őt csak éppen annyira érintette, hogy Ella foglalkozik vele... Ez érdekes...

Ahogy az ajtónyíláson átnézett a szomszéd terembe, látta, hogy Ella a vörös Schneiderrel, a frissen plombált államtitkárral s két idegen úrral nagy vígan beszél.

- Pletykál - mondta Juluka. - Nem baj, azt nem mondhatja rólam, hogy vastag a lábam, mint neki. Különbözik rossz alakja - tette hozzá s úgy méregette végig a lányt, mint egy lovat -, de ez nagy hiba: milyen a ló lába, ha ilyen dagadt: pókos.

Vágrándy nevetett. Ő nem látta vastagnak az Ella lábát, de ha Juluka annak látja, bizonyára az. S ettől már el is ment a gusztusa a lánytól. Fene tudja, neki elve volt, hogy a vastag lábú nőket utálja s most egyszerre zavarban volt miatta.

De milyen különös: Juluka tud ám gyűlölködni!

- De mért veszi el ez a vén Schneider ezt a tyúkot? - mondta Annie. - Ez igazán túlbuzgóság.

- Mért? - vágott bele Juluka. - Kénytelen vele... Fél, hogy botrányba fúl...

Vágrándy, a karján a feleségével, csak hallgatott és mosolygott. Ez igaz lehet. Ella: Norrika... nem az a teremtés, akit csak úgy érdek nélkül lehet szeretni... Még egy kis káröröm is volt benne, hogy Schneider esett bele a hálóba, s nem ő... Csak most látta, milyen veszélyes játék volt ez...

Annie nem akart sokáig egy helyben állni, s velük átment az ura szobájába.

Vágrándy mulatva nézett körül a szobán: vagy harminc darab díszesen festett kutyabőr volt berámázva és felfüggesztve a falakon: díszpolgári oklevelek. A kerületében minden község megválasztotta a „szeretett képviselőt” díszpolgárának és az okmányokat Csombárdy festette meg és rámaázta be: csoda, hogy bírja a szobájában, mikor valamennyiről tudja, mennyibe került neki.

Annie az íróasztalra nézett s csak most tűnt fel neki, hogy a Hanna grófnő arcképe ott van, neki dedikálva, üveg alatt. Felvette a kis képet, s a kezében tartva tovább ment velük. Egy üres szobába nyitott be s ők csodálkozva néztek körül: raktárnak volt felhasználva a szoba. Mit akar itt?

- Most nézzétek meg - mondta Annie, s a fényképet az ajtófélhez vágta, hogy az üveg csörömpölve hullott darabokra. Akkor fogta a fényképet, és ízzé-porrá szaggatta. - Bestia - lihegte, s földre szórta a papírt s rátaposott.

- Úgy, úgy - mondta Juluka. - Csak tapodd...

Akkor Vágrándyhoz fordult:

- A maga zsebében nincs egy ilyen fénykép?... Adja csak ide, hadd tépjem szét.

- No, de szívem.

- Semmi szívem, mutasd meg.

Vágrándy megdöbbenve nézett a feleségére. Ragályos ez? Kivette a tárcáját s megmutatta.

- Ezt ismerem - mondta Juluka. - Azt láttam, hogy ebben nincs. Ezt mutassa meg - s a Vágrándy szívére bökött.

Vágrándy nevetett, de fájt.

- Maga tudja, hogy ebben nincs más, csak a maga képe.

Juluka sírva fakadt, és az ura mellére vetette magát.

- Bocsásson meg, szívem.

Vágrándy átölelte Julukát:

- Css... csillapodjon... Semmi, semmi...

S közben azt érezte, hogy az angyali Julukában ugyanolyan démoni energiák raktározódnak fel és élnek, mint Annie-ban, mint minden szerelmes női lélekben.

S míg a felesége hátát veregette szórakozottan, belátta, hogy muszáj boldognak lenni. Más mentség nincs... Rab oroszlán ő, az is marad már ebben a kis életben... De hát a rabságnak is megvannak a maga előnyei... Biztos fészek a házasság édes börtöne, s az volna a baj, ha a felesége nem ragaszkodnék ennyire hozzá.

- No, gyertek, feltűnő lesz, ha soká elmaradunk - mondta Annie, s púderrel szelídítette arcát.

Juluka is elővette kis púderdózniját, és kikészítette arcát a nyájas és kedves derűhöz, amivel az életet tovább akarja élni.

.oOo.